

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**EMİR KALKAN'IN ESERLERİNDE HALK BİLİMİ
VE HALK EDEBİYATI UNSURLARI**

**Hazırlayan
Yasin ERDOĞAN**

**Danışman
Prof. Dr. Bayram DURBİLMEZ**

Yüksek Lisans Tezi

Ağustos2022, KAYSERİ

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**EMİR KALKAN'IN ESERLERİNDE HALK BİLİMİ VE
HALK EDEBİYATI UNSURLARI**

Yüksek Lisans Tezi

**Danışman
Prof. Dr. Bayram DURBİLMEZ**

Ağustos 2022, KAYSERİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Yasin ERDOĞAN

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Program Adı : Yüksek Lisans (Tezli)
Tez Başlığı : Emir Kalkan'ın Eserlerinde Halk Bilimi ve Halk Edebiyatı
Unsurları

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Önsöz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 358 sayfalık kısmına ilişkin 08/09/2022 tarihinde *Turnitin* intihal programında aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: % 11' dir.

Filtrelemeye **alıntılar dâhil** edilmiştir. Filtrelemede **yedi (7) kelimedenden daha az** örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 14/09/2022

Danışman: Prof. Dr. Bayram DURBİLMEZ

Öğrenci: Yasin ERDOĞAN

KILAVUZA UYGUNLUK

“Emir Kalkan’ın Eserlerinde Halk Bilimi ve Halk Edebiyatı Unsurları”
başlıklı Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Yasin ERDOĞAN

Danışman

Prof. Dr. Bayram DURBİLMEZ

Türk Dili ve Edebiyatı ABD Başkanı

Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN

ÖN SÖZ

Emir Kalkan, hem Türk halk bilimi ve edebiyatı alanlarında derlemeler yapıp yayımlayan bir araştırmacı hem de edebî eserlerinde Türk halk bilimi ve edebiyatı ürünlerinden yararlanan önemli bir yazar olarak tanınmıştır. 30 Temmuz 2015'te vefat eden yazar, bu özellikleri sebebiyle çalışmamıza konu edilmektedir.

Çalışmanın “Giriş” kısmında; Emir Kalkan'ın hayatı, halk bilimi ve halk edebiyatı ile ilgili çalışmaları, edebî eserleri hakkında kısa tespitlerde bulunulmuş, Emir Kalkan ve eserleri üzerine yapılan çalışmalar değerlendirilmiştir.

“Emir Kalkan'ın Eserlerinde Halk Bilimi Unsurları” başlıklı birinci bölümde; sosyal normlar (âdet, gelenek ve görenekler), geçiş dönemleri (doğum, sünnet, askerlik, evlenme, ölüm), halk bilgisi (halk takvimi, halk hekimliği, halk hukuku, halk ekonomisi, halk mimarisi, halk oyunları, halk mutfağı, halk sanatları ve zanaatları, halk müziği ve halk eğlencesi), bayramlar ve törenler (millî bayramlar, dinî bayramlar ve törenler), inanışlar (uğur-bereket, rüya, mitolojik sayılar, kurban, inanç merkezi ile ilgili inanışlar, diğer inanışlar), giyim-kuşam, yardımlaşma ve dayanışma konularında elde edilen veriler değerlendirilmiştir.

“Emir Kalkan'ın Eserlerinde Halk Edebiyatı Unsurları” başlıklı ikinci bölümde; anonim halk edebiyatı, âşık edebiyatı ve derviş-tekke edebiyatı ile ilgili tespit edilen veriler değerlendirilmiş, eserlerde mahallî söyleyişlerden yararlanma ve metinler arası ilişkiler konusu da ele alınmıştır. Ayrıca sözlü tarih kapsamında değerlendirilebilecek tarihî olaylar, yer adları ve kişi adlarından yararlanılan örnekler de bu bölümde incelenmiştir.

Yüksek Lisans eğitimim boyunca bilgi ve birikimiyle bana yol gösteren, ilmî dünyamı aydınlatan, bir hocadan öte öğrenci babası olarak da desteklerini gördüğüm değerli danışman hocam Prof. Dr. Bayram Durbilmez'e şükranlarımı sunarım.

Bu süreçte beni destekleyen anne ve babama, bu yolda beni yalnız bırakmayan değerli ağabeyim Ahmet Erdoğan'a teşekkürlerimi sunarım.

Yasin ERDOĞAN, Kayseri, 2022

EMİR KALKAN’IN ESERLERİNDE HALK BİLİMİ VE HALK EDEBİYATI UNSURLARI

Yasin ERDOĞAN

Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,

Yüksek Lisans Tezi, Ağustos 2022

Danışman: Prof. Dr. Bayram DURBİLMEZ

ÖZET

Çalışmanın “Giriş” kısmında; Emir Kalkan’ın hayatı, halk bilimi ve halk edebiyatı ile ilgili çalışmaları, edebî eserleri hakkında kısa tespitlerde bulunulmuş, Emir Kalkan ve eserleri üzerine yapılan çalışmalar değerlendirilmiştir.

“Emir Kalkan’ın Eserlerinde Halk Bilimi Unsurları” başlıklı birinci bölümünde; sosyal normlar (âdet, gelenek ve görenekler), geçiş dönemleri (doğum, sünnet, askerlik, evlenme, ölüm), halk bilgisi (halk takvimi, halk hekimliği, halk hukuku, halk ekonomisi, halk mimarisi, halk oyunları, halk mutfağı, halk sanatları ve zanaatları, halk müziği ve halk eğlencesi), bayramlar ve törenler (millî bayramlar, dinî bayramlar ve törenler), inanışlar (uğur-bereket, rüya, mitolojik sayılar, kurban, inanç merkezi ile ilgili inanışlar, diğer inanışlar), giyim-kuşam, yardımlaşma ve dayanışma konularında elde edilen veriler değerlendirilmiştir.

“Emir Kalkan’ın Eserlerinde Halk Edebiyatı Unsurları” başlıklı ikinci bölümünde; anonim halk edebiyatı, âşık edebiyatı ve derviş-tekke edebiyatı ile ilgili tespit edilen veriler değerlendirilmiş, eserlerde mahallî söyleyişlerden yararlanma ve metinler arası ilişkiler konusu da ele alınmıştır. Ayrıca sözlü tarih kapsamında değerlendirilebilecek tarihî olaylar, yer adları ve kişi adlarından yararlanılan örnekler de bu bölümde incelenmiştir.

Çalışma boyunca elde edilen verilerle ilgili genel değerlendirme “Sonuç” kısmında verilmiş, yararlanılan kaynaklar “Kaynakça” kısmında sıralanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Emir Kalkan, Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Âşık Edebiyatı, Geçiş Dönemleri.

**ELEMENTS OF FOLKLORE AND FOLK LITERATURE IN EMİR
KALKAN'S WORKS**

Yasin ERDOĞAN

**Erciyes University, Graduate School of Social Sciences
Master's Thesis, August 2022
Supervisor: Prof. Dr. Bayram DURBİLMEZ**

ABSTRACT

In the "Introduction" part of the study; Emir Kalkan's life, studies on folklore and folk literature, his literary works were briefly determined, and studies on Emir Kalkan and his works were evaluated.

In the first part titled "Folklore Elements in the Works of Emir Kalkan"; social norms (customs, traditions and customs), transition periods (birth, circumcision, military service, marriage, death), folklore (folk calendar, folk medicine, folk law, folk economy, folk architecture, folk dances, folk cuisine, folk arts) and crafts, folk music and folk entertainment), holidays and ceremonies (national holidays, religious holidays and ceremonies), beliefs (luck-abundance, dreams, mythological numbers, sacrifice, beliefs about the center of belief, other beliefs), clothing, The data obtained on the issues of cooperation and solidarity were evaluated.

In the second part titled "Folk Literature Elements in the Works of Emir Kalkan"; The data determined about anonymous folk literature, minstrel literature and dervish-tekke literature were evaluated, and the subject of making use of local utterances in the works and intertextual relations were also discussed. In addition, examples of historical events, place names and personal names that can be evaluated within the scope of oral history are also examined in this section.

The general evaluation of the data obtained during the study is given in the "Conclusion" section, and the sources used are listed in the "References" section.

Keywords: Emir Kalkan, Folklore, Folk Literature, Minstrel Literature, Transition Periods.

İÇİNDEKİLER
EMİR KALKAN'IN ESERLERİNDE HALK BİLİMİ VE HALK
EDEBİYATI UNSURLARI

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI.....	ii
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
KABUL ONAY SAYFASI.....	iv
ÖN SÖZ.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

EMİR KALKAN'IN ESERLERİNDE HALK BİLİMİ UNSURLARI

1.1. Sosyal Normlar	25
1.1.1. Âdet.....	25
1.1.2. Gelenek	26
1.1.3. Görenekler	27
1.2. Geçiş Dönemleri	27
1.2.1. Doğum	28
1.2.1.1. Doğum Öncesi	28
1.2.1.2. Doğum Sırası	30
1.2.1.3. Doğum Sonrası	32
1.2.1.4. Ad Koyma	33
1.2.2. Evlenme	37
1.2.2.1. Evlilik Öncesi	37
1.2.2.2. Düğün.....	41
1.2.3. Ölüm.....	51
1.2.3.1. Ölüm Öncesi.....	51
1.2.3.2. Ölüm Sırası.....	53
1.2.3.3. Ölüm Sonrası.....	55

1.3. Halk Bilgisi.....	60
1.3.1. Halk Takvimi.....	62
1.3.2. Halk Hekimliği	69
1.3.3. Halk Hukuku	73
1.3.4. Halk Ekonomisi	74
1.3.5. Halk Mimarisi.....	80
1.3.6. Halk Oyunları	86
1.3.7. Halk Mutfağı	90
1.3.8. Halk Sanatları Ve Zanaatları	95
1.3.9. Halk Müziği.....	99
1.4. Bayramlar Ve Törenler.....	102
1.4.1. Millî Bayramlar	103
1.4.2. Dinî Bayramlar	104
1.4.3. Törenler	105
1.5. İnanışlar	106
1.5.1. Uğur-Bereket	106
1.5.2. Rüya	107
1.5.3. Mitolojik Sayılar.....	110
1.5.4. Kurban.....	112
1.5.5. İnanç Merkezi İle İlgili İnanışlar	114
1.5.6. Diğer İnanışlar	117
1.6. Giyim-Kuşam	124
1.7. Yardımlaşma Ve Dayanışma	127

İKİNCİ BÖLÜM

EMİR KALKAN'IN ESERLERİNDE HALK EDEBİYATI UNSURLARI

2.1. Anonim Halk Edebiyatı.....	133
2.1.1. Manzum Türler	133
2.1.1.1. Ağıt	133
2.1.1.2. Türkü	139
2.1.1.3. Mani.....	146
2.1.1.4. Tekerleme	148

2.1.2. Mensur Türler	150
2.1.2.1. Bilmece	150
2.1.2.2. Halk Hikâyesi.....	151
2.1.2.3. Masal	158
2.1. 3. Kalıplaşmış İfadeler	160
2.1.3.1. Atasözü Ve Deyimler	160
2.1.3.2. Alkışlar Ve Kargışlar.....	169
2.2. Âşık Edebiyatı.....	174
2.2.1. Âşık Edebiyatı Ve Gelenekleri.....	176
2.2.3. 20. Yüzyıl Halk Ozanları'nın Tasnif Denemesi (1984).....	177
2.2.4. Ozanı Tanımak (1980)	178
2.3. Derviş / Tekke Edebiyatı.....	183
2.4. Mahallî Söyleyişlerden Yararlanma.....	194
2.5. Diğer Unsurlar	205
2.5.1. Metinlerarasılık.....	205
2.5.2. Şehirle İlgili Kişiler	213
2.5.3. Adlar	213
2.5.3.1. Kişi Adları.....	214
2.5.3.2. Lakaplar	217
2.5.3.3. Yer Adları	224
SONUÇ.....	245
KAYNAKÇA.....	247

KISALTMALAR

BTA	:Bu Taraf Anadolu
GA	:Gül Âyinleri
HBD	:Ha Bu Diyar
HŞ	:Hoşcakal Şehir
KKŞ	:Kanatsız Kuşlar Şehri
KY	:Kayıp Yüzler
s.	: Sayfa
TD	:Türk Düğünü
YS	: Yurттаş Sokak

GİRİŞ

1.Emir Kalkan'ın Hayatı

Emir Kalkan, Kayseri ili Tomarza ilçesine bağlı Toklar köyünde, 31 Aralık 1948'dedünyaya gelmiştir. Kalkan, doğum tarihininnüfus cüzdanında 01.12.1946 olduğunu, gerçek doğum yılının ise 1948 olduğunu ifade eder. Babası, kendisine, Eylül 1948 doğumlu olduğunu söyler. Okula erken başlaması, askerliğini erken yapması ve bir iş bulup hayata erken atılması için kendisini büyük yazdırmışlardır. Nüfus cüzdanı almanın zor olması bu durumun nedenleri arasındadır.

Kalkan, Toroslar'da yaşamını sürdüren Avşar boyuna mensup olan bir aileden gelmektedir. Dedesi Bayazıtöğlu Halil Efendi, varlıklı ve yörede sevilen biridir. Babası Bayazıtöğlu Halil Kazım Efendi ticaretle ilgilenmektedir. Annesi Pempe Hanım ev hanımıdır (Kumsuz, 2017, s. 11).

Kalkan, 1953 yılında 5 yaşında iken ailesi ile beraber Kayseri'ye taşındı (Kalkan vd, 2006, s. 300). Kayseri'ye taşınmalarını *Yurttaş Sokak* adlı şehir denemesinde anlatır.

Göçlerinin iki katlı bir evin önüne yıkıldığını, buranın yonu olarak bilinen kesme taşlardan oluşan eski ev, doğrusu eski bir konak olduğunu anlatır. Giriş kısmında sofa ya da başlık olarak adlandırılan geniş bir alandan ve toka olarak bilinen mutfak ile iki odanın varlığından söz eder. Sofadan başlayan taş merdivenlerden üst katta bulunan iki odaya çıkılmakta olduğunu ifade eder. Ev yol üstünde bulunmakta idi. Etrafta bulunan dar sokaklara bakılınca bu yol cadde gibi geniş ve gömme taşlarla döşeli idi. Evin tahta kapısı büyük ve oymaklarla süslü, pencereler ise bu cadde ve ön kısımda bulunan caddeye bakmaktaydı. Arka kısımda ise geniş bir avlu bulunmakta idi. Yüksek duvarlarla çevrili olan bu avlular hayat olarak adlandırılmaktaydı (Kalkan, 2013, s. 41).

Yazar, *Yurttaş Sokak* adlı şehir denemesi kitabında çocukluk yıllarından söz ederken, Kayseri'nin sebze bahçesinin etrafında sıralanmış olan konaklar, taş, toprak,

yığma evler, dar sokaklar, birbiri içerisine geçmiş olan zenginlik ve yoksullukla beraber yakın komşuları olan Teberler, Ermeniler ve Mübadiller'den oluştuğunu belirtir (Kalkan, 2013, s. 35). Bu durum onun çocukluk ortamını geçirdiği çevrenin farklı bir yapı taşıdığını göstermektedir. Onun çocukluğunu geçirdiği çevre ileride edebî yaşamının şekillenmesinde önemli rol oynayacaktır.

Erciyes İlkokulu'nda başlamış olduğu ilköğrenimini 4. sınıftan itibaren Mehmet Karamancı İlkokulu'nda tamamlamıştır. Ortaokul ve lise eğitimini Kayseri Lisesi'nde almıştır. (Kumsuz, 2013, s. 415). Askerlik görevini yerine getirmek için askere gitti. Askerliğini tamamladıktan sonra Kayseri İl Sağlık Müdürlüğünde görev yapmaya başladı. 30 yıl boyunca bir sağlık çalışanı olarak halkın hastası ve dertlisine yardımcı olmuştur. Dünya iki bininci yılına hazırlanırken emekliye ayrılmıştır (Özkan, 2015, s. 115).1970 senesinde Hamiyet Hanım ile evlenmiştir. Emir Kalkan'ın bu evlilikten, Eray, Emel, Erkan, Figen ve Aslı adlarında beş çocuğu vardır (Kumsuz, 2017, s. 12).

1970'li yıllarda yazı hayatına giren Kalkan, folklor, tarih, kültür, edebiyat gibi pek çok alanda yazı ve kitaplar yazdı. Türkiye Kalkan'ı, 2002'de yayımlanan *Kanatsız Kuşlar Şehri* adlı eseriyle tanıdı (Özkan, 2015, s. 115). Edebî yaşamına şiir ve halk edebiyatı alanında araştırmalarıyla başladı. Halk edebiyatında âşık tarzı üzerine çalıştı (Kumsuz, 2013, s. 415).

Kalkan, âşık tarzı üzerine çalışırken, derleme çalışmaları yaparken sahiplik duygusuna, kültürel geçmişe dair bulgulara önem vermiştir. Bir milletin kişilik ve karakterinin belirli olmasını sağlayan unsurlar arasında, kültürel geçmişe ait bulgular ve bu bulgular için gösterilmesi gerekli olan sahiplik duygusu önemli yere sahiptir (Kalkan, 1985, s. 4). “Türk olup, iki beyit söylemeden, arkasında iki beyit bırakmadan sahn-ı sühan'dan çekip giden var mıdır? Dert, sevinç ve duygularımızı mısralarda en iyi dile getiren bir milletiz. Türkü olur, ağıt, hoyrat, mani, destan olur bizim dertlerimiz dudaklardan birer birer dökülmektedir.” diyen Kalkan, “bir kor yığının yüreğe düştüğünde, halkımızın en iyisini, en içlisini en anlamlısını söylediğini belirterek (Kâmil, 1981, s. 7) milletin kültürel geçmişine, değerlerine karşı göstermiş olduğu sahiplik duygusunun önemine değinmiştir.

Kumsuz, onun edebî yaşamını iki devreye ayırır. İlk devre; şiir ve hikâye denemelerinde bulunduğu çocukluk yıllarından halk edebiyatı ile alakalı araştırma ve

derleme çalışmalarında bulunduğu devredir. İkinci devre ise, *Kanatsız Kuşlar Şehri* ile başlayıp, şehir denemesi ve hikâyelerini yayımlamaya başlayıp, ölünceye kadar geçen devredir. Bu devrelerde yaratıcılığı ileriye doğru yol alırken biçim noktasında değişiklik olmuş fakat içerik aynıdır. Bu durumun nedeni yazmış olduklarının hammaddesinin Anadolu ve Anadolu insanı olmasıdır (Kumsuz, 2017, s. 13).

Kalkan'ın birinci dönemi edebî açıdan temelini oluşturduğu dönemdir. Onun edebî temelini oluşmasında halk kültürü etkili olmuştur. Çocukluk yıllarında ailesi ve sosyal çevresinden dinlemiş olduğu masal, efsane, destan, halk hikâyesi gibi halk edebiyatı ürünlerinden beslenmiştir. Köyde başlayıp şehir hayatı ile devam eden yaşamında, bulunduğu ortamda farklı kültürel atmosferden faydalanmıştır. Tecrübe kazanmak ve olgunluğa erişmek için de eksiklerini okuyarak tamamlamıştır (Kumsuz, 2017, s. 13).

Kalkan'ın ikinci dönemi halkın dili, sanatı, sanatçısını değerlendirdikten sonra eserlerinin gideceği rotayı belirleyen verimli bir araştırma devresinden sonra Kayseri üzerine yazmış olduğu kitapları ile kendine özgü bir sese kavuştuğu devredir (Kumsuz, 2017, s. 20).

Hikâyelerinde; modern dünyanın kirletmiş olduğu havayı, hızla değişiklik gösteren çağın belirsiz dönemlerini, modern yaşamın insanı ele geçirmesini, çağın ve toplumun gündemini, kişilerin ve toplumun görülmeyen taraflarını, aşk ve dostluğu manevî değerler ekseninde bütünleştirerek; duyuş, düşünüş ve ifade uyumu çerçevesinde anlatmaktadır (Kumsuz, 2013, s. 415). Eserlerinde kullanmış olduğu dil; Türkçenin edebî ve kültürel manada bütün zenginliklerini taşımaktadır. Kayseri ağız ve yerel ağızları yazı diliyle kaynaştırmıştır (Kumsuz, 2013, s. 415). Kendi tarzını inşa eden yazar, zengin kelime hazinesini kullanarak yazılarında bulunan konu çeşitliliğiyle pek az rastlanan bir gözlem kabiliyetine sahip olduğunu göstermiştir (Sökmen, 2015, s. 10).

Kalkan, yazarın zengin bir dil hazinesine sahip olması gerektiğini belirtir. Bu durumun yazarın verimliliği açısından önemli bir yere sahip olduğunu ifade eder. Bu konu ile ilgili düşüncelerine *Anadolu Ağızları ve Yazı Sahamız* adlı çalışmasında yer verir. Yetersiz bir dile sahip olarak verimli olunamayacağını anlatır. Çoğu zaman bir olayı ya da duygularımızı ifade ederken zorluk çekerek sıklıkla 'Şey' sözcüğünün kullanıldığını belirtir (Kalkan, 1978, s. 18).

“Verimli, tüm kitlelere hitap edecek yazar zengin bir dil bilgisine sahip olmalı, Anadolu yerel ağızlarını bilmeli, kullanmalı, bildiği kelimelerin Türkçenin tamamı olduğu yanılgısından kurtulmalıdır. Yerel ağızları bilmek ve onları edebiyat sahasında kullanmak yazarın verimliliğini artırıp, ifadelerinin anlamını güçlendirecektir. Böylelikle eser renk kazanacak ve saklı yerel ifadeler bulunmuş olacaktır. Fakat nedense yazarlar kör bir saplantı ile halkın dilinden koparak, uydurmalara düşmekte, halkın dili ve yazarın dili ayrı olmalıdır yanılgısına saplanmaktadırlar”(Kalkan, 1978, ss. 18-19).

Kalkan, Türk Dil Kurumu ve Türk Folklor Araştırmaları Kurumu adına alan çalışmalarında bulundu. Türk Dünyası Araştırmaları, Türk Folklor Araştırmaları, Türk Edebiyatı ve Erciyes dergilerinde yazılar yazdı (Kalkan vd, 2006, s. 300). Emir Kalkan kaleme aldığı eserleriyle çeşitli ödüller kazanmıştır. 1977’de İş Bankası’nın, 1980 yılında Sabah Gazetesi’nin açmış olduğu öykü yarışmalarında birinci olmuştur(Kalkan vd, 2006, s. 300).

1986’da Kayseri Gazeteciler Cemiyeti Ödülü’nü, 2002 yılında yayımlanan *Kanatlı Kuşlar Şehri* kitabıyla Türkiye Yazarlar Birliği Ödülü’nü, 2005’te Aydınlar Ocağı yılın en iyileri ödülünü almıştır (Kalkan vd, 2006, s. 300). Kalkan, Türk halk kültürünün son yüzyıllık kesitine sekiz hikâye kitabı, iki araştırma eseriyle katkıda bulunmuştur (Sökmen, 2015, s. 10).

Edebî yaşamında daha da verimli olabilecek bir dönemde akciğer rahatsızlığına yakalandı. Yakalandığı hastalığı atlatamadı 30 Temmuz 2015’te vefat etti (Kumsuz, 2017, s. 12).

2. Derleme ve İnceleme Çalışmaları

Emir Kalkan’ın halk bilimi ve halk edebiyatı ile ilgili çalışmaları araştırma kitapları ve makalelerinden oluşmaktadır. Bu çalışmalarda âşık edebiyatı ve ağıt gelenekleri öne çıkar.

2. 1. Kitaplar

Araştırma kitapları:20. *Yüzyıl Türk Halk Şairleri* (2015), *Mor Feryatlar Afşar Ağıtları* (2012), *Kayseri Şairleri* (1987), *Şurda Var Şurda Yok Kayseri Fıkraları* (2005) *Kayseri Meşhurları (İrfan Birol ve Murat Yerlikhan ile Birlikte, 2006)*’dır.

20. Yüzyıl Halk Şairleri Antolojisi:Eserin birinci basımı 1991 yılında Kültür Bakanlığı tarafından yapılmıştır. Eserin sonraki baskısı ise, Ötüken Yayınları tarafından 2015 yılının Nisan ayında İstanbul’da yapılmıştır. Kitap, 480 sayfadan oluşan hacimli bir görünüme sahiptir. Kitabın kapak kısmı renkli bir zemine sahip olup, kitabın ismi beyaz bir yazı ile yazılmıştır. Kitabın arka yüzünde gerekli açıklamalar yapılarak kitabın hangi amaç için yazıldığı belirtilmiştir.

İçindekiler kısmı; bir önsöz ile başlamaktadır. Bu kısımda halk şairlerinin edebiyatımız için taşımış olduğu değerden bahsedilmiştir. Kitabın giriş kısmında; sözlü edebiyatın önemine vurgu yapılarak, sözlü edebiyatın bir milletin tarihi açısından önemli bir etken olduğu belirtilmiştir.

Türk Halk Edebiyatını Oluşturan Tipler bölümünde; Ozan, Âşık, Âşıklık Geleneği, Saz Şairi gibi konulardan bahsedilmiştir. Ozanların Türk şubeleri açısından önemine ve Türk şubeleri içerisinde Kam, Ozan, Baksı, Oyun, Şaman gibi adlar ile anıldıklarına değinilmiştir (Kalkan, 2015, s. 19). Âşıkların; âşıklık geleneği çerçevesinde çeşitli âşıklık makamlarını öğrendikleri, usta-çırak ilişkisi içerisinde yetiştikleribelirtilmiştir. Saz Şairlerinin de mektep, medrese gördüğü ve eğitimi oldukları üzerinde durulmuştur (Kalkan, 2015, s. 36). Sözü edilen tiplerin sözlü kültürün taşıyıcısı konumunda olduğu, geçmiş ile gelecek arasında bir köprü görevi gördüğü ifade edilmiştir. Daha sonraki bölümde; 200’e yakın şair hayat hikâyeleri ile birlikte ele alınmışlardır. Şairlerin şiirlerinden örnekler yer verilmiştir.

Mor Feryatlar Afşar Ağıtları: Ötüken Neşriyat tarafından 2012 yılının Ekim ayında basılmıştır. Eser, 448 sayfalık hacimli bir kitaptır. Kitabın yüzeyinde siyah bir renk ve ağıt yakan yaşlı bir kadın bulunmaktadır. Bu yönü ile kitabın kapağı ile konusu arasında bir uyum sağlanmıştır. Kitabın arka yüzeyinde ise, ağıtların önemine değinilmiştir. Ağıtların edebiyat açısından önemli bir simge olduğu vurgulanmıştır.

Kitabın içindekiler kısmına geçmeden evvel, “Ölüm Adildir: Aynı Haşmetle Vurur Şahı, Geda’yi.”adlı bir atasözü verilerek ağıt konusunun değeri atasözü ağıt ilişkisi ile anlatılmaya çalışılmıştır. İçindekiler kısmının ardından kitap bir önsöz ile başlar. Ağıt geleneğinin köklü bir geçmişten geldiğine vurgu yapılır. Afşarlardan bahsedildikten sonra, Ağıt Yakma Geleneği üzerinde durulur. Ağıtın önemi şu şekilde belirtilir; Ağıtlar, Türk sözlü edebiyatının temeli yapı taşı, şiir, destan ve müziğin

başlangıcı sayılmaktadır (Kalkan, 2012, s. 21). Ağıtlar kadınlar tarafından yakılır. Ölen kişinin yaşına ve durumuna göre ağıt aylarca, günlerce sürer (Kalkan, 2012, s. 21).

Kitapta yer alan diğer bölümler: Savaş Ağıtları (Osmanlı Rus Harbi/93 Harbi, Yemen Harbi, Seferberlik, Sarıkamış ve Dersim Ağıtları, Haçın'da Ermeni Zulmü, Ermeniler'e Karşı Gizik Duran), Kişisel Ağıtlar, Pınarbaşı Bölgesi Ağıtları, Sarız Bölgesi Ağıtları şeklinde derlenen ağıtlar ile devam etmektedir. Derlenen bu ağıtlar ile bölgenin kültür yapısı ve geçmişi hakkında bilgiler gelecek kuşaklara aktarılmış olup, ağıtlar hakkındaki bilgiler bir araya toplanmıştır.

Kayseri Şairleri:Eserin ilk baskısı 1988 yılında Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları tarafından yapılmıştır. Kitabın ikinci baskısı 1996 yılında yine Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları tarafından yapılmıştır. Türk milleti için şairlerin ve şiirlerin önemli bir etken olduğu ilim adamlarına değer verildiği belirtilmiştir. Kitap içerisinde birinci baskıda 138, ikinci baskıda ise 145 şaire yer verilir.

Kitabın içinde; kitapta yer alan önsöz ile nasıl bir çalışma yapıldığı belirtilmiş ve şairlerin hayat hikâyeleri, şiirleri ele alınmıştır. Eser içerisinde hakkında yeterince çalışma yapılmamış olan 19. Yüzyıl Halk şairlerinden Âşık Ali ile Azmi Bekir'e yer verilmiş olması da önemli bir etkidir.

Şurda Var Şurda Yok Kayseri Fıkraları:Emir Kalkan'ın, Erhan Koçyiğit takma adıyla kaleme aldığı derleme kitabıdır. Şurda Var Şurda Yok Kayseri Fıkraları 2005 yılında Laçın Yayınları tarafından yayımlanmıştır. Eserin sunuş kısmında fıkraların önemine, fıkralarda insanların çıkmaz konular karşısında tavrı, sorunlara gülerak aklı gelmeyecek basit çözüm sağlayarak ince zekâyı yansıttıkları belirtilmiştir.Kayseri fıkralarında ticari zekânın önemli bir yeri olduğuna değinilmiştir. Eserde konusu Kayseri ve yöresi ile ilgili olan 152 fıkraya yer verilmiştir. 152 fıkra, insanların sosyal hayata dair tutumlarını göstermesi yönüyle önem taşımaktadır.

Kayseri Meşhurları:Bu çalışma Emir Kalkan'ın; İrfan Birol ve Murat Yerlikhan ile birlikte yapmış olduğu çalışmadır. Eserin Baskısı 2006 yılında yayımlanmıştır. Kitabın içeriğinde; Kayserili tanınmış kişilerin hayat hikâyeleri hakkında bilgi verilir. Kitap tarih, basın, bilim, bürokrasi, ilahiyatçı, iş dünyası, sanat, sivil toplum, siyasetçi, sporcu ve tasavvuf konularında tanınmış kişilerin hayat hikâyelerinin anlatıldığı bölümlerden oluşmaktadır.

2. 2. Makaleler

Emir Kalkan'ın halk bilimi ve halk edebiyatı bakımından önem taşıyan çalışmaları arasında makaleleri özel bir yer tutar. Kalkan'ın makaleleri daha çok Erciyes Dergisi'nde ve Türk Folklor Araştırmaları Dergisi'nde yayımlanmıştır. Emir Kalkan bu makalelerden bazılarını kendi adıyla yazarken, bazılarını da Erkan Kâmil adıyla yazmıştır.

Erkan Kâmil adıyla kaleme aldığı; “Bir Afşar Deyimi ve Hikâyesi: Könes Avı” (1976), “Abidin Bey Ağıdı” (1977), “Dadaloğlu ve Şiirleri” (1977), “Bir Türkünün Doğu Hikâyesi: Telli Senem ve Yazıcıoğlu Osman Ağa” (1977) adlı makaleleri Türk Folklor Araştırmaları Dergisinde yayınlanmıştır.

Erciyes Dergisinde ise; “Aba-Akba (Ana-Baba) ve Ongun Tös Sözcükleri Konusunda” (1978), “Anadolu Ağızları ve Yazı Sahamız” (1978), “Dilde Özleştirme Anonim Kültür ve Mahalli Ağızlardaki Türkçe Sözcükler” (1978), “Seyranî'nin Kişiliği” (1978), “Afşarlarda Atasözleri ve Atasözlerinde Yansıyan Felsefe” (1979), “Seyranî'nin Hayatındaki Devreler ve Bu Devrelerde Değişen Dünya Görüşü” (1979), “Türk Halk Edebiyatı Geleneğinde Ağıt” (1979), “Ozanı Tanımak” (1980), “Halk Edebiyatımızda İlbeylioğlu (*İlbeyoğlu-Elbaloğlu*)” (1980), “Halk Ozanları: Cingözoğlu Seyit Osman” (1980), “Halk Edebiyatımızda Afşinli Âşık Yener” (1981), “Halk Ozanları: Afşaroğlu Âşık Mehmet” (1981), “Halk Şairlerimizden: Âşık Abdurrahman” (1981), “Seferberlik ve Ağıt Destanları” (1981), “Çocuk Denen Büyük” (1981), “Halk Edebiyatımızda Gündeşlioğlu” (1981), “Halk Şiirinde 12 Eylül Öncesi” (1982), “Uzunyayla'dan Türkü Derlemeleri” (1982), “Güneyden Bir Ozan: Âşık Karalı” (1982), “Kayseri'ye Yerleşen Türk Toplulukları” (1982), “Halk Bilimci ve Şair Cahit Güzelbey” (1982), “Değiştirilen Köy Adları” (1983), “Yozgatlı Hürâşık” (1983), “Gürünlü Âşık Gülhani” (1983), “Şiir Aşırmacılığı” (1983), “Mektup Yazdım Hasan'a” (1983), “Şavşatlı Âşık Kara” (1983), “20. Yüzyıl Halk Ozanları'nın Tasnif Denemesi” (1984), “Erciyes-Gesi-Ağırnas ve Argıncık Kelimeleri Hakkında” (1985) “Bir Ansiklopedi Halk Edebiyatı Terimleri” (1986) adlı makaleleri Erkan Kâmil adıyla kaleme almıştır.

Emir Kalkan adıyla Erciyes Dergisinde yayımlanan makaleleri; “Dil Olayları ve Bölge Ağızlarının İncelenmesi” (1981), “Yaşar mı?” (1981), “Halk Edebiyatı

Araştırmaları: Dadaloğlu'nun Yeni Bulunmuş Destan ve Koçaklamaları” (1982), “Halk Şiirini Oluşturan Tipler” (1986), “Halk Şairlerinin Ödüllendirmeleri” (1988)’dir.

Erkan Kâmil adıyla kaleme aldığı “Âşık Elif Hatun” (1983) adlı makalesi Türk Folkloru dergisinde yayımlanmıştır. Emir Kalkan adıyla kaleme aldığı “Deyimlerimiz ve Tarihi Bağları” (1989) adlı makalesi de Türk Dünyası Tarih dergisinde yayımlanmıştır.

“Bir Afşar Deyimi ve Hikâyesi: Könes Avı” (1976):Bu çalışmada; Hacı Beyin kızı ile Abidin Bey arasında geçen hikâye bağlamında “Könes Avı” deyiminin hikâyesi anlatılmaktadır. Könes’in uyusuk yapıda bir köpek olduğu ve amacının avcıya vurulan hayvanı getirmek olduğu belirtilmektedir. Abidin Bey’in Hacı Bey’in kızını bütün zorluklara rağmen zorla elinden alması ile hikâyede geçen “Çölün tazısı dağın cerenini alamaz.” Sözü Abidin Bey’in, Hacı Bey’in kızına hatırlatması önemlidir. Bu söz üzerine kızın zorla alınmasından sonra Afşarlar ve Bozoklar arasında kavgalar olur.

“Abidin Bey Ağdı” (1977):Bu çalışma; Abidin Bey’in Dadaloğlu’na ağıt yaktığı bilgisinin yanlışlığı vurgulanmak üzere kaleme alınmıştır. Abidin Bey’in Afşarları sevmediği ve Hacı Bey’in kızını zorla aldığı üzerinde durularak, bilginin yanlışlığı belirtilmiştir. Bu ağıt Afşar Bey’in yakınları olan Bozokluların yaktığı ifade edilmiştir.

“Dadaloğlu ve Şiirleri” (1977):Dadaloğlu hakkında birçok araştırmanın yapıldığı vurgulanmıştır. Dadaloğlu’nun bazı şiirlerine başka ozanların sahip çıkmasının üzerinde durulmuştur.

“Bir Türküünün Doğuş Hikâyesi: Telli Senem ve Yazıcıoğlu Osman Ağa” (1977):Anadolu’nun güzelliği ve folklorik açıdan zenginliği yönünden bilgi verilerek başlamaktadır. Çalışmanın ilerleyen kısmında; Yazıcıoğlu Osman Ağa ve Telli Senemin aşk dolu hikâyesi anlatılmaktadır. Kavuşamayan iki aşığın hikâyesi etkileyici bir dille okuyucuya sunulmaktadır.

“Aba-Akba (Ana-Baba) ve Ongun Tös Sözcükleri Konusunda” (1978):Erkan Kâmil, bu makalede; Aba ve Akba kelimelerinin yaşayan iki Türkçe sözcük olduğunu belirterek ana ve baba kelimelerinin yerine kullanıldığını ifade eder. Bu kelimelerin kullanımı bölgeler arasında farklılık göstermektedir. Kelimelerin kökeni hakkında kesin bilgi bulunmasa da Altay-Moğol dinî inançlarına bağlı olarak Şamani kaynaklı olan tös

-töz sözcüklerinden geldiği görülmektedir. Ongun kelimesi ile ilgili olarak çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bu görüşlerden en önemlisi Ziya Gökalp'in görüşüdür. Gökalp; Ongunları kısaca totem olarak belirtir. Ongun alâmet ve işaret olarak da ifade edilir. Tös sözcüğü ise, atanın ruhu olan koruyucu ruhu temsil eden tılsımlar ve ataların ruhu olarak ifade edilir.

“Anadolu Ağzları ve Yazı Sahamız” (1978):Erkan Kâmil, bu makalede; dilin önemli bir unsur olduğuna değinir. Dilin yozlaşmasından kültürün de etkilendiği belirtilmiştir. Dilin yozlaşmaya karşı korunması gerekmektedir. Toplumsal bütünlüğün sağlanması için dil egemenliğine büyük önem verilmelidir. Dil geliştirilmelidir. Dilin gelişmesi için burada yazarlara önemli görevler düşmektedir. Yetersiz bir dile sahip olduğunda verimlilik düşer. Yazarların İstanbul Türkçesinden kurtularak, Anadolu bölge ağzlarına yönelmeleri gerekmektedir. Yabancı kelimeler kullanmak yerine bölge ağzlarına yönelmeli ve mahallî ağzlar hakkında bilgi verilmelidir.

“Dilde Özleştirme Anonim Kültür ve Mahalli Ağzlardaki Türkçe Sözcükler” (1978):Erkan Kâmil, bu makalede; dilin özleştirilmesi ve yabancı dillerin egemenliğinden kurtarılmasının önemi üzerinde durmuştur. Ancak bu özleştirmenin nasıl bir biçimde yapılacağına, hangi ölçü dâhilinde gerçekleşmesi gerektiğinin bir tartışma konusu olduğunu belirtmiştir. Arapça ve Farsça kelimeler üzerinde durulurken, Arapça ve Farsça'nın kültür içerisinde bulunan 1000 yıllık birikimin göz önünde bulundurulması gerektiğine vurgu yapılır. Türk dilinin egemenliğinin korunması için uzman kişilerden oluşan ekibin bu konu üzerinde çalışması gerektiğine bunun bir devlet politikası olarak ele alınması gerektiği belirtilmiştir.

“Seyranî'nin Kişiliği” (1978):Erkan Kâmil, bu makalede; Seyranî hakkında bilgi vermektedir. Seyranî, yiğit bir ruhuyla kalemeni halk için kullanan bir kişilik olarak görülmektedir. Seyranî, toplumcu ve nadir bir kişiliği ile tarihe mal olmuş bir ozandır. Seyranî'nin, dili ve sanatı konusunda ağıdalı ve pürüzlü bir dile sahip olduğu ama isterse, duru ve arı bir Türkçe kullanabildiğinin bir gerçek olduğu belirtilir. Seyranî'de mistimizm konusuna da değinilir. Onun Allah'a yöneldiği, özüyle yaratana yaşatanla bütünleştiği ve iyiyi arama yolunda olduğu vurgulanır.

“Seyranî'nin Hayatındaki Devreler ve Bu Devrelerde Değişen Dünya Görüşü” (1979):Seyranî'nin hayatına dair bilgiler verilmektedir. 1800 yılında bazı iddialara göre

de 1807’de Develi’nin Oruza mahallesinde dünyaya gelen ve fakir bir mahalle imamı Cafer Efendi’nin evladı olan Seyranî 1866 yılında Develi’de vefat etmiştir(Kalkan, 1979, s. 16). Seyranî’nin halkın sorunlarını ve sıkıntılarını sazı ile dile getirdiği belirtilmiştir. Ağdalı bir dil kullanmıştır. Bunun nedeni ise toplumun sıkıntılarını eserlerinde yansıtmıştır. Seyranî’yi anlamak için onun yaşamı birkaç devrede incelenmiştir. Bu devreler; İlk Devre, İkinci Devre, Develi’ye Dönüş ve Son Dönemi şeklinde ele alınmıştır.

İlk Devre: Seyranî’nin ilk devresi Develi’deki günleri, medrese eğitimi aldığı dönemdir. Bu devrede, şiirlerde yer alan temalar can-canan veya mahşer korkusu üzerine kurulmuştur (Kalkan, 1979, s. 18).

İkinci Devre: Seyranî’nin ikinci devresi; Develi’den çıkıp İstanbul’a geldiği dönemden oluşmaktadır. Burada bulunan âşık çevreleri onun gelişiminde önemli etkene sahip olarak karşımıza çıkacaktır (Kalkan, 1979, s. 18). Seyranî İstanbul’da Bektaşilik geleneğinin etkisinde kalır (Kalkan, 1979, s. 18). Seyranî’nin hayat anlayışı ve görüşleri burada yeniden şekillenir, anlam kazanır (Kalkan, 1979, s. 18).

Develi’ye Dönüş ve Son Dönemi: Seyranî’nin bir umut ile beklenti içerisinde İstanbul’a gittiği ifade edilir (Kalkan, 1979, s. 20). Daha sonra Develi’ye döndüğü ifade edilmiştir. Seyranî son döneminde yorulmuş olduğunu kendi ifadesiyle şu şekilde belirtmiştir: “*Kırk birinde hevesim yetirdim, Kırk beşinde bağdaş kurup oturdum.*” (Kalkan, 1979, s. 20)

“Afşarlarda Atasözleri ve Atasözlerinde Yansıyan Felsefe” (1979):Erkan Kâmil, bu çalışmada; Afşarlarda atasözleri ve atasözlerine yansıyan felsefe üzerine bir değerlendirme yapmıştır. İnsanlığa yol gösteren atasözlerinde bölgenin tüm karakteristik özelliklerini görmek mümkündür. İnanışlar, ekonomi, dünya görüşleri, birlik ve beraberlik vb. atasözlerine yansımıştır. Bu çalışmada Afşarlarda görülen atasözleri değerlendirilirken, bölgenin karakteristik özellikleri, inanışlar, ekonomi, dünya görüşleri, birlik ve beraberlik unsurlarının Afşarların atasözlerine yansıdığı ifade edilmiştir.

“Türk Halk Edebiyatı Geleneğinde Ağıt” Erciyes, (1979):Erkan Kâmil, bu makalesinde; ağıtlar üzerinde durarak ağıtların halk edebiyatı açısından önemli yere sahip olduğunu belirtmiştir. Ardından ağıtın tanımını yapıp, ağıtın tarihçesi, ağıt türleri

ve ağıtlarda incelenecek konular üzerinde durmuştur. Halk biliminin ağıt olmadan yarım kalacağı ifade edilmiştir. Ağıtlar tüm gelmişi ve geçmişiyle Anadolu'yu ve tarihi yansıtmaktadır.

Ağıt; ölen kimsenin ardından, ölen kişiyi yücelten ve belirli bir makama bağlı olarak okunan, toplumda önemli yere sahip olan kimselerin ardından ya da büyük felaketlerin, kayıpların ardından söylenen şiir ve mersiyelerdir (Kâmil, 1979, s. 12). *Ağıtların tarihçesinde*; Ağıt söylemenin şamanlığa kadar uzandığı, Orhun yazıtlarında yuğ ve sagu törenlerinden bahsedildiği ifade edilmiştir. *Ağıt Türleri olarak*; dar çevre ağıtları, toplumsal ağıtlar, millî felaketler için söylenen ağıtlar, liderlerin ardından söylenen ağıtlar olarak ele alınmıştır. *Ağıtlarda İncelenecek Konular ise*, tarihi olaylar, ekonomik değişiklikler, inançlar, giyim-kuşam-takı-süs, meşgaleler, dualar-beddualar-yeminler-oksamalar, tarihi şahsiyetler ve önemli kişiler, öldürme sebepleri, gelenek ve görenekler, coğrafi dağılım, tabii afetler, secere takibi, dil olayları olarak ele alınmıştır. *Ağıtların Şiirsel Yapısı*; bu kısımda ağıtların genelde 8 heceden kurulduğu belirtilerek, kafiye yapısı olarak (a-a-a-x) (a-a-x-a) ve (x-a-x-a) şekillerinin görüldüğü ifade edilmiştir.

“Ozanı Tanımak” (1980):Halk bilimi ürünlerinin derlenmesinde yazılı bilgilerin cönklerin bulunmadığı durumlarda nasıl bir yol izleneceği üzerinde durulmuştur. Böyle durumlarda, halkın bilgisine başvurmanın temel etken olduğu ifade edilmiştir. Şiirler başka ozanların şiirleri ile karıştırılıyorsa çeşitli kıstaslara başvurulduğu belirtilmiştir. Riayete mecbur olunan bu ölçütler: Ozanın dünya görüşü, psikolojik yapısı, karakteri, zaafı, din bilgisi ve mezhep eğilimi, bulunmuş olduğu çevrenin yaşamış olduğu devrin değer ölçüsü, gelenek ve göreneği, dil özelliği, tarzı, inancı, kültürel yapısı, etkilenmiş olduğu ustalar başlığı altında toplanabilir (Kalkan, 1980, s. 9). Yazının devamında Dadaloğlu'nun şiirleri, şiirin başkasına aitmiş gibi görülmesi yanlışlığı üzerinde durulmuştur. Şiirlerde meydana gelen karışıklıkların, yanlışlıkların Afşar ozanlarının şiirlerinin de derlenmesi ile giderileceği belirtilmiştir.

“Halk Edebiyatımızda İlbeylioğlu (İlbeyoğlu-Elbaloğlu)” (1980):İlbeylioğlu'nun hayatında pek fazla bilginin olmadığı vurgulanmıştır. Afşarların yoğunlukta olduğu Adana tarafında az bulunmuş olabileceği üzerinde durulmuştur

(Kalkan, 1980, s. 1). Yazının devamında; onun Gündeşli kızı ile evlenebilmek için isim yapmaya çalıştığı anlatılmıştır.

“Halk Ozanları: Cingözoğlu Seyit Osman” (1980):1885’te Bozok’a (Yozgat ve civarı) sürgün gönderilen Afşarların içinde olduğu daha sonra Afşarların Adana ve Kayseri civarına dönmesiyle beraber Pınarbaşı ilçesine bağlı olan Cingöz köyüne yerleştiği ve burada vefat ettiği söylenmektedir (Kalkan, 1980, s. 13). Şiirlerinde Dadaloğlu’nun etkisinin olduğu belirtilmektedir (Kalkan, 1980, s. 13).

“Halk Edebiyatımızda Afşinli Âşık Yener” (1981):Ozanların toplumsal açıdan büyük bir önem taşıdığı, ozanların toplumun sözcüsü konumunda olduğu üzerinde durulmuştur. Afşinli Âşık Yener’in; 1928 yılında doğduğu Yazıcıoğlu Osman Ağa’nın torunu olduğu belirtilmiştir (Kalkan, 1981, s. 8). Şiirlerinde toplumun dertlerini ve sevdalarını yansıttığı ifade edilmiştir (Kalkan, 1981, s. 8).

“Halk Ozanları: Afşaroğlu Âşık Mehmet” (1981): Gerçek ismi Mehmet Kurnaz’dır. Tomarza’nın Emiruşağı köyündendir. Dadaloğlu ve Seyitosman gibi Afşar boyuna mensuptur(Kalkan, 1981, s. 7). Şiirlerine; aşkı ve halkın duygularını, maziye bağlılığı yansıtmış, memleketini övmüştür.

“Halk Şairlerimizden: Âşık Abdurrahman” (1981):Âşık Abdurrahman Afşarların Kocanallı şubesindeydir. Tomarza’nın Emiruşağı köyünü kurmuş olan İmiroğulları ailesindedir. Bu ailenin ünlü beyi olan İmir Beyin bacası Hürü hatunun tek evladıdır (Kalkan, 1981, s. 7).

“Seferberlik ve Ağıt Destanları” (1981):Vatan sevgisinin, vatan savunmasının önemi anlatılmaktadır. Askere gidip dönmeyenlerin ardından ağıt yakılmaktadır. Bu bağlamda ağıtlar ile kültürümüzde vatan ve millet sevgisine verilen değerin önemli bir etken olduğu görülmektedir.

“Çocuk Denen Büyük” (1981):Çocuklara iyi eğitim verilmesinin öneminden söz edilmektedir. Bu bağlamda halk bilimi unsurlarının çocukların eğitimi için taşıdığı olduğu değere vurgu yapılmaktadır.

“Halk Edebiyatımızda Gündeşlioğlu” (1981):Onun aşiret beyi olduğu, deyişlerinin önemli bir nitelik taşıdığı, fırtınalı bir hayat sürdüğü ve varlıktan yokluğa düştüğü, Elbeylioğlu’nun Gündeşli’nin kızına âşık olduğu üzerinde durulmuştur.

“Halk Şiirinde 12 Eylül Öncesi” (1982):Erkan Kâmil, bu makalede; o dönemde yaşanan acılardan, keder ve sıkıntıları anlatır. Acı, keder ve sıkıntıların o dönemde halk şiirine konu olduğunu görülmektedir. Toplumun çekmiş olduğu acı ve sıkıntıları halk ozanları şiirleriyle dile getirmişlerdir. Kâmil, o dönemlerde yaşanan gelişmeleri şiirlerine yansıtmış olan ozanların şiirlerini derleyip, toparlayarak bu makalesinde anlatmıştır.

“Uzunyayla’dan Türkü Derlemeleri” (1982): Türkü derlemeleri ve türkü derlemelerinde yapılan yanlışlıklar üzerine yoğunlaşmıştır. Türkü derleme sürecinin zor ve zahmetli bir iş olduğu belirtilmiştir.

“Güneyden Bir Ozan: Âşık Karalı” (1982): Adana’nın Kadirli ilçesinin Araplı köyündendir. Zakirli aşiretinden Davutoğlu obasından Kara Molla Hacı Efendinin evladıdır(Kalkan, 1982, s. 19). Bozlak müzik türü üzerine çok önem verdiği belirtilmiştir. Şiirlerinde kültür bozulmalarını işlediği vurgulanmıştır.

“Halk Bilimci ve Şair Cahit Güzelbey” (1982):Bu makalede, Cahit Güzelbey’in hayatı hakkında bilgi verilmektedir. 1908 yılında Gaziantep’te doğduğu belirtilmiştir. Onun bir kültür adamı olduğu vurgulanmıştır. Bölge kültürü, inançlar, gelenekler ve halk ozanları konularında incelemeler yapmıştır. Hâkimlik, Savcılık ve Avukatlık görevinin yanı sıra, halk bilimi araştırmaları yaptığı, aruz ve hece ölçüsü ile şiirler yazdığı ifade edilmiştir (Kalkan, 1982, s. 12).

“Değiştirilen Köy Adları” (1983):Geçmişin önemi vurgulanarak, yer adlarının bağlı olunan uygarlığın özelliklerini yansıttığı belirtilmektedir. Değişen Yer Adlarında yapılan yanlışlıklara ve uzman kişilerin görüşlerinin alınmadığından söz edilmektedir.

“Yozgatlı Hürâşık” (1983):Âşıkların toplumdaki boşluğu dolduran ve halkın dertlerini aktaran kültürümüzün taşıyıcısı konumundaki kişiler olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmada; Yozgatlı Hürâşık’ın hayatı hakkında bilgi verilmektedir. Asıl ismi Abdulkadir Sezgin olan Hürâşık, 1948’de Yozgat’ın Türkmensarılar köyünde dünyaya geldi. İlkokulu Yozgatta, Lise ve İmam-Hatip okullarını Ankara ve İstanbul’da tamamladıktan sonra İstanbul Yüksek İslam Enstitüsünden mezun oldu (Kalkan, 1983, s. 5). Memuriyet görevinden dolayı yurdun birçok yerinde görev yapmış ve bu bölgelerin folklorunu yakından tanımıştır.

“Gürünlü Âşık Gülhanî” (1983):Asıl adı Mehmet Kargı olan Gürünlü Âşık Gülhanî 1940 yılında Sivas Gürün’e bağlı Şeref (Ayvalı) köyünde dünyaya gelmiştir(Kalkan, 1983, s. 3). Tasavvuf ve dini konularda şiir yazdığı üzerinde durulmuştur. Şiirlerinde ahlaki konulara yer verdiği belirtilmiştir. Mehmet Kargı şiirlerinin bir kısmını Perişan Hallerim ve Gürünlü Âşık Gülhanî adlı kitaplarda toplamıştır(Kalkan, 1983, s. 24).

“Şiir Aşırıcılığı” (1983):Şiir söylemek için ehil olmak gerektiği, önemli olan unsurun kişinin kendi sözü olduğu belirtilmiştir. Maksadın, sazın teline vurmak veya kafiyeler dizmek olmadığının sözün de bir etken olduğu ifade edilmiştir.

“Mektup Yazdım Hasan’a” (1983):Hasan’a yazılan bir mektuptur. Bu mektup bir konuşma metni olarak karşımıza çıkar. Mektupta; fizik, coğrafya, edebiyat gibi alanlardan bahsedilmektedir.

“Şavşatlı Âşık Kara” (1983):Eskilerde âşıklığın önemli bir değer taşıdığı günümüzde de teknolojinin gelişmesine rağmen, bazı âşıkların geleneğin devamı için mücadele ettiği üzerinde durulduktan sonra Şavşatlı Âşık Kara hakkında bilgi verilmiştir. 1927 yılında Şavşat’ın Meşeli köyünde dünyaya gelmiştir. Aşığın asıl ismi İbrahim’dir. Babasının adı Taştan, Annesinin adı Elfiye’dir (Kalkan, 1983, s. 10). 15 yaşında rüyasında, aksakallı pirin kendisine elma çekirdeği yedirmesi neticesinde âşık olmuştur. Şiirlerinde her konuyu işlediği ve Âşık Veysel’in onun şiirlerini beğendiği belirtilmiştir. Âşık Veysel’in onun şiirlerini beğendiği şu şekilde anlatılmaktadır: *“Veysel çok beğenmiş aşığı ve sazını sözünü satma, vatan millet için çalış, sen büyük âşıksın demiş.”* (Kalkan, 1983, s. 10)

“20. Yüzyıl Halk Ozanları’nın Tasnif Denemesi” (1984):Âşıklık için tasnifte önemli unsur olarak âşıklık geleneğinin icaplarını yerine getirenler ölçüt olarak alınmıştır. Tasnifte 457 ozan ele alınmış ve alfabetik sıra bağlamında âşıkların; Adı-Soyadı, Mahlası, Doğum Tarihi, Ölüm Tarihi ve Memleketleri verilerek bir değerlendirme yapılmıştır.

“Erciyes-Gesi-Ağırnas ve Argıncık Kelimeleri Hakkında” (1985):Erciyes-Gesi ve Ağırnas Argıncık kelimelerinin kökenleri üzerinde durulmuştur. Kültürün millet için önemli bir etken olduğu anlatılmıştır.

“Bir Ansiklopedi Halk Edebiyatı Terimleri” (1986): Ansiklopedilerin güvenilirliği üzerinde durulmuştur. Ansiklopedide tanımlanan halk edebiyatı terimleri ve halk edebiyatı türlerinin tanımında yapılan doğruluk ve yanlışlıklar ele alınmıştır.

“Dil Olayları ve Bölge Ağzlarının İncelenmesi” (1981): Dilin zenginleştirilmesi, başka dillerin etkisinden kurtarılması temel unsur olarak belirtilmiştir. Bölge ağzlarının incelenmesi ve bu ağzların içerisinde yer alan mani, türkü vb. derlenmesi bunların yabancı sözcükler varsa onlar ile değiştirilmesi ölçüsüne değinilmiştir.

“Yaşar mı?” (1981): Törelere yaşam üzerindeki etkisinin büyük olduğu ve davranışlarımızı etkilediği ifade edilmiştir. Milleti yaşama biçimini şekillendiren törelere bağlı olan değerlere gereken önemin verilmemesinin toplumsal olarak bizleri etkilediği belirtilmiştir.

“Halk Edebiyatı Araştırmaları: Dadaloğlu’nun Yeni Bulunmuş Destan ve Koçaklamaları” (1982): Dadaloğlu üzerinde durularak; Dadaloğlu’nun Afşarlar ile olan ilişkisi değinilmiştir. Dadaloğlu’nun deyişleri anlatılmıştır. Deyişlerde; kahramanların övülmesi, kavgalarda aşiret savaşçıları heyecanlandırılması, yüreklendirilmesi, özlem, birlik ve beraberlik, ağıt gibi konular işlenmiştir.

“Kayseri’ye Yerleşen Türk Toplulukları” (1982): 284 aşiret ve oymağın varlığından söz edilmektedir. Bu aşiretlerin Kayseri’de çeşitli mahalle ve köylere yerleştiği belirtilmiştir.

“Halk Şiirini Oluşturan Tipler” (1986): Bu çalışma; ozan, saz şairi, âşık tipleri üzerine kuruludur. Yazıda; bu tiplerin özelliklerine yer verilmiştir. *Ozan tipinde;* Ozanın tedavi edici gücünün olduğu ifade edilir. Ozan tipinin kopuz çalıp, şiirler söylediği üzerinde durularak, bu geleneğin ilk disiplini oluşturduğu belirtilir (Kalkan, 1986, s. 31). *Saz Şairi;* eğitim almış bir tip olarak karşımıza çıkar. Dili bozuk olan şiirlerini Arapça ve Farsça olarak divancılara ilgi duyarak kurar (Kalkan, 1986, s. 33). *Âşık tipi;* bu tipin ustası vardır. Ustasından çeşitli icraatlar öğrendiği belirtilmiştir. Muamma, çözme, hikâye anlatma, türkü, atışma gibi özellikleri taşıdığı ifade edilmiştir. 128 makamı ustasından öğrendiği, badeli ve badesiz olarak ayrıldığı, badeli âşıkların üstün olduğu üzerinde durulmuştur (Kalkan, 1986, s. 33).

“Âşık Elif Hatun” (1983):Erkan Kâmil, bu makalesinde; Elif Hatun’u anlatır. Elif Hatun, Tomarza’nın Emir uşığı köyünden okuma yazma bilmeyen bir hatundur. Elif Hatun oğlu Musa’ya çok bağlı biridir. 1. Dünya Savaşı sırasında çıkarılan fermanla Elif Hatun’un oğlu Musa ve eli silah tutan herkes askere çağrılır. Oğlunun askere gitmesi üzerine Elif Hatun seferberlikle ilgili şiirler söyler. Bu makalede oğul Musa hakkında bir söylenceye yer verilir. Oğul Musa Kozan’da bir köyde bir ağanın yanında iş bulur. Aradan zaman geçer. Elif Hatun oğlundan bir haber alamaz. Bunun üzerine Elif Hatun yaya olarak yollara düşer. Oğlunun çalıştığı yerde bulunan ağa ile konuşur. Ağa, Musa’nın mesesi kırdığını bir faydası olmadığını ve bu yüzden de hakkını vermediğini anlatır. Elif Hatun yalvarsa da oğlunun hakkını alamaz karakol komutanına başvurarak şikâyetini anlatır.

“Halk Şairlerinin Ödüllendirmeleri” (1988):Kalkan, bu makalede; halk şairleri hakkında bilgi vermektedir. Halk şairlerinin değerinin bilinmesi gerektiğine vurgu yapar. Halk şairlerinin televizyon yoluyla halka takdim edilmesiyle beraber mesleklerinin tescil edilmiş olmasının sevindirici bir gelişme olduğu ifade eder.

Halk Şairi deyimini çeşitli yönlerden aralarında farklılıklar bulunan tiplerin genel adı olarak görülmektedir. Bunlar vermiş oldukları ürünlere göre; Ozan, Âşık, Saz Şairi, Kalem Şuarası olmak üzere dört gruba ayrılmaktadır. Bu grup içerisinde yer alan tipler kültürün birer taşıyıcısı olarak görülmektedir.

Ozanlar; köklü kültürün ilk temsilcilerinden biri olup, geçmişten bugüne kültürün birer taşıyıcısı olarak gelmişlerdir. Ozanlar yaşadıkları bölgenin dil ve ağız yapısına hâkimdir. Âşık tipi ise; Divan şiirinin unsurlarını bilen, Arap ve Fars dillerine hâkim olan, tarih, kültür ve mitolojiyi iyi bilen, edinmiş olduğu kültür birikimlerini bölge bölge gezerek aktaran ve yaşatan geleneğin temsilcisi olan tiptir. Kalem şairi ise; şiirlerini düşünerek yazar. Saz, makam, ezgi ve koşma biçiminden başka biçim bilmeyen tiptir. Her sanatçı temsil etmiş olduğu tip ve işlevi bağlamında değerlendirilmelidir. Tipler arasında bulunan farklılıklar ortaya konularak herkesin hakkı herkese verilmelidir.

“Deyimlerimiz ve Tarihi Bağları” (1989):Emir Kalkan, bu çalışmasında; bazı deyimlerin kökenine ulaşma imkânını bulduğunu söyleyerek bu deyimleri değerlendirir. İncelenen deyim sayısı 17’dir. Fakat her bir deyim hikâyesi uzun sürdüğünden bu

çalışmada; ele güne karşı, ayağını yerden kesmek (veya göğe çıkarmak), kambersiz düğün olmaz, ala kıraç bozdağda tavşan neler eder kurda deyimleri üzerinde durulmuştur.

3. Edebî Eserleri

Emir Kalkan'ın edebî eserleri, deneme ve hikâye türlerinden oluşmaktadır. Deneme türündeki eserleri; Kanatsız Kuşlar Şehri (2002), Hoşcakal Şehir (2004), Yurttaş Sokak (2013)'tır. Kalkan'ın hikâye türündeki eserleri; Bu Taraf Anadolu (2008), Gül Ayinleri (2003), Ha Bu Diyar (2007), Kayıp Yüzler (2010), Türk Düğünü (2010)'dür.

Bu Taraf Anadolu, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2015:Ötüken Neşriyat tarafından basımı yapılan eserin ilk basımı 2008, ikinci basımı 2015 yılında yapılmıştır. Eser; 19 hikâye, 171 sayfadan oluşmaktadır. Eserde; Anadolu insanının yaşamış olduğu sıkıntılar, sevinç ve üzüntüler, hayat mücadeleleri, Anadolu insanının başından geçen çeşitli olaylar anlatılmaktadır. Bu sıkıntılar ve olaylar anlatılırken; Anadolu insanının dil özellikleri ile yazı dili kaynaşır. Hikâyelerde halk edebiyatı ve halk bilimine dair çeşitli unsurlara yer verilerek anlatım zenginleştirilir. Eserde yer alan hikâyeler: Nezir vay, Kına, Ocak, Hal Böyle Böyle, Gece, Köpenek Fırıtları, Ben Garip İlim Garip, Şefaâtçi, Sarı Çizmeli Kredisi, Guguk, Abeler, Hâkim Bey, Şahit, Kısas, Şehrin Efendileri, Çorapsız, Uçkur, Uygur, Otopark'tır.

Gül Ayinleri, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2005:Ötüken Neşriyat tarafından birinci basımı 2003 yılında, ikinci basımı 2005 yılında yapılan eser; 13 hikâye, 152 sayfadan oluşur. Kitapta yer alan hikâyeler “gül kavramı” ile ilişkili olarak işlenmektedir. 13 hikâyenin adının gül ile ilişkili olması da dikkat çekici bir özelliktir. Hikâyelerde; aşk, kendinden geçme, ölüm, öğüt gibi konular tasavvufi bağlamda işlenmektedir. Kitapta halk bilimi ve halk edebiyatı unsurlarına yönelik olarak; geçiş dönemleri içerisinde yer alan ölüm konusu, atasözleri ve deyimler, derviş edebiyatına dair özellikler yer almaktadır.

Gül Ayinleri adlı kitapta yer alan hikâyeler: Gül Ayinleri, Ayça Gül, Gül-i Rana, Yayla Gülü, Kızıl Gül, Küskün Gül, Elif Gül, Azad Gül, Türkü Gül, Kayıp Gül, Roman Gül, Yeni Gül, Yanık Gül'dür.

Ha Bu Diyar, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2015:Emir Kalkan'ın hikâye türünde kaleme aldığı eser; 18 hikâye, 176 sayfadan oluşmaktadır. Ötüken Neşriyat tarafından basımı yapılan eserin ilk baskısı 2007 yılında, ikinci baskısı ise 2015 yılında yapılmıştır. Yazar bu eserinde de Anadolu'yu, yaşamı, Anadolu insanının hayat mücadelesini ve günlük yaşamı işlemiştir. Kalkan; eserinde Anadolu insanının sahip olduğu değerlere türkülere, Anadolu insanının yardımlaşması ve dayanışmasına, gelenek ve göreneklere yer vermiştir.

Eserde yer alan hikâyeler:Rüzgâr Hasan, Herr Ziya, Muhammed, Misyoner, Başkan, Molla, Erkek İşi, Latif Sayılar, Burç, Yalınayak Takımı, Sokakta, Şair, Seçim, Devler, Yol Parası, Aslan Kıran, Sır, Müncübe'dir.

Hoşçakal Şehir, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2005:Hoşçakal Şehir; Emir Kalkan'ın deneme türünde kaleme almış olduğu eseridir. Eser; 2005 yılında Ötüken Neşriyat tarafından basılmıştır. Kitap içerisinde 35 deneme metni yer almaktadır.190 sayfadan oluşmaktadır. Eserde insan ve şehir ilişkisi ele alınır. Şehre dair özelliklere yer verilir. Şehrin özellikleri anlatılırken; halk mimarisine, halk sanatları ve zanaatlarına, halk müziğine, düğünlere, halkın giyim ve kuşamına dair halk bilimi ve halk edebiyatı unsurları kullanılır. “Biz Çocukken” adlı deneme yazarın çocukluk döneminde Kayseri'nin şehir olarak nasıl özelliklere sahip olduğunu, yazarın nasıl bir çocukluk geçirdiğini anlatması bakımından önemli bir etkidir. Deneme türünde kaleme alınan eser; şehrin kimliği ve kültürünü yansıtması yönüyle de önemli yere sahiptir.

Kitapta yer alan deneme metinleri: Mazaka, Gün Batımı Kayseri, Biz Çocukken, Ramazan, Gece, Sabah, Çarşı, Kayseri Kasap Alayı, Üstüme Yazılı, Kendi Gelen, Döne Bibi, Zor Seçim, Dede Kuyu, Hacı Bey, Kerem, Şah-ı Melamet, Yaman Dede, Gözlüğün Osman Emmi, İngiltere Macerası, Godoş Ali, Deli Yusuf, Sebo, Âşıklar Kahvesi, Delibekir Dinlenme Tesisleri, Fırıldak Nuri, Köylü Pazarı, Erkilet, Tilki, Köşker Emmi, Tavuk Şeriatı, Su Yolu, Kocabey, Merzuka Hala, Dost, Deniz'dir.

Kanatsız Kuşlar Şehri, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2002:Kanatsız Kuşlar Şehri; Emir Kalkan'ın şehir denemesi türünde kaleme aldığı eseridir. Eserin baskısı 2002 yılında Ötüken Neşriyat tarafından yapılmıştır. Eser; 213 sayfa ve 30 deneme metninden oluşmaktadır. Şehre dair özellikler, şehir içerisinde fark oluşturan insanlar,

şehir ile özdeşleşen unsurlar, Kayseri hakkında kültürel bilgiler, şehrin insan için taşıdığı değerler deneme metinlerinde işlenen konular arasında yer almaktadır.

Şehir ile özdeşleşen unsurlar bağlamında eser içerisinde yer alan “Cemil Emmi” adlı deneme metninde Cemil Emmi’nin Kayseri için taşıdığı değer önemli bir unsurdur. “Afşar Elleri” adlı denemede yer alan gelenek, görenek, düğünler halk bilimi ve halk edebiyatı açısından sözlü kültür özelliklerinin yazıya aktararak devam etmesini sağlamaktadır. “Könes Avı” adlı deneme metninde Afşarlar arasında deyim haline gelmiş olan “*Çölün tazısı, dağın cerenini alamaz.*” (Kalkan, 2002, s. 148) Deyiminin hikâyesi de sözlü kültür geleneği açısından değer taşımaktadır.

Eser içerisinde yer alan denemeler: Yandım Ataşlara Söyünmem Gayri, Koca Çınar, Şahmeran, Aşk Hırkızı!, Cop!, Kalenin Bedenleri, Dokuz Ömer Emmi, Bayazıtoglu, Çavuş Ağa, Sadıka Ana, Sarı Yazma, Cemil Emmi, Türbedar, Yeşim Su, Kerem Ali, Tapu, Metin Can, Kırçıl Emmi, Afşar Elleri, Könes Avı, Kamer Hatun, Ebe Hatun, Demirgırat, Güney Müftileri!, Cılbak Yusuf!, Sümekli Fatihi Selim Ağa, Muhaddiszade Hacı Bey, Keko Rüştü, Paşa Mustafa, Ağa Dayı’dır. Yazarın “Kanatsız Kuşlar Şehri” adlı bu eseri 2002 yılında şehir kitapları dalında Yazarlar Birliği ödülünü almıştır.

Kayıp Yüzler, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2011:Emir Kalkan’ın hikâye türünde kaleme aldığı eserin ilk baskısı 2010 yılında ikinci baskısı ise; 2011 yılında Ötüken Neşriyat tarafından yapılmıştır. Eser 26 hikâye, 160 sayfadan oluşmaktadır. Hikâyelerde; yabancılaşma, toplumdan uzaklaşma gibi konular işlenmektedir (Kumsuz, 2017, s. 36). İşlenen konular ile kültürümüz arasında bağ kurularak yabancılaşma ve toplumdan uzaklaşmanın kültürümüzü de etkilediği anlatılmaktadır.

Kayıp Yüzler; halk bilimi ve halk edebiyatı unsurları ile ilgili olarak sosyal normların; gelenek ve göreneklerin önemini ortaya koyarak, sosyal yaşama dair mesajlar vermektedir. Kaos Hikâyesinde; 22 yıl önce çantasını ve parasını kaybeden adamın 22 yıl sonra parası ve çantasını bulan kişinin adamı araması ve hikâyenin sonunda adama çantasını ve parasını teslim etmesi sosyal norm, toplumsal değer açısından önem taşımaktadır.

Kayıp Yüzlerde: Kıyam, Ana, Şüphe, Kaos, Gizli El, Sırat, Sevgililer Günü, Ateş, Bedel, Düşman, Zuhur, Çiçekler, Şeytanın Arkadaşı, Namus, Hamal, Demokrat,

Şeytan Çatlatan, Hazreti Yakup, Sebep, İz, Yeni Dünya, Sakallı Bebek, Gâvur, Tekke Kafası, Safsata, Hoca Efendi adlı hikâyeler yer almaktadır.

Türk Düğünü, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2010:Emir Kalkan'ın hikâye türünde kaleme aldığı Türk Düğünü'nün baskısı Ötüken Neşriyat tarafından 2010 yılında yapılmıştır. Eser; 22 hikâye ve 163 sayfadan oluşur. Türk Düğünü adlı hikâye kitabında yer alan 22 hikâyede; tarih, milli birlik ve beraberlik, vatan sevgisi gibi çeşitli konulara ve milli değerlere yer verilir. Eserde halkın kullanmış olduğu dil yazı diline yansıtılır. Hikâyenin konusunun geçtiği yörenin dil özellikleri okuyucuya aktarılır. Bereket Lokantası adlı hikâyede;“Aş vaa! Ekmek vaa!”(Kalkan, 2010, s. 7) ifadesiyle esnafın kullanmış olduğu dil ile halk arasındaki iletişimi okuyucuya aktarılmaktadır.

Türk Düğünü; halk bilimi ve halk edebiyatı unsurlarını milli değerler ile anlatan hikâye kitabı olması yönü ile yazarın eserleri arasında önemli değer taşır. Kitapta Bereket Lokantası hikâyesinde halk mutfağına dair özellikler görülmektedir. Solgun Bayraklar hikâyesinde vatanın önemine vurgu yapılır. Hikâyeler atasözü ve deyimler ile beslenir. Hikâyelerde, millî değerlerin önemi vurgulanır. Eserin adını oluşturan Türk Düğünü hikâyesinde; evlenme ve düğünü anlatarak düğünde yer alan özelliklere yer verilir. Düğünde sinsin adlı oyunun oynandığı anlatılarak sözlü kültür unsurları geçmişten günümüze bu hikâye ile aktarılır.

Türk Düğünü'nde yer alan hikâyeler: Bereket Lokantası, Solgun Bayraklar, Bozlak, Barut, Mina, Gazi, Türk Düğünü, Sevdalı Türküler, Berkay Osman, Dam Yuvağı, Kızıl Tilki, Yıllar Sonra, Koreli, Parsa, Yardım, Yerli, Gökyüzü Parselleri, Zemzeme Kıraathanesi, Gizli Sevda, Haco, Medeniyet, Zoro'dur.

Yurttaş Sokak, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2013:Emir Kalkan'ın şehir denemesi türünde kaleme aldığı eserin baskısı 2013 yılında Ötüken Neşriyat tarafından yapılmıştır. Eser; 207 sayfa ve 45 denemeden oluşmaktadır. Yurttaş Sokak konu olarak şehri, şehrin özelliklerini, Kayseri'nin eski yaşamını, evleri, Emir Kalkan'ın çocukluk yıllarında sosyal yaşamın nasıl biçimde olduğunu anlatmaktadır.

Eserde; halk bilimi ve halk edebiyatı dair olarak çeşitli unsurlar yer almaktadır. Yazarın Kayseri evlerini ve çocukluğunu anlatırken halk mimarisi deneme metinlerinde yer alır. Yurttaş Sokak adlı eserin fotoğraflar ile desteklenmiş olması şehre dair halk bilimi ve halk edebiyatı unsurlarının gözlem yoluyla da öğrenilmesini kolaylaştırmıştır.

Yazar; diğ er deneme kitaplarından farklı olarak deneme metinlerinin başına şairlerin sözlerini de ekleyerek metinlerarasılık özelliğini de yansıtmıştır.

Yurttaş Sokak adlı deneme kitabı 45 denemeden oluşmaktadır. Yazarın diğ er deneme kitaplarından farklı olarak bu deneme kitabında denemeler: Dünler, Şehir ve Zaman, Evler Evler, Benim Kayserim, Ermeni Mahallesi, Altmışlı Yıllar, Şehir Ve Şhremini ana başlıkları ve bu başlıklara bağı lı olarak alt başlıklar halinde yer alan denemelerden oluşur.

4.Emir Kalkan ve Eserleri Üzerine Yapılan Çalışmalar

Nurkal Kumsuz, tarafından 2017 yılında, *Emir Kalkan* üzerine biyografi çalışması yapılmıştır. 141 sayfadan oluşan eser, İncir Yayıncılık tarafından yayınlanmıştır. Kitabın kapak kısmında yer alan Emir Kalkan'ın fotoğrafı eserin içeriğı ile bütünlük oluşturmaktadır. Çalışmada Emir Kalkan'ın hayatı ve eserleri üzerine yoğunlaşmıştır.

Emir Kalkan üzerine yapılmış biyografi çalışması olan eser; Önsöz ile başlamaktadır. Birinci bölümde; Emir Kalkan'ın hayatı, sanatı, eserlerinden söz edilmektedir. İkinci bölümde; Emir Kalkan üzerine yazılmış olan yazılar yer almaktadır. Üçüncü bölümde; Emir Kalkan'ın eserlerinden örneklere yer verilmektedir.

Emir Kalkan'ın doğumu, yaşamış olduğı kültürel çevre, edebi hayatı, kişilik özellikleri, eserleri hakkında ayrıntılı bilgiler birinci bölümde yer almaktadır. Onun gözlemci bir kişiliğı e sahip olduğı, yaşadığı çevrenin edebi hayatını şekillendirdiğı, yaşadığı çevrede yer alan yerel unsurların eserlerine yansıdığı belirtilmektedir. Kayseri şehrinin onun dünyasında önemli bir etken olduğundan söz edilmektedir. Eserin birinci bölümü Emir Kalkan'ın hayatını tanımak ve anlamaya yöneliktir.

Eserin ikinci bölümü onun vefatının ardından yazılan yazılar ile devam eder. Üçüncü bölümde tezde de inceleyeceğimiz Emir Kalkan'ın eserleri içerisinde yer alan çeşitli hikâyeler yer tutmaktadır.

Emir Kalkan üzerine bir diğ er çalışma Kayseri Ansiklopedisinin üçüncü cildi içerisinde yer almaktadır. Bu çalışma da Nurkal Kumsuz (2013) tarafından yapılmıştır. Emir Kalkan'ın hayatı, edebî kişiliğı, hikâyelerinde kullandığı dil yapısı, folklor üzerine yapmış olduğı çalışmalar ve eserlerine bu yazıda yer verilmektedir.

Emir Kalkan, İrfan Birol, Murat Yerlikhan (2006) tarafından hazırlanan *Kayseri Meşhurları* adlı eserde; Emir Kalkan'ın hayatına değinilmiştir. Türk folkloru ile ilgili çeşitli çalışmalar yaptığı ifade edilmiştir. Onun, Kanatsız Kuşlar Şehri adlı eseri ile Türkiye Yazarlar Birliği ödülünü kazandığı belirtilmiştir.

Nevzat Özkan, *Adam Var Âlemden Öte* eserinde; Halk Adamı adlı bölümde; halkın önemine değinmiş, ardından Emir Kalkan'ı anlatmıştır. Kalkan'ın halkın içinden gelen aydınbir halk adamı olduğu belirtmiştir. Onun edebî yaşamına değinerek, eserlerinde unutulmaya yüz tutmuş değerleri işlediğini ifade etmiştir. Sevgi ve dostlukların onun eserlerinde görüldüğünü anlatmıştır.

Cem Sökmen (2015), İmdat Avşar (2015), M. Nihat Malkoç (2015), Tuncer Gülensoy (2013) tarafından makale çalışmaları yapılmıştır. Cem Sökmen (2015) makalesinde; Emir Kalkan'ın eserleri, İmdat Avşar (2015), Kalkan'ın vefatının ardından bıraktığı hatıralarına, M. Nihat Malkoç (2015); Vefatının ardından onun nasıl bir hikâyeci olduğu, Tuncer Gülensoy (2013) ise, Kalkan'ın Gül Ayinleri kitabı üzerine yoğunlaşmıştır.

Cem Sökmen, "*Emir Kalkan: Rahmet O Mamureyi Aziz Kılan Erlere*" adlı çalışmasında; Emir Kalkan'ı "*Kanatsız Kuşlar Şehri*" adlı eseri ile tanıdığına değinir. Onun yazmış olduğu eserlerinden bahsederek, milli kültür açısından önemli bir yer tuttuğunu ifade eder. Kalkan'ın kendi üslubunun olduğunu, eserleri içerisinde okuyucunun kendisini bulduğunu belirtir.

İmdat Avşar, "*Öteyüze Göçen Bilge: Emir Kalkan*" adlı çalışmasında; Öteyüz'ün ahiret anlamına geldiğini ifade eder. Emir Kalkan'ın vefatının ardından hatıralarını anlatır. Kalkan'ın eserlerinde kahraman olarak; yoksulları, kimsesizleri, şehrin eski mahallelerinde yaşayan insanları yansıttığını ifade eder. Şehrin hızla değişmesi, eskinin yok olmasıyla Kalkan'ın *Kanatsız Kuşlar Şehri'nde* anlattığı eski Kayseri'ye özlem duyduğunu belirtir. Şehirde eskiye dair unsurların yok olmasıyla kitaplarına Kayıp Yüzler, Hoşçakal Şehir isimlerini vermiştir. Kalkan'ın başı dik Anadolu'yu özlediğine değinerek, Anadolu'ya ve ağıtlara verdiği öneme değinilmiştir.

M. Nihat Malkoç, "*Hikâyeci Emir Kalkan'ın Ardından*" adlı çalışmasında; Emir Kalkan'ın vefatının ardından onun hikâyecilik yönüne değinir. Hikâyelerinde yerel unsurlara yer verdiğini, hayal gücünün geniş olduğunu belirterek, folklor açısından

önemli bir değer olduğunu ifade eder. Emir Kalkan'ın halk edebiyatı bağlamında araştırmacı bir yönünün varlığından söz eder. 20. Yüzyıl Halk Şairleri Antolojisi, Mor Feryatlar Afşar Ağıtları'nın halk edebiyatı içerisinde ehemmiyetli araştırma kitapları olduğunu belirtir.

Tuncer Gülensoy, “*Emir Kalkan'ın ‘Gül Ayinleri’ Adlı Eserindeki Atasözleri-Deyimler ve Mahalli Sözler*” adlı çalışmasında; Gülensoy, *Gül Ayinleri* adlı eserde aşkın her yönünden bahsedildiğinden söz eder. Eserde yer alan atasözü ve deyimleri tespit ederek alfabetik sıraya göre inceler.

Emir Kalkan üzerine yapılmış tez çalışmaları da bulunmaktadır. Hager Salah Abdullah Osman (2015), Hüseyin Cihad Karaali (2017), Nurullah Gündüz (2017), Sümeyye Akbulut (2019) tez çalışması yapmışlardır.

Hager Salah Abdullah Osman (2015) *Emir Kalkan Hayatı ve Eserleri* üzerine çalışmıştır. Tezin giriş kısmında nasıl bir çalışma yapıldığı anlatılmaktadır. Birinci bölümde; Emir Kalkan'ın hayatı ve sanatına yer verilmiştir. İkinci bölümde; hikâyelerin olay örgüsü ve içeriğine değinilmiştir. Hikâyelerin özetleri verilmiştir. Konu, tema, tez, zaman ve mekân, şahıs kadrosu açısından hikâyeler incelenmiştir. Üçüncü bölümde; yazarın şehir denemeleri zaman, mekân ve insan unsuru bakımından incelenmiştir. Dördüncü bölümde; yazarın eserlerinde yer alan anlatım teknikleri ve aktarma yöntemlerine yer verilmiştir. Beşinci bölümde; anlatıcı ve bakış açısı, Altıncı bölümde; Dil ve üslup özelliklerine, Yedinci bölümde; yazarın antoloji çalışmalarına yer verilmiştir. Tezin sonuç kısmında; Emir Kalkan'ın hikâyecilik açısından önemi ortaya konulmuştur. Eserlerinin Türk kültürü ve Türk folkloru açısından önemi belirtilmiştir.

Hüseyin Cihad Karaali (2017), *Emir Kalkan Öykülerinde Hayatın Dışında Kalanlar* üzerine çalışmıştır. Giriş ve üç bölümden oluşan çalışmanın giriş bölümünde; nasıl bir çalışma yapıldığı anlatılmıştır. Birinci bölümde; edebiyat ve sosyoloji ilişkisi üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde; Emir Kalkan'ın hayatı, sanat anlayışı ve eserleri anlatılmıştır. Üçüncü bölümde; Emir Kalkan'ın öykülerinde hayatın dışında kalanlar işlenmiştir. Emir Kalkan'ın öykülerine sosyolojik bir yaklaşım, Olumlu değer yüklü öyküleri ve bu öykülerde yer alan kişiler, Olumsuz değer yüklü öyküler ve bu öykülerde yer alan kişiler işlenmiştir. Sonuç kısmında çalışmanın önemi ortaya konulmuştur.

Nurullah Gündüz (2017), *Emir Kalkan'ın Hikâyeciliği* üzerine çalışmıştır. Giriş ve iki bölümden oluşan çalışmada giriş bölümünde; hikâyeciliğin önemi üzerinde durulmuştur. Birinci bölümde; Emir Kalkan'ın hayatı ve eserleri ele alınmıştır. İkinci bölümde ise; yazarın hikâyelerinin kurgusal yapısı bağlamında, anlatıcı, aktarma yöntemleri, içerik, konu, izlek, zaman, mekân, kişi kadrosu, tip, karakter, metinler arası ilişkiler, dil ve üslup üzerinde durulmuştur. Sonuç kısmında; çalışma üzerine değerlendirme yapılarak çalışmanın önemi ortaya konulmuştur.

Sümeyye Akbulut (2019), *Emir Kalkan'ın Hikâyelerinde Şehir ve Yoksulluk Temaları Üzerine Bir İnceleme* yapmıştır. Giriş bölümünde çalışmanın özeti verilmiştir. Birinci Bölümde; Emir Kalkan'ın hayatı ve edebî kişiliğine değinilmiştir. İkinci Bölümde; Emir Kalkan'da Şehir Unsurları; şehir, şehrin görünme biçimleri, şehrin insanları, şehrin mimarisine değinilmiştir. Üçüncü Bölümde; Emir Kalkan'da Yoksulluk üzerinde durulmuştur. Burada yoksulluk, yoksulluğun çocukluk halleri, yoksulluğun iz düşümü: kadın ve ev, yoksulluğun etkilendiği boyut din ve milliyet ele alınarak, sonuç ve kaynakça ile çalışma tamamlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

EMİR KALKAN'IN ESERLERİNDE HALK BİLİMİ UNSURLARI

1.1. Sosyal Normlar

Emir Kalkan'ın eserlerinde yer alan sosyal normlar içerisinde âdetler, gelenekler ve göreneklere dair unsurlar yer almaktadır.

1.1.1. Âdet

Âdet: Belli bir toplum için yapılması gerekli olan davranış türü olarak ifade edilmiştir (Ülken,1969, s. 3). Âdet: Bir toplumun yapmaya ve uymaya alışmış olduğu, toplum açısından yapılması gerekli görülen davranış biçimidir (Örnek, 1971, s. 13).Âdetin karakteristikliğinin alışılmış olmasını birtakım davranışların giderek kalıplaşmış olması etkiler (Örnek, 1977, s. 124).

Âdetler toplumsal yaşamın düzenli bir biçimde yürümesinde ve kuralların uygulanmasında etkili olmaktadır (Örnek, 1977, s. 125). Âdetler, çeşitli kökenlerden kaynaklanıp, şekillenmişlerdir. Bunlar arasında; geçmiş zaman yaşama biçimi, dünya görüşü, ilginç rastlantılar ve olaylar önemli yere sahiptir. Bir toplum içerisinde toplumun bütünü ile alakalı âdetler görüldüğü gibi, mezhep, meslek, etnik grup vb. kendine dair âdetleri de bulunmaktadır (Örnek, 1977, s. 125).

Bu Taraf Anadolu'da, Ocak hikâyesinde; Ayşe'nin eşi olan Şahan savaş için askere çağırılır. Şahan askere gidip askerden dönmeyince Ayşe'yi âdet ve görenekler dolayısıyla Şahan'ın yerine Recep'e eş ederler.

"Gayrı bu haneden, bu damdan çıkmak olmaz sana. Seni gayrı Recep'e eş edeceğiz. Yolumuz, göreneğimiz böyle... Şahan'ımın hatırıda mı yok Ayşe'm? Onun hatırına da mı beklemezsin bu kapıyı?" (BTA:39)

1.1.2. Gelenek

Gelenekler sosyal normların önemli ve güçlü bir bölümünü meydana getirirler (Örnek, 1977, s. 126). Bir toplumda nesilden nesle geçen kültür kalıtları, alışkanlık, bilgi, töre ve davranışlar gelenek olarak belirtilmiştir (Örnek, 1971, s. 94). Gelenek: Toplum içerisinde yer alan değer ve kurumların ağır bir şekilde değişmesi ve eski toplum dönemleri ile yeni toplum dönemlerini birbirine bağlayan sosyal miras olarak ifade edilir (Ülken, 1969, s. 115).

Ha Bu Diyar'da, Müncübe hikâyesinde; Abdullah Ağanın ineği kaybolur. Abdullah Ağa ineğini arar. Kirli Memedo'nun evinde bulur. Serde ağalık olduğu, kendisine yakışmayacağı için ineği almaz. Töre ve gelenekler gereği ineği Kirli Memedo'ya verir.

*“Ata dede yadigarı bir **töreyi** bir inek uğruna feda mı edek! dedim, verdim yuları eline.” (HBD:176)*

Kanatsız Kuşlar Şehri'nde, Ebe Hatun adlı bölümde; Kalkan, nenesi Ebe Hatun'u anlatır. Ebe Hatun gelenek ve göreneklerine bağlı bir Anadolu kadınıdır. Ebe Hatun, komşulara yardımcı olması, düşkünün yolda kalmışın derdiyle dertlenmesi, küsleri barıştırması, mahallede bulunan Döne'yi eve alıp her hafta yıkaması ve giysilerle onu donatması yönüyle gelenek ve göreneklerin yaşamasını sağlamış olan bir Anadolu kadınıdır.

*Konu komşu herkes çok severdi onu. Herkese yardım eder, küsleri barıştırır, elinde avucunda ne varsa fakir fukaraya dağıtır. **Düşkünün, yoksulun, yolda kalmışın derdi onun derdiydi.** Aile içi geçimsizliklere, komşu kırgınlıklarına kesinlikle izin vermez, dargınların arasına girer, küsleri barıştırır, herkesin **'ağzının tatlı olmasını'** sağlardı. Mahallenin delisi Döne'yi eve alır, her hafta bir güzel yıkar, temizler, saçlarını tarar, sandığından çıkardığı giysilerle donatırdı. (KKŞ:155)*

Türk Düğünü'nde, Solgun Bayraklar hikâyesinde; geleneğe dair unsura rastlanır. On beş, yirmi günde bir bayrakların yeniden bakımı yapıp, bayraklar yeniden direklere çekilmektedir.

Sağ elini telaşla boynunda asılı hasır çantaya uzattı. Koltuk değneği kayıp düştü. Çantadan iki tane bayrak çıkardı. İç içe sarılmış iki ay yıldızlı bayrak.

-On beş, yirmi günde bir, alır götürürüm bunları. Yıkatur, ütületirim. Sabah ezanıyla birlikte gelir, yeniden çekerim direklerine. Efil efil, nazlı nazlı dalgaları sabah rüzgârında. (TD:13)

1.1.3. Görenekler

Görenek: Bir şeyi görüldüğü gibi yapma alışkanlığı olarak ifade edilir (Örnek, 1971, s. 98). Görenek: Örf ve âdete göre hiçbir yaptırıcı gücü olmaması, karşı konulduğunda zayıf yaptırıcı gücü olmasıyla onlardan ayrılan sosyal davranış türü olarak görülmektedir (Ülken, 1969, s. 119).

Görenekler daha fazla pratik ve maddî alanda üretim ve kullanım biçimleri ile alakalıdır (Ekici, 2018, s. 21). Görenekler, günlük yaşamda gerekli gördüğü ilişkileri düzenler ve kişiler arasında sürtüşmeleri azaltarak toplumsal ilişkilerin kolaylaşmasında önemli rol oynar (Örnek, 1977, s. 127).

Ha Bu Diyar'da, Herr Ziya hikâyesinde; Ziya Bey, bulduğu parayı karakola götürüp kaldırımında bulduğunu söyler. Ziya Bey yolda bulduğu parayı götürüp karakola teslim etmesinde göreneklerin önemli yere sahip olduğu görülmektedir.

“Attım iki beş yüzlüğü masaya;

-Alın, dedim. Şurada buldum, kaldırımında.” (HBD:21)

Yurttaş Sokak'ta, Ermeni Mahallesi adlı bölümde; Rupen'in yaşlı annesinin başında siyah eşarp ve çatması bulunmaktadır. Bu durum kırsalda bulunan Türkmen kadınlarının baş bağlama biçimini yansıtır.

“...Başında siyah bir eşarp ve alnında çatması oluyordu. Oysa şehirli kadınların alınlarına çatma bağlama gibi bir alışkanlıkları yoktu. Bu, daha çok kırsalda yaşayanların, bilhassa Türkmen kadınlarının bir baş bağlama biçimiydi.” (YS:123)

1.2. GEÇİŞ DÖNEMLERİ

Geçiş dönemleri insan hayatının önemli dönüm noktalarından biridir. İnsan hayatının geçirmiş olduğu belirli evreler geçiş dönemlerini oluşturmaktadır. Bu evreler;

doğum, ad koyma, evlenme ve ölüm olarak insan hayatının başlangıcından sonuna kadar olan kısmını kapsar. Geçiş dönemleri içerisinde kümelenmiş olan âdet, gelenek, tören ve törenler içerisinde bulunan uygulama ve işlemler bir ülke ya da belli bir yörenin geleneksel kültürünün ana bölümlerinden birini meydana getirmektedir (Artun, 2008, s. 247). Geçiş dönemleri bir toplumu toplum yapan unsurdur. Toplumu bir bütün olarak bir araya toplayan önemli dönemleri kapsayan, toplumun kültürel unsurlarının kümelendiği bu evreler, toplum yapısının algılanma ve tanınma sürecinde önemli rol oynar (Örnek, 2017, s. 145). Geçiş dönemi içerisinde yer alan; doğum, ad koyma, evlenme ve ölüm evrelerine dair pratikler Emir Kalkan'ın eserlerinde görülmektedir.

1.2.1.Doğum

Geçiş dönemi unsurları içerisinde yer alan doğum, üreme yeteneği olan insanoğlunun ömrünün başlangıcını oluşturmaktadır (Kalafat, 1995, s. 83). Doğum ailede önemli bir unsur olarak kabul edilir. Doğum aile açısından mutluluğun sembolü sayılmaktadır. Ailede bulunan kişi sayısının artması ile beraber aile üyeleri kendilerini güçlü hissetmektedir (Örnek, 1977, s. 131). Doğum ile anne olan kadın, aile içerisinde bulunmuş olduğu konumunu sağlama almış olur. Baba ise gelecek açısından kendini güvende hisseder (Örnek, 1977, s. 132). Doğum unsuru Emir Kalkan'ın eserlerinde; doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası olarak üç aşamada ele alınmıştır.

1.2.1.1. Doğum Öncesi

Doğum öncesinde çocuk sahibi olmak için çeşitli uygulamalara başvurulur. Doğum öncesi yapılan uygulamalar dinî-büyü bağlamında, halk hekimliği bağlamında ve tıbbî sağaltma bağlamında ele alınmıştır (Örnek, 1977, s. 132). Bu uygulamalar arasında; çocuğu olmayan kadınların halk tababeti ve kocakarı ilaçlarına başvurması, adak kurbanı kesmeleri, mum yakmaları, çaput bağlamaları vb. yer almaktadır (Paşayeva & Köktürk, 1997, s. 126).

Bu Taraf Anadolu'da, Ocak hikâyesinde; Ayşe hamiledir. Karnının şişliğinin biçimine göre çocuğunun oğlan olduğunu düşünürler. İnşallah oğlan olur diye dilekte bulunurlar.

*Utanyor. Başı yerde, **karnı burnunda.***

Bari oğlan olsa!

“Oğlan bu anam, baksana karnı nasıl da şiş!”

“Oğlan, oğlan. Besbelli!”

Acı, kanatan, kesen bir sevinç yalayıp geçiyor yüreğini.

“İnşaallah oğlan olur.” (BTA:40-41)

Dinî-büyü bağlamında uygulanan pratikler; yatırlara, türbelere ziyarete gidilip, dua edilmesi, adak adanıp kurban kesilmesidir. Ayrıca kısır kadınlar için yardımcı niteliğine inanılan yatırlar ve türbeler önemli yer tutmaktadır. Hocalara gidilmesi, muska alınıp; okunan çeşitli yemişlerin yenilmesi dinî-büyü bağlamında uygulanan pratiklerdir (Örnek, 1977, s. 133). Emir Kalkan'ın; *Ha Bu Diyar* eserinde yer alan Yol Parası hikâyesinde Ali Paşa ve Güllü'nün çocuk sahibi olmak için doğum öncesinde başvurmuş oldukları pratikler arasında; Bostancı hocanın muskaları, okunmuş suda çırcıplak edip çimdirmeye, tütsü yakma, it yalağından su içirme, mezara gitme, ağaçlara çaput bağlama gibi uygulamalar yer almaktadır.

“Bostancı hocanın muskalarından da umudu kesen hısım akraba bu kez kendi bildikleri yöntemlere başvurduklar; okunmuş suda çırcıplak edip çimdirdiler Güllü'yü. Tütsü yaktılar, it yalağından su içirdiler, mezarlara götürdüler, ağaçlara çaput bağladılar.”(HBD:139)

Çocuksuzluk unsuruna bağlı olarak elma motifinin, halk hikâyeleri ve masalarda işlevsel bir yere sahip olduğu görülmektedir. Bu durum ile ilgili olarak anne ve babaya bir ihtiyar veya dervişin elma verdiğini elmayı yiyen anne ve babanın çocuk sahibi olduğu ifade edilmiştir (Boratav, 1984, s. 123).

Elma motifine bağlı olarak çocuk sahibi olmak isteyen anne ve babanın nasıl bir pratik uygulayıp çocuk sahibi olacağı şu şekilde belirtilir; elmalı yerlerde bulunulması, su pınarlarının bulunduğu yerlerde geceyi geçirmesi, mitolojik unsurları içeren pratikleri yerine getirilip; borçlu kişilerin borcunun ödenip borçtan kurtarılması, aç kişilerin karnının doyurulması, çıplak kişilerin üzerinin giydirilmesi gibi hayır işlerinin ardından; aksallı olağanüstü kişinin yardımda bulunması, babanın kahramanlık göstermesinden sonra çocuğun dünyaya gelmesi gelenek açısından destanlarda kahramanın diğer insanlardan farklı olduğunu gösterir (Yıldız, 2009, s. 87).

Emir Kalkan'ın, *Hoşçakal Şehir* eserinde yer alan Ataş Kerem Tutuş Kerem Yan Kerem adlı bölümde; Haydar Baba'nın anlattığı hikâyede; mal ve mülk zengini, çocuğu olmayan iki sultanın yaşamında çocuksuzluk motifine bağlı olarak yaşamış oldukları mutsuzluk ve sıkıntılar görülür. Yanlarına bir ermişin gelmesi, onlara elma uzatması olağanüstü bir gücün yardıma geldiğini gösterir. Çocuk sahibi olmak isteyen iki sultan ermişin verdiği elmayı yiyerek mitolojik bağlamda yerine getirmesi gereken uygulamayı yerine getirmiş olur. Ulu Tanrı'nın onlara birer çocuk bağışladığı görülür.

Ermiş de onlara hüriyet eder, bir elma uzatır;

Bu elmayı ikiye bölün ve yiyin... Ulu Tanrı size bir çocuk bağışlayacak, biri oğlan, biri kız... deyip, kaybolur.

Sultanlar şaşırır, ihtiyarın sözüne de pek inanmazlar ama yine de elmayı ikiye bölüp, birer parçasını yerler;

Belki Tanrı böyle murad etmiştir, derler...

Ve beklerler. Günler günleri kovalar... Haftalar, aylar geçer, zaman deli bir ırmak gibi akar ve bir bahar sabahı ikisinin de elmadan kırmızı, aydan ak birer çocukları olur.(HŞ:79)

1.2.1.2. Doğum Sırası

Doğum sırasında doğumun kolay bir şekilde gerçekleşmesi için birtakım inanışlar ve pratikler uygulanmaktadır. Bu pratikler arasında şunlar görülmektedir: kadının saçları bağlı ise saç bağının çözülmesi, kapalı olan kapı, sandık ve pencerelerin açılması, kolay doğum yapmış olan kadınların doğum yapan kadına yardımcı olup; doğum yapan kadının sırtını sıvazlamaları, kuşlara yem verilmesi, Tanrı'nın düğümlediği düğümü çözmesi için dileklerde bulunulması, silah sıkılması, Su içine Fadime ana adında bitki otu konulup; kadına içirilmesi, tılsımlara önem verilmesi, üstünde yazı olan tuğra parçası, saksılar kadının ayağının altına getirilip, kadına kırdırılır (Örnek, 1977, s. 140).

Benzer inanç ve uygulamalara Türk Dünyasında da rastlanılmaktadır. Hamile olan kadının rahat doğum yapması için: Azerbaycan Türkleri'nde, kapalı kapılar açılır. Avarlarda, doğum yapan kadının sırtına ebe tarafından hafifçe vurularak, doğacak olan

çocuğa kusur, eksiklik, noksan yoksa sen de gel denilirdi (Paşayeva & Köktürk, 1997, s. 127).

Emir Kalkan'ın, *Kayıp Yüzler* eserinde bulunan Sırat hikâyesinde; gece yarısı doğumun gerçekleştiği, doğum gerçekleşmesinin hemen ardından kundaklama ve zıbın olduğu sonrasında cami önüne çocuğun bırakıldığı görülür. Çocuk cami önüne bırakılınca oradan birinin çocuğa sahip çıkıp, evine götürdüğü yalancıkta onu ana baba olarak satın aldığı çocuğun geçici olarak ana baba değiştirdiği ve sonradan gerçek ailesinin aldığı, çocuk erkek ise Satılmış, kız ise Satı adını aldığı ifade edilir (Boratav, 1984, s. 89). Hikâyede çocuğa ad verme unsuru görülmez. Çocuğun cami önüne bırakılıp çocuğa sahip çıkıldığı görülür.

Gelinin karnı burnunda.

Ve, bir gece yarısı doğum.

Çocuk doğar doğmaz kundak, zıbın...

Eliyle sarıp sarmalıyor Kemal. Sonra basıp çocuğu bağrına, kaçır gibi çıkıyor evden.

Ve kucağında çocuk, karanlığın içine dalıp, kayboluyor.

Çok geçmeden dağılıyor karanlık.

Gece sessiz, sakın bir ala şafağa bırakıyor yerini.

Minarelerden sabah ezanının insanı huzur içinde eriten sesi yayılıyor mahalleye. Bir kaç ihtiyar, sağdan soldan, tek tük caminin yolunu tutuyorlar. Ve ihtiyarlar tam camiye girecekleri sırada, birden Kemal çıkıyor ortaya ve hepsinden önce girip cami avlusuna;

“Aman efendiler.” Diyor. “Bakın musalla taşına bir çocuk bırakmışlar.”

İnsanların gözü musalla taşında. Şaşırtıyorlar.

Kemal koşup alıyor çocuğu musalladan. Basıyor bağrına.(KY:44-45)

Emir Kalkan'ın, *Kanatsız Kuşlar Şehri* eserinde bulunan Yeşim Su adlı bölüm; Yeşim Su adlı küçük bir kızın başından geçen olayları ve geçmişine dönüp doğumunu anlatması teması üzerine kuruludur. Bu hikâyede, doğum yapmakta olan kadına bir kızın yardım etmesi bütün işler ile ilgilenmesi yardımlaşma ve dayanışmanın önemini

göstermektedir. Doğum sırasında genç kız, kadını arabasına alıp gibi hastaneye götürür. Genç kızın, kadına yardım etmesinin bir amacı vardır. Bu amaç; doğum anı gelip, doğum sancuları görülünce ilk akla gelenin yapılması gerektiği böylece doğumun kolaylıkla başarılı biçimde gerçekleşmesi düşüncesinin önemli bir etken olmasıdır (Boratav, 1984, s. 148).

Annesi de Yeşim Su'ya hamile. Bir akşam üstü, çöp tenekelerinden kağıt falan toplarken, sancısı tutmuş birden. Evden uzakta, yardım edecek kimse de yok, kaldırımın üstünde acılar içinde kıvranıp dururken, genç bir kız koşup gelmiş, arabasına attığı gibi hastaneye yetiştirmiş, doğum yapana kadar da ayrılmamış yanından, bütün işleriyle ilgilenmiş, sonra da alıp eve getirmiş annesini.(KKŞ:108-109)

1.2.1.3.Doğum Sonrası

Doğum sonrası uygulama ve inançlar Anadolu'da önemli bir yer tutmaktadır. Bu düşünce bağlamında doğum sonrası kırk gün boyunca çeşitli uygulama ve inanışlar görülür. Çocuğun doğduğu günden kırk gün geçinceye kadar olan süreç anne ve çocuk açısından önemlidir (Kalafat, 1995, s. 94). Doğumdan sonra kırk gün anne ve çocuğunun çeşitli zararlı etkilerden korunması gerekmektedir (Boratav, 1984, s. 153). Bu düşünce bağlamında, anne ve çocuk ilk kırk gün boyunca toplu törenler (düğün, cenaze) için evden dışarıya çıkamaz. Evinde cenaze varsa çocuk ile beraber başka bir eve gider (Örnek, 2017, s. 147).

Doğum sonrası uygulama ve inanışlarda; al karısının daha çok loğusa kadınlar bebeklerine zarar verdiği belirtilmiştir. Al karısının anne ve bebeğinin ölümüne neden olabileceği vurgulanmıştır (Alptekin, 2014, s. 123). Kadın doğum yaptıktan sonra ebe tarafından çocuğun eşi geçici olarak evin toprak damına gömülür, al karısının etkilerinden korunmak için tüfek sıkılır, bebeğin baş kısmının altına demir eşya koyulurdu. Bu eşyanın çocuğu kötü ruhlardan koruduğuna inanılırdı. Annenin yakasına da iğne takılırdı (Paşayeva & Köktürk, 1997, s. 127). Osmaniye'deki inanış bağlamında siyah biçimde zihinde canlandırılan Al Karısı, doğum yapmış kadın uyku halindeyken gelir. Bu bakımdan doğum yapan kadının başında gece gündüz durulmaktadır. Ayrıca Al karısının geceyi gündüz olarak algılaması için geceleri lambalar açık bırakılır (Bayat, 2007, ss. 336-337). Çocuğun kırkı içerisinde doğum yapmış başka kadın var ise iki

çocuk karşılaştırılmaz. Çünkü zararlı olağanüstü varlıklardan çocuklar uzak tutulmak istenir (Boratav, 1984, s. 154). Çocuğun ve annenin doğum sonrasında zararlı etkilerden korunması için Çayıralan ve köylerinde de birtakım önlemlere başvurulduğunu ifade edilerek; göbek kesme, yıkama, tuzlama, lohusalık, al basması, ad verme, kırklama gibi bazı tedbirlerin alındığı belirtilir (Zorluer, 2018, s. 157).

Kırk gün sonunda kırklama töreni yapılır. Kırklama çocuk ve annesinin belli kurallar gözetilerek yıkanmasıdır (Boratav, 1984, s. 154). Kırklama törenin ardından anne ve çocuğun, doğumdan sonra korunmak için önemli olan ilk kırk gün uyuması gereken kurallar ortadan kalkar, anne ve çocuk sosyal ortama, topluluk içine yeniden katılır.

Kırk gün boyunca uyulan bu inanç ve uygulamalara bağlı olarak; son dönemlerde yeni kuşak toplum üyelerinin bu uygulamalara bağlı olmamasına rağmen kötü bir durum olmaması, başlarına bir şey gelmemesi topluluk içerisinde bulunan yaşlı kişilerce sorgulanmaktadır (Örnek, 2017, s. 151). Emir Kalkan'ın eserlerinde doğum sonrası uygulamalara pek yer verilmez. Şu sıpanın doğduğu bugün ki gibi aklımda biçiminde doğum günününün hatırlanması ve Yasin'in oğlu oldu şeklinde çocuğun dünyaya geldiği müjdelendir.

“...Şu sıpanın doğduğu da, işte bugün ki gibi aklımda. Temmuzun, ben deyim beşi, sen de altısı. Sene 1952. Günlerden de Perşembeydi Allahahalavelem...”(BTA:128)

“Kamil Emmi, Kamil Emmi... Yasin'in oğlu oldu, demesinler mi?”(BTA:129)

1.2.1.4.AdKoyma

Doğum sonrasında yer alan uygulamalardan biri de ad koymadır. Ad vermeyi belirleyen çeşitli etmenler bulunmaktadır. Bir çocuğa rastgele bir ad verilmez. Ad vermeyi belirleyen etkenler: Çocuğun doğduğu gün, doğduğu vakit, ay ve mevsim; doğumun nerede gerçekleştiği; doğumun gerçekleştiği esnada var olan olaylar; önemli kişilere karşı duyulan minnet duyguları; gelenekler; ailenin durumu; daha önce doğan çocukların yaşayıp yaşamadığı; kültürel değişimler vb. gibi unsurlar adın seçilmesinde birinci derecede etkilidir (Örnek, 1977, s. 149).

Ad koyma geleneği ile ilgili bilgiler sözlü kültür ve yazılı kültür vasıtasıyla geçmişten günümüze kadar ulaşmıştır. Geçmişte ad koyma kültürü ile ilgili olarak; Eski Türklerde oğlan çocuğuna hemen ad verilmediği veya verilen adın geçici ad olduğu belirtilmiştir. Çocuğa önemli bir işte başarılı olduğu zaman, delikanlılık çağına girdiğinde ilerisi için dilek temenni anlamı taşıyan ad verilirdi. Buna erkek adı denilirdi. Türklerin İslâm dinini kabul etmesiyle bu geleneğin gücü kaybolduğu ifade edilerek eski dönemlerde ad verme kültürünün önemine değilmiştir. (Boratav, 1984, s. 88)

Ad verme geleneğine dair örnekler Dede Korkut destanında da görülmektedir. Dede Korkut'un, Boğaç Han'a gösterdiği kahramanlık sonrası ad vermesinde Boğaç Han'ın rastgele bir şekilde ad almadığını, gösterdiği kahramanlık neticesinde ad aldığı görülmektedir. Bu durum Dede Korkut destanında da görülmektedir. Bayındır Han, bu oğlan ak meydanında savaşmıştır, senin oğlun bir boğa öldürmüş, ismi Boğaç olsun, ismini ben verdim yaşını Allah versin demiştir (Ergin, 1969, s. 14). Bu bakımdan ad verme kültürü kahraman açısından; erginlenme, yetişkinliğe doğru yol alma ve geçişin basamağını ifade etmesi yönünden eşik riti olarak önemli bir yere sahiptir (Çakır, 2018, ss. 34-35).

Adlar sayesinde toplum içerisinde bir ayırt edilebilirlik meydana getirilerek, adların sınıflandırılması yapılmış olur. Adların kişilere verilmesi ile adsızlık nedeniyle meydana gelebilecek tedirginlik ve güvensizlik yok olmuş olur (Yeşildal, 2018, s. 49). Ad verme geleneği; kişi ve mekâna verilen adlar, kişilerin adının ölümsüz bir nitelik kazanmasını, geçmişten günümüze aktararak kültürel mirasın hatırlatması yönüyle, adların bireyler tarafından sahiplenilmesini sağlayarak adların zihinde canlı olarak kalmasını sağlamaktadır (Çakır, 2018, s. 33).

Lakaplar atalarının zanaatlarını, başardıkları işi ve vücut yapılarının niteliğini göstermesi yönünden önem taşımaktadır (Boratav, 1984, s. 89). Lakapların önemi atasözlerinde görülür. Bu bağlamda lakabın önemi yiğit lakabı ile hatırlanmaktadır şeklinde ifade edilmiştir (Boratav, 1984, s. 89). Bu görüşe bağlı olarak; Emir Kalkan'ın; *Ha Bu Diyar* eserinde yer alan Yalınayak Takımı hikâyesinin özünü Yalınayak Takımı içerisinde yer alan gençler kimsesiz insanların düşünlerine giderek düğünleri şenlendirmeleriyle birer kahraman olarak yansıtır. Bu gençlerin; kaportacılık,

nikelajcılık, akücülük, camcılık, frencilik, balatacılık gibi meslekleri vardır. Gençler yapmış oldukları bu mesleklere göre adlandırılmışlardır.

“Kaportacı Aziz, Nikelajcı Yılmaz, Akücü Kadir, Camcı Mehmet, Frenci Yaşar, Balatacı Nuh daha cami dağılmadan toplanıverdiler. Onlara bu ismi Abdullah Hoca Efendi vermişti.”(HBD:85)

Ad koyma ile ilgili olarak yaygın bir görenek ise, yeni doğan çocuğa, gerçekleştirdiği büyük işlerle, büyük başarıları ile nam salmış kişinin adını vermektir; bu sayede adın asıl sahibinin özelliklerinin, koyulan adla beraber çocuğa geçeceği inancıdır (Boratav, 1984, ss. 89-90). Bu duruma bağlı olarak Emir Kalkan’ın, *Ha Bu Diyar* adlı eserinde yer alan Yol Parası hikâyesinde; uzun aradan sonra erkek çocuğu olan ailenin çocuğuna Fevzi Çakmak adını verdiği görülmektedir.

“...Yalvar yakar Fevzi Çakmak’a razı ettiler nüfusçuyu.

Oğlanın kayıtlarını yaptırıp, elinde tapu gibi nüfus kağıdıyla geri geldi.”
(HBD:145)

Emir Kalkan’ın, *Hoşçakal Şehir* eserinde Ataş Kerem-Yan Kerem-Tutuş Kerem adlı hikâye; adları Kerem ve Aslı konulduktan sonra Kerem ve Aslı’nın ileride birbirlerine duydukları ve Anadolu’da yıllar boyunca anlatılacak olan aşkını konu edinir. Aslı ve Kerem adının verilmesi ile ilgili olarak gelenek bağlamında bazı insan adlarının verildiği varlıklar üzerinde kutsal etiket olarak yapılandırıldığını göstermesi bakımından önemlidir (Yeşildal, 2018, s. 51). Çünkü Aslı ve Kerem adları Anadolu’da yıllar boyunca anlatılan Aslı ile Kerem hikâyesini çağrıştırmakta olup, kültürel bakımdan insan psikolojisinin altyapısına da Aslı ve Kerem bir aşk hikâyesi ile bütünleşmiş olarak yerleşmiştir.

“...Tanrı Keşiş’e inci tanesi bir kız, Türkmen beyine bir erkek evlat bağışlar

Kızın adına Aslı derler, Oğlanın adına Kerem.”(HŞ:79)

Emir Kalkan’ın, *Kanatsız Kuşlar Şehri* eserinde yer alan Yeşim Su hikâyesine bakıldığında; burada doğan çocuğa Yeşim Su adı annesini hastaneye yetiştiren, ihtiyaçlarını karşılayan kızın adı olduğu görülmektedir. Bu husus ise bir neden-sonuç ilişkisinin adın verilmesinde önemli bir etmen olarak rol oynadığını göstermektedir.

Annenin kendine yardım eden kızın adını çocuğuna vermesinin nedeni;bu duygular ile verilmiş olan adlarda, Türk insanının duyarlılık göstermesi ve minnet duygularının etkili olmasıyla ifade edilmiştir (Örnek, 1977, s. 155). Adın belirlenmesinde etkili olan bu etkenle beraber toplumsal bakımdan minnet, şükran duyguları ifade edilerek; dostluk bağları geliştirilmiş olur.

Annesi de Yeşim Su'ya hamile. Bir akşam üstü, çöp tenekelerinden kağıt falan toplarken, sancısı tutmuş birden. Evden uzakta, yardım edecek kimse de yok, kaldırımın üstünde acılar içinde kıvranıp dururken, genç bir kız koşup gelmiş, arabasına attığı gibi hastaneye yetiştirmiş, doğum yapana kadar da ayrılmamış yanından, bütün işleriyle ilgilenmiş, sonra da alıp eve getirmiş annesini.

O kızın adı imiş Yeşim Su. Çok güzel bir kızmış, ‘Müiyendizmiş em de.’

Onun anısına koymuşlar adını. (KKŞ:108-109)

Emir Kalkan'ın, *Türk Düğünü* eserinde geçen Gazi hikâyesinde; Anadolu insanının cömertliği anlatılırken, Dede'nin torununa Ali adının vermesinin sebebi olarak Ali Efendimize hürmeten bu adın verildiğine değinilir. Burada Alevilik inancında tarihî kronoloji ve inanç hiyerarşisi içerisinde bulunan, adları dua ve deyişler ile hatırlanan Ehl-i Beyt, 12 İmam ve inancın ulularının adlarının yaşatılmasının önemi ad yaşatma geleneği bağlamında belirtilmiştir (Yeşildal, 2018, s. 56).

Ad, bir bakımdan insanın sahip olduğu tinsel varlığı da göstermektedir (Örnek, 1977, s. 148). İfadesinden hareketle psikolojik temelde ve inanış sistemi bağlamında çocuğun Ali adının gerektirdiği özellikleri yansıtmamasının istenmesi yatmaktadır.

*“...Mutlaka sizin isminiz de **Gazi'dir.**” Dedim. “Bizim oralarda adettir, torunlara dedelerinin adı verilir de.”(TD:44)*

*“Yok, dedi. Benim **adım Ali.** Babam, **Ali efendimizehürmeten vermiş ama Ali olmak kim, biz kim.**” (TD:44)*

Ad koyma işi için çağrılan hoca veya saygın bir kişi ezan okuyup; çocuğun kulağına üç defa söyleyerek hayırlı uğurlu olmasını temenni eder. Hazırlanan yiyecekler yenir; para, şeker gibi hediyeler verilir. Bazı yerlerde ad verme ile ilgili olarak mevlût okutulduğuna da rastlanır (Örnek, 1977, s. 149).

Emir Kalkan, bir şehir denemesi özelliği taşıyan *Yurttaş Sokak* adlı eserinde Çingenerin ad verme geleneğine değinir. Daha öncesinde belirlenmiş olan adın, ad vermek için düzenlen toplantıda çocuğa verildiği belirtilir. Ad koyma amacıyla düzenlenen toplantıda aile bireylerinin toplanması, ad vermede inanç sisteminin yönünü ve kültürel açıdan aile fertlerinin bu geleneğe vermiş olduğu önemi göstermektedir. Çingenerin ad koyma geleneğinde de aile bireylerinin toplandığı görülür.

“...İsim verilirken de bir seremoni uygulanır. Ailenin bireyleri toplanır, aile büyüğü çocuğun adını kor. Bu seremoniye bazen de hoca çağrılır. Çağrılan hoca kamet ve ezan okuyarak çocuğun adını verir.”(YS:91)

1.2.2.Evlenme

Doğum unsurundan sonra önemli bir yere sahip olan evlenme, geçişdöneminin bir diğer basamağıdır. Geçiş dönemleri içerisinde önemli bir yer tutan evlilik, evlenip yuva kuracak gençlerin yuva kurmaları ile yeni akrabalıkların oluşacağı için, toplumsal bakımdan önemli nitelik taşımaktadır (Göde, 2010, s. 163). Evlenme ile evlenen erkek veya kız baba ocağından ayrılıp yeni bir yuva, aile oluşturmaktadır (Kafesoğlu, 2017, s. 220). Böylece, evlilik insanın yeni bir statü kazanmasında, erkek ve kızın yeni rollere sahip olmasında, yetişkinliğe geçiş noktasında önemli bir yer tutmaktadır (Zorluer, 2018, s. 177).

Dünya kültürü ve Türk kültürü açısından evlenme önemli bir yer tutar. Dünya kültürü ve Türk kültürü içerisinde evlenmenin önemli bir yer tutmasının sebebi; dünyada her yerde her basamağı bağlı bulunulan kültürün sahip olduğu belirli kural ve kalıplara uygun halde gerçekleşen evlenme, tören, töre, âdet, gelenek ve görenek bakımından zengin bir tablo oluşturmasıdır (Örnek, 1977, s. 185). Toplumların sahip olduğu; tören, töre, âdet, gelenek ve görenekler evlenme veya gerçekleşen diğer törenler sayesinde görülüp, toplumların yaşayış biçimini yansıtır.

1.2.2.1.Evlilik Öncesi

Evlilik öncesinde iletişim önemli bir işleve sahiptir. Evlenme çağına gelen gençler evlenmek için dilek ve temennilerini evin büyüklerine ifade edemezler. Bu dileklerini çeşitli yollarla dile getirirler. Bunlar; ayakkabıların tersinin çevrilmesi, oflamak, süpürgenin üzerine oturmak gibi uygulamalardır (Artun, 2008, s. 255).

Evlenme isteği belirtildikten sonra görüclük, dünürcülük, kız bakma, kız isteme, nişan vb. diğer aşamalara geçilerek sürecin gelişimi sağlanır.

Görüclük evliliğin ilk aşamasıdır. Bu aşamada bazı hususlara önem verilmektedir. Görüclük sabahın ilk saatlerinde gerçekleşmektedir. Erkence gidilmesinin nedenlerinden biri kızın iş yaparken görmek ve ona göre karar vermektir (Yakıcı, 1992, s. 29). Bu aşamada; kızdan su istenir. Kız suyu getirdikten sonra su bitene kadar ayakta bekler. Suyu içenler ve diğer kişiler kızın yakından görüp süzerler (Yakıcı, 1992, s. 29).

Görüclük için giden kişilerin dikkat ettiği etkenler; gelin olacak kızın terbiyesi, hâli ve durumu, aile görgüsü, evine geleneğine göreğine bağlı olup olmadığı, fizikî görünümü ve ekonomik bakımdan durumu, evin temizlik ve düzen durumudur (Eker, 1998, s. 18). Bu uygulamaların yanı sıra farklı bir uygulama ise, *SuŞehri Köylerinde Düğün* makalesinde yer almaktadır. Bu uygulamada; dikkat edilen bir diğer husus ise, köyde gelin adayını olan kızın ağzının kokusuna kadar tetkik edilmesidir (Polat, 1953, s. 821).

Emir Kalkan'ın, *Gül Âyinleri* eserinde bulunan Kayıp Gül hikâyesinde; evlilik öncesinde genç bir kızın yaşadıklarına değinilmekte, evlilik öncesinde yapılan uygulamalar tespit edilmiştir. Bu uygulamaların başında görüclük, dünürcülük, kız bakma, kız isteme aşaması gelmektedir. Genç kıza gelen görücler ve görücler karşısında genç kızın hissettiği düşünceler, kızın kısmetinin bağlı olması durumundan dolayı muska, türbelere gitmesi gibi uygulamalara yer verilmektedir.

Gelenler çok beğeniyordu beni:

-Maşallah çok hoş kızmış diyorlardı.

Annem:

-Allah yazdıysa niye olmasın, diyordu.

Heyecan dolu bir beklentiye giriyordum. Ama görüp gidenler bir daha gelmiyorlardı. Üzüliüyordum. Neden beğenmiyorlardı ki beni?

Annem peşine takıp türbelere götürüyordu beni:

-Senin kısmetin kapalı, sana dua gerek diyordu.

Hocalara okutuyor, haberim olmadan muskalar alıyordu.(GA:100)

Emir Kalkan'ın, *Gül Âyinleri* eserinde yer alan Kayıp Gül hikâyesinde görücülük, dünürcülük, kız bakma, kız isteme aşamasının ardından genç kızın nişan aşamasına geçildiği ve nişanın yapıldığı anlatılır. Bu aşama söz kesme durumu sonrasında gerçekleşmektedir. Nişan elbisesini giymiş olan kıza kayınvalidesi ve damat adayının yakınları tarafından takı takılır (Örnek, 1977, s. 193). *Kayıp Gül* hikâyesine bakıldığında; nişan yüzüğü, iki bilezik, birkaç tane etek, elbise gibi takı ve hediyelerin getirildiği görülmektedir.

“...Birkaç gün sonra nişan yüzüğü, iki bilezik, birkaç tane etek, elbise falan getirdiler. Bitişik komşularımız, sınıf arkadaşım Nuran geldi kocasıyla, ablalarım eniştelirim...

Bizi nişanladılar.” (GA:100)

Kız isteme aşamasında büyüklerin dünürcü olarak gittikleri ifade edilir. Büyüklerle gidilmesinin sebebi, onların saygı duyulan kişiler olmasıdır. Bu kişilerin olmasının bir başka nedeni bu kişilerin sözüne güvenilmesi, kız isteme sürecinde sıkıntı ve sorunla karşılaşırsa büyükler sayesinde çözüleceğinden dolayı saygı duyulan kişiler kız isteme aşamasının ayrılmaz bir bütünüdür (Eker, 1998, s. 19). *Yol Parası* hikâyesinde; kız isteme sırasında büyüklerin önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir.

Başları bağlanmak için bir araya gelen büyükler heyeti ‘Bir it bir deriyi sürükler.’ Kararını aldıktan sonra, dünür gidilir, iş bitirilir, hemen bir yüzük takılır, yüzük takılır takılmaz da bizim yeni şapkalanmış, yeni tesbihlenmiş erkek adayı amelelik için şehrin yolunu tutar. Güze doğru da düğün yapıp, gelin alınır. (HBD:135)

Hoşçakal Şehir’de, Hacı Bey adlı bölümde; Zümrüt gelin gitmeden düğün öncesinde uygulanacak gelenekler sıralanır. Bayrak dikilmesi, obaların süslenmesi, davul çalması, zurna vurması, kazan kaynaması, halaya dizilmesi, güreş tutulması, cirit atılması, tüfek patlaması sıralanan gelenekler arasındadır.

“Bayraklar dikilmeli, obalar süslenmeli, kırk davul çalmalı, kırk zurna vurmali, kırk koç kurban edilmeli, kırk köşede kırk kazan kaynamalı, halaylar dizilmeli,

güreşler tutulmalı, ciritler atılmalı, tüfekler patlamalı, dört yüz atlı arasında gelin gitmeli Zümriüt diyorlardı.”(HŞ:73)

Emir Kalkan’ın, şehir denemesi türünde kaleme aldığı *Kanatsız Kuşlar Şehri* eserinde yer alan Yeşim Su adlı bölümde; Yeşim Su adlı kız çocuğunun hayatını yaşamış olduğu olayları konu edinir. Yeşim Su adlı kızın Aslan adlı bir genç ile geçim sıkıntısına karşı verdikleri hayat mücadelesi, Aslan ile olan aşkı da hikâyede dikkat çeken bir diğer konudur. Yeşim Su’yun başka biriyle nişanlanmak zorunda kalması, babasının onu başka biri ile nişanlaması ile evlilik unsuruna dair olaylar gelişmektedir. Yeşim Su için hediyeler alınması ve hazırlıklar yapılması evlilik öncesinde yapılan nişan unsuruna dair göstergelerdir.

“...Allah’ın emriyle istediler Yeşim Su’yu, babası verdi, Yeşim Su nişanlandı.

Çarşıya çıkardılar Yeşim Su’yu. Kadife yelekler, ipek gömlekler, ipek şalvarlar aldılar.”(KKŞ:113)

Evlilik öncesi yapılan evlenme ile ilgili ritüel ve büyüsel işlemler bulunmaktadır. Bu işlemler ile kişinin bahtının açılmasını çabuklaştırmak, kolay hale getirmek amaçlanır. Kişinin kısmetinin açılmasını sağlayacak olan veya bu işi tersine zorlayıcı nitelikte olan birtakım uygulamaların varlığından söz edilmiştir (Örnek, 1977, s. 202). Bu uygulama ve işlemler çeşitli yörelerde farklı biçimlerde uygulanmaktadır. Doğu Anadolu’da evlenmeyi isteyen fakat evlenemeyen genç erkeklerde kısmetinin kapalı veya bağlı olduğu inancı vardır. Bu durumu çözüme kavuşturmak için; yatırları ziyaret edip adakta bulunma, büyü, kilit açma, hıdırellez zamanı dilek ve istekte bulunmayı yapılan uygulamalar arasında göstermek mümkündür (Kalafat, 1995, s. 101).

Kayıp Yüzler’de, yer alan Sırat hikâyesi; mahallenin delikanlısı olan Kemal’in evlenmesi için yapılan pratikler bağlamında söz büyü gibi dinî-büyüsel nitelikteki uygulamalara yer verilerek; dünür, şerbet ve nişan ile evliliğe giden süreç anlatılmıştır.

“Söz büyü!

İsrar, baskı, tazyik...

Ve dünür. Şerbet, nişan...”(KY:39)

“Nasıl da denk düştüler birbirlerine, nasıl da yakıştılar. İkisinde de boy pos, ikisinde de güzellik, yiğitlik.

Üç gün üç gece düğün.”(KY:40)

Emir Kalkan'ın, *Yurttaş Sokak* adlı şehir denemesinde yer alan Semiha Abla'nın hayatının anlatıldığı bölümde; onun bir türlü kısmetinin açık olmamasına, evlenememesine vurgu yapılır. Semiha Abla'nın evlenebilmesi için yapılan işlem ve uygulamalar bağlamında, Hafıza Hala'nın onu dilek tutmak için türbeye götürmesinden söz edilir.

Onun hâlâ evlenememiş olması, en çok Hafıza Hala'nın kaygısıydı, hep içerler, hep üzülür dururdu. Yirmi beş yaşındaydı Semiha Abla. Bırak yaşutlarını, on altı, on yedi yaşındaki kızlar bile evlenmiş, çoktan anne olmuş, kundakları basmışlardı kucaklarına.

*Aslında suçu biraz da kendisinde buluyordu Hafıza Hala. **Bir gün bile 'şu yavrucağı' Seyyid Burhaneddin Hazretlerine götürmemişti. Karar verdi, hele bir Perşembe olsun, gidip dilek tutacaktı.**(YS:59)*

Semiha Abla'nın gerçekleştirilen türbeye gitme ve dilek tutma gibi pratiklerin ardından evlendiği görülmektedir. Burada çeyiz unsuru ile karşılaşılır. Türk kültürü bakımından çeyiz vazgeçilmez bir unsurdur. Çeyiz için hazırlıklara kız çocuğunun dünyaya gelmesiyle başlar (Eker, 1998, s. 23). Kız çocuğunun doğumu ile başlayan hazırlıklar çocuğun büyümesi ve evlenme çağına gelmesi ile beraber zengin bir malzemenin varlığını gösterir (Eker, 1998, s. 23). Geçmişten günümüze sözlü kültür geleneğini temsili olarak yansıtan çeyizler kız tarafının sosyal konumunu yansıtır (Eker, 1998, s. 23). Çeyizlerin ayrılmaz bir bütünü olan motifler, toplumun yaşayış biçimi, sosyal hayatı, ekonomik durumu, coğrafya açısından önemini ve toplumun hayal gücünü tasarımı yansıtır (Eker, 1998, s. 23).

*“...O gece nikâhını kıydılar Semiha Abla'nın ve hazır hoca da varken **çeyizleri yazma işini de hallettiler.**”(YS:79)*

1.2.2.2.Düğün

Türk yaşantısında evlenip çocuk sahibi olmak önemli kurallar arasında görülür (Kalafat, 1995, s. 101). Düğün, evlilik için önemli aşamalardan birini oluşturur. Düğün töreni sayesinde kadın ve erkeğin evliliği ilan edilerek, toplum tarafından onaylanmış sayılmaktadır (Zorluer, 2018, s. 182). Toplumsal bakımdan geçmişten günümüze

düğünlerin toplumların yaşamında önemli yer tuttuğu görülür. Düğünler ile toplumların sahip oldukları kültürel özellikler, gelenekler ve görenekler, âdetler ortaya çıkar. Böylece bir topluma ait olan kültürel özellikler sözlü kültür vasıtasıyla geçmişten günümüze aktarılarak, toplumun yapısına dair özellikler tanınmış olur.

Kalkan, düğüne ait toplumsal değerleri, düğünlerin nasıl bir ortamda gerçekleştiğini, toplumun sahip olduğu âdetleri, gelenekleri ve görenekleri eserlerine yansıtır.

Emir Kalkan'ın, *Bu Taraf Anadolu* eserinde yer alan Kına hikâyesi; Nurcan adlı kişinin düğünü ve ona sevdalı olan Yusuf'u anlatılır. Burada düğün unsuruna bağlı olarak davulların gümbürdemesi, zurnaların karanlığı yırtması, halaylara durulması, şekerlerin ezilip, şerbetlerin sunulup, koyunların kurban edildiği ağır sofraların olması önemli bir yer tutar.

“Şimdi davullar gümbürdüyor, zurnalar karanlığı yırtarak yayılıyor muydu göklere...

Şimdi Kızlar ergenler halaya mı durmuşlardı omuz omuza?

Şimdi şekerler ezilmekte, şerbetler sunulmakta, koyunlar kurban edilmiş ağır sofralarda ağalar beyler Yusuf'un sevdasını mı kaşıklamaktaydılar?” (BTA:30)

Kalkan'ın, *Bu Taraf Anadolu* eserinde yer alan Ocak hikâyesi; Ayşe adlı kızın düğününü konu edinir. Düğün sırasında yaşanan olaylar bu hikâyede yer bulur. At kavramının burada öne çıktığı görülmektedir. At kavramı, tarih ve kültür bakımından büyük önem taşır. Gelinin eskiden at ile gelin gittiği, fakat bu geleneğin zaman içerisinde değişiklik gösterdiği ifade edilmiştir. Gelin atla getirilirken bu âdet zaman içerisinde kaybolmuş ve gelinin motorlu araçlarla güvey evine götürüldüğünü belirtmiştir (Örnek, 1977, s. 197).

“Ata biniyor Ayşe... Çocuklar, gençler, ihtiyarlar...

Davullar gümbürdüyor, tüfekler patlıyor...

Koçlar, koyunlar kesiliyor.

Seymenler yarışa çıkıyor gelin alayının önüne.”(BTA:35)

Kalkan, *Gül Âyinleri* eserinde bulunan Türkü Gül hikâyesinde; Zahide'nin telli duvaklı, davullu zurnalı, çeyizli biçimde kınalı olarak at üstünde gelin olmasına yer verir. Zahide'nin gelin gitmesine bağlı olarak gelin sözünün önemi belirtilir. Evlenen bir kadın düğün töreni sona erdiğinde, evlendiği kişinin erkeğin evine gider. Gelin sözü buradan ortaya çıkmıştır. Gelen kişi anlamını taşımaktadır (Oğuz, 2012, s. 11).

*“Zahide el oğluna telli duvaklı, davullu zurnalı, çeyizli kınalı at üstünde **gelin oldu. Dediler.**”(GA:90)*

Kalkan'ın, *Ha Bu Diyar* isimli eserinde geçen Yalınayak Takımı hikâyesinde; Yalınayak Takımı içerisinde yer alan kişilerin düğünlere gidip düğünlere şenlik kattığı görülmektedir. Düğünlerin şatafatlı ve lüks olduğuna, garsonların bahşiş kapmak için çabalayan türkücülerin düğünlerde yer aldığı görülmektedir. Bu durum düğünlerin çeşitli biçimlerde icra edildiğini göstermektedir. Ayrıca düğünlerin yöreden yöreye değişiklik gösterdiğini söylemek mümkündür.

***Şatafatlı düğünler çalınır.** Gösterişli lüks arabalar, lüks giyimli erkekler, dirseğe kadar bilezik dolu, parmakları platinli, boyunları incili, süslü, boyalı kadınlar... bir şaşaa bir tantana ki sorma gitsin. **Bateriler çalar, dansözler kıvrır, diplomat kılıklı garsonlar fink atar ortalarda, soytarular, sesi kısık türkücüler bahşiş kapmak için birbirini yer masalarda.**(HBD:87)*

“...Pahalı hediyeler, altınlar, dolarlar, çekler, kredi kartları, hisse senetleri alınır, verilir. Milletvekillerimiz şahitlik yapar, belediye başkanlarımız nikâh kıyar, para su gibi akar... Müzik sesi, kalabalık gürültüsü taa uzaklardan duyurur kibrini...”(HBD:87)

Onlar oynarken diğer arkadaşları bahşiş takar davulcuya, davulcu coşar, zurnacı aşka gelir, bir kaynaşma bir coşkudur yayılır... Derken ortalık ana baba gününe döner, gökten inmiş gibi bir kalabalık, bir neşe, bir eğlence, bir sevinç yumağı dolduruverir düğün evini... İhtiyarlar cana gelir, düğün sahiplerinin yüzü güler, gençler çocuklar katılır kalabalığa.(HBD:88)

Birçok yörenin halk dansının kendisine yer bulmasını, birçok oyunun; seyirlik oyunu, köy orta oyunu gibi oyunların varlığını ortaya çıkmasını sağlaması bakımından düğünlerin önemli yer tuttuğunu söylemek mümkündür (Yakıcı, 1992, s. 30).

HoşçakalŞehir'de, Biz Çocukken adlı bölümde; Emir Kalkan, çocukluğunda düğünlerde görmüş olduğu uygulama olarak gazellerin okunduğunu Köroğlu, harman dalı, çiçek dağı gibi oyunların icra edildiğini ifade etmektedir.

*Düğünlerde Şiremenli caddesinin sanatçıları çalardı. Ud, keman, cümbüş ve klarnetçilerden kurulu ekip düğünü şenlendirir, yemekler verilir, içkiler içilir, lambalar söndürülerek 'Her yer karanlık gazeli' okunur, türküler söylenir ve mutlaka **Köroğlu, harman dalı, çiçek dağı oynanır**, 'koçu'ya binilir ve gelin mutlaka Perşembe günleri getirilirdi.(HŞ:22)*

"Şehit kızı, tüccar oğluna verilir. Düğün dernek yok. Sürme, kına yok. Alıp Gesi'ye getirirler duvaksız kurbanı."(KKŞ:11)

Gelin almaya giden kişilerin âdet, gelenek ve görenek bağlamında nasıl giyime sahip olduğu önemlidir. Gelin almak için giden kişilerin genelde yeşil bordo renkli etek giyip, beyaz bir örtü biçiminde olan şal taktığı görülür (Eker, 1998, s. 26). Buradan hareketle Kalkan'ın, *Kanatsız Kuşlar Şehri'nde*; kullanmış olduğu, kırmızı, yeşil şalvarlı, boyanmış süslenmiş, saçları yapılmış Roman kızlarında da bu ifade de belirtilen benzer özelliklere Yeşim Su'yun gelin gitmesi sırasında rastlanmaktadır.

"...Bir sonbahar akşamı düğünü oldu Yeşim Su'yun. İki minibüs dolusu kadın erkek, çoluk çocuk gelip durdular Yeşim Su'yun kapısında.

Kırmızı, yeşil şalvarlı, boyanmış, süslenmiş, saçların yapılmış Roman kızları, Çigan müziğinin tahrik eden uçuran, kıvrak havaları eşliğinde dönmeye başladılar."(KKŞ:114)

*"...Gece yarısına doğru, düğün biterken babasının kolunda dışarı çıktı. Roman kızları çevresini sarmışlardı. **Sarı bir ipek şalvar, sarı bir gömlek giymişti. Beşibiryerdesi, yüzükleri takıyordu.***

*Saçları yapılmış, yaldızlar serpilmişti. Aslan'ın aldığı kelebek toka, saçlarındaydı. Gösterişli, **güzel bir gelin olmuştu.**" (KKŞ:114)*

Düğün töreni öncesinde, akrabalar, eş dost haberdar edilmek istenir. Düğün için davetler yapılır. Bu amaçla da okuyucular önemli bir yer tutar. Oku iki biçimde gerçekleştirilir. Oğlan tarafı yakın görüştüğü kişilere yazma içine burgum akide şekeri koyarak düğüne davet eder. Yahut bu şekerleri bir torba içine koyup mahalle mahalle

gezerek her eve bırakırlar (Er, 1965, s. 3753). Düğünün zamanı, nerede olacağı okuyucular tarafından bildirilir. Okuyucuların hem hediye götürdüğü, hem de düğüne çağırdığı kişilerden hediye aldığı belirtilmiştir (Örnek, 1977, s. 197).

Kanatsız Kuşlar Şehri'nde, geçen Afşar Elleri adlı bölümde; onun kendi yöresinde yer alan düğünlerde okuntularla beraber çorap, elbiselik kumaş gibi hediyeler gönderildiğine, düğün başlamadan kurbanlar kesildiğine vurgu yapılır.

“Düğünden 10-15 gün önce ‘düğüne okunan’lara ‘Okuntular’ gönderilir. Bu okuntular, düğün sahibinin durumuna göre peşkir, çorap, elbiselik kumaş gibi... Ucuz, pahalı hediyelerdir.”(KKŞ:141)

“Düğün başlamadan koçlar, kurbanlar kesilir, yemekler hazırlanır. Daha çok oğlan evinde gerçekleşir düğün.”(KKŞ:141)

“Bir sabah, tan vaktinde zurnanın insanın içine işleyen yanık havaları ve yaşlıların duaları eşliğinde ‘Bayrak dikilir.’ Komşu köylerden, obalardan akın akın konuklar gelir düğüne. Hısım akraba, konu komşu yemekler taşınır oyunlar oynanır, halaylar çekilir.”(KKŞ:142)

Afşar Elleri adlı bölümde; gelin almaya Gelinci alayları ve seymenler ile gidildiği ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra bayrak geleneği de önemli bir yer tutmaktadır. Bayraktar olan kişinin seçimi de önemlidir.

Düğünlerde Oğuz geleneklerinin hepsi sergilenir. Hele gelin alınacağı gün, düğünün en görkemli günüdür. Oğlan evinin kadınlı erkekli ‘düğüncü alayı’, ‘gelinci alayı’, bunların yanında atlara binmiş erkek ‘seymenler’, kadın ‘yengeler’ davullar zurnalar eşliğinde kız evine doğru yol alır. Kalabalık düğün alayının en önünde ‘Bayraktar’ bulunur.

Kız evinin önünde iki tarafın bayraktarları ‘karşılaşırlar’. Önce birbirlerine doğru bayraktarlarını karşılayarak selamlaşırlar. Sonra da aralarında meşhur ‘Bayraktar Atışmaları’ başlar. Bunlara ‘Bayraktar Salâvatları’ denir. (KKŞ:143)

Kalkan, Afşar Elleri adlı bölümde; unutulmaya yüz tutmuş Anadolu düğünlerinin bir unsuru olan bayraktarlık geleneğini ele almıştır. Burada bayraktar olacak kişinin sorulan sorulara karşı akılcı bir çözüm ile cevap vermesi gerekir.

Bayraktar olan kişinin bilgisi, zekâsı, düşünceleri, hazır cevaplılığı önemli birer unsur olarak görülür. Eski bir Türk geleneği olan bayraktarlık geleneğinde, bayraktarlık yapan kişinin kültürünü yansıtmaması, sorulan sorular ile toplumun sahip olduğu kültürel değerlerin önemini göstermesi yönünden önemli bir gelenektir.

Kız evi bayraktarının sorduğu soruları, oğlan evi bayraktarının doğru olarak bilmesi lâzımdır. Eğer bilemezse, oğlan tarafı 'koyun, koç, inek gibi' bedeller öder. Alınan bu bedel, o gece köyün gençleri tarafından tertiplenen şölende yenir. Bayraktar karşılaşmaları çok eski, çok köklü bir Türk geleneğidir. Kız evinin bayraktarı sorar:

Allah Allah.. Bismillah

Hayırlar olsun inşallah

Peygamber Efendimize

Verelim salâvat

La ilahe İllallah

Muhammedin resulallah...

Söyle bana ey bayraktar

Hazireti Ali Aliyülullah

Hayber kalesini basınca

Sol yanında kim vardı?

Oğlan evinin bayraktarı cevap verir:

Allah Allah.. Bismillah

Lailaheillallah

Muhammedin resulallah

Beni dinle ey bayraktar

Hazireti Ali Efendimiz

Haybere varınca

Sol yanında duran Zülfikar idi! (KKŞ:143)

Soruyu bilmiştir bayraktar, kız evinin bayraktarı yeniden sorar:

Mahlûku eşyadan yok iken haber

Hak Teala âlemi neden yarattı

Yarattığı şeyin ne idi aslı

O kadar mevcudat âlemi tuttu?

Mevcudu eşyadan yok iken haber

Nuru pâki Mustafayı yarattı

O nurun aslı da oldu muhabbet

Bu kadar mevcudat âlemi tuttu!

Yeni sorular sorula sorula bu böyle sürüp gider..fakat kız evinin bayraktarları her zaman alışılmış salâvatları sormaz. Sorular gittikçe zorlaşır..gün evelinden hazırlanmış en zor soru en sona saklanır. Heyecan doruktadır, kalabalık meraklanmakta, davullar vurmaktadır. Kız evinin bayraktarı şah soruyu sorar:

Allah Allah bismillah

Peygamber Efendimize salâvat

Söyle bana ey bayraktar

Cennetin kapısındaki kavağı kim kesti? (KKŞ:144)

“Oğlan evinin bayraktarı ıknır sıkılır, uğraşır, terler, atar tutar ya sorunun cevabını bilemez. Oğlan evi iki koç bedel verecektir. Bedel verilir ve sorunun cevabı açıklanır: “Cennet, köyün kadınlarından biridir ve gerçekten de evinin önündeki kavağı geçenlerde kocası kesmiştir!”(KKŞ:144)

Gelin çıkarken yaşanan duygular önemli bir yer tutar. Gelin ata binmeden kız evinde vedalaşmalar başlar, kişiler ağlayarak ayrılıktan duymuş oldukları üzüntüyü dile getirirler (Kalkanoğlu, 1953, s. 808). Bu aşamada, kız evinde hüznün görülürken, erkek

evinde aileye yeni bir kişi katılacağı için sevinç duygusu vardır. Afşar Elleri adlı bölümde; Kalkan'ın, yaşamış olduğu yörede, gelinin çıkması için atın beklediği, gelinin kırmızılı, yeşilli, bürümcüklü, ipek gelin elbisesiyle kardeşinin kolunda çıktığı davulların acı acı vurmasıyla ata binip gelin gitmesi anlatılır (Zorluer, 2018, s. 184).

Eğerlenmiş süslenmiş 'gelin atı' kapıda beklemektedir. Gelin kırmızılı, yeşilli, bürümcüklü, ipek gelin elbiseleri içinde, başında renk renk teleklerle süslenmiş 'Kepez', kardeşinin kolunda kapıya çıkar.

Yüzü beyaz, kırmızı veya yeşil bir tülle örtülüdür, kepeze takılı küçük aynanın şavkı vurmaktadır. Gelin görünür görünmez bir uğultu dalgası yayılır,

kalabalık depreşir, silâhlar sıkılır, atlar kişner..davullar acı acı vurmaktadır. Gelin, 'Yengeler' arasında gelin atına doğru getirilir. Ata kolayca binmesi için hazırlanan 'binek taşı'na basarak ata biner. (KKŞ:144-145)

Köylerde yapılan eski düğünlerde gelinin köy içinde düğün alayı ile dolaştırıldığı belirtilmiştir (Kalkanoğlu, 1953, s. 808). Kalkan ise, farklı bir uygulama olarak köy mezarlığının da dolaşıldığına yer vermiştir. Düğün kafilesinin bu uygulama ile amacının atalarına karşı duyduğu saygıyı göstermektir.

Bazen hafızalara derin anılar bırakmak için, kaynana veya görünceden biri ellerine veya bellerine bastırarak gelini ata bindirirler ki, bu gelinin değerini yüceltmek için gösterilen bir hatırsınasıdır. Ve kafile seymenler, yengeler, athılar yayalar eşliğinde önce köy mezarlığını dolaşp dualar edildikten sonra, oğlan evine doğru yol alır.(KKŞ:145)

Düğüne dair uygulamaların her yörede farklıdır her yörenin kendine özgü âdet, gelenek ve görenekleri bulunmaktadır. Kalkan'ın çocukluğunun geçtiği coğrafyaya bakıldığında yine farklı bir uygulama olan kısır düğün sayesinde yardımlaşma ve dayanışmanın, birlik, beraberliğin olduğu görülmektedir. Gerçekleşen yardımlaşma ve dayanışma, birlik, beraberlik duyguları toplumun bir bütün olmasını sağlayan bir parçadır.

Kapıyı bastırıp da, düğün dernek bitip işsiz kaldığı zamanlarda, davulu zurnayı çekip, beylerden birisinin kapısına varıp 8-10 kişi kendi kendilerine çalıp çağırırlarmış. Buna 'kısır düğün' deniyormuş. Kapısında 'kısır düğün' kurulan

evin sahibi de çıkıp bunlara yüklü bir bahşış verirmiş, böylece geçinip giderlermiş. Bu güzel gelenek, bu dayanışma, koruyup kollama çok hoşuma gütmişti.(KKŞ:147)

Kanatsız Kuşlar Şehri'nde, Kamer Hatun adlı bölümde; Düğünde davulların vurulduğu, zurnaların öttüğü, evlerin damlarının köylülerle dolu olduğu anlatılır. O gün Öksüz kızın gelin gideceği belirtilir.

“Davullar vuruyor, zurnalar ötüyordu.

Evlerin damları salkım salkım köylülerle doluydu.

*Öksüz kız **gelin gidecekti.***

Düğün çalmaya devam ediyordu.

Gelin çıkacaktı birazdan.”(KKŞ:151)

Türk Düğünü'nde yer alan Türk Düğünü hikâyesinde; Selcen'in gelin çıkışı anlatılır. Selcen, ulu otağdan zılgıtlar eşliğinde gelin çıkar. Yüzünde duvak bulunan Selcen, kayın anasının beline basıp ata biner.

*“Birce kızı Selcen **gelin çıkacaktı** bu gün.” (TD:47)*

*“Ulu bir otağdan **zılgıtlar arasında çıkardılar Selcen'i.**” (TD:49)*

“Başında bin bir renkli didim, yüzünde al bir duvak vardı. Al duvağın altı yeşil, yeşil duvağın altı sarı, sarı duvağın altı ak bir duvakla gizlenmişti.” (TD:49)

*“Ün verdi, şan verdi, eğilip önüne bel verdi. Selcen basıp kayın anasının beline, **gelin atına** öyle bindi.”(TD:50)*

Yurttaş Sokak'ta; düğünlerin nasıl bir biçimde icra edildiğine değilmıştır. Düğünleri Şiremenli caddesinin sanatçıları çalmaktadır. Ud, keman, cümbüş, klarnetçiler düğünü şenlendirmektedir. Düğünlerde yemekler yenilir, lambalar söndürülerek her yer karanlık gazeli okunurdu. Türküler söylenerek, Köroğlu, harman dalı, çiçek dağı oynananır, koçu'ya binilir, gelin mutlaka Perşembe günü getirilirdi.

*Düğünleri Şiremenli caddesinin sanatçıları çalardı. Ud, keman, cümbüş ve klarnetçilerden kurulu ekip **düğünü şenlendirir**, yemekler verilir, içkiler içilir, lambalar söndürülerek **'Her yer karanlık'** gazeli okunur, **türküler söylenir ve***

mutlakaKöroğlu, harman dalı, çiçek dağı oynanır, 'koçu'ya binilir ve gelin mutlaka Perşembe günleri getirilirdi.(YS:24)

Saçı saçmak: bolluk, bereket, neslin devamı için gelinin başından çeşitli nesnelere saçılması işlemidir (Zorluer, 2018, s. 187). Bu bağli olarak gelin, oğlan evine geldiğinde damat gelinin başından aşağı buğday, şeker ve para atar (Er, 1965, s. 3754). Ayrıca saçı saçmak düğünlerin dışında, yaşamın her döneminde görülmektedir. Çocuk doğduğunda, çocuğun ilk dişi çıktığında, ilk kez saç tıraşı yapıldığında aile saçı saçmaktadır (Kalafat, 1995, s. 111). *Yurttaş Sokak'ta*, yer alan Semiha Abla adlı bölümde; Semiha Abla'nın kısmetinin açıldığı ve gelin gittiği görülmektedir. Bu hikâyede gelinin herkesin elini öpmesi ve taksiye doğru yol alırken damadın etrafa saçı saçması görülür.

"...Gelini, Hafıza Hala çıkarttı. Sokağa sıralanmış komşuların tek tek önlerinde geçti Semiha Abla, tek tek ellerini öptü. Hep beraber gelin arabasına kadar götürdüler. Helalleştiler. Buruşuk yanlarından yaşlar akıyordu Hafıza Halanın."(YS:80)

"Gelin, tam taksiye binerken, damat şekerle, para saçtı ortalığa."(YS:80)

Kalkan, *Yurttaş Sokak* adlı eserinde; Çingenelerin düğünlerine de değinir. Onların düğünlere verdiği öneme vurgu yapar. Yoksulluklarına rağmen düğünde hiçbir masraftan kaçınmadıklarına, düğünlerde yenilip içildiğine ve yardımlaşmanın önemli unsur olduğuna değinilir. Davulun düğünlerin vazgeçilmez bir parçası olduğu belirtilerek, farklı bir tören olan kırkım ve şaba töreni üzerinde durulur. Burada yardımlaşma ve dayanışmanın önemine de vurgu yapılmıştır. Düğünler ile ilgili olarak düğünlerin pek çok geleneği meydana getirdiğini; Türk kültürü ve edebiyatı açısından da birçok esere konu olduğunu sosyalleşme, yardımlaşma, bütünleşme bakımından önemli bir göreve sahip olduğunu belirtilmiştir (Yakıcı, 1992, s. 31).

Geçiş dönemlerinin bir parçası olan evlenme geleneğinde karşılaşılan bu uygulamaların temelinde ortak amaç olarak; yeni kurulan yuvaya bolluk bereket getirmek, neslin devamını sağlamak ve yeni kurulan yuvayı kötülüklerden korumak düşüncesi vardır (Eker, 1998, s. 29).

Düğünlerine 'bayrak kaldırma' töreniyle başlarlar ve sabah ezanıyla birlikte düğün evinin damına uzun bir direk ucunda dalgalanan Türk bayrağını dikerler.

Bütün yoksulluklarına rağmen düğünde masraftan kaçınmazlar. Üç gün süren düğünlerde yenilir, içilir ve gelin, Pazar günü oğlan evine getirilir.

***Düğünlerde yardımlaşma esastır.** Bunun için kız evinde 'kırkım', oğlan evinde 'şaba töreni' uygulanır. Her iki törende de davulcular davullarını çalarak yardımda bulunacakların önünde durur, takı yapacak kişinin adını herkesin duyacağı şekilde söylerler, onlar da takacakları parayı davulun üzerine bırakırlar. Toplanan bu para kız evinde ise kızın ailesine, oğlan evinde ise oğlanın ailesine verilir.(YS:90)*

1.2.3.Ölüm

Ölüm, hayati faaliyetlerin son bulmasıdır. (Ortakçı, 2012, s. 42). Ölüm kavramına dair uygulamalarda inanç sistemlerinin tesiri büyüktür. Bu durum; Eski inanç sistemleri ve hayat biçiminden kaynaklı olan ölümle ilgili birçok uygulama ve tören, ilerleyen dönemlerde yeni dinlerin ve medeniyetlerin etkisi altına girerek kısmen ortadan kalkmış veya uygun bir ortam oluşturarak varlığını devam ettirmiştir (Aça, 1999, s. 24). Böylece; Anadolu Türklerinde var olan ölüm ile ilgili uygulama ve inanmalar, coğrafya ve bulunulan ortamın tesiri altında kalmış, bazı noktalarda kendisini koruyacak ortamı bulmayı başarmıştır (Ersoy, 2002, s. 88). İnanç sistemi bağlamında gerçekleştirilen uygulamalarda İslam dininin önemli bir ağırlığa sahip olduğu görülmektedir. Anadolu'da ölüm unsuruna bağlı olarak yapılan uygulamalar âdet, gelenek ve göreneklerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu uygulamalar yerleşim merkezlerine göre çeşitlilik göstermektedir.

Ölüm unsuru Emir Kalkan'ın eserlerinde; ölüm öncesi, ölüm sırası, ölüm sonrası olarak ele alınmıştır.

1.2.3.1.Ölüm Öncesi

Ölüm öncesinde birtakım belirtiler görülmektedir. Bu belirtileri inanç sistemi bağlamında değerlendirmek gerekir. Çünkü ölümü düşündüren bu belirtiler halk inanışlarının bir parçası olarak görülmektedir. Bilinçaltında şekillenen çeşitli görüntüler simgesel çağrışımlar ile desteklenip, rüyayı gören kişi veya onun yakın çevresi tarafından ölümün bir belirtisi olarak yorumlanmasının yaygın olduğu belirtilerek, ölüm öncesinde gerçekleşen düş motifi ile ilgili işaretlere vurgu yapılmıştır (Örnek, 1971, s. 25).

Kanatsız Kuşlar Şehri'nde, Cemil Emmi adlı bölümde; Cemil Emminin yaşamını konu edinir. Cemil Emminin ölmeden önce “*Ben yarın anama gideceğim Hakkınızı helal edin*” diyerek helalleşmesi bu belirtilerin nedenlerinden biridir. Cemil Emminin anama gidiyorum demesi Örnek’in düş motifi bağlamında belirtmiş olduğu düşlerdeki görüntüler ve buna bağlı olarak psikolojik ve fizyolojik değişiklikleri yansıtmaktadır.

Vefat etmeden bir hafta önce, bütün dostlarına tek tek uğrayıp onları ziyaret ediyor; “Ben uzun yola gidiyorum, hakkınızı helal edin” diyerek helalleşiyor.

Ölümlüünün arefesinde, Cuma namazını kılmak için Kayseri’ye gelirken, yolda, otobüsün içindekilere; “Ben yarın anama gideceğim Hakkınızı helal edin” diyor.(KKŞ:95)

Kalkan, *Kanatsız Kuşlar Şehri* eserinde büyüğü olan Ebe Hatunun yaşamını anlatır. Ebe Hatunun vefatını ve ne zaman vefat ettiğini belirtmiştir. Ebe Hatunun bir Eylül ayında havanın ıslıl ıslıl olduğu gün vefat etmesinin belirtilmesi sonraki yıllarda vefat yıldönümünün halk takvimi açısından Eylül ayının ıslıl ıslıl bir günü olarak hatırlanmasını sağlayacaktır.

“Bir Eylül ayında vefat etti. Hava ıslıl ıslıl, günlük güneşlikti. Küçük yeşil sandığında sakladığı kefenine sarıldı.”(KKŞ:159)

Ölüm korkusunun bilinçaltında bulunan etkisiyle tedirgin hale gelen halk, gelecek hakkında bilgi sahibi olma tesiriyle, alışılmış olan davranışların dışında; araç-gereçlerin kullanımı; meteorolojik olaylar; hayvanların sesi; rüyada yer alan görüntülerin hastanın psikolojik ve fizyolojik değişiklikleriyle ölümün bir işareti sayıldığını belirtilerek; ölüm öncesi gerçekleşen psikolojik ve fizyolojik değişikliklere vurgu yapılmıştır (Örnek, 1971, s. 15).

Kalkan’ın, *Kanatsız Kuşlar Şehri* adlı eserinde yer alan Muhaddiszâde Hacı Bey adlı bölümde; Hacı Beyin yaşamından izler bulunmaktadır. Bu hikâyede Hacı beyin vefatı da anlatılmaktadır. Kayseri Verem hastanesinde yattığı süreçte vücudunda değişikliklerin oluştuğuna değinilir. Hacı Bey vefat etmeden önce ciğerlerinin iflas ettiği, gövdesinin eridiği ve zayıflayıp tükendiği vücudunda fizyolojik belirtilerin olması ölüm öncesinde gerçekleşen fizyolojik değişiklikler arasında yer alır.

“...*Kısa sürede ciğerleri iflas eder. Koskoca gövdesi erir, zayıflar, tükenir. Ve kimseye haber vermeden yattığı Kayseri Verem Hastanesi’nde henüz 45 yaşında iken vefat eder. 1962 yılının son günleridir. Dostları bile yetişemez cenazesine.*”(KKŞ:195)

1.2.3.2. Ölüm Sırası

Ölüm öncesine dair birtakım uygulamalar olduğu gibi, ölüm sırasına yönelik olan uygulamalar da mevcuttur. Ölüm olayının gerçekleşmesinin ardından yapılan önemli işlerden biri de ölüm olayının duyurulmasıdır. Ölüm olayı; vefat eden kişinin yakınları tarafından, komşular tarafından, camide selâ okutularak, belediye ve muhtarlık yoluyla anons ile duyurularak, yakınlarla telefon edilerek, gazete, radyo ve televizyon ile duyurulmaktadır (Örnek, 1977, s. 213).

Emir Kalkan’ın eserlerinde de ölüm sırasına dair unsurlar tespit edilmiştir. Kalkan’ın, *Bu Taraf Anadolu* adlı eserinde yer alan Nezir Vay hikâyesinde; Nezir’in kanatsız biçimde serçe gibi uçup, pusuyu fark etmeden ölümü ile ölüm sırası unsuruna vurgu yapılmaktadır.

“*M-16 colt, düşüyor elinden...*

Birkaç serçe uçuşuyor, kanatsız...

Ve, ölüyor Nezir.

Pusunun, gaflete gelmeyeceğini öğrenmeden ölüyor.”(BTA:9)

Kalkan, *Bu Taraf Anadolu*’da yer alan Ocak hikâyesinde; Ayşe’nin kocası uzun yıllar askerden dönmeyince onun başkasıyla evlendirilmesi ile beraber aradan geçen zamanın ardından Ayşe’nin kocasının askerden gelişi ile Ayşe’nin kendisini boşluğa bırakarak yaşama veda etmesi anlatılır. Bu hikâye, Ayşe’nin yıllar geçmesine rağmen kocasına bağlı olması töreye ve geleneklerine bağlı olduğunu göstermektedir.

“*Ve, göz göze gelir gelmez, fırlıyor Ayşe. Çıldırılmış gibi koşuyor kayalıklara doğru.*

Köylü de Peşinden koşuyor.

Ama, yetişip kurtaramıyorlar.

Kılınçkayalar’ın üstünden bırakıyor kendini boşluğa...

Bir keklik gibi döne döne, döne döne ölüme uçuyor.”(BTA:43)

Kalkan’ın, *Bu Taraf Anadolu’da*, anlatmış olduğu Uçkur hikâyesinde; Halim Ağa’nın ölümüne vurgu yapılır. Halim Ağa’nın sabah vaktinde sabah namazını kılariken, secdeye varır varmaz ruhunu teslim edip, vefat etmesi anlatılır. Halim Ağa’nın vefat ederken camide olması vefatının ardından yöre halkını etkilemiş olup, onun vefatı halk arasında büyük bir önem taşımıştır.

“...Halim Ağa, bir gün sabah namazını kılariken Tutlu Camide, secdeye varır varmaz, ruhunu teslim ediyor.”(BTA:158)

Kalkan’ın, *Ha Bu Diyar’da* yer alan Başkan hikâyesinde; Gülbahar’ın ölümü ve sonrasında yaşananlar ele alınmıştır. Bu hikâyede, lüks bir otomobilin acı bir fren sesiyle durup, küçük bir kız çocuğunu metrelerce sürüklemesiyle ölümün bir kaza ile gerçekleştiğine vurgu yapılır.

Lüks otomobil keskin ve insanın içine işleyen acı bir fren sesiyle durdu. Küçük bir çocuğu çarpıp ezmiş, üstelik metrelerce sürüklemişti. Sesi duyan gecekond mahallesinin kadınları ve çocukları heyecanla caddeye koşuştular. Hepsi de korku ve endişe içindeydi. Telaşa kanlar içinde yatan küçüğe baktılar. Bu, garson Halil’in kızı küçük Gülbahar’dı.(HBD:44)

Kayıp Yüzler’de, Ateş hikâyesinde; yolcu otobüsünün tankerle çarpışması sonucunda otobüs parça parça olur. Hikâye kahramanının koltuk arkadaşı dâhil olmak üzere on dört kişi vefat eder.

“Ön sıralarda oturan, koltuk arkadaşı dâhilon dört kişi ölmüştü.”(KY:55)

Türk Düğünü’nde, Bozlak hikâyesinde; düşmanın ateş etmesiyle Toros döşleri kurşun sesleriyle yankılanır. Kara taş kan kesilir. Kamber yüz üstü düşerek vefat eder.

“Peşi peşine ateşlenen kurşun sesleriyle yankılandı Toros döşleri. Kara taş kana kesildi. Yüz üstü düşüp, öldü Kamber.”(TD:24)

Türk Düğünü’nde, Sevdalı Türküler hikâyesinde; hikâye kahramanı babasının ölümünün birdenbire olduğunu, Sonbahrın son günlerinde evlerinin feryat figanla dolu olduğunu anlatır.

“Bir gece birdenbire yumdu gözlerini. Evimiz feryat figanla doldu. Sonbaharın son günleriydi, yapraklar henüz solmamıştı.”(TD:61)

Kalkan’ın, *Türk Düğünü’nde* ele aldığı Gizli Sevda hikâyesinde; şaka amacıyla yazılan mektupla yaşama veda eden Şaban’ın ölümü görülmektedir.

“...Kaskatı uzanırken buluyorlar Şaban’ı soğuk betonda. Yere yuvarlanmış şişeler, sağa sola saçılmış çiçekli zarflar ve kırmızı kağıtlarda nakış nakış mektuplar.

“Ömrüm seni sevmekle nihayet bulacaktır!”

Ölüp gidiyor Şaban.”(TD:149)

Ölen kişinin hemen toprağa verilmesinin çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Ölen kişinin kokmaması, cenazenin acısının bir an önce unutulmak istenmesi, toprağa bir an önce kavuşması ve beyninin soğumaması vefat eden kişinin hemen toprağa verilmesinin nedenleridir (Boratav, 1984, s. 196).

Türk Düğünü’nde, Haco hikâyesinde; Haco’nun öksürüp düşerek öldüğü anlatılır. Belediyecilerin alıp götürmesi ikindine toprağa verilecek olması ölünün bekletilmeden hemen toprağa verilecek olduğunu gösterir.

“Haco öldü. Bir saat falan önce. Bir iki öksürdü, sonra düştü.”

“Belediyeciler gelip götürdüler.” Dedi. “Aşağı camide, ikindine gömerler.”
(TD:154)

1.2.3.3.Ölüm Sonrası

Ölüm sonrasında bazı işlemler yapılmaktadır. Yapılan bu uygulamaların temelinde yer alan birtakım düşünceler, dinsel gelenekler, ölen kişiden korkmanın oluşturacağı belirtiler önemli role sahiptir (Örnek, 1971, s. 44). Ölüm kavramı ile ilgili olan âdet, gelenek ve görenekler ölümsonrasında da görülmektedir. Bu uygulamalar yöreden yöreye farklılık gösterebilmektedir.

Vefat eden kişinin ardından devir, yemek verilmesi, mevlit okutulması, Perşembe ve kırkının yapılması ölüm sonrası görülen uygulamalar arasındadır. Devir, ölen kişi bir Müslüman ise, onun tutamadığı oruçları, yerine getirememiş olduğu yemini, kılamamış olduğu namazı için fidye verilmesi işlemidir (Örnek, 1971, s. 59).

Ölüm sonrasında, ölümün üçüncü ve yedinci gününde mevlit okutulduğu dualar edildiği, yemekler verildiği ifade edilmiştir (Örnek, 1977, s. 220). Geçmişten günümüze değin görülen bu uygulamalar Anadolu'da önemli yere sahiptir.

Kalkan, *Bu Taraf Anadolu'da* Uçkur hikâyesinde; Halim Ağa'nın ölümünün ardından yaşananları işler. Halim Ağa'nın ölümünün milleti etkilemesi onun yörede tanınmış büyük bir kişi olduğunu göstermektedir. Halim Ağa'yı büyük bir kalabalığın uğurlamasının ardından görülen sadaka, fitre, devir, mevlit, Perşembe, kırkı gibi uygulamalara yer verilmesi âdet, gelenek ve görenekler bakımından önemli bir yer tutmaktadır.

Millet akın akın Tutlu Camiye doğru seferde.

Bir güürüldü, bir velvele...

Tüccar, esnaf, fakir, zengin.

Bir iki politikacı... Reis, muhtar...

Kalabalık bir cemaatle yollanıyor Halim Ağa.

Ve kıymalı, ayran, tabak, peçete... Sadaka, fitre...

Devir, mevlit...

Perşembesi, kırkı...

Bütün vecibeler yerinde.(BTA:158)

Kalkan'ın, *Gül Âyinleri* eserinde geçen Türkü Gül hikâyesi;Zahide ve Mustafa adlı iki kişinin birbirine duyduğu aşkı konu alır. Zahide ve Mustafa'nın birbirine kavuşamamış olması ikisinin de başka kişilerle evlenmesine rağmen ikisinin de birbirlerine olan sevdayı yüreklerinde devam ettirmesi önemlidir. Zahide'nin vefatının ardından onun acısına dayanamayan Mustafa'nın da vefat etmesi birbirlerine duydukları aşkın ne derece önemli olduğunu ölüm unsuru ile göstermektedir.

“Ve bir gün Zahide'nin öldüğü duyuldu aşiret içine.”(GA:91)

“Zahide'nin ardından Mustafa da öldü.Hakka kavuştu, toprağa girdi.”(GA:91)

Zahide ve Mustafa'nın ruhlarını memnun etmek, onlara duyulan saygı neticesinde gençlerin bir türbe imar etmeleri onların toplum üzerinde önemli bir etkiye

sahip olduklarını, toplumun âdet ve inanışlarına bağlılığını göstermesi bakımından önemlidir.

“Gençler toplandılar.

“Bu sevdanın şehitleri ayrı yerde yatamaz” dediler.

El ele verdiler.

Zahide’yi de Mustafa’yı da alıp mezarlarından.

*“Kendi topraklarında **bir türbe imar edip** onları bir araya gömdüler.” (GA:91)*

Ha Bu Diyar’da, Muhammed hikâyesinde; Muhammed, biletini kaybedince soğuk kış günü eve yürüyerek gitmek zorunda kalmıştır. Evine ulaşamayınca Bostanbaşı yolunda donarak vefat etmiştir.

*“...Bostanbaşı yolunda bir çocuk cesedi bulunmuş. Sağ elinin üzerinde siyah bir ben varmış. **Ölüm sebebi donarak ölmekmiş.**” (HBD:33)*

Ha Bu Diyar’da, Başkan hikâyesinde; Garson Halil’in kızı küçük Gülbahar araba çarpması sonucu vefat etmiştir. Birkaç gün sonra da morgdan alıp, Garipler Mezarlığına gömmüşlerdir. Tabut bulamadıkları için eski bir çarşafa sararak toprağa vermişlerdir.

*“Birkaç gün sonra morgdan alıp **Garipler Mezarlığına gömdüler Gülbahar’ı...***

*Tabut bulamadılar. Eski bir **çarşafa sarıp bıraktılar toprağa.**” (HBD:46)*

Ha Bu Diyar’da, Aslan Kıran hikâyesinde; ölüm unsuru bulunmaktadır. Bılız adlı kişinin saplıcan olunca doktora yetişmeden, sabaha çıkamadan vefat ettiğinden söz edilir.

*“**Bılız öldü, Bılız öldü!**”*

-Ne diyunuz lan!

*“Valla **Bılız öldü emmi.**”*

-Nasıl öldü ulan?

*“Saplıcan olmuş emmi, doktora bile düşüremediler, **sabaha çıkamadan getti.**” (HBD:160)*

Ölüm sonrasında ölen kişinin cinsiyeti, buna bağlı olarak tabut üstüne konulan giysileri, ölen kişinin yaşı önemlidir. Bu konu hakkında Boratav: defin hazırlıklarında; yıkama, kefene sarılma, cenaze namazının kılınması, tabutun üstüne ölünün cinsiyetini ne iş yaptığını gösteren eşyanın konulması, ölen kişi genç ise tabutunun süslenmesi gibi uygulamaların varlığını belirtmiştir (Boratav, 1984, s. 195). Kalkan, *Hoşçakal Şehir*'de *Biz Çocukken* adlı bölümde; çocukluk döneminde bulunmuş olduğu şehirde sosyal hayatın nasıl bir yapıda olduğunu âdetler, gelenek ve görenekler, kültürel unsurlar ile besleyerek anlatır. Kalkan, ölüm sonrasında yapılan uygulama olan; ölen kişinin tabutunun üzerine eşyasının konulduğunu, ölenin genç olması durumuna göre dallarına elma takılmış kumaştan süslenmiş ağaçların cenaze ile birlikte taşındığını belirtilmiştir.

“...Cenazeler kalabalık cemaatlerle omuzlarda taşınarak kaldırılır, tabutunun üzerine ölünün giysilerinden biri konurdu. Ve ölen gençse eğer, mutlaka cenazenin önünde dallarına elmalar takılmış, kumaş parçalarıyla süslenmiş küçük bir de ağaç taşınırdı.” (HŞ:22)

Kanatsız Kuşlar Şehri'nde, Kalenin Bedenleri adlı bölümde; kalenin içinde canlı ve hareketli günler yaşandığı, cenaze duyurucularının kalın ve koyu sesleriyle sündüre sündüre: Cenaze Camiii Kebirdeee, falan oğlu filân Hakkın rahmetine kavuşmuşturrrrr diye duyuru yaptıklarına değinilir.

“Cenaze Camiii Kebirdeee... falan oğlu filân Hakkın rahmetine kavuşmuşturrrrr...” (KKŞ:39)

Kalkan, *Kanatsız Kuşlar Şehri* eserinde geçen Sadıka Ana hikâyesi ile Sadıka Ananın yaşamından kesitler sunar. Kalkan, günün birinde Sadıka Ananın vefat ettiğini haber verirken Yunus'un ifadeleri ile haber vermesi ölüm unsurunu anlatırken kültürel bakımdan zengin bir bilgi birikimine sahip olduğunu gösterir.

“...Ölümünde bile terk etmedi tevazuyu. Yunus'un dediği gibi; üç gün sonra duyuldu ölümü.

Evi barkı, kimi kimsesi yoktu zaten. Üç beş kişi toplanıp kıldırıldarcenazesini. Ne ardından ağlayanı oldu, ne de bir şey eksildi dünyadan.” (KKŞ:80)

Kanatsız Kuşlar Şehri'nde geçen Cemil Emmi hikâyesinde; Cemil Emmi'nin vefatının ardından onun cenazesinin kalabalık tarafından uğurlandığı belirtilir. Cemil

Emmi'nin şehrin sosyal hayatı bakımından önemli bir değer taşıdığı burada görülmektedir.

*“...6 Kasım 1982 tarihinde 80 yaşında iken **Hakk'ınrahmetine kavuşur. Günlerden Cumartesi. Cenazesi ertesi gün Hunat Camiinden kaldırılır. Kalabalık bir cemaat eşliğinde Talas mezarlığına defnedilir.”(KKŞ:95)***

Kayıp Yüzler'de geçen Şeytan Çatlata hikâyesi; Kızıklı Teyze'nin yaşamından izler taşır. Kızıklı Teyze'nin yardımsever, iyiliğe önem veren bir kişi olduğu anlatılır. Kızıklı Teyze'nin vefatının ardından yapılan uygulamalar bağlamında; mahallelinin seferber olduğuna, börekler yapıp sini sini konağa götürülüp yoksullara dağıtıldığına yer verilir. Onun cenazesinin sessiz ve sakin bir biçimde kaldırılmasıyla, tüm mahallenin ölü evinde işlerle ilgilenmesi, seferber olması, böreklerin yapılmasının bir nedeni bulunmaktadır. Bu durum; ağıt töreninin gelenek haline gelmediği yerlerde, baş sağlığı amacıyla ziyaret etme ağıtın yerini tutmuş gibidir. Ölüm gününden itibaren, yakın komşuların teselli niteliğindeki davranışların yanı sıra ölü evindeki işlerle ilgilenmeyi bir görev saymaları olarak açıklanır (Boratav, 1984, s. 200). Ölen kişinin uğurlanışı ile dinsel uygulamaların yanında geleneksel uygulama olan aş vermeye verilmektedir. Çünkü ölen kişinin öte dünyaya uğurlanışının geçerli olabilmesi için aş verme gereklidir. Vefat eden kişinin yakınları aş vermeyi gerçekleştirmezse ayıplanmaktadır (Örnek, 1971, s. 88). Aş verme/yemek vermeye dair özellikler Türk dünyasında Kazak ve Kırgızlarda da görülmektedir. Kırgız ve Kazak Türklerinde ölen atasının ardından aş toyu düzenlemeyen, aş vermeyen kişiler dışlanmış ve ölmüş atalarının boğazından bir parça yağı bile geçirmediği söylenilerek ayıplanmışlardır (Aça, 1999, s. 28).

“...Sessiz sakin, eller üstünde kaldırıldı cenazesi.

Tüm mahalle seferber oldu.

O gün bizim evde de börekler yapıldı. Sini sini konağa taşınıp gelen yoksullara dağıtıldı.”(KY:102)

Kalkan, *Türk Düğünü*'nde bulunan Haco hikâyesinde; Haco'nun musalla taşında cenazesinin olduğu belirtilerek, hocanın Er kişi niyetine! Diyerek cenazeye niyet ettiğinden bahseder. Böylece, ölüm sonrası yapılan uygulamalar ile Anadolu'nun inanç

ve coğrafya ortamının etkisine bağlı olarak İslam dininin önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir (Ersoy, 2002, s. 88).

“...Camiye koştum. **Musalla taşında eski bir tabut, ilan tahtasında dört harf; Haco.**”(TD:154)

“Hocanın boğuk sesi;

Er Kişi Niyetine!”(TD:154)

Yurttaş Sokak'ta; Çingenerlerin ölümüne değinilir. Ölüm sebeplerinin kalp krizi olduğu belirtilir. Onlar ölüm için Bir solukta uçtu gitti derler.

“...Ölümleri de yaşamları gibi sadedir. Uzun uzun yatmazlar. **Ölüm sebepleri genellikle kalp krizidir. Öyle adlandırırılar. “Bir solukta uçtu gitti” derler.**”(YS:99)

Kişinin hayatının sona ermesiyle bağlı olduğu din ve kültür ortamı bağlamı çerçevesinde getirmiş olduğu birtakım pratikler bulunmaktadır (Ortakçı, 2012, s. 42). Kalkan'ın, eserlerinde de ölüm kavramına bağlı olarak, ölen kişinin ruhuna saygı amacıyla yemek verilmesi, mezarlıkların düzenlenmesi, cenaze namazının kalabalık ile kılınması gibi birtakım inanç ve pratiklerin varlığına rastlanılmıştır.

1.3. Halk Bilgisi

Halk biliminin 19. yy'da bağımsız bilim dalı olarak ortaya çıkmasıyla dünya halk bilimcileri farklı bir bakış açısıyla bu bilim dalının tarifini yapmaya ve sınırlarını belirlemeye çalışmışlardır (Saritaş, 2019, s. 30). Folklor kelimesinin kökeni “folk”=halk, “lore”=bilim sözcüklerinden meydana gelmekte “halk bilimi” anlamını taşımaktadır (Çobanoğlu, 2015, s. 23). Halk, belirli bir gelenek içerisinde meydana gelen yaratmalar ile birbirine bağlı olan, bir ürünü kendisine ait gören bireylerden meydana gelen topluluktur. Bu topluluğun üyeleri tarafından tanınan ve kabul edilen halk bilgisi ürünün ne olduğu ise, o ürünün metnine, yapısı ve meydana geldiği ortama, şartlara, bağlam çerçevesinde ortaya çıkmış olan estetik ve sanat kaygısı taşıyan maddî ve manevî olgularda aranmaktadır. Başka bir deyişle; metni yapısı ve dokusu, meydana geldiği şartlar ve ortam itibarıyla kendine özgü sanat değeri taşıyan bir yaratmaya sahip olduğunu iddia eden herhangi bir topluluk halk kavramı olarak adlandırılabilir (Ekici, 2018, s. 8). Halk tarafından büyük bir öneme sahip olan ürünler halkın ortak mirasıdır.

Toplumun birlik ve bütünlüğünü gösteren bu kültür ürünleri, bireyler ve sosyal toplulukların büyük bir bölümünü aynı duygu ve hedefler çerçevesinde birleştirerek topluma mensubiyet ve kimlik kazandırma işlevi görürler (Durbilmez, 2019, s. 26).

Türkiye’de tam manasıyla 1839 Tanzimat Fermanı öncesinde, Türk halk bilimi ile ilgili çalışmalardan bahsetmek ve yararlanmak mümkün olarak görülmemektedir (Durbilmez, 2019, s. 24). Osmanlı Devleti’nde, halka yönelik ve halka dönüş düşüncelerinin ilk adımının Tanzimat dönemine dayandığı genel bir görüş olarak görülmektedir (Durbilmez, 2019, s. 24). Tanzimat Fermanı ile birlikte Şinasi, Ziya Paşa Namık Kemal ve Ahmet Vefik Paşa’nın yapmış olduğu çalışmalar Türkiye’de farklı bir ortamın oluşmasını sağlamıştır (Ekici, 2018, s. 15). 1908’de II. Meşrutiyet’in gerçekleşmesi ile beraber, Türkçülük fikirleriyle yapılan çalışmalar artmıştır (Ekici, 2018, s. 15). Bu çerçevede Türk Derneği Mecmuası ve Türk Yurdu gibi dergiler Türkçülük düşüncesi bağlamında halk bilgisi ürünlerinden hareketle yeni bir yaklaşım kazanmıştır (Ekici, 2018, s. 15).

Türkçülük düşüncelerini yaymak amacıyla kurulan dernek ve dergiler vasıtasıyla halka doğru düşüncesi çerçevesinde araştırmalar yapılır. Dernek, Türk Derneği mecmuası aracılığıyla okuyuculardan buldukları ortamda halk dilinden söz derlenmesi, Türklerin söylemiş olduğu erksi türküler, atasözleri ve hikâyelerin toplanmasını ve yazıya geçirilmesini ahlâk-ı kavmiyye ve âdât, secere, rivâyet ve tabâbetle alakalı bilgilerin kaydedilmesini ister. Okuyuculardan derlenmesi talep edilen öğelerin bütünü de folkloru doğrudan ilgilendiren malzemeyi kapsamaktadır (Çobanoğlu, 2015, s. 50). Türkçülük düşüncesinin öncülerinden olan Ziya Gökalp’ın çalışmaları da Alman filozofu Herder’in çalışmaları gibi önem taşımaktadır. Ziya Gökalp, Halka Doğru dergisinde yer alan çalışmasında:

Her kavmin iki medeniyeti bulunmaktadır: Resmi medeniyet ve halk medeniyeti. O halde budunların medeniyetinden söz eden bir ilim olan “toplumbilimin” (sosyoloji) halk medeniyetini inceleyen bir şubesi olsa gerek. Kuralları yazılı olmayan ağızdan ağza geçmek yoluyla bir soyda uzayan giden geleneksel medeniyeti inceleyen ilim halkıyat olarak adlandırılmaktadır şeklinde folklorun tarifini yaparak, folklor kavramının karşılığı olarak “halkıyat”ı kullanmıştır (Çobanoğlu, 2015, s. 51). Bu bağlamda halkı milletin; halk kültürünü de kültürün asıl unsuru olarak benimseyen Gökalp, ilmî ve

edebî çalışmalarında “halka doğru” ilkesini canlı tuttuğunu göstermektedir. Bilim adamı kimliği ile Avrupa’da yer alan bilimsel gelişmeleri takip ederek ülkesiyle paylaşıp, batılı kaynaklardan faydalanarak sahip olduğu dokuya uyan bilimsel bir bakış açısı geliştirmiştir (Şahin, 2013, s. 92).

Ankara’da, Anadolu Halk Bilgisi Derneği kurulmuş, dernek adı daha sonra Türk Halk Bilgisi Derneği olarak değiştirilmiştir. Dernek; halk bilgisi ürünlerini derleyecek kişileri yetiştirmek ve yönlendirmek için, *Halk Bilgisi Toplayıcılarına Rehber* adlı bir derleme kılavuzu yayınlamıştır. Derleme gezileri, alan araştırmalarını ön planda tutan dernek, Halkevlerine devredilmiştir (Ekici, 2018, s. 16). Osmanlı Devleti döneminde ve Cumhuriyetin ilânını takip eden yıllarda derleme çalışmalarının var olduğu bilinmektedir. Bu derlemelerin yöntemsiz olması, birbirinden habersiz olması önemli bir problemdir. Oluşturulan bu Rehber, derleme çalışmalarında “usul” problemine cevap vererek dağınıklığı gidererek derlemeyi bireysel bir iş olmaktan çıkararak toplumsal hale getirecektir (Teke, 2016, ss. 56-57).

Atatürk tarafından 1932’de kurulmuş olan günümüzde Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu, dil ve tarih çalışmalarını yürütmekte olup, yürütülen çalışmalar halk bilimi çalışmaları bakımından önem taşımaktadır (Ekici, 2018, ss. 16-17). 1980 sonrasında Fen-Edebiyat Fakültelerinde Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde Halk Bilimi Anabilim Dalı kurulmuş, akademik olarak burada Türk Halk Bilimi dersleri verilmeye başlanmıştır (Ekici, 2018, s. 17).

Halk bilgisi ürünleri geçmişten günümüze sözlü kültür vasıtasıyla aktarılarak, kültürel manada bir zenginlik oluşturmuştur. Teknolojik gelişmeler sayesinde derleme çalışmalarının geliştirilmesiyle sözlü kültür unsurları yazılı ortama aktarılarak korunmuştur.

1.3.1.Halk Takvimi

İnsan mevsimsel döngüye ve zaman kavramına önem vermiştir. İnsanoğlu yerleşik hayata geçince tarımsal üretim başlamış, mevsimsel döngüye ve zaman kavramına verilen değer artmıştır. İnsanların hayatlarını kolay bir şekilde düzene koyması için, belli başlı takipleri yapabilmeleri için yıllar, aylar, günler dizisi sıralanmıştır. Takvimler; ölüm, doğum gibi önemli olayları bünyesinde barındırmış olup bu olayların hatırlanmasını sağlamıştır (Oral, 2019, s. 1). Toplum hayatında önemli olan

olaylar takvimsel düzene yön vermiştir. Örnek olarak bakıldığında; Hicrî takvimde hicret kavramı takvimsel başlangıç sayılır. Miladi takvimde ise Hz. İsa'nın doğumu başlangıç sayılmıştır (Oral, 2019, s. 1)

Eski Türkler için takvim kavramının değeri büyüktür. Takvim, zaman kavramının hesaplanması açısından önemli bir nitelik taşımaktadır. Eski Türklerde zaman kavramının hesaplanmasında Bozkır kültürünün izlerini görmek mümkündür (Kafesoğlu, 2017, s. 328). Türk takvimi On iki Hayvanlı Türk Takvimi olarak adlandırılmıştır. Bu takvime bağlı olarak on ikili düzen içerisinde saat, ay ve yıllar hesaplanır. 12 sayısı önemli bir birim olarak görülür (Ögel, 2010, s. 291). Eski Türk takvimi, her bir yılı hayvan adı ile anılmakta olan 12 yıllık devre esasına dayanmaktadır. Yılların adı:Sıçgan (fare) yılı, Ud (sığır, öküz) yılı, Pars yılı, Tabışkan (Tavşan) yılı, Lu (ejder) yılı, Yılan yılı, Yunt (at) yılı, Koy (koyun) yılı, Biçin (maymun) yılı, Takagu (tavuk) yılı, İt yılı, Tonguz (domuz) yılı olarak adlandırılmıştır (Kafesoğlu, 2017, s. 329).

Bir yıl içerisinde 12 ay bulunmaktadır. Aylar birinç ay, ikinç ay şeklinde sayılar ile ifade edilmektedir (Kafesoğlu, 2017, s. 329).

Günlük devrî hareketin bağlı olduğu esas da on ikili olduğu için, bir gün, on iki eşit kısma ayrılır ve her birine *Çağ* denir. Bununla birlikte bir çağın iki saate eşit olduğu anlaşılır (Turan, 2016, s. 34). Günün başlangıcı olarak bir takım takvimlerde görüldüğü gibi gün batışı zamanı olmayıp, en doğru kabul edilen, gece yarısıdır (Turan, 2016, s. 34). Yıl altmışlık hafta dolayısıyla 6 haftaya ayrılmıştır. Dört mevsim hesabı da mevcuttur. Baharın başlangıcı yılın da başlangıcı kabul edilir (Turan, 2016, s. 36).

Bugün Türkiye'de iki takvim kullanıldığı görülmektedir. Bunlardan biri kameri takvimdir. Kameri takvimde; bir yıl ayın 29-30 günlük dönem içerisinde bulunan değişime bağlı olarak 12 döneme ayrılmıştır. Buna 354-355 gün sayması bakımından ay takvimi veya kameri takvim denir. İkinci takvim ise güneş takvimidir. Güneş takvimi; dünyanın güneş etrafında 365-366 gün hareket etmesi durumuna bağlı olan, batı ülkelerinin de kullanmış olduğu takvimdir. Gelenek açısından halk için öneme sahip olan günler için iki takvimden de faydalanılır. Dinî bayramlarda ay takvimi, başka tören ve işler bakımından güneş takvimi kullanılır (Artun, 2005, ss. 211-212).

Kalkan'ın eserlerinde yer alan halk takvimi unsurları ile toplumun zaman kavramı ile ilişkisinin nasıl bir ölçüde olduğu görülmektedir.

Kalkan, *Bu Taraf Anadolu*'da Ocak hikâyesinde; eski günlerin yâd edilmesini anlatırken, halk takvimi unsuru kullanarak eski günlerin hatırlanmasında doğa olaylarından çiçeklerin solması ve açması, ekinlerin ekilmesi, başakların biçilmesinin önemli etken olduğuna vurgu yapar.

"...Gerilere gidiyor, gerilere, gerilere... Kırk yıl, elli yıl belki."(BTA:34)

"Çiçekler soluyor, çiçekler açıyor..."

Ekinler ekiliyor, başaklar biçiliyor...

Yıllar yılları deviriyor..."(BTA:39)

Ha Bu Diyar'da, Rüzgâr Hasan hikâyesinde; hikâyede yer alan kişi, her hafta harçlık vermek için sözleştiği Hasan'ı bekler. Salı günü Hasan ile buluşacağı için Salı günü erkenden parka gider.

"Salı gününü beklemeye başladım. Aslında beklemek zor bir iş, beklediniz mi duruyor zaman, geçmek bilmiyor. Uzadıkça uzadı o hafta. Ve Salı günü geldiğinde erkenden parka attım kendimi."(HBD:17)

Kalkan, *Ha Bu Diyar'da* Muhammed hikâyesinde; Hikâyenin başında da halk takvimi açısından önemli bir yer tutan mevsim kavramının önemine değinilerek kış mevsiminin erken geldiği belirtilerek; Ekim ayının sonu gelmeden, bağ bahçe sararmadan, ağaçlar yapraklarını dökmeden soğuk rüzgârla karın geldiğine vurgu yapılır.

"Bizim buralara kış erken gelir. Ekim ayının sonlarına doğru, henüz çayır çimen, bağ bahçe sararıp solmadan daha ağaçlar yapraklarını bile dökmeden soğuk rüzgârlarla beraber kar bastırır."(HBD:25)

Toplumda kadınlara çocuklarının ne zaman doğduğu sorulduğunda, verilen cevaplar hasat zamanı, kurban bayramı, zemheri gibi cevaplardır. Bu durum onlara göre zamanı belirten takvimdir (Cabur, 2006, s. 207). Kalkan'ın, *Ha Bu Diyar'da* yer alan Burç hikâyesinde; hikâyenin kahramanı annesinden ne zaman doğduğunu

öğrenmeye çalışır.Buna göre kahramanın burcu tespit edilecektir. Halk takvimi unsuruna bağlı olarak kahramanın ekinlerin ekildiği zaman doğduğuna vurgu yapılır.

“-Abla, *Nisan’da doğmuşum ben.*”(HBD:78)

“-Sen, dedi, *bugünkü gibi aklımda, ekinler ekilirken doğmuşsun.*”(HBD:80)

“-Ekinler *ne zaman* ekilir anacığım?

-*Eylül sonu oğlum, eylül sonu..ya da ekimde.*”(HBD:80)

“-Yaz ekini *ne zaman* ekilir anne?

-Haa. *O Mart’ta ekilir oğlum.*”(HBD:84)

Ha Bu Diyar’da, Yalınayak Takımı hikâyesinde; toprakların ısınması ve Haziran ayının burnunu göstermesi halk takvimi olarak görülür. Toprakların ısınıp Haziran ayının gelmesiyle şehri düğün gürültüsü kapladığı, şehirde düğünlerin başladığı ifade edilir.

. “*Topraklar ısınıp da Haziran burnunu göstermeye görsün. Her taraftan bir müzik vaveylası, bir düğün gürültüsü kaplar şehri.*”(HBD:87)

Ha Bu Diyar’da, Yol Parası hikâyesinde; halk takvimi bağlamında; köyün yüksekte olmasından dolayı yaz mevsiminin geç geldiği belirtilir. Mayıs’ın ortalarına doğru karlar erir, yollar açılır, ıslak toprağı çiçek, çiğdem delip çıkar.

“Oysa *yaz geç gelir* bizim köye..bizim köy yüksektedir çünkü. *Mayıs’ın ortalarına doğru karlar erir, yollar açılır, çiçek, çiğdem delip çıkar ıslak toprağı...*”(HBD:129)

Hoşçakal Şehir’de, Ramazan adlı bölümde; ramazan ayının gelmesi halk takvimi bağlamında anlatılır. Çocuklar ramazan mahyalarını okuyunca Kayseri’nin adının değiştiğini, bir aylığına ramazan şehri olduğunu sanmaktadır.

“Biz, ‘*şehr-i ramazan*’ yazılı mahyaları kekeleyerek okur ve Kayseri’nin adının değiştiğini, *bir aylığına ramazan şehri olduğunu sanırdık.*”(HŞ:29)

Kalkan, *Hoşçakal Şehir* adlı deneme kitabında Kayseri Kasap Alayı, Üstüme Yazılı ve Kendi Gelen başlıklı metinlerde tarihî olaylara vurgu yapar. Dünya Harbi sırasında gösterilen kahramanlıkları, zaferleri anlatır. Bu kısımda tarihî olayların

önemine değinilirken, belirli tarihlere ve olaylara vurgu yapılarak, halk takvimine dair unsurlardan yararlanır.

“Yıl;1914. Türk kanının sebil olup aktığı, zulmün ve kıyımın Türk milleti üzerine ateş olup yağdığı, kâbus dolu günlerdi...”(HŞ:41)

*“...Çanakkale kara savaşlarının zaferle sonuçlanması üzerine, artık gözde bir birlik olarak tanınan 44. Alay, bu kez de Ruslara karşı savaşan 18. Kolorduya yardım amacıyla **1915 Temmuz’un da** Kafkas cephesine sevk edildi.” (HŞ:42)*

*44. Alayın genç ve korkusuz yiğitleri Bitlis ve Diyarbakır’ı geçip Musul üzerinden 1 Kasım 1915 akşamı Şeyh Muhammed’e, oradan da önüne çıkan tüm düşman birliklerini devire devire Selmanpak’a ulaştılar. Ve burada **22 Kasım 1915’te** başlayan Selmanpak savaşına katılarak dillere destan bir kahramanlık örneği sergileyerek düşmanı püskürttüler. (HŞ:43)*

*“Çanakkale’de başlayıp **20 aydır** göğüs göğse çarpışarak cepheden cepheye koşan Kayseri alayının yiğit askerleri, nihayet **5 Nisan 1916 sabahı aylardır İngiliz kuşatması altındaki Küttülamare’ye** yetiştiler.”(HŞ:44)*

*“...Ve **8 Nisan 1916 gecesi**; omuz omuza verip, istirahata çekildiler.” (HŞ:44)*

*“Günlerden: **9 Nisan 1916 günü idi.**”(HŞ:46)*

*“Birinci Dünya Savaşı sırasında pek çok cephede harbe giren ordularımızın bir kısmı da, **Ekim 1914’te** Basra’ya çıkartma yapan İngilizlere karşı, Irak cephesinde cansipare bir ölüm kalım savaşı veriyorlardı.”(HŞ:50)*

*“**9 Nisan 1916 gecesi** başlayan kanlı çarpışmalarda, Kayserili gençlerden kurulu 44. Alay, Selmanpak ve Küttülamire savaşlarında İngiliz kuvvetlerine ağır darbeler vurarak, büyük bir hezimete uğrattılar.” (HŞ:55)*

*Vapur Dicle sularında, mahsur İngilizlere doğru yüzerken, **24 Nisan 1916 gecesi**, gözü kara Türk askerlerinin su içindeki saldırı ve kuşatmasıyla bu ağzına kadar yiyecek ve cephaneye dolu gemi, subayları, mürettebatı ve 270 ton ağırlığındaki yiyeceklerle birlikte Türk kuvvetlerinin eline geçer. (HŞ:56)*

Hoşçakal Şehir’de, Kerem adlı bölümde; Kerem’in Aslı’yı aradığı anlatılırken halk takvimi unsuru kullanılır. Dolunayın gümüş tepsi gibi gökyüzünde ışıldadığı sıcak bir yaz gecesinde Kerem’in, Aslı’yı aradığı ifade edilir.

“Dolunayın gümüş bir tepsi gibi gökyüzünde ışıldadığı sıcak bir yaz gecesidir.”
(HŞ:81)

Hoşçakal Şehir’de, Köşker Emmi adlı bölümde; Köşker Emmi’nin alacaklısının 1942 yılında Rusların Kars’ı istediği sıralar geldiği ifade edilir.

“Yıl 1942. Rusların Kars’ı istediği sıralar. Köşker Emminin alacaklısı gelmiş, parasını istiyor.”(HŞ:170)

Hoşçakal Şehir’de, Merzuka Hala adlı bölümde; bağcıların kışlık yiyeceklerini hazırlayıp, yavaş yavaş bağdan inmeye başladıkları günler anlatılırken halk takvimi kullanılır. Bu günlerin Ağustos ayının son günleri olduğu ifade edilir.

“Ağustos ayının son günleridir. Artık bağcıların kışlık yiyecekleri hazırladıkları, yavaş yavaş bağdan inmeye hazırlandıkları günlerdir.” (HŞ:181)

Kanatsız Kuşlar Şehri’nde, Yandım Atalara Söyünmem Gayrı adlı bölümde; 1878 yılında Osmanlı Rus Harbinin son günleri olduğu ve ülkenin savaştan yeni çıktığı belirtilir.

“Derler ki Yıl, 1878. Osmanlı-Rus Harbinin son günleri. Ülke savaştan yeni çıkmış.”(KKŞ:9)

Kayıp Yüzler’de, Şeytan Çatlatan hikâyesinde; Kızıklı Teyze’nin ramazan günlerinde neler yaptığı anlatılırken halk takvimi unsurlarına yer verilir.

“...En büyük zevki ramazan akşamlarında konu komşuya iftar vermektir. Pek sokakta gören olmaz onu. Ama ayda bir çıktığı zaman da yolunun üstündeki herkes hürmet gösterir, yaşlılar bile ayağa kalkıp azizlerler onu.”(KY:102)

“Ramazan günlerinde, bir de bayram arifelerinde sık çıkardı konaktan. Ama onun dışında ayda bir kez görünürdü.”(KY:103)

Kayıp Yüzler’de, İz hikâyesinde; Kara Hamdi’nin evine icra memurlarının gelmesi ve evde bulunan eşyaların dışarı taşınması anlatılırken halk takvimine rastlanmaktadır. Bu günün Kasım ayının sert ve soğuk günü olduğu belirtilmiştir.

“Kasım ayının sert, soğuk günlerinden biriydi.”(KY:112)

Kayıp Yüzler’de, Yeni Dünya hikâyesinde; Cemal ve Hünkar’ın tahliye oldukları gün anlatılırken halk takvimi kullanılır. Onların bir Temmuz sabahında kapıların açılmasıyla gözlerinin kamaştığından söz edilir. Dışarıda kuşlar, ağaçlar, pırıl pırıl yanan güneşin, yemyeşil dünyanın, insanların, çocukların varlığından söz edilir.

“Bir Temmuz sabahı açıldı kapılar. Gözleri kamaştı. Kuşlar, ağaçlar, pırıl pırıl yanan güneş, yemyeşil bir dünya, insanlar, çocuklar...” (KY:124)

Kayıp Yüzler’de, Sakallı Bebek hikâyesinde; Arabistan’da, sakallı bir bebeğin doğduğu anlatılır. Bu durumun kıyamet alameti olduğu düşünülür. On günün önemi belirtilirken, halk takviminin önemine vurgu yapılır. Zekeriya Efendi on günü korka korka sayar. On gün sonra kıyamet kopmaz. Karlar erir, havalar ısınır.

“Say şurada on günü.On gün sonra toprağın karnı yarılr, gök dürülür, denizler kaynar, hepimizin canı çekilir, ceset olur.”(KY:127-128)

“On günü korka korka saydı çömlekçi Zekeriya Efendi. Ama kıyamet kopmadı nedense. Üstelik karlar eridi, toprak göründü, hava ısındı.” (KY:133)

Kayıp Yüzler’de, Tekke Kafası hikâyesinde; sahaf dükkânında akşam oturması anlatılırken halk takvimi kullanılır. Aralık ayında buz gibi bir havada, saatin ilerleyerek gecenin dokuzu olduğu belirtilir.

“Saat gecenin dokuzu olmuş. Aylardan Aralık. Dışarıda buz gibi bir hava ve bir karış kar.”(KY:140)

Kalkan, Türk Düğünü’nde yer alan Berkay Osman hikâyesinde; karakışın bittiğini gücüğün fazla sürmeyeceğini yağın durmayacağını belirterek; kış mevsiminin zorluklarına karşı köylülerin dayanması gerektiğini anlatır. Burada yer alan halk ağzıyla ifade edilen Zemheri; Ocak, Gücük; Şubat ayları halk takvimi bağlamında ele alınmaktadır.

“Dayanın.” derdi yaşlılar; “Zemheri bitti, karakış bitti, kala kala gücük kaldı. Kaç gün sürer ki gücük dediğin? Bundan böyle yağın durmaz, doğan ölmez.”(TD:63)

Yurttaş Sokak'ta; veresiye veren esnafın ödeme tarihlerini bağ bozumu, harman sonu, fidan dikimi, patates sökümü, koç katımı, toklu satımı gibi halk ağzında yer alan halk takvimine dair doğa olaylarına göre belirlediği görülür.

*“Esnaf veresiye defterine yazıyor, ödeme tarihinin karşısına da; **bağ bozumu, harman sonu, fidan dikimi, patates sökümü, koç katımı, toklu satımı...** Gibi vadeler yazıyordu.”(YS:14)*

Kalkan, Yurttaş Sokak'ta; Kayseri'ye taşınmalarını anlatırken halk takvimine yer verir. Ağustos ayının son günlerinde, mazot kokusu olan külüstür bir kamyonun üstünde sarsılarak, çukur ve engebeli yolları aşarak bir öğle vaktinde Kayseri'ye ulaştıklarını ifade eder.

*“**Ağustos'un son günleriydi.** Ortılığı mazot kokularına boğan külüstür bir kamyonun üstünde sarsıla sarsıla, çukur, engebeli, toprak yolları aşa aşa bir öğle vakti geldik Kayseri'ye.”(YS:40)*

Yurttaş Sokak'ta; Hacı Murat'ın, dinî duyguların yüksek olduğu Cuma, arife ve kandil günlerinde boş durmadığı gördüğü bir hanımın karşısına geçip ondan pantolon almasını ister. Burada Cuma, Arife ve kandil günleri halk takvimi olarak kullanılmıştır.

*“...Dinî duyguların yüksek olduğu **Cuma, arife, kandil günlerinde de boş durmazdı Hacı Murat.**” (YS:101)*

Yurttaş Sokak'ta; Kayseri'de dört yerine iki mevsimin hüküm sürdüğü anlatılırken halk takvimi kullanılır. Yaz ve kış mevsimlerinin olduğu, bahar mevsimine pek rastlanmadığı ifade edilir. Kasım'da başlayan kış mevsiminin Mayıs'a kadar sürdüğü belirtilir. Haziran ayının ardından yaz sıcaklıkları gelir.

*Kayseri'de dört yerine **iki mevsim** hüküm sürer genellikle: **Yaz ve Kış.**Bahara pek rastlanmaz. **Kasım ayında başlayan kış Mayıs'a kadar sürer,**Bazen **Haziran'da bile sırtı ısınmaz insanların ama ardından yaz sıcaklıkları birdenbire öyle bir basar ki güneşli günleri özleyenler bile kaçacak delik ararlar.**(YS:184)*

1.3.2.Halk Hekimliği

Halk hekimliği üzerine çeşitli tanımlar yapılmıştır. Halkın, imkânının bulunmadığı veya doktora gidemediği zamanlarda hastalığa yönelik olarak yapmış

olduğu tanı, başvurulmuş yöntemlerin halk hekimliği olarak adlandırıldığı ifade edilir (Boratav, 1984, s. 122).

İnsanın sağlığında olumsuzluklar yaşaması durumunda, sağlığını korumak için dileyerek veya aldığı öneri sonucunda doktora gittikten önce veya sonra gelişmiş modern tıbbın haricinde; geleneksel tedavi olarak bakılan ocak, yadır, türbe vb. tedavi merkezi ile bunun yanı sıra bitki, maden, hayvanlar ürünleri yoluyla elde edilen öğeleri, dinî-sihri nitelikteki uygulamaları sebep sonuç ilişkisi içinde inceleyen bilim dalı halk hekimliği olarak adlandırılır (Zorluer, 2018, s. 41).

İnsanın hayatını düzenli bir biçimde devam ettirebilmesinde sağlık önemli bir işleve sahiptir. İnsan hayatta kalma mücadelesi verirken çeşitli nedenlerden dolayı sağlığında bozulmalar oluşabilir. İnsanın sağlığını düzeltmek için, yaşam boyu elde edilen tecrübeler neticesinde çeşitli arayışlar yapılır (Zorluer, 2018, s. 39). Halk hekimliği doğrultusunda, bitkiler, hayvanlar, madenler gibi vb. unsurlardan hareketle çare aranır. Bu uygulamaların kuşaktan kuşağa aktararak devam etmesinde güven, inanç duygusu önemli yer tutmaktadır (Zorluer, 2018, s. 39).

Halk hekimliği üzerine yapılan uygulamalarda yaşanan coğrafyanın kültürel özellikleri, gelenekler, görenekler etkili olmaktadır. Emir Kalkan'ın eserlerinde halk hekimliği ile ilgili yapılan uygulamalar tespit edilmiştir. Kalkan, *Ha Bu Diyar'da Yol Parası* hikâyesinde; çocuğu olmayan Ali Paşa'nın çocuk sahibi olmak amacıyla; turp tohumuyla çedeneyi tereyağına katıp yutmak, süt, yoğurt ve yumurta yemek, tavuk yemek gibi yöntemlere başvurduğu görülmektedir.

“Hatta bir de yol gösterdi Ali Paşa’ya Bak yeğen, sen bir hafta turp tohumuyla çedeyi tereyağına kat kat, yut. Süt, yoğurt, hele hele lokumu, yumurtayı hiç ihmal etme, iki günde bir de bir tavuk boğazla, ye de ye...”(HBD:138)

“...Arkadaşlarından biri ‘Emmioğlu’ dedi. ‘Buradan yakayı kurtarır kurtarmaz bir ala karga vur, etini kızart, Antep’in acı biberine bele kütür kütür ye..yer yemez de yüklen. Evelallah dokuz ay sonra aslan gibi oğlun olur.”(HBD:142)

Kalkan, *Hoşçakal Şehir’de* Erkilet adlı bölümde; İbrahim Ağanın üşütmesi sonucu hastalandığına, zamanın kötü olup iğne ve ilacın bulunmamasından dolayı halk

hekimliğine yönelik uygulama olan soğanın kızgın külde pişirilip fitil olarak kullanıldığı görülür.

Suların içinde saz kesip satarak geçinen İbrahim ağa üşütmüş. Tir tir titriyor. Hal mecal kalmamış. Zaman kötü, ilaç kıt, antibiyotik, iğne miğne hak getire. Ancak soğanı kızgın külde pişirip fitil gibi sokarlarsa iyileşeceğini söylemişler. İbrahim ağa da çare kesikliği, ister istemez kabul etmiş.(HŞ:164)

Kanatsız Kuşlar Şehri'nde, Cilet Ali; insanları zayıflatan, onların karınlarında bulunan kurdu yok edecek ilacı elli kuruşa satar. Bu ilacın karşılığında benize kan, gözlere fer geleceğini ifade eder.

*Bu arada, önündeki çantadan çıkarttığı, ağzı lastik tıpalı, küçük şişeyi iki parmağının arasına alıp göstererek; İşte sayın büyüklerim, bu davetsiz misafiri bünyelerimizden söküp atmak için, kıymetli Türk tabiplerinin nezaretinde Alaman ve Amerikan doktorlarının iştirakiyle hazırlanan bu ilaç, muhterem milletimizin istifadesine arz edilmiştir! **Bir kullanışta, evet sadece ve sadece bir kullanışta bünyenizdeki bu illeti söküp atarak sizi bu dertten kurtaracak, benzinize kan, gözlerinize fer geldiğini bizzat göreceksiniz! Hediyesi sadece elli kuruştur sayın büyüklerim! İsteyenlere arz etmek üzere.(KKŞ:41-42)***

Yurttaş Sokak'ta; Çingenelerin dişlerini Kırıkhanlılara ilaçsız iğnesiz çektirip, birkaç saat içinde yeni damak taktırdıkları anlatılmıştır. Burada doktora gitme imkanı olmayınca diş tedavisi için halk hekimliğine başvurulduğu görülmektedir.

“...Kırıkhanlı'lar hemen oracıkta, ilaçsız, iğnesiz, ihtiyaçları oturtup, özene bezene dişlerini bir güzel çekiyor ve birkaç saat içinde yepyeni bir damak takıyordu onlara.”(YS:101-102)

Kalkan, Yurttaş Sokak adlı eserinde halk hekimliği bağlamında yapılan uygulamalar içerisinde; öksürüğe; tuğlanın kızdırılmasının, sıtmaya; söğüt ağacı yaprağının kaynatılmasının, Nefes darlığına; susamın kaynatılmasının, böbrek taşı için; muşmula çekirdeği ve baklaçiçeğinin kaynatılmasının, mide ağrısına; meyan kökü suyunu, ekzema için; baykuş bağırsağının ezilip sürülmesini, verem için; baklaçiçeğinin kaynatılması ve eşek sütünün içilmesine yer verir.

Dişçiler tezgâhlarını açıp, diş çekip, diş takarken, Hacı Murat bu kez doktorluğa soyunuyor, bol bol reçete yazıyordu. Reçete bedeli, iki yumurta ya da bir tas bulgur olunca, reçeteler de bedelleri gibi hafif oluyordu:

Öksürük için; tuğlayı kızdırıp ayağına koy.

Sıtma için; söğüt ağacının yaprağını kaynatıp iç.

Nefes darlığına; bir miktar susamı kavurup ye.

Böbrek taşı için; muşmula çekirdeğini baklaçiçeği ile kaynatıp iç.

Mide ağrısına; meyan kökünü su gibi iç.

Ekzemaya; baykuş bağırsağını ezip, sür.

Verem için; baklaçiçeğini kaynatıp iç. Eğer ki kar etmezse, eşek sütü iyi gelir, bol bol iç, iç ki şifayap olasın. (YS:102)

Kalkan, *Yurttaş Sokak'ta*; göz ağrısında sepetkulpunun yakılıp gözlere tutulduğu, göze inmiş perdelerin mille alınması mikrop kapmış göze ilacın sürülmesinin göz tedavisinde yöntem olarak uygulandığına yer vermiştir. Bu bağlamda Alptekin, *Türk Masal Ve Halk Hikâyelerinde Görmeyen Gözün Tedavi Edilmesi Motifi Üzerine* çalışmasında; görmeyen gözün çeşitli tedavi yöntemleri uygulanarak tedavi edildiğini belirtmiştir. Toprakla tedavi, Su ile tedavi, Ağaç dalıyla tedavi, Otlarla tedavi, Kuş tüyünün görmeyen göze sürülmesiyle tedavi, Kanla tedavi, Dua edilmesi sonucu tedavi, Hayvan ürünlerinin yenilmesi, içilmesi veya bir hayvan tarafından yalanma üzerine tedavi, Denizden çıkarılan iki özel balığın göze sarılmasıyla tedavi, Peri kızlarının yaptığı ilacın göze sürülmesiyle tedavi yöntemlerine yer verilmiştir. Uygulanan tedaviler sonucuna bağlı olarak İslam kültürü ve İslam öncesi kültürünün birleşmesiyle, toprak, su, bitki, kan, dua unsurlarına yönelik uygulamalar neticesinde görmeyen gözün görmeye başladığı belirtilmiştir (Alptekin, 2009, s. 26).

“...Basit göz ağrılarında sepetkulpunu yakıp gözlerine tutarlar, göze inmiş perdeleri ellerindeki mille aldıklarını söylerler, mikrop kapmış gözlere ellerindeki ilacı (ki bildiğimiz şaptır) sürerler.”(YS:104)

Geleneksel yapıda olan yörelerde, kültürün tesiri, halkın hastalıklara karşı tutumunu şekillendirmektedir. Eğitim durumunun yanı sıra, halkın içerisinde bulunduğu

ekonomik etkenler hastalıklara karşı bir bakış açısı oluşturmaktadır. İletişim araçlarının yoğun kullanımı da modern tıbbı yönelimi kolay hale getirmektedir. Modern tıbbı yöneliş gençler arasında daha güçlü olmaktadır. Modern tıbbı yaklaşım yöresinin sosyal ve kültürel özellikleri ile ekonomik durumu bağlamında hızlı ve yavaş olarak gerçekleşmektedir (Artun, 2005, s. 206).

1.3.3.Halk Hukuku

Kırsal kesimde bulunan halk karşılaşmış olduğu sorunları çözmek için halk hukukuna başvurmaktadır (Boz, 2013, s. 55).Bir şehirde, yörede yaşamını sürdüren halkın, mahkeme edilmesigerekli olduğu olan bir problemle karşı karşıya geldiğinde, mahkemeye ulaşma imkânı olmadığı ya da ulaşmayı istemediği hallerde, problemin bölgede, köyde halkın oluşturduğu mahkeme ile çözüme kavuşturulmasına halk hukuku denir (Artun, 2005, s. 216).

Halk hukuku, toplumun gelenek, görenek ve alışkanlıklarından beslenmektedir. Halk hukuku toplumun yaşayış ve davranış biçimi ile şekillenip, geçmişten günümüze gelen toplum içerisinde fonksiyonlarıyla etkisini yitirmeyen sözlü hukuk kurallarıdır (Dursun, 2014, s. 34). Geçmişten günümüze normlar varlığını hep korumuştur. Belli kurallar bağlamında gelişen alışkanlıklar topluma yön vermiştir. Toplum içerisinde kabullenilmiş ve kalıplaşmış olan normlar, halk hukukunun oluşmasına katkı sağlamıştır (Dursun, 2014, s. 34).

Kalkan'ın, *Kayıp Yüzler* eserinde bulunan Kıyam hikâyesinde; ölçüde eksiklik yapılmaması gerektiği, haram fitne olmaması ve hukuk kurallarının gözetilmesi yönünde esnaflara öğüt verilmektedir.

“Aha bı zavallı Gundiler size güvenip getiri malını. Satıp, evinin ailesinin ihtiyacını alım diye. Arayızda hukuk vardır. Onlar getirecek, siz alacaksınız. Hakkı ne se, o. Ölçüde tartıda eksik fazla olmadan, haram fitne, hile karışmadan zamanında, erken, tam karşılığını vererek.”(KY:10)

Kalkan, *Türk Düğünü* eserinde Kızıl Tilki adlı hikâyede; nesli tükenmekte olan tilkinin avlanması anlatılır. Uzun süren bir mahkeme süreci ön plana çıkar. Hukuk kuralları çerçevesinde mahkeme devam eder. Sonucunda karar için uluslararası mahkemenin kararına beklenmesine karar verilmesi ile hikâye biter. Bu hikâyede hukuk

kurallarının önemli bir yer taşıdığı görülmektedir. Kısasa kısas ise töre hükümlerinin geçmişten günümüze önemli değer taşıdığını göstermektedir.

“Hemen bir ‘halk mahkemesi’ kuruldu. Aralarında konuştular. Elliden fazla tavuğun canına kıymış bu haine öyle ufak tefek cezalar olmazdı. En iyisi ‘kısasa kısas’tu!”(TD:77)

1.3.4.Halk Ekonomisi

Halkın geçimini sağlamak için göstermiş olduğu çabalar halk ekonomisinin oluşmasını sağlamıştır (Artun, 2005, s. 222). Halk bilimi bakımından halk ekonomisi; halkın ihtiyacını gidermek için oluşturup geliştirdiği ve edinmiş olduğu üretim tüketim şekilleri, alışkanlığı, hal ve hareketi bu süreç boyunca izlediği geleneksel yöntem ve araçların bütünüdür (Özaslan & Karataş, 2016, s. 18).

Sosyal hayat bağlamında ekonomi sahasına bakıldığında, birbiri içine geçmiş karmaşık çeşitli etkinliklerin ekonomiyi oluşturduğu görülmektedir (Özaslan & Karataş, 2016, s. 19). Tek bir unsur gibi görülen halk ekonomisi halk mimarisinden inançlara kadar yaşam içerisinde bütün sahayı etkilemekte ve kültürel yapı içinde belirleyici etkiye sahip olmaktadır. Çobanlık, arıcılık, yaylacılık, gurbetçilik, avcılık, el sanatları ve zanaatları halk ekonomisinin bir uzantısı olarak görülmektedir (Artun, 2005, s. 222).

Sosyal bir varlık olan insanın toplumsallaşma aşamasında sosyal ve biyolojik olarak varlığını sağlayan nesnelere bulmak için geliştirdiği alışkanlık beceri, yeterlilik, donanımlar ve bu bağlamda üretilen teknikler kültürün ekonomik saha içerisinde olgunlaşmasını sağlamaktadır (Özaslan & Karataş, 2016, s. 18).

Gül Âyinleri’nde, Kayıp Gül hikâyesinde; halk ekonomisi unsurları görülmektedir. Yeni evli olan gelin, pamuğa gittiklerini, domates toplamaya, patates sökmeye gittiklerini, sabahtan akşama kadar çalıştıklarını bunun karşılığında da yevmiyelerini aldıklarını anlatmaktadır.

“...Pamuğa gidiyorduk... Ya da, domates toplamaya, patates sökmeye götürüyorlardı. Güneşin karşısında sabahın beşinden akşamın altısına kadar çalışıyorduk. Sonra yevmiyelerimizi verip gönderiyorlardı.”(GA:107)

Kalkan, *Gül Âyinleri’nde*, Yeni Gül hikâyesinde; halk ekonomisi unsurlarına yer vererek Hayrullah Efendinin çalıştığı kurum için yaptığı alışverişte kurumun

ihtiyaçlarını uygun bir miktara almaya çalıştığı görülür. Hayrullah Efendinin hak yememeye çalıştığına vurgu yapılır.

“...Milletin kolunu söke sökepazarlık eder. Üç kuruş aşağı alacağım diye bir şeyi, kendini heba eder, esnafı canından bezdirir. Bu yüzden hiç sevmez esnaf onu.”(GA:119)

Ha Bu Diyar’da, Rüzgâr Hasan hikâyesinde; tartıcılık yapan çocuğa halk ekonomisinin önemi belirtilir. Her şeyin bir bedelinin olduğu ona göre hareket edilmesi gerektiği vurgulanır.

-Kaça tartıyorsun?

-Ne verirken abi!

-Bak, olmaz böyle, ne verirken ver olmaz, her şeyin bir bedeli var, kaça tartıyorsan onu isteyeceksin, on kuruş mesela..on kuruşa tartıyorum diyeceksin, ne verirken ver dedin mi, hem karşı tarafı zor durumda bırakırsın hem sen mahcup olursun. (HBD:16)

Hoşçakal Şehir’de, Ramazan adlı bölümde; çocukların tekne orucu tuttuğu bu oruçlarını da iftar açılınca dedelerine satıp, kazandıkları paralarla horoz şekeri, elma şekeri, kâğıt helva aldıkları belirtilmiştir.

“...İftar açılır açılmaz da bu tekne oruçlarını dedelerimize satıyor,kazandığımız paralarla horoz şekeri, elma şekeri, kâğıt helva alıyorduk.”(HŞ:30)

Hoşçakal Şehir’de, Gözlüğün Osman Emmi adlı bölümde; Gözlüğün Osman Emmi’nin, Sahabiye medresesinin hemen arkasında bulunan bisikletçi dükkânında eski bisikletleri tamir ederek geçimini sağladığı halk ekonomisi bağlamında anlatılır.

“Sahabiye Medresesi’nin hemen arkasında küçük bir bisikletçi dükkânı vardı. Burada eski bisikletleri tamir ederek geçimini sağlardı.”(HŞ:103)

Hoşçakal Şehir’de, Godoş Ali adlı bölümde; Godoş Ali’nin geçimini sağlamak için yük taşıdığı, karpuz, kavun, lahana, patlıcan sattığı ve ekmeğini taştan çıkarttığı pek çok iş yaptığı halk ekonomisi çerçevesinde anlatılır.

“...Daha düne kadar at arabasıyla yük taşır, karpuz, kavun satar, lahana, patlıcan satar, akşama kadar şehri bir uçtan bir uca devreder, bir Dakka boş durmazdı ya ev istimplâke gitti gideli ne araba kaldı ne at.”(HŞ:115)

“-Ben ekmami daştan çıkarırım evelallah. Gasaplık bilirim, cambazlık iderim, **mal alır satarım**. Elimden gelmiyen yok, şerefime, tek kollu ceketi sağlam dii yutturdum köylünün birine. Yiter ki satacak **mal vir** sen bana.”(HŞ:116)

Hoşçakal Şehir’de, Fırıldak Nuri adlı bölümde; Nuri’nin halk ekonomisi bağlamında yaptığı işlere yer verilir. Nuri, karpuz, kavun, soğan, patates, portakal, limon ne bulursa Pazar Pazar gezer satar.

“Karpuz, kavun, soğan, patates, portakal, limon..ne bulursa pazar pazar gezip, **satar**.”(HŞ:154)

Hoşçakal Şehir’de, Köylü Pazarı adlı bölümde; halk ekonomisi unsurlarına yer verilir. Köylülerin sabah erkenden pazara gelerekun, bulgur, yoğurt, pekmez, yumurta, üzüm, elma, armut neleri varsa bu küçük pazarlara taşıdığı, ucuz pahalı demez sattığı, karşılığında da ihtiyaçlarını alıp gittikleri anlatılır.

“Sabah ezanıyla birlikte çevre köylerden şehre gelen köylüler otobüslerden **iner inmez un, bulgur, yoğurt, pekmez, yumurta, üzüm, elma, armut neleri varsa bu küçük pazarlara taşır, ucuz pahalı demez satar, karşılığında da ihtiyaçlarını alıp giderdi**.”(HŞ:158)

Kanatsız Kuşlar Şehri’nde, Yandım Ataşlara Söyünmem Gayrı adlı bölümde; zengin bir konakta yaşayan ailenin kükürt, cam, kereste ticareti yaptığından söz edilir. Kükürt, cam, kereste ticareti halk ekonomisi unsuru olarak kullanılır. Ailenin geçimini ticaretle karşıladığı anlatılır.

“Ve bu konak’ta Gesi’den göçüp gelme, kükürt, cam, kereste **ticareti** yapan varlıklı bir aile.”(KKŞ:10)

Kanatsız Kuşlar Şehri’nde, Kalenin Bedenleri adlı bölümde; kale esnafının yapmış olduğu ticaret, kale esnafının birbiri ile kurmuş olduğu ilişki anlatılırken halk ekonomisi unsuru kullanılır.

“...Bütün esnaf mallarını yan yana yığar, aynı evde yaşıyormuş gibi derin bir samimiyet içinde omuz omuza **ticaret yaparlar**, ‘cerekle laf uzatarak’ şakalaşırlar, sohbetler kurarlar, birlikte yer içerlerdi.”(KKŞ:38)

Kanatsız Kuşlar Şehri’nde, Cilet Ali, bardak satarken satmış olduğu bardağın tanıtımını yapar. Cilet Ali’nin bardak satarak geçimini sağlaması halk ekonomisi bağlamında anlatılmaktadır.

“...Sudan ucuz, havadan bedava bu bardak takımının altı âdeti hediye mukabilinde sadece ve sadece **50 kuruş olup**, komşuya imrendiğine deymez. Çay iç, pekmez iç, ayran koy iç, şerbet koy iç. Senelerce kullan. Kavidir, sağlamdır. Tahtaya vur taşa çal.”(KKŞ:45)

Kanatsız Kuşlar Şehri’nde, Çavuş Ağa adlı bölümde; asıl adı Hüseyin olan Çavuş Ağa, Zilifter’den Kozan’a kadar kendisini herkesin bildiğini söyler. Kendisini tanımlarının sebebini buralarda üzüm, armut satmasına bağlar. Çavuş Ağa’nın üzüm armut satarak geçimini sağlamasını halk ekonomisine örnek olarak göstermek mümkündür.

“Niye dersen, çok üzüm armut **sattım** bu havalide.”(KKŞ:67)

Kanatsız Kuşlar Şehri’nde, Cemil Emmi adlı bölümde; Cemil Emmi’nin ayakkabı boyayıp, alnının teriyle para kazanması, bu küçük paralarla geçinmesi, muhtaçlara yardım etmesi halk ekonomisi unsuru bağlamında anlatılmaktadır.

“...Sırtından indirmediği boyacı sandığı ile tanıdıklarının ayakkabısını boyar, **alnının teriyle kazandığı bu küçük paralarla geçinir, üstelik de muhtaçlara yardım eder.**”(KKŞ:88)

Kayıp Yüzler’de, Kıyam hikâyesinde; köylülerin satamadıkları malları köye geri götürdükleri, fiyat kırılınca ellerinde bulunan malı satamayıp mağdur oldukları halk ekonomisi bağlamında ele alınmıştır.

“...Satamazsak malı köye geri mi götürürük. Kırılar fiyatı. İster istemez onların istediği pahaya veriyük. Biz mağdur oluyük, düşkün oluyük.” (KY:11)

Kayıp Yüzler’de, Gizli El hikâyesinde; hikâyenin kahramanı olan gencin sabah erkenden halin yolunu tutup, karpuz, kavun, kayısı, şeftali ne bulursa yükleyip sattığı ve

üç beş kuruş kazanıp ekmek parasını çıkardığı halk ekonomisine bağlı olarak ifade edilir.

“...Sabah erkenden kalkıp halin yolunu tutuyor, karpuz, kavun, kayısı, şeftali ne bulursa yükleyip, satıyordu.”(KY:34)

Kayıp Yüzler’de, Hamal hikâyesinde; Ömer’in Amcasının Adana’ya erik ve üzüm götürdüğü, karşılığında da gazyağı, şeker ve çay alması halk ekonomisi bağlamında anlatılmaktadır.

“Bu tarafta bol yetişen kaysı, erik, üzüm götürdü amcası Adana’ya. Karşılığında gazyağı, şeker, çay alır gelirdi.”(KY:89)

Türk Düşünü’nde, Berkay Osman hikâyesinde; halk ekonomisi bağlamında köye çerçiler gelince çocukların çerçilere buğday, kıştan kalma yün çoraplarını vererek şeker aldıkları görülmektedir.

“...Biz çocuklar ya evden buğday çalar götürür, ya da kıştan kalma yün çoraplarımızı vererek şeker alırdık onlardan.”(TD:65)

Türk Düşünü’nde, Dam Yuvağı hikâyesinde; köylüler sabahın köründe şehre inip, götürmüş oldukları nohut, fasulye ne varsa satıp geri dönmüşlerdir. Köylülerin ellerinde bulunan ürünleri satmaları anlatılırken halk ekonomisi unsuru kullanılmıştır.

“...Sabahın köründe şehre inmiş, götürdükleri nohut, fasulye ne varsa satmış, geri dönüyorlardı. Satmışlardı satmaya ya analarından emdikleri süt de burunlarından gelmişti.”(TD:69)

Yurttaş Sokak’ta, Geçim Peşinde adlı bölümde; halk ekonomisi bağlamında insanların geçimlerini sağlamak için çeşitli işlerde çalıştıklarına değinilir. Temizliğe gittikleri, kömür parçalarını toplayıp aşa çevirmek için istasyon yolunu tuttukları, pastırma ve sucuk imalatı yapılan Karpuzatan mevkiindeki atölye ve kesimhanelerde iş aradıkları belirtilir. Baba ve oğlun geçimlerini sağlamak için apartmanları, daireleri gezerek Elif Cüzü satmaları anlatılır.

“...Bunların kimi temizliğe gider, kimi trenlerden dökülen kömür parçalarını toplayıp, ekmeğe, aşa çevirmek için istasyonun yolunu tutar, kimi de pastırma ve sucuk imalatı yapılan Karpuzatan mevkiindeki atölyelerde ve kesimhanelerde iş ararlar.”(YS:92)

*“Bir baba ve 12 yaşındaki oğlu. İkisinin de sırtında birer eski çanta, içinde Elif Cüzü ve dua kartları dolu. Biraz sonra ikisi de ayrı ayrı semtlerde işe çıkacaklar. **Apartman apartman, daire daire gezip Elif Cüzü satacaklar.**”(YS:93)*

Yurttaş Sokak'ta; Danil Amca geçimini sağlamak için eşiyle beraber sarımsak soyar, soyduğu sarımsakları, Karpuzatan mevkisindeki sucuk işliklerine satar. Karpuzatan mevkisindeki sucuk işliklerinin o dönemin halk ekonomisine katkı sağladığı anlaşılmaktadır.

*“...Bu eski evde eşiyle birlikte akşama kadar sarımsak soyar, soyduğu bu sarımsakları, Karpuzatan mevkiindeki sucuk işliklerine satarak **geçimini sağlardı.**”(YS:140)*

Danil Amcanın iki kızı da halı dokuyarak aile ekonomisine katkıda bulunurlardı.

*“Yaşları epey ilerlemiş olmasına rağmen hâlâ evlenmemiş iki kızı halı dokuyarak **aile ekonomisine katkıda bulunurlardı.**”(YS:140)*

Yurttaş Sokak'ta; Kimsenin boş durmadığı, Kayserili çocukların alışverişi marul, maydonoz, askılı terazilerde kabak, patates, patlıcan satarak çocuk yaşta alışverişi öğrendikleri anlatılır.

*“Kayserili çocuklar yaz geldi mi mutlaka **bir şeyler satarlardı.** Marul, maydonoz, askılı terazilerde kabak, patates, patlıcan... Kimse boş durmaz, alışverişi çocuk yaşta öğrenirler.”(YS:162)*

Kalkan, Yurttaş Sokak'ta; antolojiye katılması için 30 liraya ihtiyacı olduğunu, bu parayı bulmak için vabis kiralayıp çalıştığını halk ekonomisine bağlı olarak anlatır.

*Antolojiye katılmak için **30 lira** lazım. **30 lira nereden bulunur, büyük para.** Dört tekerlekli el arabasıyla sebze satan bir tanıdığımız vardı. Yeşil boyalı bu arabanın üzerine kırmızı boya ile VABİS yazmışlardı. Sonradan öğrendim ki Vabis büyük ve güçlü bir kamyon markasıymış. Şükrü ağabey'in vabisini kiraladım. Hamallık yapacak, vabis ile yük taşıyacaktım. (YS:180)*

1.3.5.Halk Mimarisi

Halkbilimi kültürel açıdan tarih, edebiyat, antropoloji, arkeoloji, dilbilimi, göstergebilim, sosyoloji, sanat tarihi, etnoloji, tıp, veterinerlik, eczacılık, tiyatro, iletişim bilimleri, coğrafya, mimarlık, peyzaj mimarlığı gibi bilim dallarının yöntem ve bulgularından yararlanmak, onlara yarar sağlama açısından yakın ilişki halindedir (Yılmaz, 2019, s. 215).

Halk mimarisi: genel koşullar içerisinde geleneksel hale gelmiş olan, anonim bir tasarımla gelişme gösteren bir mimaridir (Baran, 2006, s. 141). Ayrıca halk mimarisi toplumun değer yargılarını, dünyaya bakışını, gelenek-görenek inanç sistemini, aile ve akrabalık bağlarının, komşuluk ilişkisinin nasıl olduğunu anlamak açısından önemli bir yere sahiptir (Baran, 2006, s. 142).

Her yerleşim yeri kendine ait sosyo kültürel karakteristikler taşımaktadır. Bu karakteristiklerin ortaya çıkmasında yaşamın farklı alanına ait geleneksel ekolojik bilgi önemli yer taşır (Yılmaz, 2019, s. 227). Her yörenin kendine özgü olan geleneksel değerleri halk mimarisine yansır. Emir Kalkan'ın eserlerinde halk mimarisine yönelik unsurlar tespit edilmiş olup, Kalkan'ın, yaşamış olduğu yörenin geleneksel özellikleri halk mimarisine yansımıştır.

Ha Bu Diyar'da, Başkan hikâyesinde; gecekondular anlatılırken halk mimarisi unsuru kullanılır. İnsanların birbirine bitişik toprak damlı, basit küçük kondularda yaşadıkları anlatılmıştır. Sonraları, gösterişli, ihtişamlı villalar yapılmıştır.

“Bizim gecekondular şehrin uzağında, dağın dibindedir. İnsanlar, bu taşlık, kayalık, gözden irak kuytulukta birbirine bitişik toprak damlı, basit, küçük kondularda yaşarlar.” (HBD:48)

“Sonraları, yıllar önce yukarıdaki bu koruluğa yazlıklar, gösterişli, ihtişamlı villalar yapılmaya başladı.”(HBD:48)

Ha Bu Diyar'da, Yalınayak Takımı hikâyesinde; Yıldırım Beyazıt Mahallesi'nin mimari yapısına yer verilir. Buradateneke çatılı ya da çatısız toprak damlı küçük, basit gecekondular bulunmaktadır.

“Bakımsız dar sokakları, parlak teneke çatılı, ya da çatısız toprak damlı küçük, basit gecekonduları, uzun yeşil kavakları ve toprak kokulu ıslak

avluları ile yoksul ama samimi, cana yakın, gariban köylü takımının kümelendiği bir yerdi Yıldırım Beyazıt Mahallesi.” (HBD:89)

Ha Bu Diyar’da, Sır hikâyesinde; evli bir çift olan genç öğretmenlerin bulunduğu caddenin mimari özelliklerine yer verilir. Burada bulunan mescid, han, fırın, çeşme ve dükkânları seyretmenin iki öğretmene de huzur verdiği ifade edilir.

“...Bu beş yüz yıllık küçük ama vakur mescidi, bu kocaman çift kanatlı eski hanı, bu fırını, bu bakır taslı çeşmeyi, sac kepenkleri indirilmiş bu yan yana basit, zavallı iplikçi, kalaycı dükkânlarını seyretmek huzur veriyordu ikisine de.” (HBD:162)

Hoşçakal Şehir’de, Mazaka adlı bölümde; halk mimarisi unsuru görülmektedir. Şehrin mimari yapısı anlatılırken; medreseler, köşkler, camiler, mescitler, hamamlar, kümbet gibi eserlerin şehrin mimarisi için önemli bir estetiğe sahip olduğu ifade edilir.

“Ve Selçuklu şanına, debdebesine yakışır bir ziynetle bir gelin süsler gibi süslemiş bu şehri; medreseler, köşkler, camiler, mescitler, hamamlar, kümbetler.. İncelik ve zarafetin, zevk ve estetiğin birleştiği görkemli, heybetli, vakur eserlerle donatmış.” (HŞ:12)

Hoşçakal Şehir’de, Biz Çocukken adlı bölümde; Kayseri evlerinin mimari yapısı hakkında bilgi verilir. Evlerin çift katlı, tek katlı, birbirine bitişik, birbirine abanmış üst üste, yan yana toprak damlı olduğu anlatılır. Evlerin Selçuklunun haşmetli yapılarının yanında kalmış olduğundan söz edilir.

“...Tek katlı, çift katlı, hayatlı, avlulu, birbirine bitişik, birbirinin üzerine abanmış üst üste, yan yana toprak damlı evleriyle, tokmaklı tahta kapıları, küçük pencereleriyle, dar ve rutubetli, eğri büğrü sokaklarıyla, sinek istilasına uğramış mahalleleriyle.” (HŞ:17)

“Selçuklunun haşmetli yapıları yanında zavallı kalmış moloz yığını evler, taş sokaklar, Arnavut kaldırımları ve mutlaka mescid, fırın ve yanında birkaç dükkânın bulunduğu mahalle meydanları. Kiliseler, camiler. Birbirine karışan ezan ve çan sesleri...” (HŞ:17)

Kalkan, *Hoşçakal Şehir’de*; halk mimarisine dair unsurlara yer verirken, mimari açısından Kayseri’de bulunan höyükler, mezarlar, köşkler, saraylar, konaklar, kaleler,

kümbetler, medreseler, hanlar hamamların tarihî bir zenginliğe sahip olduğunu belirtmiştir.

*“Yalnız güce ve zenginliğe önem veren bir anlayışla yazılmış tarihin, bütün uygarlıklara ait şaşaalı kalıntılarını diğer şehirlerde olduğu gibi Kayseri’de de görmek mümkündür; **Höyükler, mezarlar, köşkler, saraylar, konaklar, kaleler, kümbetler, medreseler, hanlar, hamamlar.**”(HŞ:26)*

*“...Ve **çarşılar, medreseler, tekkeler, camiler, ribatlar, kümbetler ve bedestenlerle** donatılmış heybetli ve zengin bir şehirdi.”(HŞ:88)*

*“Ve İstanbul’da; feth ettikleri her yeri, imparatorluğun ihtişamına yakışır bir zenginlik ve zarafetle süsleyen Osmanlı eserleri;**camiler, türbeler, kubbeler, kümbetler, medreseler, köprüler, hanlar, saraylar, çeşmeler, sebiller.**” (HŞ:96)*

Kanatsız Kuşlar Şehri’nde, Şahmeran adlı bölümde; halk mimarisi unsuru kullanılır. Birbirine bitişik eski evlerden, birbirinin üstüne abanmış evlerin büyük küçük avlusunun olduğundan söz edilir. Ev halkının günlük yaşayışının hayat denilen avlularda geçtiği anlatılır.

*Çocukluğumuzun Kayseri’si,**birbirine bitişik eski evlerden oluşan bir avuçluk, küçük bir şehirdi. İnsan bizim mahallede herhangi bir evin damına çıktı mı, damdan dama geçerek bir mahalleden ötekine kadar gidebilirdi. Bu tek katlı, birbirinin üstüne abanmış evlerin büyük, küçük bir de avlusu olurdu mutlaka.**(KKŞ:18)*

*“Ev halkının günlük yaşayışları **‘hayat’** denilen bu avlularda geçirdi.”(KKŞ:18)*

Kanatsız Kuşlar Şehri’nde, Güney Müftileri adlı bölümde; Erciyes İlkokulu’nun mimari yapısından söz edilir. Küçük, altında bodrumu ile tek katlı bir okul olduğu anlatılır.

“At Pazarının tam ortasında Erciyes İlkokulu bulunurdu. Adı ne kadar ihtişamlı olsa da kendisi küçük, altında bodrumu ile tek katlı mütevazı bir okuldur.”(KKŞ:165)

Kayıp Yüzler’de yer alan Kaos hikâyesinde; halk mimarisi unsuru bulunmaktadır. Hikâyenin kahramanı kendisine verilen adresi yıkılmaya yüz tutmuş

olan konakların, gecekonduların, dar sokakların arasında aradıktan sonra bulmuştur. Kahraman, tek katlı, demirli pencereleri kapalı evin tahta kapısını itip içeri girmiştir.

“Vardığı yer şehrin dışında kalmış sefil, harap eski bir Osmanlı mahallesiydi. Yıkılmaya yüz tutmuş konakların, gecekonduların, dar sokakların arasında uzun uzun aradıktan sonra buldu adresi.” (KY:27)

“Kapıda durdu. Metruk, eski, tek kat, demirli pencereleri kapalı bir evdi burası. Tahta kapıyı itip, girdi içeri.” (KY:28)

Kayıp Yüzler’de, Şeytan Çatlatan hikâyesinde; Kızıklı Teyze’nin yaşamış olduğu konağın mimari özelliklerine değinilmektedir. Cam konağın eski tarihî taşları, işlemeli kapıları ve geniş bahçesi ile gösterişli bir bina olduğu anlatılır.

“Eski, tarihî taşları, işlemeli kapıları, geniş bahçesi ile gösterişli bir binadır cam konak.” (KY:101)

Türk Düğünü’nde, Gazi hikâyesinde; yolculuk yapan kişilerin ulaştıkları köy evinin mimari yapısından söz edilir. Bu evin toprak damlı, beyaz badanalı şirin bir köyde olduğu anlatılır.

“Gece boyunca dolunayın parlak ışığı altında uzanan toprak yolları, yokuşları, tepeleri aşıp, ezanla birlikte Torosların kucığında, çam ağaçlarının arasına gömülmüş bir dağ köyüne vardık. Toprak damlı, beyaz badanalı evleriyle şirin, küçük bir köydü burası.” (TD:41)

Yurttaş Sokak’ta, Şehir ve Zaman adlı bölümde; Kayseri evlerinin eski yıllardaki mimari yapısından söz edilir. Evlerin hayatlı, avlulu, birbirine bitişik, birbirinin üzerine abanmış tahta kapılı ve toprak damlı olduğu anlatılır.

O Yılların Kayseri’si uçsuz bucaksız Erciyes Ovası’na yayılmış, enine boyuna rahat, geniş, sakin bir yerd. Eğri büğrü dar sokaklarıyla, hayatlı, avlulu, birbirine bitişik, birbirinin üzerine abanmış tahta kapılı, toprak damlı evleriyle, çarlı kadınları, eşek üstündeki ihtiyarları, faytonları, at arabaları, sebze bahçeleri, bağları, bostanları ve akşamları şehre dağılan sığır sürüleriyle şehirden çok kocaman bir köye benziyordu. (YS:15)

Kalkan, *Yurttaş Sokak’ta* Evler Evler adlı bölümde; eski Kayseri evlerinin mimari yapısından söz eder. Yan yana bitişik evlerin tek veya çift katlı olduğu, evlerin

zerzembiden oluştuğu ve evlerde hayat adı verilen avlunun var olduğuna değinir. Böylece; Kayseri'nin eski evlerinin nasıl bir biçimde inşa edildiği görülmektedir. Bu bağlamda rahat ve kolay bulunan mahalli malzemelerin kullanılması ile yapının mimari bir form aldığı görülmektedir (Baran, 2006, s. 142). Halk mimarisini oluşturan kişi, mimarinin sahibi veya ona yakın olan bir ustadır. Bundan dolayı üzerinde yeterince durulmadığı için gelişmemiş detaylar, yalın kullanılan malzemeler halk mimarisinde kolaylıkla anlaşılabilir (Baran, 2006, s. 142). Halk mimarisi bu görüntüsüyle yazılı edebiyat ile sözlü edebiyat ürünlerine benzer (Baran, 2006, s. 142).

Eski Kayseri'deki sokaklar da mahalleler de birbirine benzerdi. Yan yana, bitişik, kimi tek, kimi çift katlı evler sokak boyunca sıralanır. Evler genellikle sofa, oda, mutfak ve fazla eşyaların konulduğu, bodrum durumundaki zerzembiden oluşur. Her evin mutlaka küçük büyük 'hayat' adını verdiğimiz ve günlük hayatın sürdüğü, yüksek duvarlarla çevrili bir avlusu vardır.(YS:28)

Yurttaş Sokak'ta Evler Evler adlı bölümde; Kayseri evlerinin mimari yapısı anlatılmaktadır. Evlerin hayat kapılarının ailelerin ekonomik durumuna göre basit ve şatafatlı olduğu ifade edilmiştir. Kapılar tahtadan oluşmaktadır. Bu kapıların bir kısmı tek çoğu ise, iki kanatlıdır. Kapılar sürgü adı verilen mekanizmalar ile kapalı tutulurdu. Kapıların büyük bir kısmında tokmak vazifesi gören ve kapıyı çalmak için tek ya da çift demir halkalar bulunmakta idi. Zengin evlerinde bu halkaların yerine, yumulu el biçiminde demir veya pirinç tokmaklar bulunmaktaydı.

Hayat kapıları kemerli ve ailelerin ekonomik durumlarına göre kimi basit, kimi şatafatlıdır. Bu kapılar tahta ve bir kısmı tek ama çoğu iki kanatlıdır. Kanadın biri daima sabit durur, giriş ve çıkış diğer kanadın açılıp kapanmasıyla gerçekleşir. Sabit kanat zaman zaman tek kanattan girmeyecek eşyalar için açılır, sair zamanlarda bu kapılar arkadan 'sürgü' adı verilen bir mekanizmayla kapalı tutulurdu. Çoğunda tokmak vazifesi gören ve kapı çalmaya yaranan tek veya çift demir halkalar bulunur, ev sahipleri evde olmadıkları zaman, bunu belli etmek için kapının iki halkasını bir bezle birbirine bağlardı. Zengin evlerinde ise bu halkaların yerini, yumulu bir el şeklindeki demir veya pirinç tokmaklar alırdı.(YS:29)

Yurttaş Sokak'ta, Benim Kayserim adlı bölümde; Kalkan, çocukluk yıllarında Kayseri'nin nasıl bir mimari yapıya sahip olduğundan söz eder. Eski yıllarda Kayseri'nin konaklar, taş, toprak, yağma evler, dar sokaklardan oluştuğunu anlatır.

“Benim Kayserim, daha doğrusu çocukluğumun Kayseri’si bir sebze bahçesi çevresine sıralanmış konaklar, taş, toprak, yağma evler, dar sokaklar, iç içe geçmiş zenginlik ve yoksullukla birlikte yakın komşularımız Teberler, Ermeniler ve Mübadiller’den ibaretti.”(YS:35)

Emir Kalkan, *Yurttaş Sokak'ta* yer alan Bahçebaşı adlı bölümde; Taşınmış oldukları evin mimari yapısını halk mimarisi kapsamında ele alır. Evin kesme taşlardan yapılmış bir konak olduğunu belirtir. Çevresinde bulunan sokakların cadde genişliğinde olduğu ve gömme taşlarla döşeli olduğunu ifade eder. Evin tahta kapısı caddeye bakmaktadır. Arka kısımda geniş bir avlu vardı. Yüksek duvarlarla çevrili bu avlulara hayat denilmekteydi.

Göçümüz iki katlı bir evin önüne yıkıldı. Burası ‘yonu’ dedikleri kesme taşlardan yapılmış eski bir ev, daha doğrusu eski bir konaktı. İki katlıydı. Girişte, sofa veya taşlık denilen geniş bir alan, tokana dedikleri mutfak ve iki oda vardı. Yine sofadan başlayan taş merdivenlerle de üstteki iki geniş odaya çıkılıyordu. Ev yol üzerindeydi. Çevresindeki dar sokaklara bakıldığında bu yol cadde denecek genişlikte, üstelik gömme taşlarla döşeliydi. Evin büyük ve üzeri oymalarla süslü tahta kapısı ve pencereleri de bu caddeye ve önünde uzanan geniş caddeye bakıyordu. Arka tarafta ise geniş bir avlu vardı. Yüksek duvarlarla çevrili bu avlulara ‘hayat’ diyorlardı.(YS:41)

Yurttaş Sokak'ta, Şehir ve Şehremini adlı bölümde; Kayseri evlerinin eski mimari yapısından söz edilir. Yağma, taş, topraktan oluşan basit evlerin olduğu anlatılır.

“Yağma, taş, toprak basit evler, evlerde ahırlar, dar ve yilankavi uzayıp giden sokaklar, sokaklara birikmiş çöp yığınları, fosseptik çukurları, buradan yayılan kokular, sinek istilasası, akşamüstü şehre dağılan inek sürüleriyle gerçekten bir köy gibiydi.”(YS:183)

Halk mimarisinin önemli bir unsurunu oluşturan evler, sadece inşaat özellikleri ve planıyla değil, halk bilimi ile ilişkilendirilerek incelenmelidir (Baran, 2006, s. 147). Toplumun o yapıt hakkında var olan inanışları ve geleneksel davranışları ortaya

çıkarılmalıdır. Bu yapıtlar gelecekte bulunduğu çevreyi anlama ve anlatma noktasında önemli bir veri olacaktır (Baran, 2006, s. 147).

1.3.6.Halk Oyunları

Oyunlar genelde çocukların, daha az olarak da büyüklerin günlük hayatın sıkıntılarında kalan zamanlarında üretim çabası ya da zorunlu bir iş amacı taşımadan sadece eğlenme ve dinlenme amacını taşıyan eylemlerdir (Boratav, 1984, s. 232).

Oyunun zevk verici nitelik taşıması, dilek ve isteğe bağlı olması belli kurallar içerisinde oynanması, oyunun canlılar arasında özümsemesine neden olmuştur. Birçok oyun içerisinde katı kuralları barındırmaktadır. İnsanın oyun oynama düşüncesinde özgür biçimde hareket etmesinin dışında önemli etmen oyunun kutsal, mitsel kökene sahip olmasıdır. İnsanlar varlığı sürekli canlı tutmak istemekte o günleri yeniden yaşayabilmek için törenler tertip edip, bu törenlerde oyunlar vasıtasıyla duygu ve düşüncelerini gerçek hale getirmeye çalışmaktadır (Artun, 2005, s. 326).

Mevsimplere bağlı törenler, bayram, kandil ve ramazan gibi özel günlerde çocukların tertip ettiği kimi törenlerin oyun niteliğinde olduğu ifade edilmektedir (Boratav, 1984, s. 239). Toplumsal yaşam açısından vazgeçilmez olan törenlerde yer alan kişiler sevinçlerini halk oyunları vasıtasıyla yansıtır (Artun, 2005, s. 326). Kalkan, *Hoşçakal Şehir’de* çocukluk yıllarını anlattığı Biz Çocukken adlı bölümde; saklambaç, uzuneşek, hamamkızdı oynandığını anlatır. Düğün töreni gibi özel günlerde de Köroğlu, harman dalı, çiçek dağı gibi oyunların oynandığına yer verir.

Burada bulunan topluluk oynamış olduğu Köroğlu, harman dalı ve çiçek dağı gibi oyunlar ile çevreye karşı sevincini göstermektedir. Toplumsal yaşamda insan hayatı içerisinde her dönemde yer alan halk oyunlarının toplumsal birliğin sağlanması noktasında önemli katkıya sahip olduğu görülmektedir (Artun, 2005, s. 326).

“...Kimileri öbek öbek saklambaç, kimileri uzuneşek, kimileri hamamkızdı oynarlar, mahalle, her sokak başından yükselen, “eşlerim karabaş geliyor” sesleriyle doluverirdi.”(HŞ:21)

Düğünlerde Şiremenli caddesinin sanatçıları çalardı. Ud, keman, cümbüş ve klarnetçilerden kurulu ekip düğünü şenlendirir, yemekler verilir, içkiler içilir, lambalar söndürülerek ‘Her yer karanlık gazeli’ okunur, türküler söylenir, ve

mutlaka **Köroğlu, harman dalı, çiçek dağı oynanır**, ‘koçu’ya binilir ve gelin mutlaka Perşembe günleri getirilirdi. (HŞ:22)

Hoşçakal Şehir’de, Godoş Ali adlı bölümde;Godoş Ali, halk oyunları bağlamında; met, aşık oyunlarının oynandığını, uçurtmaların uçurulduğunu anlatır.

“-Vay o günler yiğen. Bizim emsal hep toplanır, sokağa dökülür, mahalle şenlenir, bir kıvırdım gopar..**gayri met mi oynan, aşşık mı atan, uçurma mı uçurun?**”(HŞ:116)

Kanatsız Kuşlar Şehri’nde, Şahmeran adlı bölümde; halk oyunları çerçevesinde, eskiden yaz ayında güllüm bebek ve gelinciklerle dolan toprak damlara dazdazların kurulduğuna, çocukların sokakta met ve aşık oynadıklarına yer verilir.

“Yazın güllüm bebeklerle, gelinciklerle dolan toprak damlarda ‘dazdaz’lar kurulur, çocuklar sokakta ‘**met**’ ‘**aşık**’ oynar, kadınlar topuğa kadar inen ‘çar’ giyerlerdi.”(KKŞ:18)

Kanatsız Kuşlar Şehri’nde Afşar Elleri adlı bölümde; Afşarların düğünlerinde oynanan sumsuk oyununa değinir. Bu kısımda, bir halk oyunu olan Sumsuk oyununun 5-6 kişilik iki ekip tarafından oynandığını belirtilir. Anadolu’nun her bir yöresinde sergilenen halk oyunları kendine özgü özellikleriyle kültürel bir zenginlik taşımaktadır.

Cirit’e çıkılır, yüzük kaçırılır, ‘sumsuk’ oynanır. Sumsuk 5 veya 6’şar kişilik iki ekip tarafından oynanır, bazen bir ekip kendi aralarında, öylesine bir gösteri yaparlar. Eğer gelin veya damattan biri başka bir köyden, iki köyün sumsuk ekibi arasında çekişmeli bir sumsuk gösterisi sergilenir. Sumsuk ekibi güçlü kuvvetli insanlar arasından seçilir. (KKŞ:142)

Ekipten bir iki kişi elini arkasına bağlayıp, sağlam durmak için ayaklarını açıp, meydana dikilir. Karşı ekibin adamları, etrafında ahenkle dönerek, sekerek sıçrayarak ortada dikilene ‘sumsuk’ vurmaya başlarlar. Çeşitli havalardan giren davul bu arada ‘Köroğlu’ vurmaktadır. Önceleri hafif ve yumuşak başlayan bu sumsuk vurmalar gittikçe sertleşir, ağırlaşır. Ortada dikilenin yerinden oynamaması, hele hele düşmemesi çok önemlidir. Oyuncuların bileklerinde, yumruklarında genellikle bir havlu sarılı olur. Ve öyle kıızıtır ki oyun, bazen ortada dikilenin yüzükoyun yere yıkıldığı da olur. Böyle hâllerde

sumsuk gergin bir şekilde bitmiş olur ama, köyün yaşlıları, işin bu raddeye varmaması için, oyun sertleşmeye başlayınca araya girip oyunu bitirirler. (KKŞ:142)

Güreş, iki rakibin birbirlerine vurmaktan çeşitli hamleler yoluyla rakibini yenmeye yönelik olarak oynadıkları oyundur. Türklerin ata sporu olarak bilinmektedir. Güreş, ülkemizde yağlı ve karakucak olarak iki çeşit olarak görülmektedir. Çeşitli özel günlerde meydanlarda, mesire yerlerinde, panayırlarda bir yarışma havası içerisinde gerçekleşen oyunu oynayan kişiler pehlivan olarak adlandırılmaktadır (Oral, 2019, s. 33).*Türk Düğünü'nde*, Bereket hikâyesinde; esnaf olan Şakir Efendinin eskiden pehlivan olduğundan ve Afyonkarahisar çayırlarında birçok güreş tuttuğundan, yenip, yenildiğinden, çuvalla tenekte madalya topladığı belirtilir.

“Pehlivanmış zamanında. Çok karakucak tutmuş Afyonkarahisar çayırlarında. Alta düşmüş, üste çıkmış, yenmiş, yenilmiş. Çuvalla tenekte madalya toplamış.”(TD:7)

Sinsin oyununun törelik oyunlar açısından büyük önem taşıdığı belirtilmiştir (Boratav, 1984, s. 240). *Türk Düğünü'nde* düğünde oynanan bir halk oyunu olan sinsin oyununa yer verilir. Bu oyun, Samsun, Sinop, Amasya, Çorum, Yozgat, Ankara, Kozan gibi Anadolu'da düğün gecelerinde, bir meydanda yakılmış ateş etrafında oynanır. Oyun, yığılmış olan odunların alevi geçinceye kadar devam eder. Oyuncu ve seyirciler ateşin etrafında halka olurlar. Bir oyuncu ortaya çıkar, davul ve zurnanın çaldığı havaya uyum sağlayarak bir kez bir ayağının üzerinde, daha sonra da diğer ayağı üzerinde sıçrayıp seyirciler ve ateş arasında bulunan alanda döner. Bir taraftan da seyircileri kollar. Sonunculardan biri ortada dönene yetişmek ve vurmak için en uygun gördüğü anda fırlar, aynı ayak hareketlerini tekrarlayarak önceki oyuncuya yumruk vurmaya çalışır; vurulan halkaya geçip oturur. Oyun alev geçinceye kadar devam eder. Alevin sönmesiyle sinsin, orada bulunanların hepsinin katılmasıyla halaya çevrilir. Oyunun sadece düğün esnasında ve düğün evinin önünde oynanması, onun törelik niteliğidir (Boratav, 1984, s. 240).

“Göklere yükselen ateş çevresinde Salurlu ve Alayuntlu yiğitler sinsine durmuşlardı.”(TD:47)

Kalkan, *Yurttaş Sokak'ta*; çocukluk yıllarında oynamış oldukları, Gazoz kapağı, met, aşık, bilye, körebe, hamam kızdı saklambaç gibi oyunların önemli yer tuttuğunu belirtmiştir. Fakat geçmişten bugüne gelindiğinde bu oyunların yerini elektronik oyun ortamının aldığı görülmektedir. Günümüzde de somut olmayan kültürel miras bağlamında bu oyunlara önem verilmelidir.

Günümüzde çocuk bahçeleri baba-oğul, anne-kız, ailenin bütün bireylerinin eğlenmelerine imkân sağlayacak ve sözlü kültür veriminin de genç kuşaklara aktarılmasına uygun bir şekilde “müze-bahçe” olarak düzenlenebilir. Babanın müze-bahçeye götürdüğü çocuğu ile çelik çomak oynaması, topaç çevirmesi veya âşık atması nesiller arası iletişimde psikolojik, sosyolojik ve kültürel katkısı olacaktır (Oğuz, 2013, ss. 115-116). Bu oyunların müze-bahçesi ve nesiller arası iletişim sayesinde sözlü kültür vasıtasıyla geleceğe aktarımı sağlanır.

“Bağcıların göçmeleri bizim için oyun alanlarını genişletmiş oldu. Hepimiz gece gündüz gazoz kapağı, yedi çanak, met, aşık, bilye, körebe, hamam kızdı saklambaç oynuyor, kızlar ip atlıyordu.”(YS:56)

“Geceleri saklambaç yanında ara sıra da harp oyunları oynuyorduk. Grup ikiye ayrılıyor, bir kısmı Türk askeri bir kısmı gâvur askeri oluyordu.”(YS:56)

Yurttaş Sokak'ta, Sör Fantom Sebai adlı bölümde; halk eğlencesi görülür. Sebai'nin çadırda yapmış olduğu gösteri herkesi heyecanlandırır.

Neden sonra ona sıra geliyor. Alkıştan yıkılıyor çadır.

Sebai heyecanlı teyzelerin, meraklı gözlerin bakışları altında fırlayıp çıkıyor ipe.

Kırımızı bir eşofman, göğsünde ay yıldızlı Türk bayrağı.

Elinde uzun bir sopa; denge değneği.

Sabit bir noktada. Hep aynı yöne bakıyor karşıya.

Ve ağır ağır yürümeye başlıyor. İlk adımı atar atmaz nenemin hikâyeleri ve Sırat Köprüsü geliyor aklıma; böyle ince, uzun bir yol olmalı, incecik ve altında ateşler yanan, katran kazanlarının kaynadığı, düşenin duman olduğu bir yol.

Başlar yukarıda, gözler Sör'de.

Nefesler tutuluyor.

Sör yürüyor.

Bir adım, bir adım daha, sonra bir adım daha. Ve birden dengesi bozuluyor, Sağa sola sallanıyor Sör. Seyircilerden çığlıklar yükseliyor. Ama hemen dengeliyor kendini. Elindeki değneği sağa sola indirip kaldırarak, orada mihlanıp kalıyor. Teyzeler, amcalar derin bir nefes alıyor. Sonra yeniden yürüyor Sebai. Tereddütlü ve dikkatli adımlarla yürüyor yürüyor... Ve karşı direğe ulaşıyor. İçeride çıt yok. Ani bir hareketle geri dönüyor, bu kez daha bir hızlı adımlarla karşıya yöneliyor. İleri adımlar, geri adımlar ve ipi tüketip başladığı yere geliyor.

Duruyor değneğini bırakıyor. Gururla dikilip, eline koynuna sokuyor ve kıpkırmızı Türk bayrağını çıkartıp seyircilere doğru sallıyor.

Dehşet bir alkış kopuyor çadırda.

Sör Sebai gururla yeniden yeniden selamlıyor herkesi.

Ve hoplayıp iniyor ipten.(YS:148)

Yurttaş Sokak'ta; Atilla, İsmail, Ahmet, Mustafa aynı mahallenin çocuklarıdır. Halk oyunu bağlamında, yaz tatilinin sıcak günlerinde çaputtan yaptıkları topla oynamaktadırlar. Met, aşık, bilye oynayarak zaman geçirmektedirler. Paraları olduğunda sinema ve havuza gitmektedirler.

*“...Sıcak tatil günlerini ya İsmaillerin geniş avlularında çaputtan yaptığımız topları koşturarak, **met, aşık veya bilye oynayarak geçiriyor** ya da paramızın olduğu günlerde sinemaya veya havuza gidiyorduk.” (YS:162)*

1.3.7.Halk Mutfağı

İnsan temel ihtiyaçlarını kendi kültürüne ait davranış ve biçimler ile gerçekleştirip ihtiyaç olgusuna kendine özgü bir değer yükler. Temel ihtiyaçlar arasında yer alan beslenme unsurunu sadece hayatı idame ettirmek olarak düşünmek yeterli değildir. Temel ihtiyacı karşılamanın yanı sıra yeme-içme eylemi toplumsal özelliklerin bir unsuru olarak görülmektedir (Kurt, 2020, s. 21). Üretim-tüketim ilişkileri ve buna

bağlı olarak oluşan yaşam faaliyetleri, yiyeceklerin sahip olduğu sembolik anlamlar, töresel ve törensel özellikler kültürel değerlendirme açısından önemli bir kaynak olarak görülmektedir (Kurt, 2020, s. 21).

Her toplumun kendine ait mutfak kültürü bulunmaktadır. Türklerin de toplumsal özelliğini yansıtan bir mutfak kültürü vardır. Türk mutfak kültürü pek çok farklı bileşeni temsil etmektedir. Kültürel miras açısından önemli bir parça olan Türk mutfak kültürü yöreden yöreye farklılık göstermektedir (Kurt, 2020, s. 21).

Kömbenin; Ramazan ayı ve bayram gibi özel günlerde un, şeker, maya, süt, kömbe otu, tarçın, karanfil ve susamla yapılan pasta türünde bir yiyecek olduğu belirtilir (Artun, 2001, s. 31). Burada önemli olan, yemeğe özellik kazandıran yemekte hangi malzemelerin kullanıldığı, yemeğin yapılma şekli ve niçin yapıldığıdır (Artun, 2001, s. 27). *Ha Bu Diyar'dahalk* mutfağı bağlamında kömbe yapıldığı Yol Parası hikâyesinde anlatılır. Burada yemeğin niçin yapıldığına bakıldığında yeni gelen bahar ayı için kömbenin önemli bir nitelik taşıdığı görülmektedir.

Renkli çaputlar sararak gelin yaptıkları ağaç ellerinde kapı kapı dolaşıp tekerlemeler söyleyerek, türküler çığırarak kete, kömbe, un, bulgur, yağ yufka toplarlar, onlar gezerken yalınayak çocuklar da peşlerinden seğirtir.. toplanan yiyeceklerle çayırılığın üstünde koca bir 'ferfene' kurulur..toplananlar pişirilip yeni yetmelerle, ufaklıklar baharın ilk ziyafetini çekerler kendilerine.(HBD:131)

Yol Parası hikâyesinde; halk mutfağına bağlı olarak ikinci kez kömbe yapıldığını ve milletin yemeğe buyur edildiğinden söz eder. Burada kömbe yapılmasının nedeni ise, hikâyenin kahramanı olan Ali Paşa ve Güllü'nün çocuğunun olmasından dolayı kömbe ve çeşitli yemekler yapıp millet yemeğe çağırılır.

“Kete, kömbe yapıldı ertesi gün, pilav pişirildi, hoşaf kaynatıldı. Millet yemeğe buyur edildi, yendi içildi.”(HBD:145)

Kalkan, *Hoşçakal Şehir'de* Biz Çocukken adlı bölümde; halk mutfağı unsuru bağlamında, mahalle fırınlarında ekmek yapıldığından, suların güğümlerle taşındığından, kışlık yiyeceklerin bağ evinde hazırlandığından söz eder.

“Ekmekler mahalle fırınlarında pişirilir,sular bakır güğümlerle mahalle çeşmelerinden taşınırdı.Kışlık yiyecekler bağ evlerinde hazırlanır, kışın yakmak için araba araba bedri ve gilamada taşınırdı.”(HŞ:22)

İnsanın beslenme ile ilgili olarak davranış ve pratiklerinin oluşmasında ve ortaya çıkmasında çeşitli faktörler etkili olmaktadır (Artun, 2001, s. 27). Çeşitli inanışlar ve törenlere bağlı olan uygulamalar yaşam açısından önemli yere sahiptir (Artun, 2001, s. 27).

Kalkan, *Hoşcakal Şehir’de*; Ramazan ayının nasıl bir şekilde geçtiğini halk mutfağına bağlı olarak anlatır. Tüm evlerde ramazan hazırlığının yapıldığını belirtir. Sabaha kadar mahalle fırınlarında baklava, börek ve kete sinilerinin geldiğinden söz edilir. Fırıncı çırakları sinileri evlere taşıyıp bahşiş koparırlardı. Ramazan ayına bağlı olarak çeşitli hazırlıkların yapılması, Artun’un belirtmiş olduğu gibi yapılan hazırlıklara, pratiklerin oluşmasında Ramazan ayının önemli bir faktör olduğu görülmektedir.

*“Tüm evlerde ramazan yiyecekleri hazırlanır, sabaha kadar açık tutulan mahalle fırınları **baklava, börek, kete sinileriyle dolar taşar**. Taş fırınlarda pişirilen bu sinileri fırıncı çırakları tepelerinde hızlı adımlarla sahura kadar evlere taşır, bol bol bahşiş koparırlardı.”(HŞ:28)*

*İftardan ziyade sahurda yenecek şeyler önemlidir ramazanda. Bunun için de çeşit çeşit **keteler, çörekler, börekler hazırlanır, kaysı, üzüm, elma, dut, erik kurularından buz gibi kompostolar, hoşafklar yapılır, sabahlara kadar açık taş fırınlarda çeşit çeşit tatlılar, yemekler, börekler, mis kokulu ekmekler pişirilirdi.**(HŞ:30-31)*

Hoşcakal Şehir’de, Gece adlı bölümde; Kayseri’de oturma geleneğinin yaygın olduğundan söz edilmiştir. Bu oturmaların kışın halk mutfağına özgü arabaşı sofralarıyla zenginleştirildiği belirtilmiştir.

*“...Kışın bu oturmalar ‘**arabaşı**’ sofralarıyla zenginleştirilir.”(HŞ:34)*

Hoşcakal Şehir’de, Kayseri Kasap Alayı adlı bölümde; savaşa giden 44. Alay’ın askerlerine köy kadınları kuru üzüm, kaysı, elma buldukları doldurdukları torbaları,

kızlar; ördükleri çorap ve fanilaları, erkekler; tütünlerini tabakalarını askerlerin eline tutuşturmuştur.

“...Köy kadınları; **kuru üzüm, kaysı, elma** ne bulursa doldurdıkları torbaları... kızlar; ördükleri çorapları, fanilaları... erkekler: tütünlerini, tabakalarını askerlerin ellerine tutuşturuyorlardı.”(HŞ:41-42)

Hoşçakal Şehir’de, Kayseri Kasap Alayı adlı bölümde; Afşar Ali ile Sarızlı askerinin konuşmalarında halk mutfağına dair unsurlara yer verilir. Tereyağında pişmiş bulgur pilavı yanında da yufka, dürüm, yeşil soğanı hayal ederler.

“...Bir de tereyağında pişmiş, gözünü sevdiğim bulgur pilavı dedi Sarızlı. Yanında yufka, dürüm, yeşil soğan.”(HŞ:45)

Kalkan, Kanatsız Kuşlar Şehri’nde, Kalenin Bedenleri adlı bölümde; yaz ayı geldiğinde kalenin içinde bulunan iş yerlerinde çalıştığından söz eder. Burada Kayseri’nin halk mutfağına özgü yiyeceği olan kıymalı yaptırdıklarını anlatır.

“...Bakkaldan sigara getirmek, fırında **‘kıymalı attırmak’** ve çay kahve söylemekten başka bir işe de yaramazdık ama, mahallede haylazlık etmememiz için babam Kale’ye bağlardı bizi.” (KKŞ:38)

Kanatsız Kuşlar Şehri’nde, Bayazıtöğlü adlı bölümde; halk mutfağına özgü yiyecekler görülür. Bayazıtöğlü, dükkânına gelen ihtiyar sıcak pide ve yağ isteyince ona sıcak pide ve tereyağı alır. Çay söyler. Üstüne de bir tas soğuk su verir.

“Şöyle bir soluklanır ihtiyar:

Yavrum der, valla karnım aç. Şöyle sıcak bir pideyinen, azıcık yağ olsa..canım çekti.”(KKŞ:59)

Kanatsız Kuşlar Şehri’nde, Paşa Mustafa adlı bölümde; Paşa Mustafa kahvede oyun oynar. Yemeğini de evden kahveye gönderirler. Yemekte halk mutfağına özgü yiyecekler bulunur. Gününe göre, sininin içinde pekmez, yoğurt, turşu, haşlanmış yumurta, lâhana sarması, dolma bulunur.

“...Akşam oldu da karanlık bastı mı küçük bir sini ile yemeğini kahveye getirirdi. Gününe göre, **pekmez, yoğurt, turşu, haşlanmış yumurta, lâhana sarması, dolma olurdu sinide.”(KKŞ:201)**

Kayıp Yüzler'de, Hamal hikâyesinde; hamal olarak çalışan Ömer kazandığı altın lira ile bir yıldır hayalini kurduğu kebabı yemek için kebabçıya gider. Uzun süre kebabları seyrederek. Dört lira olan kebaba kıyamaz dönüp gider.

“...Önce şöyle yağlı,bol soğanlı bir kebab yemeli, üstüne de şalgam içmeliydi. Hak etmişti bunu. Tam bir yıldır hayalini kuruyordu kebabın. Ne de leziz olurdu Adana kebabı. Mis gibi tüter, buram buram et kokusu yayılırdı çarşılara.”(KY:94)

Kayıp Yüzler'de, Hazreti Yakup hikâyesinde;Halk mutfağına özgü kelle yemeğini seven Necmettin Efendi, haftada iki gün kelleciye gidip kelle yemektedir. Kellenin ardından kaymaklı kadayıfını da yemektedir.

“...Haftada iki gün kelleciye dalıp iki baş soğanla iki kelleyi süpürüp, kaykıla kaykıla dönerdi mağazaya.”(KY:105)

“O gün yine hızlı adımlarla yollandı kelleciye. Bir yandan yuvarlanır gibi yürüyor, bir yandan da kaygı ediyordu; “Vakit neredeyse ikindi olmuştu, kelleler bitmiş miydi acaba?”Kellelerin pişkin, sıcak, kızarmış lop lop etleri gözünün önünden geçiyor, ağız sulanıyordu.”(KY:105)

“...Kaymaklı kadayıfını da yiyip arkasına yaslandı, göbeğini okşadı, geçirdi.”(KY:105)

Türk Düğünü'nde, Bereket Lokantası hikâyesinde; Lokantada; halk mutfağına dair yiyecekler olan tas kebabı, kuru fasulye, kelle paça, pilav, testi kebabı, paklava olup olmadığını soran müşterilere bu yiyeceklerin var olduğu söylenir.

“-Taskebab vaa mı?

-Vaa! Vaa! Gi içeri.”(TD:8)

“-Kuru fasulye vaa mı?

-Vaa vaa, gi içeri!”(TD:9)

“...Vereyin sana iyisinden kelle paça,yanında pilav, naa gibi soan, kaa gibi turp!” (TD:9)

“-Testi kebabı vaa mı? Paklava vaa mı?

-Vaa, vaa... gi içeri...”(TD:10)

Türk Düğünü'nde, Gazi hikâyesinde; yolculuk yapan kişiler acıkınca bir köye gelirler. Köyde bir evin önünde durarak evin sahibinden ekmek isterler. Evde bulunan yaşlı adam kuru ekmek olur mu? Yukarı çıkmalarını ister. Sıcak, taptaze süt, yayıktan yeni çıkmış tereyağı, bal, peynir, yumurta, dalından yeni kopartılmış domates ve salatalıkla dolu halk mutfağına özgü yiyeceklerden oluşan bir sini hazırlanır.

“Biz anlatırken, gelinler hemen bir sofraya örtüsü getirip serdiler. Üstüne geniş, ıslık ıslık bakır bir sini yerleştirdiler. Sıcak, taptaze süt, yayıktan yeni çıkmış tereyağı, bal, peynir, yumurta, dalından yeni kopartılmış domates ve salatalıkla doluydu sini.”(TD:43)

Türk Düğünü'nde, Kızıl Tilki hikâyesinde; tilki vuranların ziyaretine giden köylüler onlara halk mutfağına özgü yiyecek olan peynir, yufka, yeşil soğan ve bulgur götürürler.

“...Peynir, yufka, yeşil soğan, bulgur getirdiler.”(TD:82)

Yurttaş Sokak'ta; insanların havalar ısındığında bağı göçtükleri burada halk mutfağına özgü kayısı, elma gibi meyve ve meyve kurularını, reçellerini, marmelatlarını hazırladıkları, pekmezlerini kaynattıkları, yakmak için de gilamalarını getirdikleri belirtilmiştir.

“...İnsanlar üzüm, kayısı, elma gibi meyve ve meyve kurularını, reçelini, marmelat'ını bağda hazırlar, pekmezini kaynatır, yakmak için de gilamalarını alıp getirirlerdi.”(YS:20)

Kültürün canlı ve etkili unsurları arasında yer alan mutfak kültürü insanın temel gereksinimi olan beslenmenin dışında milletlere ait geleneksel içerik ve uygulama şekilleri ile millî kimliği yansıtan bir özelliğe sahiptir (Kurt, 2020, s. 30). Mutfak kültürünün korunması ve gelecek nesillere aktarılması millî kültür açısından büyük önem taşımaktadır.

1.3.8.Halk Sanatları ve Zanaatları

İnsanoğlu yaşamını devam ettirebilmek için doğadan yararlanmaktadır. Bunun neticesinde insanlar taş, toprak, ağaç, maden, kemik vb. kullanacağı durumda olduğu her şeyi kullanarak ihtiyaçlarını giderirken toplumda çeşitli iş bölümleri ortaya çıkmıştır (Balcı, 2020, s. 702). Efsanevi bağlamda pek çok iş kolunun bir piri olsa da bu

mesleklerin varlığını sürdürmesini sağlayan en önemli unsur ustalardır (Balcı, 2020, s. 702).

Geçmişten günümüze toplumun önemli bir bölümü meslek gruplarından meydana gelmektedir. Kendi içinde meslekî değeri olan çalışma grupları köyden kente geleneksel ve modern bağlamda üretim yaparak toplumun gereksinimlerini karşılamaktadır (Duymaz & Şahin, 2010, s. 101).

Halk sanatları ve zanaatları bir kültürel miras niteliği taşımaktadır. Bu mirasın korunup, yaşatılması ve değerlendirilmesi önemlidir (Bali, 2018, s. 60). Bir meslek için önemli yere sahip olan mesleğin pirleri, inanışa göre mesleğini en iyi biçimde yapan kişilerdir. Piri bir model olarak kabul eden meslek erbapları sonraki süreçte piri model olarak almış veya o modele uygun bir örnek olabilmek için çaba göstermiştir (Duymaz & Şahin, 2010, s. 111). Bu sayede kültürel bağlamda önemli bir nitelik taşıyan halk sanatları ve zanaatları yazılı ve sözlü kültür vasıtasıyla kuşaktan kuşağa aktarılmıştır.

Emir Kalkan'ın eserlerinde halkın geçim kaynağını oluşturan halk sanatları ve zanaatları tespit edilmiştir. Emir Kalkan'ın eserlerinde şu meslek adlarına yer verilmektedir: Davulculuk, kalaycılık, kağıt toplayıcılığı (*BTA:109*), boyacılık (*BTA:144*), gece bekçiliği (*GA:93*), ayakkabı boyacılığı (*GA:93*), terzilik (*GA:93-94*), işçilik (*HBD:20*), garsonluk, hamallık (*HBD:66*), çorbacılık, paçacılık, kellecilik, işkembecilik gibi sakatat işiyle uğraşanlar (*HŞ:35*), amelelik, duvarcılık, boyacılık, tutmalık edip, pamuk, koza, tarım işinde çalışanlar (*HBD:132*), mobilyacılık, elbisecilik, terzilik, berberlik (*HŞ:20*), kasaplık (*HŞ:39*), çobanlık (*HŞ:140*), kunduracılık (*HŞ:170*), inşaat ustalığı (*HŞ:172*), seyyar satıcılar, eskiciler, kalaycılar, sebzeciler, Erkilet toprağı satan seyyarlar, kasaplar (*KKŞ:19*), bisikletçilik (*KKŞ:22*), terziler ve elbise satıcıları, mobilyacılar, tavukçular, berberler, bakkallar, çay ocakları, bakliyatçılar, sebzeciler, meyveciler (*KKŞ:38*), bakkal, tamirci, halıcı (*KKŞ:191*), seyyar satıcılık (*KY:33*), hamallık (*KY:92*), tutma, pamukçu, ırgat (*TD:29*), rençberlik (*TD:43*), çerçiler (*TD:65*), davulculuk (*TD:106*), seyyarlar, kalaycılar, eskiciler, çerçiler (*YS:16*), kürtüncüler, nalbantlar, semerciler, arpacılar, terziler ve ayakkabı tamircisi (*YS:17*), çiftçi, karpuzcu, eskici, müzisyen, arabacı, esnaf, yüncü, demirci, işçi, doktor (*YS:53*), sepetçilik, elekçilik (*YS:86*), hurdacılık, demircilik, elekçilik, sepetçilik, kalaycılık çalgıcılık, davul zurna çalmak, köy düğünlerinde yorgan çevirip yumurta

atarak, halkı eğlendirerek ekmek kazanmak, iğne, iplik, tencere, tava satanlar, türbelerde hamaylı, nazarlık, ilmihal satanlar (YS:92),esnaflık, bıçakçılık (YS:123),marangoz, berber, kunduracı, terzi, oto tamircisi, (YS:163).

Kalkan, *Hoşcakal Şehir’de* Biz Çocukken adlı bölümde; çocukluk yıllarında Kayseri’de Kale’nin içinin önemli bir pazar yeri olduğuna vurgu yapar. Halk ekonomisi ve halk sanatları ve zanaatları bağlamında kale içinin önemli bir ticaret merkezi olduğu, mobilyacılık, elbiseçilik, terzilik, berberlik çeşitli meslek gruplarının burada toplandığı görülmektedir.

“...Sur diplerinde dükkânlar, mobilyacılar, elbiseçiler, terziler, berberler...”(HŞ:20)

Kalkan, *Kanatsız Kuşlar Şehri’nde*;terziler ve elbise satıcıları, mobilyacılar, tavukçular, berberler, bakkallar, çay ocakları, bakliyatçılar, sebzeçiler, meyveciler gibi meslekgruplarının bir araya toplandığını ve kale içinin önemli ticaret merkezi olduğunu ifade etmiştir. Toplumun ihtiyaçlarını karşılayan önemli bir alış veriş merkezi olan kale içinin yerini şehrin gelişmesi ile beraber büyük alış veriş merkezleri almıştır.

“Şehrin en canlı, en hareketli yerlerinden biriydi Kalenin içi. Bir tarafta terziler ve elbise satıcıları, bir yanda mobilyacılar, tavukçular, bir yanda berberler, bakkallar, çay ocakları, bir yanda bakliyatçılar, sebzeçiler, diğer yanda da meyvecilerle koskocaman bir alış veriş merkeziydi burası.”(KKŞ:38)

Geçmişten günümüze önemli bir yere sahip olan meslek gruplarından biri de çerçilerdir.Çerçiler tarih içerisinde toplumun ihtiyacı olduğu birincil ihtiyaçların yanı sıra haberleşme, bilgilenme, öğrenme ihtiyaçlarını da yerine getirmiştir. Çerçilik geleneksel ve toplumsal bağlamda sözlü geleneğin medyası görevini göstermiştir (Balcı, 2020, s. 705). Geçmişten bugüne gelindiğinde, dijital kültür unsurları ve gelişen teknoloji ile dünyada alış veriş ve pek çok alışkanlık değişmiştir. Bu bağlamda halkın yaşamını sürdürmesi için çeşitli ihtiyaçlarını karşılayan çerçilerin yerini sabit kurumsal dükkânların, sanal satış sitelerinin almış olması normal görünmektedir (Balcı, 2020, s. 706).

Kalkan, *Türk Düğünü’nde* yer alan Berkay Osman hikâyesinde; köye çerçilerin geldiğini ve çerçilerden alış veriş yapıldığını anlatır. Çerçilerden alış veriş yapılması ve onlara ilgi gösterilmesi toplumsal bakımdan çerçilerin önem taşıdığını göstermektedir.

“Arada bir de çerçiler gelirdi köyümüze.”(TD:65)

Kalkan, *Yurttaş Sokak'ta Geçim Peşinde*; bölümünde halkın geçimini sağlamak için hurdacılık, demircilik, elekçilik, sepetçilik, kalaycılık çalgıcılık, davul zurna çalmak, köy düğünlerinde yorgan çevirip yumurta atarak, halkı eğlendirerek ekmek kazanmak, iğne, iplik, tencere, tava satanlar, türbelerde hamaylı, nazarlık, ilmihal satmak gibi meslekleri yaptığından söz eder. Burada yer alan mesleklerden demircilik; Türk kültür tarihi açısından önemli bir yere sahip olan bir meslek olarak görülmektedir. Demircilik çeşitli aletler, araç ve gereçlerin yapılmasında önemli bir yer tutmaktadır. Türk kültürü açısından öneme sahip olan, sözlü ve yazılı dönemlerinden etkisini yitirmeden bugüne gelen demircilik giderek eski önemini yitirmeye başlamıştır (Balci, 2020, s. 707).

Erkeklerin kimi gelip geçici gündelik işlerde çalışır, kimi hurdacılık, demircilik, elekçilik, sepetçilik, kalaycılık yapar. Bir kısmı çalgıcıdır, davul zurna çalarak, köy düğünlerinde yorgan çevirip yumurta atarak, halkı eğlendirerek ekmek kazanır. Bir kısmı iğne, iplik, tencere, tava satmak, küçük alışverişlerde bulunmak için köy köy dolanır, kimi türbelerde hamaylı, nazarlık, ilmihal satar, kimi çalar, kimi de dilenirler.(YS:92)

Sanayi devriminden evvel geleneksel bir biçimde olan çalışma hayatı, makineleşme ve fabrikalardaki seri üretimle değişiklik göstermeye başlamıştır. Folklor da yeni meydana gelen meslekler ve çalışma ortamlarının ardından şehirler ve fabrikalarda yer edinmiştir (Duymaz & Şahin, 2010, s. 105).

Gelişen teknik ve teknoloji bağlamında bazı meslekler yerini ya başka mesleklere bırakmakta ya da unutulmaktadır. Bu bağlamda; modern üretim araçlarının karşısında yer kaybederek sosyal hayatın dışında kalan veya az sayıda temsilcisi ile hayatta kalma mücadelesi vermekte olan geleneksel el sanatları/zanaatlarının, romantik bakış açısıyla ele alınan olguların da ötesinde modern üretimde alt yapıyı meydana getirmesi, insanın başarısı ve yeteneğini göstermesi, sosyal hayatta yer alan değişimi ortaya koyması bakımından bilimin incelemesi gereken faaliyet alanı olarak görülmesi gerektiği belirtilmiştir (Güzel, 2020, s. 110). Toplumsal açıdan bakıldığında; geleneksel sanatların etkisini kaybetmemesi için toplumun her bir ferдинin bir ustanın yanına çırac olması beklenemez. Bu durum toplumda yer alan bazı insanların bu alanlara

yönlendirilebilmesiyle mümkündür (Oğuz, 2008, s. 10). Bu sayede geleneksel sanatların kültür çerçevesinde korunmuş olur.

1.3.9.Halk Müziği

Musikî, Türk kültürü içerisinde geçmişten bugüne önemli bir yer tutmuş, tarih içerisinde de gelişmeler göstermiştir. Türk musikîsinde; musikînin en eski biçimini “Bahşı-Ozan”ların kopuzlarla çaldıkları sihrî nağmelerde aramak gerekir (Köprülü, 2011, s. 99).

Her toplumun ilk nağmelerine özgü millî bir sazı bulunmaktadır ki esatirler ve menkıbelere girmiştir. Bunlar edebiyat içerisinde yıllar boyunca saklanıp korunmuştur. Türklerin eski ozanlarının bahşılarının sagu ve destanları icra ederken veya dinî törenlerde kullandıkları eski müzik aleti kopuz olarak adlandırılır (Köprülü, 2011, s. 98).

Destanlar, kahramanlık ile ilgili menkıbeler, acı tatlı anılar saz şâirleri vasıtasıyla kopuz eşliğinde söylenirdi (Kafesoğlu, 2017, s. 328). Bu durum Türkler arasında müzik ve oyun kavramlarının yayıldığını göstermesi bakımından önemlidir (Köprülü, 2011, s. 99).Müzik her toplumun kendi millî kimliği açısından önemli bir yere sahiptir. Eski Türklerde müziğin önemine değindikten sonra geçmişten bugüne müzik konusunda önemli gelişmelerin olduğunu söylemek mümkündür. Cumhuriyet dönemi müziğin hızla gelişme gösterdiği bir dönem olması yönüyle değer taşımaktadır. Bu dönemde; Batıda halkbilimi ve paralelinde halk müziği çalışmalarından yaklaşık bir yüzyıl sonra başlamış olan etkinlikler Cumhuriyet döneminde hızlanmış ve yoğunlaşmıştır. Cumhuriyet döneminin başında müziğin ülke çapında ilerlemesine yönelik düşüncelerin oluşması ve uygulanmasıyla beraber Türkiye'nin müzik hayatını yönlendirecek eğitim ve sanat kurumları kurulmuş; Türkçülük düşüncesinin ve Batılılaşma fikirlerinin yoğunlaşması ortamında meydana getirilmek istenen “Millî Mûsiki” için halk müziği ezgilerinin derlenmesi temel alınmıştır (Elçi, 2008, s. 52).

Kalkan'ın eserlerinde yer alan halk müziğine dair unsurlar arasında müzik aleti olarak davula önem verildiği görülür. Davulun geçmişte de öneme sahip olduğunu söylemek mümkündür. Göktürk, Uygur bandolarına bakıldığında davul (kövrüg) ve çeşitli borulu çalgılar bulunmaktadır (Köprülü, 2011, s. 328).

Gül Âyinleri'nde, Yayla Gülü hikâyesinde; halk eğlencesi ve halk müziği görülmektedir. Yörükler Tanır'a gelmişler, Yapalağa çadır açmışlardı. Meydan yerine yaktıkları, gökyüzüne uzanmış olan bir ateş yığınının çevresinde, bozlak çekip ilk günlerini geceye teslim ettiler. Obanın dört bir yanında davullar vuruldu, şenlikler kuruldu.

"Yörükler meydan yerine yaktıkları, gök yüzüne uzanan bir ateş yığınının çevresinde, bozlak çekip, geceye teslim ettiler ilk günlerini."(GA:41)

"...Obanın dört bir yanında davullar vurulur, şenlikler kurulur." (GA:43)

Ha Bu Diyar'da, Yalınayak Takımı hikâyesinde; Yalınayak takımının gençleri kimsesizlerin düğünlerini şenlendirmektedir. Düğünde hep birlikte Çiçekdağı'nı söylerler. Türkü, davul ve zurna sesi birbirine girerek tüm mahalleyi doldurmaktadır.

"...Hep birlikte Çiçekdağı'nı söylüyorlar, türkü sesi, davul, zurna sesi birbirine giriyor, tüm mahalleyi dolduruyordu."(HBD:90)

Kalkan, *Kanatsız Kuşlar Şehri'nde*; eğlence amacıyla düzenlenen şenliklerde Bilal oğlan, Şadiyem gibi oyun havalarının söylendiğine yer verir. Söylenen şarkılar, çalınan oyun havaları yöresel olarak halk müziğine dair kültürel zenginliği göstermesi bakımından önemlidir.

"Bilal oğlan", "Şadiyem", bir de kıyak olsun diye dinleyenlere "Erkilet güzeli" okunur. Sazlar taksim maksim yaparlar vakit geçirmek için. Ud bir yandan, keman bir yandan bütün hünerlerini sergiler, klarnetler coşar! Hepsi tamam da "Şu herifin dizlerinin üstüne koyup çaldığı" şeye bir türlü aklı basmaz Osman emminin."(KKŞ:30)

Kanatsız Kuşlar Şehri'nde, Yeşim Su adlı bölümde; halk müziği unsuru görülmektedir. Yeşim Su'nun düğününde klarnet, ud ve cümbüş çaldığı, udun ve cümbüşün ayrılık havası vurduğu anlatılır.

"...Roman kızları, Çigan müziğinin tahrik eden, uçuran, kıvrak havaları eşliğinde dönmeye başladılar. Klarnetler, udlar, cümbüşler çalıyor, erkekler içiyor, kadınlar hizmet ediyordu."(KKŞ:114)

“Ud, cümbüş ayrılık havası vuruyordu, klârnet kuduruyordu. Mahşer yeri gibiydi minibüsün etrafı. Korna çala çala yürüdü minibüs, uzaklaştı.”
(KKŞ:115)

Türk Düğünü’nde yer alan Türk Düğünü hikâyesinde; Selcen gelin giderken halk müziği unsuru kullanılır. Bu sırada davullar ve kösler yeniden vurulur. Sesler kopuzlar ve naralar birbirine karışır.

*“Ve biner binmez; **davullar, kösler yeniden vurdu. Ozanlar, yoldaşlar yeniden koştu. Sesler, kopuzlar, naralar ve çığlıklar birbirine karıştı.**”***(TD:50)**

Türk Düğünü’nde, Parsa hikâyesinde; halk müziğine yer verilmektedir. Kara Abdi’nin iyi bir davulcu olduğu belirtilmiştir. Onun çalmış olduğu düğünlerin şatafatlı olduğu, davul ve zurna sesinin dilsizi dile getirdiği, cansızlara can verdiği ifade edilmiştir. Davul ve zurnayla a gelin sardığında yer yerinden oynayıp millet ortaya dökülmektedir.

*“...Onun çaldığı düğünler daha bir şanlı şatafatlı olurdu. **Davul sesi, zurna sesi dilsizi dile getirir, cansızlara can verir, kızlı erkekli selvi yiğitler halaya durur, türküler, zılgıtlar göğe yükselir, tüfekler sıkılır, gece yarlarına kadar şenlikler sürerdi.**”***(TD:106)**

*“...Davul zurnaya zurna davula koşulup da ‘a gelin’ sardı mıydı havaları, yer yerinden oynar, millet ortaya dökülür, ayaklar gider gelir, herkes bilirdi ki Kara Abdi düğün çalıyor.”***(TD:106)**

Türk Düğünü’nde, Gökyüzü Parselleri hikâyesinde; halk müziği unsuru görülmektedir. Sonbaharda köylüler ürünlerini eve atınca düğün ve şenlikler başlar, halaylar, oyunlar kurulurdu. Meydanlar davul ve zurna sesiyle çalkalanırdı.

*“...Yazın karınca gibi koşuşturdu insanlar ama sonbahar gelip de köylü ürününü eve atınca peşi peşine **düğünler, şenlikler başlar, halaylar, oyunlar kurulur, davul zurna sesleriyle çalkanırdı meydanlar.**”***(TD:123-124)**

Kalkan, *Yurttaş Sokak* adlı eserinde; yaşadığı dönemde önemli görülen Muazzez Türing, Münir Nurettin, Zeki Müren, Hacı Taşan, Çekiç Ali ve Muharrem Ertaş gibi müzisyenlere yer vermiş ve o dönemde pop, rap, arabesk müzik türlerinin olmadığına

vurgu yapmıştır. Kalkan'ın ifade ettiği müzisyenler sayesinde halkın genelde dinlemiş olduğu müzik türleri ile beraber bir dönemin müzik kültürünü anlamak mümkündür.

*“Henüz pop, rap, arabesk yoktu. Güne **Muazzez Türing**'le başlanıyor, ekabiran **Münir Nurettin**, **Zeki Müren** dinliyor; avam, **Hacı Taşan**, **Çekiç Ali** ve **Muharrem Ertaş**'la efkârlanıyordu.”(YS:13)*

Yurttaş Sokak'ta; halk müziği unsuru görülür. Durmuş Ali'nin iyi bir davulcu olduğuna vurgu yapılır. Davul sustuğunda klarnet başlar, onun da susmasıyla taş plaklardan Abdullah Yüce'nin sesi yükselirdi. Her evde müziğe aşına kişiler bulunmaktaydı. Kayseri'de düğünleri şenlendiren ud ve klarnet ustaları Yurttaş Sokağın sakinleriydi.

Durmuş Ali'nin davulu susunca klarnet başlar, o da susunca taş plaklardan Abdullah Yüce'nin sesi yükselirdi.

“Bu ne sevgi ahh, bu ne ızdırıp...”

*Her evde bu müziğe aşına biri bulunurdu. Çünkü aynı zamanda müzisyenlerin de semtiydi burası. Kayseri'nin düğünlerini şenlendiren, her biri **ud, klarnet tambur ustası Selanik göçmenleri** de Yurttaş Sokağın sakinlerindendi. (YS:85-86)*

1.4. Bayramlar ve Törenler

Bayramlar, kökeni grup hayatına bağlı olan kolektif bir olgu olarak takvimde yer alan günler bağlamında topluluğun paylaştığı çok amaçlı ve çok işlevsel yapıda bulunan kültürel etkinliklerdir. Bu özellikleri sayesinde bayramlar, bir toplumun kültürel kimliğini belirlemede ve bunun pekişerek devam etmesinde önemli yer tutmaktadır. Bayramlar, millî ve dinî duyguların canlı tutulmasının yanında toplumun birlik ve beraberliğinin oluşmasında, bunun da bireylerin bilincinde yer tutmasında önemli etkiye sahiptir (Artun, 2005, s. 225). Ayrıca, normal günlerden farklı olarak bayram zamanı, kendine özgü tarihi kutsal olan anlam değeri ile de belirginlik taşımaktadır (Beydili, 2004, s. 96).

Bayram, bir sıra gösterilerden oluşur; onların nasıl bir biçimde olacağı, kuralların durumunu gelenek belirlemektedir. Doğum, evlenme, ölüm gibi olaylar nedeniyle yapılan törenler ile bayramlar ayrılmaktadır. Bunun nedeni olarak

bayramların kutlanmasına bir kişinin vesile olmamış olmasıdır. Ağıt töreni vefat eden bir kişi için düzenlenirken; evlilik töreninin evlenen bir delikanlı ve kız için yapılan düğün töreni ile kutlandığı görülür. Bayramlar ise, bir toplumun bütünü için uygulanan ve düzenlenen törenlerdir (Boratav, 1984, s. 204).

Bayramların çeşitlenmesinde belirli olaylar, çeşitli nedenler etkili olmuştur. Buna bağlı olarak bayramlar çeşitli adlar ile adlandırılmıştır. Emir Kalkan'ın eserlerinde bayramlar; millî bayramlar, dinî bayramlar başlığı altında törenler ise, törenler başlığı içerisinde incelenmiştir.

1.4.1.Millî Bayramlar

Millî bayramlar, şehirlerde ve kasabalarda kutlanır. Bu bayramlarda resmî törenler önemli bir yer tutmaktadır. Ulusluk bayramlarda birçok yerde resmî törenlerin ardından, bayram yeri olarak adlandırılan çayırlarda güreşler, koşular ve çeşitli yarışmalar düzenlenir (Boratav, 1984, s. 210).

Kalkan'ın eserlerinde de millî bayramlarda gerçekleştirilen etkinliklere rastlanmıştır. *Ha Bu Diyar*'da yer alan Şair hikâyesinde; şair olan Semih Bey'in bayram öncesinde, yapılacak törenler için hazırlık yaptığı ve 23 Nisan, 19 Mayıs öncesinde şiir ezberletmesiyle şiir çalışmalarına önem verdiği görülmektedir.

“...Her 23 Nisan ve 19 Mayıs'tan önce az mı şiir ezberletmişti bize.”
(HBD:101)

Hoşçakal Şehir'de yer alan Biz Çocukken adlı bölümde; Kalkan,çocukluğunu anlatırken Sümer fabrikasının borusunun iş başı ve paydos saatinin yanı sıra bayramlarda ve önemli günlerde çaldığına değinmiştir.

“...Şehrin tek fabrikası olan Sümer'in borusu, iş başı ve paydos dışında, bayramlarda ve önemli günlerde çalardı.”(HŞ:19)

Kalkan, *Kayıp Yüzler*'de; emekli bir öğretmenin Zafer Bayramı ve Cumhuriyet Bayramı için yapmış olduğu hazırlıklardan söz eder. Emekli öğretmen; Zafer Bayramında yedek subaylığından kalanaskerî elbiselerini giyerek geçit alanına gelip mutlulukla askerleri seyrettiği görülür. Millî bayramları anlatırken vatan sevgisinin önemine değinir. Bu bayramın da diğer bayramlar gibi ulu ve faziletli olduğunu belirtir.

“Her zafer bayramında yedek subaylığından kalma askerî elbiselerini giyer, eşiyile birlikte **geçit alanına** dikilirdi. Büyük haz ve mutlulukla seyrederdi askerleri.”(KY:154)

Yarın Cumhuriyet Bayramıydı. Coşkuyla bu günlerin faziletini anlatıyordu;

Efendiler dedi. “**Yarın cumhuriyet bayramıdır.Diğer bayramlar gibi ulu ve faziletli bir gündür.** Vatan ve hürriyetin ne olduğunu bilenler bu günün de değerini bilirler. Bu vatani yeraltında yatan binlerce şehidimize borçluyuz. Onların hürmetine başımız dik, alnımız açık, hür yaşamaktayız. Vazifemiz bu vatani daha müreffeh ve daha özgür bir şekilde çocuklarımıza devretmektir.(KY:154)

1.4.2.Dinî Bayramlar

Dinî bayramların günükamerî takvim bağlamında hesaplanmasından dolayı, yıl dönümünde güneş takviminin aynı gününe denk gelmez bunların; aşağı yukarı, yılda on günlük gerilemeleri bulunur; bu duruma bağlı olarak uzun sürenin sonunda mevsimleri de değişiklik gösterir (Boratav, 1984, s. 206).

Dinî bayramlarda ilk akla gelen ramazan bayramı ve kurban bayramıdır. Ramazan ve kurban bayramının en önemli özelliği akraba ve dostların birbirlerini ziyaret etmeleridir. Gençler yaşlıların elini öper ve onların dualarını alır. Çocuklara para ve armağan vermek de törenin bir özelliğidir (Boratav, 1984, s. 207).

Kalkan, *Ha Bu Diyar* ve *Kayıp Yüzler’de*; dinî bayramlara değinir. Bayramlarda sosyal yardımlaşmaya ve dayanışmaya önem verildiği görülmektedir. *Ha Bu Diyar’da*; Kurban ve Ramazan bayramının önemine değinilir. *Kayıp Yüzler’de*; poşet içerisinden bayram arifelerinde bir çift ayakkabı ya da eşarpın çıktığı yardımlaşma ve dayanışmaya verilen önemi göstermektedir.

“...Zaten köpük kusuyor, ara sıra cer’e çıkmasa, **şu kurban’ınan ramazan da** olmasa açlıktan geberip gidecek.”(HBD:36)

“...Bazen yılda bir, **bayram arifelerinde** bir çift ayakkabı ya da bir eşarp da çıkıyor poşetten. Kış günleri poşet ikileniyor, ikinci poşette bir yakımlık odun, kömür oluyor mutlaka.”(KY:63-64)

Yurttaş Sokak'ta görülen çeşitli özel günler eskiden Kayseri'de yaşayan Ermenilerin kutlamış olduğu dinî bayramlar ve bunlara bağlı olan törenleri anlatmaktadır.

Yılbaşı: Ermeniler yılbaşına 'Gağant' derler.

Ermenilerin en önem verdikleri kutsal zamanlardan biri 'Pun Paregentan' yani 'Büyük Oruç'a giriştir.

Paskalya Bayramı; Ermeniler, İsa'nın Yeniden Diriliş Günü'nü Paskalya Bayramı (Surp Zadik) olarak kutlarlar.

Doğuş Yortusu; Ermenilerin önemli günlerinden biri de; Doğuş Yortusu'dur. Ermeni çocukları, İsa doğduktan hemen sonra O'nu ziyarete gelen üç çobanın; Melkon, Kaspar ve Bağdasar'ın isimlerini şarkı gibi söylenerek evleri dolaşır ve İsa'nın doğumunu müjdeliler. Çocuklara küçük hediyeler verilir. (YS:125)

1.4.3.Törenler

Kalkan'ın eserlerinde törenlere dair unsurlar tespit edilmiştir. *Ha Bu Diyar'da;* halkın zafer kutlamasında marşlar söylediği, davul zurna eşliğinde yürüdüğü görülmektedir. *Türk Düğünü'nde;* millî bayramlara bağlı olarak gerçekleştirilen törenlerde askerlerin dimdik yürüyüşleri, potin rap rapları, bayrak dalgalanmaları, marşlar ve mızıkların önemli yer tuttuğu görülmektedir.

Yaşlı, genç kalabalık bir grup ellerinde meşalelerle şehrin tek caddesinde marşlar söyleyerek davul zurna eşliğinde yürüyor, hemen arkalarında bisikletlere binmiş, faytonlara, at arabalarına dolmuş partililer ellerinde flamalarla sloganlar atarak zaferlerini kutluyor, kadınlar, çoluk çocuk pencereleden sarkmış, balkonlara birikmiş onları izliyordu. (HBD:110)

"...Hele hele millî bayramlarda askerlerin o dimdik yürüyüşleri, potin rap rapları, bayrak dalgalanmaları, marşlar, mızıklar tümünden coştururdu onu, yerinde duramazdı." (TD:102)

"İmrenerek, kendinden geçerek seyrederdi törenleri.

Subayların kordonları, kılıçları, o ahenkli yürüyüşleri karşısında galeyana gelir;

“Ah ulan kahpe kader, ah!” der, hayıflanırdı.”(TD:102)

1.5.İnanışlar

Halk bilimi kadrosu içerisinde bulunan halk inanışları ve halk dininin halk kültürünün temel yapı taşı oluşturduğu bilinmektedir (Çobanoğlu, 2003, s. 11). İnanç, kişi ya da toplum bakımından bir düşüncenin, olgunun, nesne ve varlığın gerçekte var olduğunun kabul edilmesidir. İnanç kavramı sözlük anlamına bağlı olarak insan düşüncesinin geniş bir bölümünü içine almaktadır. İnanç kavramını bütün yönleriyle ele almak halk biliminin sınırlarını aşmaktadır. Halk bilimi, bir toplumun eski dininden kalan, kendi çağının şartlarına bağlı olarak yaşattığı, yeni dini, yeni yaşam şartlarına bağlı olarak yeni biçimlerle oluşturduğu inanışlarla ilgilenmektedir (Boratav, 1984, s. 7). Halk inanışları halkın yaşamış olduğu gerçek hayatını yansıtmaktadır. Halk inanışı; tamamen din değildir. Dinin de dışında kalmayan halk inanışı dinin halk açısından algılanış ve hayata geçiriliş şekli olarak görülmektedir (Kalafat, 1999, s. 88).

Halk biliminin konusu bağlamında inanışların bir diğer niteliği de din ve ahlâk kurallarında yer alan kesin ve katılığa karşı bunların bulunduğu yere, bulunduğu topluluğa göre değişik biçim ve içeriğe sahip olmalarıdır (Boratav, 1984, s. 7). Emir Kalkan'ın eserlerinde yer alan halk inanışları da bu bağlamda bulunan toplumun ve bulunan yörenin inanç özelliklerini yansıtır. Kalkan'ın eserlerinde; uğur-bereket, rüya, formülistik sayılar, kurban, inanç merkezi ile ilgili inanışlar, diğer inanışlara dair unsurlar tespit edilmiş olup, bu inançlar toplumun inanç özelliklerinin anlaşılması açısından önemli yer tutmaktadır.

1.5.1.Uğur-Bereket

Uğur: bir varlığın, bir kişinin, bir hayvan ve bir işin, zamanın, yerin özünde bulunan iyilik, mutluluk, bereket, kolaylık kısaca o nesnenin içerisinde yer alan nitelik ve olumlu güçtür (Boratav, 1984, ss. 94-95).

Kayıp Yüzler'de yer alan Ateş hikâyesinde; inanışlar bağlamında uğur unsuru tespit edilmiştir. Anlatılan bu hikâyede; kişinin, ihtiyar adamdan ateş almaya gitmesi ile ölümden kurtulmuş olması uğur sayılmaktadır. Burada uğur açısından konuya

bakıldığında kişinin, ihtiyar adamdan ateş almaya gitmesi kişinin olumlu gücünü göstermektedir.

Biraz sonra o da sigara içmek istedi.

Paketten bir tane çıkartıp aldı ağzına, ama ateşi yoktu, ihtiyar zorla alıp gitmişti kibriti elinden.

Bu adamla yeniden göz göze gelmek istemiyordu ama başka seçeneği yoktu, yerinden kalktı, ister istemez ateş almak için ihtiyara doğru yürümeye başladı. Üç adım belki dört adım attı, atmadı ki dehşet verici bir patlama sesiyle savruldu.

Kendine geldiğinde devlet hastanesinde yatıyordu. Bacaklarında kırıklar ve yanıklar vardı.

Otobüsleri karşıdan gelen bir tankerle çarpışmış ve parça parça olmuştu.

Ön sıralarda oturan koltuk arkadaşı dâhil on dört kişi ölmüştü.(KY:55)

1.5.2.Rüya

Rüya kavramı, ilk çağlardan itibaren insanı meşgul eden, insanda merakuyandıran bir konu olarak görülmüştür. Rüya: bir kişinin uyku halindeyken zihninde geçen hayal dizisi olarak ifade edilmiştir (Günay, 2018, s. 117). Uyku anında insan zihninde canlı halde olan hayal ve düşünceler rüya/düş olarak adlandırılır (Durbilmez, 2019, s. 80). Tekrarlanan rüyalarda simgeler önemli yere sahiptir. Tekrarlanan rüyalar içerisinde yer alan renkler, sayılar gibi simgeler ile rüyada yer alan kişiler, varlıklar rüya yorumunda yol gösterici nitelik taşımaktadır. Rüyalarda duygular simgeler içerisine gizlenerek ifade edilir (Durbilmez, 2019, s. 82).

Rüyalar; toplum, kültür ve insan hayatı açısından önemli işlevlere sahiptir. Geleceğe dair haber verme, olumsuz durumlara karşı kahramanı uyarma, yeni yerler fethedeceğini, zafer elde edeceğini bildirerek kahramanı cesaretli hale getirme, kahramana yol göstericilik görevinde bulunma, evlenilecek kişiyi belirtme gibi fonksiyona sahip olan rüyalar, anlatının meydana gelmesi ve gelişmesinde önemli görevler üstlenir (Durbilmez, 2019, s. 90).

Emir Kalkan'ın eserlerinde rüya motifine dair unsurlar tespit edilmiştir.*Bu Taraf Anadolu'da*, yer alan Nezir Vay hikâyesinde; Nezir'in görmüş olduğu düştən söz edilir. Aneyin sesi ve bir kova su gibi dökülen suyun ardından Nezir'in gördüğü düştən uyandığı ve bu düşüncenin bile Nezir'i ürkütüp korkuttuğuna yer verilir.

*“Aneyin sesi, bir kova su gibi dökülüyor üstüne Nezir'in. Nezir **kâbustan uyanır gibi uyanıyor düşlerinden**. Düşüncesi bile ürkütüyor Nezir'i; ürperiyor; titriyor.” (BTA:9)*

Bu Taraf Anadolu'da yer alan Ocak hikâyesinde; Ayşe'nin düğün için davul zurna düşlediği, atlar, seymenler, yengeler beyaz gelinlik, ak duvak, kepez ve alında akıtma bir ayna hayali kurduğu anlatılır.

“Davul zurnadüşlüyor.

Atlar, seymenler, yengeler...

Beyaz gelinlik, ak duvak, kepez...

Ve alında akıtma bir ayna...” (BTA:34)

Ha Bu Diyar'da yer alan Sır hikâyesinde; Erhan adlı bir kişi yıllar öncesinde simit satarken para üstü olarak bütün bozuk paralarını verir. Ama müşteriden almış olduğu para ise geçmeyen paradır. Bir gün sokakta simit satan bir çocuğun ağladığını görür. Çocuk simit satıp cebindeki paraları para üstü olarak vermiştir. Çocuğun aldığı para ise geçmeyen paradır. Yıllar sonra çocukluğunda yaşadığı olayla karşılaşan Erhan bu olayda yer alan efsunlu düşü çözmeye çalışır.

*“...Gece boyunca uyuyamadı, gece boyunca **buefsunlu düşle yüzleşmeye, bu gizemli düşteki mesajı çözmeye, olanları anlamaya, buna bir izah bulmaya çalıştı.**” (HBD:167-168)*

Kanatsız Kuşlar Şehri'nde Cemil Emmi adlı bölümde; Meydanî'nin uyuyakaldığını ve rüyasında aksakallı ihtiyar ile yanında sevdiği kızı görür. Cebinden elma çıkarıp dörde bölen ihtiyar, üç dilimini paylaşıp yedikten sonra dördüncü dilimi göğe atar, sana Meydanî adını verdim diyerek kaybolur. Burada elma motifi ve rüyada ad verme önemli bir unsur olarak görülmektedir.

*Bir gün, koyunları otlatırken, uyuya kalır dağın başında. **Ve rüyasında, ak sakallı bir ihtiyar görür, yanında da sevdiği kız. Cebinden bir elma çıkartıp dörde böler ihtiyar, üç dilimini paylaşır yerler, dördüncü dilimi de kaldırıp göğə atar ihtiyar ve,***

“Sana Meydanî adını verdim” deyip kaybolur. (KKŞ:91)

Kanatsız Kuşlar Şehri’nde Cemil Emmi adlı bölümde; Meydanîrüyasında uzun boylu, zayıf, sakallı, esmer bir adam görür. Cemil Emmi ona yarın itfaiye meydanına git. Elmalılı bakkal Ahmet’in dükkânını bul. Derdinin dermanı aradığın kişi oradadır der. Sabah olunca, Meydanî adrese gider. Rüyasında görmüş olduğu adam kendisini beklediğini belirtir. Adam Meydanî’yi yanına oturtur. Sırtını sıvazlar birkaç dakika sonra sessiz kalıp kalkıp gider. Meydanî bu durumu üstümden dağlar kalkmış gibi serinledim diyerek ifade eder. Burada görülen rüyanın Meydanî açısından psikolojik bir etki taşıdığını söylemek mümkündür.

“...Rüyamda gördüğüm zat orada oturmuyor mu?Uzun boylu, zayıf, sakallı, esmer bir adam. Üstünde kara bir palto, başında beyaz bir takke..Rüyamda da aynı kıyafetle görmüştüm. Hazret daha önceden tanıyor gibi “Gel bakalım Meydanî, biz de seni bekliyorduk” diyor.”(KKŞ:92-93)

“Meydanî sarhoş gibi, ne ettiğinden habersiz, yaklaşır elini öpüyor. Rüyada gördüğü zat yanına oturtuyor Meydanî’yi, sırtını sıvazlıyor ve birkaç dakika öyle sessiz kaldıktan sonra, kalkıp gidiyor.

“Üstümden dağlar kalkmış gibi serinledim”, diyor Meydanî.”(KKŞ:93)

Türk Düğünü’nde; yüzüne çarpan yağmur tanelerinin soğuk ürpertisiyleuyan Berke’nin can havli içerisinde göğsünü, kafasını, kollarını, bacaklarını kontrol etmesine ve hepsinin yerinde olduğuna bunun rüya olduğuna sevinmesinde rüya unsurunun önemli nitelik taşıdığı görülmektedir.

“...Can havliyle yüzünde, göğsünde, kafasında dolaştı elleri.

Kılıç darbeleriyle parçalanmış kollarını, bacaklarını kontrol etti.

Hepsi yerli yerindeydi.

Derin bir ohh çekti.

Ölmediğine, bunun bir rüya olduğuna sevindi.”(TD:53)

1.5.3.Mitolojik Sayılar

Türk kültürü içerisinde sayılar önemli yere sahiptir. Bu sayıların büyükbir kısmı dinî inançlardan kaynaklı iken, bazı sayıların kültür içindeki fonksiyonu İslam öncesi sosyal hayata bağlıdır (Artun, 2005, s. 307). İslam dininde bazı sayılar kutsal nitelik taşımaktadır. Kutsal nitelik taşıyan bu sayılar çeşitli anlamlara sahiptir (Artun, 2005, s. 308). Emir Kalkan’ın eserlerinde formülistik sayı olarak üç, yedi, dokuz, kırk sayıları tespit edilmiştir.

Formülistik sayılar kutsal özelliğe sahip olmakta, belli anlamlar taşımaktadır. Üç Sayısı; Halk kültürü içerisinde en fazla kullanıma sahip olan sayılardan biri de üçtür. Üç sayısı; Türkler açısından insanın evren içerisinde üç önemli varlıktan biri olarak görülmesinden dolayı önemlidir (Artun, 2005, s. 308). Yedi sayısı; Anadolu’da ve bütün Türk boylarında kutsal bir sayı olarak kabul edilir (Artun, 2005, s. 308). Yedi sayısı; dinî bakımdan da kutsal bir niteliğe sahiptir. Allah’ın göğü yedi katlı olarak yarattığı belirtilir, Hac ayında Kâbe yedi kez tavaf edilmektedir (Çoruhlu, 2011, s. 237).

Dokuz sayısı; Bu sayı İslami dönem varlığının yanı sıra İslam öncesinde yer alan Türk mit ve inançları açısından dokuz sayısı önemli bir sayı olarak kabul edilir (Çoruhlu, 2011, s. 238). Kırk sayısı; Bu sayı geleneksel kültür içerisinde önemli kabul edilirken, İslam inancı içerisinde de kutsal bir niteliğe sahiptir. Doğum sonrasında kırk çıkması önemli bir unsur olarak görülmektedir (Artun, 2005, s. 309). Doğum sonrasında kadınlar kırk gün boyunca dışarı çıkmazlar. Kırk gün İslâmiyet ve Musevilikte arınma dönemi olarak görülür (Durbilmez, 2017, s. 216).

“Üçüncü gece de bitiyor işte.”(BTA:14)

“...Kırk yıl, elli yıl belki.”(BTA:34)

Kalkan, *Bu Taraf Anadolu’da* Ocak hikâyesinde; üç ve yedi formülistiksayılarına rastlanmaktadır. Ocak hikâyesinde Ayşe’nin askere giden eşinin gelmemesi Allah’ın takdiri üçtür, biz yedi bekledik şeklinde anlatılmaktadır. Burada Ayşe’nin askere giden eşi Şahan’ın üç değil yedi yıl boyunca beklendiği görülmektedir.

“Allah’ın takdiri üçtür, biz yedi bekledik...”(BTA:39)

Bu Taraf Anadolu'da yer alan Şefaati hikâyesinde; Osman'ın dildökmesini karşılık olarak onda ne laflar olduğuna şaşırılır. Kırk yıl durulsa bu lafların bir araya getirilemeyeceğine vurgu yapılır.

*“...Ulan, ne laflar varmış meğer,**kırk yıl** dursam bir araya getiremem bunları.”(BTA:85)*

Bu Taraf Anadolu'da yer alan Kısa hikâyesinde; Müslüman olan bir kişi şart olarak üçten dokuz şart olsun demektir. Böylece üç ve dokuz sayılarının bu bağlamda değerli olduğu görülmektedir.

*“Vallah” dedim, “**üçten dokuz şart** olsun!”(BTA:131)*

Kalkan, Gül Âyinleri'nde Gül-i Râna hikâyesinde; kişinin karşısına çıkan bir kadının dokuz adı olduğunu ve içinde dokuz kadın bulunduğunu söylemesi onun dokuz adı ile önemli özellikler taşıdığını göstermektedir.

*“Benim **dokuz adım** var,” dedi. “İçimde **dokuz kadın**. Her zaman her şartta hepsi de senin yarin...”(GA:31)*

Gül Âyinleri'nde yer alan Yayla Güllü hikâyesinde; Kırkformülistik sayısına rastlanır. Osman ve Senem'in düğün hayali kurarken, kırk boğa kurban edilip kırk kazan kaynatılması ve kırk gün kırk gece düğün çalınmasına yer verilir.

*“...**Kırk boğa** kurban edilir, **kırk kazan** kaynatılır.”(GA:43)*

*“...**Kırk gün kırk gece** düğün çalınır.” (GA:43)*

Kanatsız Kuşlar Şehri'nde; Koca Çınar anlatılırken, çocukların çınarın geniş dalları altında gölgede oyun oynadığı, tepesine tırmanılıp salıncaklar kurulduğuna vurgu yapılmıştır. Fakat yılların geçmesi ile Koca Çınarın ellerinden gittiği, genişleyip büyüdüğü Koca Çınarın bulvarın ortasında kaldığına değinilirken aradan kırk yıl geçmiş olmasına vurgu yapılır. Burada kırk sayısının formülistik sayı bağlamında kullanıldığı görülür.

“Yıllar, pek çok şey gibi Koca Çınarı da aldı elimizden.

***Kırk yıl** geçti aradan.*

***Kırk uzun yıl.**”(KKŞ:13)*

Kalkan'ın, *Türk Düğünü* eserinde Türk Düğünü'nü anlattığı hikâyede; kırk formülistik sayısına rastlanmıştır. Selcen'in düğünü anlatılırken, Berke'nin Selcen'e kavuşmak için kırk zorbaz yiğidi aşması gerektiği belirtilir. Ayrıca kırk seymen, kırk yenge, kırk yoldaş, kırk bacı, arasında gelin alayının yola çıkması ile kırk sayısının önemine vurgu yapılır.

“...Ya *kırk* zorbaz yiğitten kurulu seymen kafilesini yarıp Selcen'e kavuşacak, ya da kırk zorbaz yiğidin kılıçları altında kanı toprağa karışacaktı.”(TD:48)

“...*Kırk seymen, kırk yenge, kırk yoldaş, kırk bacı* arasında yola çıktı gelin alayı.” (TD:50)

Türk Düğünü'nde yer alan Gizli Sevda hikâyesinde; kendisini bir sevdauğruna mektuplara bağlayan Şaban'ın mektupların gelmesi için gözünün yollarda kaldığı fakat bir ay, kırk gün boyunca Postacının gelmemesi anlatılırken, kırk sayısı formülistik sayı olarak kullanılır.

“...Bir ay, *kırk gün*...”(TD:148)

1.5.4.Kurban

Eski Türk inanışlarında ateş iyesine kurban sunulduğu, saçı saçıldığı görülmektedir. Ateş iyesine kurban sunulması, saçı saçılması ateş içerisine yağ veya argış ağacının budağının atılması işlevselliği, duruma göre de ayrıcalığı ifade etmektedir. İnsanların yedikleri gıdaların bir bölümünü ateşe vermelerinin temelinde doğadan alınmış olanın doğaya verilmesi düşüncesi vardır. Ateşe sadece yemeğin veya etin yağlı bölümü saçı olarak sunulmaktadır. Bu şekilde yer alan saçı saçma geleneği Türkler İslamiyet'i kabul ettikten sonra da sürmüştür (Bayat, 2007, ss. 133-134).

Kurban, bugün veya gelecekte Tanrı'nın rızasını kazanmak amacıyla ona sunulan bir hediye olarak görülmektedir (Artun, 2005, s. 301). İslam kültüründe, her yıl Kurban Bayramı günü dinî kaynaklara bağlı olarak cins ve özellikleri belirtilen hayvanların kurban edilmesi özümsemiş ve bu uygulama geçmişten günümüze kadar ulaşmıştır. Kurban kesme inancı bu bakımdan dinî kaynaklıdır ve kurban kesen her kişinin dinî bir görevi yaptığına inanılır (Oğuz, 2013, s. 157). Müslümanlık anlatılarında Hz. İbrahim, oğlu Hz. İsmail'i kurban edeceği sırada Allah'ın göndermiş olduğu ve

Melek Cebrail'in yeryüzüne indirmiş olduğu koçun kesilmesi ile kurban bayramı başlamıştır (Oğuz, 2013, s. 157). Emir Kalkan'ın eserlerinde kurban inancına dair unsurlar tespit edilmiştir.

Kalkan, *Gül Âyinleri* eserinde yer alan Yayla Gül hikâyesinde; Kırk gün kırk gece düğünün çalınması ve kırk boğanın kurban edilip, kırk kazan kurulması hayal edilse de Osman ve Senem birbirlerine kavuşamazlar.

“...Kırk boğa **kurban edilir**, kırk kazan kaynatılır.”(GA:43)

Kalkan, *Hoşcakal Şehir'de* yer alan Mazaka adlı bölümde; medeniyetlere ev sahipliği yapmış Kayseri'ye gelen bir topluluğun burayı yurt olarak kabul ettiğini anlatır. Burada atlardan, mandalardan, sığırlardan, koyunlardan ve keçilerden tüm mallardan kurbanlar verildiği yüklerini buraya indirip, bereketli yeşilliklerden yararlanıldığından söz edilir.

“**Atlardan, mandalardan, sığırlardan ve koyunlardan ve keçilerden ve tüm mallarından kurbanlar verdiler** ve yüklerini buraya çözdüler, hayvanlarını bu bereketli yeşilliklere saldılar ve bu zülâl sudan içip, kandılar.”(HŞ:11-12)

Ziyaret edilen yerlerde adak amaçlı kurban adanmışsa, adak kurbanı kesilmektedir. Kurbanın adak olarak adanmasının çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Genellikle çocuğu olmayan kişiler çocuğunun olması için adak kurbanı kesmektedirler. Adak kurbanı ziyaret edilen yata için, yardımcı olması inancı düşüncesiyle kesilmektedir (Kalafat, 1995, s. 111). Yata ve ziyaret yerleri halk tarafından kutsal yer olarak kabul edilmekte, buralardan yardım beklenmektedir (Artun, 2005, s. 295).

Kalkan, *Hoşcakal Şehir'de* yer alan Dede Suyu adlı bölümde; Torosların zirvesinde dağların simsiyah taşlarından yapılmış bir türbe olan Dede mezarını anlatır. Tüm göçerlerin, tüm gelip geçenlerin Dede'ye bez bağladığı ve adak adadığı ifade edilir. Dede mezarı Torosların zirvesindedir. Bunun sebebi; bu gibi ziyaret yerlerinin yüksekte olması, orada yatan kişilere karşı duyulan saygı ve bu kişilerin yücelikleriyle ilgili inanışlar bağlamında açıklanabilir (Artun, 2005, s. 295).

“...Tüm göçerler, tüm gelip geçenler bez bağlarlar Dede'ye, **adıklar adarlar.**”(HŞ:67)

Kalkan, *Yurttaş Sokak'ta*; Kayseri Çingenlerinin her yıl Ağustos'un 15,16 ve 17. günleri Nevşehir'in Hacıbektâş ilçesinde bulunan Hacıbektâş dergâhını ziyaret ettiğini ve burada kurban kesildiğini, kesilen kurbanın etinin orada tüketildiğini, eğer bu kurban adak kurbanı olarak kesilmiş ise kurbanı dokunulmadan başkalarına dağıtıldığını belirtmiştir.

“...Kayseri Çingenlerinin en sık ziyaret ettikleri yer Nevşehir'in Hacıbektâş ilçesinde ‘‘Hacıbektâş’’ dergâhıdır. Her yıl Ağustos'un 15, 16, 17. Günleri burası ziyaret edilir, kurban kesilir, kesilen kurbanın eti orada tüketilir, eğer bu adak kurbanıysa dokunulmadan başkalarına dağıtılır.”
(YS:91)

1.5.5. İnanç Merkezi ile İlgili İnanışlar

Anadolu insanı kendisine yurt kuran önemli insanları sonsuza kadar yaşatmak ve kendi hayatını da onlarla paylaşmak için bazı mekânları kutsal kabul etmiştir. Ayrıca bu kutsal mekânlar birer emanet olarak kabul edilip, korunarak vefa borçları ödenmeye çalışılmıştır (Artun, 2005, s. 292). İnanç merkezleri geleneksel kültür bağlamında sosyal yaşamı canlandırma payı taşımaktadır. İnanç merkezleri dilek, adak, yardımlaşma ve dayanışmanın gelişmesini, geleneklerin devam etmesini, toplumsal beraberliğin pekişmesini sağlamaktadır (Artun, 2005, s. 294). İnsanlar yaşamında karşılaşmış olduğu sorunları gidermek için inanç merkezlerini ziyaret etmektedir. Evlenmek için, kuraklığın sona ermesi ve yağmur yağması için, kıtlığın sona ermesi için, hastalıktan kurtulmak, çocuk sahibi olmak, mala mülke sahip olmak için, ailenin düzeninin sağlanmasını istemek (Güngör & Köylü, 2017, s. 122) gibi nedenlerden dolayı insanlar inanç merkezlerini ziyaret etmektedir. Emir Kalkan'ın eserlerinde inanç merkezi ile ilgili inanışlar tespit edilmiştir.

Kalkan, *Hoşçakal Şehir'de* Ramazan adlı bölümde; eskiden Ramazan aylarının nasıl olduğuna yer vermiştir. Kayseri'de Ramazan ayının en iyi şekilde geçirilmeye çalışıldığını belirtmiştir. Ramazan ayında fitre, zekât ve sadaka dağıtıldığını ifade etmiştir. Camiler, türbeler, ziyaretgâhlar ve kutsal mekânların önemli ziyaret yerleri arasında yer aldığı vurgulanmıştır.

*“Kayseri’de Ramazan ayları en iyi şekilde ihya edilmeye çalışılır. Bol bol fitre, zekat ve sadaka dağıtılır, hocalara hediyeler verilir, **camiler,türbeler, ziyaretgahlar, mezarlar ve kutsal mekanlar ziyaretçilerle dolar taşardı.**”(HŞ:31)*

Kalkan, *Kanatsız Kuşlar Şehri’nde* yer alan Türbedar hikâyesinde; sevgiliden ayrılan bir kişinin durumunu anlatır. Sevgiliden ayrılan kişi sevdiğine kavuşması için, kalbinin huzura erişmesi için yapması gerekenler anlatılır. Bu bağlamda da kişi Seyyid Burhaneddin türbesine gönderilir.

“...Seyyid Burhaneddin türbesine gönderirler.”(KKŞ:104)

Kalkan, *Kayıp Yüzler’de* yer alan Sırat hikâyesinde; insanlarınçeşitli dileklerinin kabul olması için türbe ziyareti yaptığı görülmektedir. Sırat hikâyesinde; genç kızların anneleri, nineleri veya arkadaşlarıyla mezara gittiği görülmektedir. Dileklerin kabul olması için yakarışlarla dua edilmektedir. Taşın üzerinden sevinçle sıçrayıp döndüm diyerek arkadaşlarının boynuna sarılması duanın kabul olacağı, hasretine kısa zamanda kavuşacağı düşüncesini yansıtmaktadır. Hasret Baba türbesinin hasretleri kavuşturan ve kısmetleri açan bir özelliğe sahip olduğu görülmektedir.

*En çok da genç kızlar geliyor **mezarlığa.** Yanlarında anneleri, nineleri, ya da arkadaşları. Kabrin önündeki yuvarlak taşta basıp, gözlerini derin bir âleme kapayıp, yürek dolusu yakarışlarla dua ediyorlar. Sonra sevinçle sıçrayıp iniyorlar taştan.*

“Döndüm, döndüm!” diye heyecanla sarılıyorlar arkadaşlarının boynuna.

*Dönmüşse duası kabul edilmiş demektir. En kısa zamanda kavuşacaktır hasretine. Çünkü burası hasretleri kavuşturan, kısmetleri açan “**Hasret Baba Türbesi.**”(KY:38)*

*“...Kapıda, kabir başlarında tek tük ziyaretçiler vardı. Kaideleri geçip garip, sefil bir **mezarın** başında durduk. Yerle bir, zavallı, toprak bir mezardı burası. Etrafı küçük taşlarla çevrilmişti. Yıpranmış, solgun bir tahta parçası dikiliydi başında “Hüseyin kızı Güldane 1956-1979” yazıyordu.”(KY:48)*

Kalkan, *Yurttaş Sokak'ta* Semiha Ablanın yaşamını anlatır. Hafıza Hala, Semiha'yı evlilik öncesinde kısmetinin açılması için Seyyid Burhaneddin türbesine götürmeye karar verir. Semiha Abla'nın kısmetinin açılması ve evlenebilmesi için Perşembe günü gidip dilek tutacaklardır.

“...Bir gün bile ‘şu yavrucağı’ Seyyid Burhaneddin Hazretlerine götürmemiştii. Karar verdi hele bir Perşembe olsun, gidip dilek tutacaktı.”(YS:59)

Yurttaş Sokak'ta; Hafıza Hala ve Semiha Abla'nın türbe ziyaretinigerçekleştirdiklerine yer verilir. İkisi de başını bağlayıp türbeye yanaşp, demirli pencerelerin önünde yan yana dizilmişlerdir. Hafıza Hala dua etmeye başlamış ve sonra herkes Hafıza Halanın duasına Âmin diyerek ellerini yüzlerine çalmışlardır. Sonra da türbenin arka tarafında bulunan dilek taşına çıkıp, gözlerini yumup dilek tutup dua etmişlerdir. Öteki Perşembe günü de hazırlanıp hastaların ve şifa bekleyenlerin sıklıkla uğradığı Battal Mescidi'nin yolunu tuttular. Battal Mescidi'ne varmadan yollarının üzerindeki Dörtayak Türbesi'ne uğrayıp, Kırk Kızlar'a dua edip, sonradan Battal Mescidine varıp dilek tutacaklardı.

İkisi de başlarını bağladılar. Türbeye yanaştılar, demirli pencerelerin önüne yan yana dizildiler. Hafıza Hala ellerini kaldırıp dua etmeye başladı. Onların da eli açıldı havaya. Hafıza hala uzun uzun okuyup üfledi, sonra da: “Ya Rabbim, sebebini sen Halk eyle” deyip bitirdi duasını.

“Âmin,” deyip ellerini yüzlerine çaldılar hepsi de.(YS:61-62)

Sonra türbenin arka tarafına doğru yürüdü Hafıza Hala. Orada dilek taşı vardı. Dilek tutacak olanlar o taşta çıkar, gözlerini yumar, dileğini tutar ve dua ederdi. Eğer dileği kabul edilmişse taşın döndüğü söylenirdi. Hepsi de teker teker çıktılar taşta, teker teker dua ettiler, dilek tuttular.(YS:62)

“...Öteki Perşembe de hazırlanıp Battal Mescidi'nin yolunu tuttular.Hastaların, şifa bekleyenlerin sık uğradıkları yerlerden biri deBattal Mescidi idi. Evlerine pek de uzak olmayan, yüksekçe bir tepenin tam da bağına kurulmuş tarihî bir mescitti.”(YS:63)

“...Önce **Dörtayak Türbesi’ne** uğradılar, su içtiler, türbenin koyu gölgesine oturup dinlendiler, **Kırk Kızlar’a** dua ettiler.”(YS:63)

“Önce, yan yana dizilip okuyup üflediler. Yerden küçük taşlar toplayıp, mescidin yüksek duvarlarının önüne dikildiler. **Dua edip, dilek tuttular.**” (YS:63)

Yurttaş Sokak’ta; Kayseri Çingenlerinin Nevşehir’in Hacıbektaş ilçesinde bulunan Hacıbektaş dergâhı, Battal Gazi Türbesi ve mescidini sık ziyaret ettikleri belirtilmiştir.

“**Türbeleri ve mahallî ziyaret yerlerini ziyaret ederler.** Kayseri Çingenlerinin en sık ziyaret ettikleri yer Nevşehir’in Hacıbektaş ilçesinde “**Hacıbektaş**” dergâhıdır.”(YS:91)

“...**Battal Gazi Türbesi ve mescidi** Çingenlerin en çok ziyaret ettikleri yerlerden biridir.”(YS:92)

1.5.6.Diğer İnanışlar

Diğer inanışlar bağlamında Emir Kalkan’ın eserlerinde; dinî nikâh, cinlerle ilgili inanışlar, hadis, Ramazan ayı ile ilgili inanış, büyü, evliyalar ile ilgili inanışlar, yemin, nazar ve Çingenlerin inanışlarına dair unsurlar görülmektedir. Nikâhın yerine getirilmesi ile evlilik toplum tarafından onaylanmış olmaktadır. Yasalar, devletin görevlendirmiş olduğu yetkili memurun usulüne uygun bir biçimde gerçekleştirmiş olduğu nikâhı evlilik için geçerli olarak kabul etmektedir. Yasa açısından geçersiz olmasına rağmen imam nikâhı “dinî nikâh” halen yaygın olarak görülmektedir. Kimi aileler medeni nikâhın yanında dinî nikâh da yaptırarak evlilik birliğini kutsal hale getirmektedirler (Örnek, 1977, s. 197). Kalkan’ın, *Bu Taraf Anadolu* adlı eserinde yer alan Ocak hikâyesinde; Şahan’ın uzun yıllar geçmesine rağmen askerden dönmemesi üzerine Ayşe’nin Recep ile dinî nikâh kıyılarak evlendirilmesi, iki şahit bir hoca, okunan dualar ve hatim Kuran, Allah’ın emri ile şeklinde anlatılır.

“ **İki şahit, bir hoca.** Okunan dualar, hatim, Kuran.

Allah’ın emri ile!” (BTA:40)

Halk geleneği bağlamında olağanüstü halleri ile insanların yaşamına etkieden esrarlı yaratıkların var olduğuna inanılmaktadır. Olağandışı olan şartlar içerisinde bu

varlıkları gördüklerini belirtenler bulunmaktadır. Fakat olağanüstü olan bu varlıklar iki kişinin birlikte olduğunda görünmezler. İnsan tek başına iken bu varlıklar çeşitli kılıklarda görünmektedir. Bu varlıkları bütün çeşitleri ile ifade etmek için cin kelimesi kullanılmaktadır (Boratav, 1984, s. 74).

Cinlerin insanlara karşı davranışları çeşitlidir: kızdırılmazlarsa kötülük yapmazlar, kayıtsız olurlar. Cinlerden gelebilecek kötülöklere karşı tedbirli olmayanları, kızdıranları, meydan okuyanları çarpmak, sakatlamak, öldürmek ile cezalandırılırlar (Boratav, 1984, ss. 75-76).

Yapılan bir davranış beğenilmemesi nedeniyle ya da kızdırılmasından dolayı yapılan cezalandırılması durumu, olağanüstü olan bilinmeyen bir gücün bildik biçimde ses ederek kandırılmış olduğu kişiyi bir yere götürmesi, değişik biçimlerde görünmesi gibi temalar gerçekte gelenek içerisinde adı belirtilmiş, özellikleri belli olan olağanüstü güçlerin yaptığına inanılan olaylar arasında yer almaktadır (Çobanoğlu, 2003, s. 222).

Cin inancı Kazak ve Uygurlarda da yaygındır. Uygurlar'da, cinler bir meydana tek başına bulunan ağaçlarda, ıssız ev ve ahır küllük gibi yerlerde bulunmaktadır. Cinler insanlara beyaz yılan, beyaz kedi ve keçi biçiminde görünmektedir. Hemen her şehirde cinli yer bulunmaktadır. Kazaklar ise, cinleri insan gibi düşünmektedirler (Güngör, 1992, s. 10).

Gül Âyinleri'nde yer alan Ayça Gül hikâyesinde; Ayça'nın ruhunun bir kuş olması, ardından ırmak köpüğü teninin çiçek olarak açmasına yer verilir. Ayça gülün rüyalarda yer alması üzerine rüyayı gören kişiyi ninesi çağırıp sabaha kadar inlemesine bağlı olarak sana cin mi musallat oldu ne? Sorusunu sormaktadır. Burada olağanüstü güçlerin rahatsız edici niteliğe sahip olduğu görölmektedir.

“-Sana, dedi, cin mimusallat oldu ne?

Sabaha kadar inleyip durdun yine.”(GA:24)

Gül Âyinleri'nde, Yanık Gül hikâyesinde; canlı cansız ne varsahürmet etmenin, Tanrı'ya hürmet etmek olduğu belirtilir. *'Ben gizli bir hazine idim bilinmeyi sevdim ve beni bilmeleri için halkı yarattım.'* Hadisinin önemli olduğu ifade edilir.

“Ben gizli bir hazine idim bilinmeyi sevdim ve beni bilmeleri için halkı yarattım.’ Kutsi hadisinde buyurulan emirden, Adem’i beni bilmesi için yarattım işareti çıkar.”(GA:150)

Hoşçakal Şehir’de, Ramazan adlı bölümde; dinî inanış görülmektedir. Bubölümde Ramazan ayı hakkında bilgi verilir. Kayseri’de Ramazan aylarında tüm camiler, Hunat Camii, Sahabiye Camii, Ulu Cami, Kurşunlu Cami’nin dolup taşıdığı anlatılır. Şehrin uzak semtlerinde yaşayanların bu camilere geldiği anlatılır.

“Tüm camiler, bilhassa Hunat Camii, Sahabiye Camii, Ulu Cami, Kurşunlu Cami dolup taşardı. Şehrin en uzak semtlerinden bile halk grup grup bu camilere taşınırlardı.”(HŞ:30)

İyi veya kötü sonuç elde etmek için tabiat unsurlarını, yasaları etkilemek, olayların alışılmış olan düzenini değiştirmek amacıyla yapılan işlemlerin tümü büyü olarak adlandırılmaktadır. Türk halk kültürü bağlamında büyü; bir kimseyi sevdiğinden soğutmak, uzaklaştırmak, düşmanını hasta hale getirmek öldürmek için yapılan büyü kötü büyüdür. Bir kişinin karısına karşı sevgi hissettirmek uyandırmak, evine bağlı hale gelmesini sağlamak amacıyla yapılan büyü olumlu büyüdür (Boratav, 1984, s. 106).

Hoşçakal Şehir’de yer alan Ataş Kerem Tutuş Kerem Yan Kerem! Adlı bölümde; birbirlerini seven Kerem ve Aslı’nın hikâyesi anlatılır. İleri gelen kişiler Allah’ın emriyle Aslı’yı Kerem’e isterler. Kesiş Aslı’yı verir büyü yapar. Gerdek gecesinde büyüdü düğmeleri çözemeyen Kerem’in ah çekmesi ile ağzından ateşler dökülür. Aslı’nın saçları tutuşur. Aslı’nın saçlarından da Kerem tutuşur. Sevdalı iki kişi büyüdü alevler içerisinde dönerek birlikte yanıp bir avuç kül olurlar. Burada Aslı ile Kerem’e yapılan büyü kötü bir büyüdür. Yapılan büyü sevenlerin birbirine kavuşmasına mani olmaktadır.

Ve ileri gelenler toplanıp, Allah’ın emriyle Aslı’yı Kerem’e isterler. Kesiş bu ağırlığa dayanamayıp verir Aslı’yı. Verir ya bir de büyü yapar. Ve gerdek gecesi büyüdü düğmeleri bir türlü çözemeyen Kerem öyle bir ah çeker ki ağzından ateşler dökülür... Ve dökülen ateşlerden uzun saçları tutuşur Aslı’nın..Aslı’nın saçlarından da Kerem. (HŞ:83-84)

*“Ve iki sevdalı **büyülü alevler içinde** döne döne, savrulup döne döne birlikte yanıp, kavrulup, bir avuç kül olurlar.”(HŞ:84)*

Hoşçakal Şehir’de, Şâh-ı Melâmet adlı bölümde; Dünya ahretintarlasıdır. Kazanç yeri burasıdır. Burada bulup, bilip, kazanmayana yazıklar olsun. Hadisinin önemli olduğu belirtilir.

*“Peygamberler peygamberi buyurdular ki; **“Eddünya mezre’atül ahire.”** Dünya ahretin tarlasıdır. Kazanç yeri burasıdır. Burada bulup, bilip, kazanmayana yazıklar olsun.”(HŞ:91)*

Hoşçakal Şehir’de, Gözlüğün Osman Emmi adlı bölümde; kahvede oyunoynadıkları masada sık sık kavga çıkar. Osman Emmi de haklı olduğunu ispat etmek için bol bol yemin ederdi.

“Ekmekleri dürüm dürüm,

Pekmezleri şirin şirin,

Onlar nefsimi kör etsin ki.

Kül gözüme boz görünsün.

Ölü karga gözüm oysun,

Sönmüş ateşlere yanayım,

Sivrisinek canımı alsın.” (HŞ:107-108)

Hoşçakal Şehir’de yer alan Deli Yusuf adlı bölümde; yöre halkı,erişilmez bir yükseklikte olan kayısı ağacının tepesinde seccade serili olduğunu görür. Bu duruma şaşırarak halk el feneri ile oraya bakmaya çalışsa da el feneri yanmaz. Sonrasında burada bir veli olduğuna inanırlar. Bu durumdan dolayı kayısı ağacının altına börek, çörek, su, ayran gibi yiyecek içecek bırakmaya başlarlar. Burada gelişen olayda halkın duygu ve düşüncelerinin inanış bağlamında önemli olduğu görülmektedir.

“...En sonunda gece gezen hazretin, namazını dalın ucunda kılan bir veli olduğuna karar verip, ona hürmet beslemeye başlıyorlar.. O artık gözlerinde erişilmez bir evliya, bir ermiş kişi. Kayısı ağacının altına börek, çörek, su, ayran, yiyecek içecek bırakmaya başlıyorlar.” (HŞ:129)

Kalkan, *Kanatsız Kuşlar Şehri'nde* yer alan Şahmeran adlı bölümde; ÇilliRecep'in diğer inanışlar bağlamında anlatımlarına yer verir. Mekke ve Medine şehirlerinin alçıdan yapılmış kocaman maketlerini Çilli'nin sesine uhrevî bir eda katıp, ziyaretçilere tek tek takdim ettiği görülür. Çilli Hacerül Esved, Zemzem kuyusu, Uhud, Bedir ve şeytanın taşlandığı yerleri tanıtır. Ardından Kabe-i Muazzama ve Yavuz Sultan Selim Han'ın gönderdiği som altından mübarek Kabe örtüsünü, Mekke ve Medine şehirlerini, Hira dağını tanıtır. Ömrü yetmeyen, kesesi el vermeyen, kısmeti olmayanların burayı ziyaret etmelerinin önemine değinir.

“Mekke ve Medine şehirlerinin maketleri vardı burada. Alçıdan yapılmış, görkemli, kocaman maketler. Çilli, sesine uhrevî bir eda katarak, ziyaretçilere tek tek takdim ederdi bu mübarek toprakları.”(KKŞ:21)

“Şura Hacerül Esved, burası da mübarek Zemzem kuyusudur.. şura Uhud, Şura Bedir..ve işte şurası da şeytan-ı lâinin taşlandığı yerdir. İşte..ol ifrite her Müslüman burada atar taşı.”(KKŞ:21)

“İşte.. mübarek Kâbe-i Muazzama.. ve işte, padişahımız Yavuz Sultan Selim Han'ın gönderdiği..som altından mübarek Kâbe örtüsü. İşte Mekke-i Mükerrreme.. VE İŞTE Medine-i Âzam.. işte..Efendimizin saklandığı mağara ve işte dinimizin tebliğ edildiği mübarek Hira dağı.”(KKŞ:21)

“Bey efendiler, muhterem hanım efendiler.. ola ki ömrü kifayet etmeyenlerin, kesesi el vermeyenlerin ve de kısmeti olmayanların bu mübarek toprakları, burada dahi ziyaret etmeleri..yarım hac ziyareti sevabındadır ve dahi her dini bütün müslümana, her peygamber ümmetine vaciptir.”(KKŞ:22)

Kanatsız Kuşlar Şehri'nde, Türbedar adlı bölümde; kalabalığın ortasındakalan adamın göğsüne üç adımdan altı kurşun sıkılır. Kurşunların hiçbiri değmez. Birden önüne biri siper olur. Adamı öldü diye bırakırlar. Kurşunu sıkanlar kaybolduktan sonra ihtiyar da bir ışık gibi kaybolur. İhtiyarın adamı korumasında, adama hiç kurşun değmemesinde ihtiyarın göstermiş olduğu keramet önemli bir etkidir.

Bu kalabalığın ortasında kalır ve o kalabalıkta kendine doğrulan bir namlu, üç adımdan göğsüne sıkılan 6 kurşun..lâkin hiç biri değmez kurşunların.. birden bir siluet gibi biri peyda olur önünde, yaşlı, zayıf, elinde

beyaz asa olan biri.. önüne siper olur.. ve kurşunu sıkanlar öldü diye bırakıp kaçıktan sonra..ihtiyar da bir ışık gibi kaybolur.(KKŞ:101)

Türk Düğünü'nde, Mina hikâyesinde; Nikos'a, Ermeniler kendileriyleberaber hareket etmesi için silah verirler. Nikos onlarla beraber hareket etmek istemez. Ermenilerin baskısından kurtulmak için ailesini de yanına alıp gitmeye karar verir. Bu durumu kimsenin bilmemesi gerekmektedir. Bu durumu İbrahim Ağa'ya anlatır. Ondan bu durumu kimsenin duymasını istemediği için Kur'an'a el basıp, yemin etmesini ister. Hikâyede inanış bağlamında yemin önemli yere sahiptir.

“Ama önce Kur'an'a el bas, yemin et. Kimse duymayacak.

“Duymaz,” dedi İbrahim Ağa. “Yemin olsun duymaz.”

“Yok,” dedi “Kur'an'a el bas.”

İbrahim Ağa duvarda asılı Kur'an'ı indirdi, el bastı.”(TD:34)

Bakış anlamına gelen Arapça nazar kelimesi Türkçede; bazı insanların bakışında bulunan zararlı kuvvet özelliği ile bir kişi, hayvan, nesneye bakmasıyla canlı üzerinde hastalanma, sakatlanma, ölüm gibi olumsuz nitelikte bir etki oluşturması olarak ifade edilmektedir(Boratav, 1984, ss. 103-104). Nazardan korunmak amacıyla çeşitli önlemler alınır. Nazardan çocukları korunmak için genellikle nazarlık kullanılmaktadır. Bu nesne, çoğunlukla mavi boncuktur. Nazarlıklar arasında gelişmiş olarak altın ve gümüşten yapılmış maşallahlar yer almaktadır. Bunlar süs görevine de sahiptirler (Boratav, 1984, s. 105).

Yurttaş Sokak'ta; güzel olanların nazardan korunması için, ev edinmenin ne kadar pahalı ve zor olduğunu göstermek amacıyla mahallede bulunan evlerin alınlıklarında besmele ya da maşallah yazılıdır. Bazı evlerde boynuz, inek kafası, mavi boncuk veya mavi boya bulunmaktadır. Bütün bunlar nazardan korunmak amacıyla alınmış önlemler arasında yer almaktadır.

Mahalledeki bu yan yana evlerin alınlıklarında mutlaka ya besmele ya da ‘maşallah’ yazılıdır. Bazı evlerdeboynuz, inek kafası ve mavi boncuk veya mavi boya da bulunur.Bunlar nazarlardan korunmak için alınan önlemlerden bazılarıdır. Ancak, bu, onların sadece inançlarını göstermez, aynı zamanda (ki

hep kıymetli olanlar, güzel olanlar nazardan korunur) ev edinmenin ne kadar zor ve pahalı olduğunu da gösterir. (YS:29)

Yurttaş Sokak'ta, Evler Evler adlı bölümde; Evlerin küçük oluşu ve basitduruşunun nedeninin dünya malının dünyada kalır inancından kaynaklı olduğu belirtilmiştir.

*“...Evler küçüktür. Evlerin bu basit duruşu, onların **dünya malı dünyada kalır inancından** da kaynaklanır.”(YS:34)*

Yurttaş Sokak'ta; Çingenelele dair inançlardan söz edilmektedir.Çingene ismi hakkında yanlış bir inanişaya değinilmektedir. Bu durumun uydurma olduğu ifade edilmektedir. Kutsal kitaplarda Çingenelerin kınanmadığı belirtilmiştir.

Çingene ismi hakkında, onların şiddetle reddettiği yanlış bir halk inanişısı da vardır. Buna göre; Hz. İbrahim'in ateşe atılması sırasında, meleklerin Hz. İbrahim'e yardımlarını önlemek için, Şeytanın telkiniyle “Çin” ve “Gen” isimli bacı ve kardeşin mancınık başında zina yaptıkları ve Çingenelerin bunlardan türediği uydurmasıdır.(YS:88)

“Yine, yanlış bir inanca göre: İsa'yı çarmıha geren çivileri Çingeneler yapmış, bu yüzden lanetlenmişlerdir. Hor görülmeleri, yer yurt sahibi olamayışları da bundan dolayısıdır.”(YS:88)

Anadolu'da “Bir Çingene ile ilişkiye girenlerin cenabetliği, ayakları altındaki tuğla eriyinceye kadar çıkmaz” inanişısı yaygındır. Bu söz her ne kadar onları dışlayan, kerih gören bir anlayış taşısa da, bence, tam tersi bir görüşün ürünüdür. Bu söz, kırsal alanda korumasız ve göçebe yaşayan bu insanları çevrenin şerrinden ve tasallutundan korumak, onlara tasallut edecekleri korkutmak amacıyla söylenmiş bir bilge sözü gibi gelir bana. (YS:88)

“Bu yanlış inançlar onları fazlasıyla incitmekte, hatta bu yüzden Çingeneliklerini bile saklamaktadırlar.

Oysa kutsal kitapların hiç birinde Çingeneler kınanmazlar.”(YS:88)

Olağanüstü varlıklar olan cinlerin; oturduğu, toplanıp eğlendiği uğrak yerlerinin değirmen, hamam, terk edilmiş olan tekin olmayan ev, eski konak, ören, mezar, han, köy odaları, büyük ağaçların alt kısımları gibi mekânlar olduğu ifade edilir

(Boratav, 1984, s. 75). *Yurttaş Sokak'ta*; doğa güçlerine ve kötü ruhlara inanıldığına, bu varlıkların gece ıssız yerlerde bulunduğu ifade edilmiştir.

“Doğa güçlerine, kötü ruhlara inanırlar. Gece, bilhassa ıssız yerlerde cinlerin, perilerin cirit attığına inanılır.”(YS:92)

1.6. Giyim-Kuşam

Giyim ile ilgili olarak birtakım görüşler bulunmaktadır. Bu görüşler; kötü havalardan korunma, süslenme, büyüsel inanç ve utanma duygusudur (Örnek, 1971, s. 94). Bu unsurlar giyim üzerinde önemli rol oynamaktadır. Eski Türkler açısından da giyim önemli bir yere sahipti. Eski Türkler giyim amacıyla bez dokur ve kendir yetirirdi (Kafesoğlu, 2017, s. 306). Giyimin insan hayatında önemli yere sahip olmasının nedenlerinden biri de korunma ve utanma duygusudur. Giyim unsuru insanın toplum içerisinde bulunduğu konumu göstermesi açısından da önem taşımaktadır. Emir Kalkan'ın eserlerinde yer alan kahramanlar giyim özellikleriyle bulunduğu coğrafyanın gelenek ve göreneklerini yansıtmasıyla toplum içerisinde önemli bir değer taşımaktadır.

Bu Taraf Anadolu'da, Çorapsız hikâyesinde; giyim kuşam unsuru bulunmaktadır. Hamdi, yaz mevsimi geldiğinde şehrin sineklerin rahatsızlığından kurtulması için bir kilo sinek toplayıp belediyeye verir. Bunu üç kez yapar. Üç yüz panğonoto alır. Para ile bacağına kilot pantol yaptırır. Parası bitince de kilot pantol neyine, kebab, Harman neyine! der.

“Kilot pantol neyine, kebab, Harman neyine!”(BTA:148)

Gül Âyinleri'nde, Gül-i Rânâ hikâyesinde; büroya gelen bir kızın giyiminden söz edilir. Kızın yeşiller giyindiğine, yeşil takım bir elbise ve sarı gömlek giydiği her şeyi kolaylaştırdığı belirtilir.

“...Yeşiller giyinmişti. Yeşil takım bir elbise ve sarı bir gömlek...”

(GA:30)

Gül Âyinleri'nde, Yayla Gülü hikâyesinde; Yörük kızının belinde gümüş saplı bir hançer takılı olması, tüm giysilerinin İran ipliklerinden oluşması Yörük kızının giyim kuşam biçimini göstermektedir.

“Omzunun bir ucundan bir ucuna fişeklik çevriliydi. Belinde gümüş saplı bir hançer takılıydı. İran ipliklerindendi tüm giysileri.” (GA:40-41)

Ha Bu Diyar’da, Burç hikâyesinde; bir işyerinin üst katında restoran bulunduğu, restoranda çalışanların giyim kuşam biçiminin olduğu ifade edilir. Restoranda çalışanlar lacivert takım elbise, yakaları süslü, kravatlı giysiye sahip olan komi ve şeften oluşan kişilerdir.

“...Öyle güzel elbiseleri var ki her birinin, hep lacivert takım elbise, yakaları süslü, hepsi kravatlı, kiminin adı komi, kiminin adı şef.”(HBD:75)

Hoşçakal Şehir’de, Döne Bibi adlı bölümde; Döne Bibinin; başında kara poşi, kara yazma, kara çatma üstünde kara işlik, kara yelek, kara önlük, kara kuşak, kara dolama ve ayağında yanları patlak, eski bir çarıkla yola düştüğünden söz edilir.

“Başında kara poşi, kara yazma, kara çatma..üstünde kara işlik, kara yelek, kara önlük, kara kuşak, kara dolama ve ayağında yanları patlak, eski bir çarıkla düştü yollara.”(HŞ:59)

Hoşçakal Şehir’de, Hacı Bey adlı bölümde; Zümrüt Hanım ile Hacı Beyin evleneceği sırada yaralanmaları, Zümrüt Hanımın gün geçtikten sonra iyileştiği ifade edilir. Gün olur kara çizme, haki pantol, fişeklik, palaska, mavzer, hançer, bir şahin gibi küheylan üstünde süzülür. Tüm aşiretler içerisinde Zümrüt kızın adı Hacı Bey olarak anılır.

“Gün oldu; kara çizme, haki pantol, fişeklik, palaska, mavzer, hançer... bir şahin gibi süzüldü küheylan üstünde.”(HŞ:76)

Hoşçakal Şehir’de, Şâh-ı Melâmet adlı bölümde; Ahi teşkilatı ile Bacılar teşkilatının bir bölüğünün ordu için çalıştığı anlatılır. Ordu için askerlere zırh ve silah, kalkan, kılıç ve elbise, ayakkabı, giyecek hazırlamışlardır.

“...Askerlere zırh ve silah, kalkan, kılıç ve elbise, ayakkabı, giyecek hazırladılar.”(HŞ:89)

Kanatsız Kuşlar Şehri’nde, Çavuş Ağa adlı bölümde; giyim kuşam bağlamında şapka unsuru öne çıkar. Hüseyin Emmi kafasında Hollanda fotörü elinde tespah ile şehri tur eder.

“Neler gördü bu güne kadar. **Hollanta fotörü kafasında tesbih elinde.. şöyle bir tur eder şehri..iki lâf çalar sağda solda.**” (KKŞ:77)

Kayıp Yüzler’de, Kıyam hikâyesinde; camiye gelen kişilerin giyim ve kuşamına yer verilmektedir. Camide, zengin, fakir, ağa, bey gibi ayrı gayrının olmadığı belirtiliyor. Feraceli, ihramlı, şalvarlı, etekli ihtiyarlar ile saçları jöleli gençler camiye gelmişler. Burada her şey doğallık içindedir.

“...**Feraceli, ihramlı, şalvarlı, etekli ihtiyarlar, saçları jöleli gençler...**

Kapıda, iki sıra dizilmiş, gülsuyu dağıtan dal endam kızlar...”(KY:8)

Kayıp Yüzler’de, Şeytanın Arkadaşı hikâyesinde; şehrin ortasında bulunan kıraathanesini bir bankaya satan adam ortalıkta epey bir görünmüyor. Bir gün kiran-tuvalet ortaya çıkıyor. Kış mevsiminde sırtında kalın palto, boynunda yün kaşkol, elinde tespih, bir iki gün şehrin bir ucundan bir ucuna gezmektedir.

“Herkes bir şeyler söylüyordu ki bir gün kiran-tuvalet çıktı ortaya. Mevsim kıştı. **Sırtında kalın yün palto, boynunda yün kaşkol, elinde tespih, bir iki gün gezip durdu şehrin bir ucundan bir ucuna.**”(KY:80)

Kayıp Yüzler’de; yurdun her bir köşesinde öğretmenlik yapmış olan hocanın giyim kuşamı anlatılır. O her zafer bayramında Yedek subaylığından kalma askerî elbiselerini giyip eşiyile geçit alanına geçtiği anlatılır. Öğretmenlikten birkaç yıl önce emekli olan hoca; her gün sınıfa gidiyormuş gibi giyinirdi. Tertemiz kroveze takım elbisesi, kravatı, fötr şapkası ve bastonu ile yola düşmektedir.

“Her zafer bayramında yedek subaylığından kalma **askerî elbiselerini giyer, eşiyile birlikte geçit alanına dikilirdi.**”(KY:154)

“...Yine de her gün yeniden sınıfa gidiyormuş gibi giyinirdi. Tertemiz **kroveze takım elbisesi, kravatı, fötr şapkası ve bastonu ile yola düşer.**”(KY:158-159)

Türk Düşünü’nde, Gazi hikâyesinde; giyim kuşam unsuru bulunmaktadır. Yolda olan yolcuların karnı acıkınca köyün birinde durup ekmek istemek için bir evin kapısında dururlar. Siyah şalvarlı, basma gömleği, boncuklu yazmasıyla kuzuları avludan çıkararak genç bir gelinden ekmek isterler.

“Siyah şalvarlı, basma gömleği, boncuklu yazmasıyla genç bir gelin kuzuları çıkartıyordu avludan.” (TD:41)

1.7. Yardımlaşma ve Dayanışma

Ha Bu Diyar’da, Rüzgâr Hasan hikâyesinde; Hasan adlı bir çocuk boyacılık yapmaktadır. Onun durumunu gören bir kişi ona yardımcı olmaya, onun harçlığını vermeye çalışır. Hasan bunu kabul etmese de yardımcı olan kişi borç olarak al. Büyüyüp para kazandığın zaman verirsin diyerek Hasan’ı ikna eder, yardımcı olur.

“-Bak, dedim. Karşılıksız değil, büyüdüğün zaman, çok para kazandığın zaman sen bana daha fazlasını verirsin, tamam.

-Borç yani, dedi.

-Borç, dedim.”(HBD:15)

Ha Bu Diyar’da, Muhammed hikâyesinde; yardımlaşma ve dayanışma bağlamında anaların balkonlara ekmek ufaladığı, çocukların bahçe kenarına pay bıraktığı, belediyenin yaban hayvanları için yükseklerle yiyecek attığı belirtilir.

“Analar balkonlara ekmek ufalayıp serper, çocuklar bahçe kenarlarına pay bırakır, hatta belediye yaban hayvanları için yükseklerle yiyecek atarlar.”(HBD:25)

Ha Bu Diyar’da bulunan Muhammed hikâyesinde; mahallenin muhtarı Süleyman Amca, bir mühendisin bürosuna giderek ona mahalleye yeni taşınan Niğdelilerin durumunu anlatır. Onların çocukları olan Muhammed’e bir iş bulmaları gerektiğini belirtir. Mühendis, matbaacı Seyfi Usta’dan elemana ihtiyacı olup olmadığını öğrenir. Muhammed’i, Seyfi Usta’nın yanına vererek ona iş bularak yardım ve dayanışmada bulunurlar.

“Anlattım her şeyi.

-İhtiyacın var mı, dedim.

Hoş, ihtiyacı olmasa da kırmazdı beni.

-Başım gözüm üstüne mühendis bey, dedi. Yarın al getir delikanlıyı.”

(HBD:28)

Ha Bu Diyar'da, Sır hikâyesinde; simit satan ve zor bir durumda kalan çocuğa yeni evli olan genç öğretmen bir çift yardımcı olur. Parası olmayan çocuğa bir onluk adam, bir onluk da eşi verir. Çocuğun saçlarını okşayıp gözyaşlarını silerler. Çocuk rahatlar ve kendine gelir.

*Ayağa kalktı, pantolonunun arka cebinden cüzdanını çıkardı, **bir onluk seçip içinden çocuğa verdi.***

-Hadi bakayım artık ağlama.

Çocuğun ağlaması kesildi.

*Eşi tutup elinden ayağa kaldırdı küçüğü, **bir onluk da o verdi.Saçlarını okşadı, gözlerini sildi yeniden.***

Sevindi çocuk, dirildi sanki, kendine geldi bir rahatlık yayıldı yüzüne.

(HBD:164)

Hoşçakal Şehir'de, Deli Bekir Dinlenme Tesisleri adlı bölümde; belediye başkanının ucuz arsa üretmesi, yoksul insanları ev sahibi yapması, yazar, çizer ve sanatçılara sahip çıkarak yardımlaşma ve dayanışmaya önem verdiği belirtilir.

*“Varoşlarda **ucuz arsa üreterek, binlerce yoksul insanı ev sahibi yapmış. Kayserili tüm yazar çizerlere, tüm sanatçılara sahip çıkmıştı.**”(HŞ:153)*

Hoşçakal Şehir'de, Su Yolu adlı bölümde; su arkı kapanır. Su arkını açmaya imkân yoktur. Görevliler gelirler, su arkını açmaya başlarlar. Bu sırada Hüsnü Emmi, çalışanların suyunu, çayını, sigarasını karşılar, ihtiyar halinde onlara üç öğün yemek taşır. İş bitince hesaplarını cebinden öder. Hüsnü Emmi yardımlaşma ve dayanışma açısından önemli görevi yerine getirmiş olur.

*“Çalışanların yemeklerini, suyunu, çayını, sigarasını **her gün Hüsnü Emmi karşılar, ihtiyar halinde üç öğün çalışanlara yemek taşır. Ve iş bitiminde hesaplarını yine cebinden öder. Ve köyün kaderine terk edilmiş asırlık ağaçları, bitkisi, yeşili suya kavuşur.**”(HŞ:176)*

Kanatsız Kuşlar Şehri'nde, Sarı Yazma adlı bölümde; Merhum Halil Ağanın karısı altınları çocukların masrafının karşılanması için yardımlaşma ve dayanışma amacıyla okula bağış yapar.

“...Güçlülükle düğümlerini çözdü yazmanın, açtı ve açar açmaz bir yığın altın yayıldı masanın üzerine. Sapsarı, büyüklü küçüklü bir yığın altın. Müdür şaşırды, hademe şaşırды.

“Teyze” dedi, “nedir bu?”

“Alın” dedi, “ırahmetliden galma, nideceem ben, uşaklara mesarif edin.”(KKŞ:83)

Kayıp Yüzler'de, Kaos hikâyesinde; yıllar öncesinde otobüs durağında çantasını unutan birinin unuttuğu çantayı bulurlar. Aradan yirmi iki yıl geçmiştir. Kimi kimsesi olmayan kadın yıllarca yaz, kış zengin evlerinin merdivenlerini silerek parayı tamamlayıp yerine koyar. Bu hikâyede; aradan yıllar geçmesine rağmen çantayı bulan kadın çantanın sahibine ulaşmış, çantasını teslim etmiştir. Kaos hikâyesi; bu yönüyle yardımlaşma ve dayanışmaya, sosyal normlara bağlılığı yansıtmaktadır.

Bu kadın benim baldızımdır, dedi. Çantanızı bu bulmuş. Sizi bulup iade etmeyi istemiş, ama kocası bırakmamış. Ayyaş, hayırsız bir kocası vardı. Öldü nitekim. İçindekileri alıp, çantayı kömürlüğe atmış.

İçinde ne olduğunu hatırlıyor musunuz?

Düşündü bir süre.

Hatırladı.

Kimliği içindeydi ve çantayla birlikte kaybolmuştu.

Yeniden çıkartabilmek için çok uğraştığı için hiç unutmamıştı kimliğini ve onu hatırladı.

Kimliğim dedi, kimliğim. Birkaç anahtar ve bir miktar para.

Kaç liraydı paranız?

Durdu gerilere gitti, düşündü. O sıralar ev yaptırıyorlardı. Kapı pencere vs. almak için ayırdıkları paraydı o. Deste halinde gözlerinin önüne geldi para.

2050 dolardı

Buyurun dedi. Alın çantanızı.

Başka bir şey yapamazdı, kalkıp aldı çantayı. Geri yerine dönüp, oturdu.

Açın! dedi yaşlı adam. Lütfen açın ve bana bakın.

Gerek yok efendim! dedi.

Hayır. Dedi adam, ısrar etti. Açın ve bakın lütfen.

Açtı.

Kimliği, anahtarlar ve bir miktar para vardı.(KY:29-30)

Kayıp Yüzler'de, Çiçekler hikâyesinde; gözlerinden şefkat, merhamet akan yardımlaşma ve dayanışmaya önem veren yaşlı bir köy öğretmeni karlar eriyip yollar açılınca maaşını almak için ilçeye gider. Eline geçen para ile kalem, defter, tebeşir, çocuklara ilaç, ayakkabı ve çanta alarak köye döner.

*“...Üç, beş ayda bir, karlar eriyip de yollar açıldığında maaşını almak için ilçeye iniyor, **eline geçen parayı kalem, defter, tebeşir, çocuklara ilaç, ayakkabı, çanta için harcayıp, kucağı dolu geri koşuyordu köyüne.**” (KY:74)*

Kayıp Yüzler'de, Şeytanın Arkadaşı hikâyesinde; çay ocağını satan kişi aldığı parayla yardım yapmaya başlamıştır. Şehrin dört bir yanını gezmektedir. Taksicilerin yanına gidip onlara beni terminale at, beni meydana at diyerek siftah yapmamış olan taksicileri sevindiriyor. Onlara para kazandırmış, iş çıkartmış olmanın keyfiyle evine dönmektedir.

“Evlat, beni meydana atıversene!

İştahla, sevinçle koşuyor taksi sürücüsü.

Bu böyle terminale git, meydana gel, akşama kadar defalarca sürüyor.

Onlara para kazandırmış, iş çıkartmış olmanın keyfiyle dönüyor eve.”(KY:81)

Kayıp Yüzler'de, Şeytan Çatlata hikâyesinde; Kızıklı Teyze'nin çantasında bir aylık ailenin geçimini sağlayacak kadar para bulunması, yaptığı yardımları komşulardan bile saklamasıyla yardımlaşma ve dayanışmaya önem verdiği görülmektedir.

“Sürüklediği o eski çantanın içinde mutlaka bir ailenin aylık geçimini sağlayacak kadar para bulunurdu.Kime götürür, kimlere yardım eder kimse bilmezdi. Kimseye de söylemezdi. Hatta yaptığı bu yardımları konu komşudan bile saklardı.”(KY:103)

Kayıp Yüzler’de, İz hikâyesinde; yardımlaşma ve dayanışma unsuru bulunmaktadır. Kara Hamdi ev kirasını ödeyemeyince dışarı atarlar. Bekçiler onların yağmurdan korunması için yardımcı olup ileride bulunan inşaata taşınmalarını sağlarlar. İnşaatın patronu Kara Hamdi’ye ev verir. Sen rahmetli babama benziyorsun. Seni bırakmam. Ömrün oldukça burada otur der. Ben de babamı anmış olurum diyerek, elini öper. Burası senin deyip, çıkıp gider.

“Soğukta böyle olmaz Hamdi Emmi!” dedi. “Yardım edelim de ilerideki inşaata taşının bari. Hiç olmazsa yağmurdan korunursunuz.”(KY:114)

“Sen rahmetli babama benziyorsun. Seni bırakmam. Buradan ayrılma. Ömrün oldukça otur burada. Ben de seni gördükçe babamı yâd edeyim!

Sonra elini tuttu, öptü.

“Bura senin!” dedi. Çıkıp gitti.” (KY:119)

Türk Düğünü’nde, Solgun Bayraklar hikâyesinde; yolculuk yapan yolculara Anadolu köylüsü rastlar. Yolculara yolunuz epey var diyerek akşamlayalım da öyle gidiniz der. Yolcular da burada Anadolu köylüsünün yardımlaşma ve dayanışmayı seven, gönlü ve sofrası açık fedakâr insanlar olduğunu görür.

“Duygulandım. Bu da diğer insanlarımız gibiydi. Anadolu köylüsü hep böyledir zaten; gönlü açık, sofrası açık, fedakâr insanlardır.” (TD:12)

Türk Düğünü’nde, Yardım hikâyesinde; ihtiyaç sahipleri yardım almak için nüfus cüzdanları ile sıraya geçtiler. Yakup kendisine verilen kâğıdı aldı. 43 numara ayakkabı, L beden elbise, yağ, salça, makarna, nohut, pirinç, fasulye, çay, şeker, helva, reçel, peynir, zeytin, sabun deterjan alır.

“Şimdi ihtiyaç sahipleri nüfus cüzdanlarıyla birlikte sıraya geçsinler.” (TD:114)

“43 numara ayakkabı, L beden elbise, yağ, salça, makarna, nohut, pirinç, fasulye, çay, şeker, helva, reçel, peynir, zeytin, sabun, deterjan alacaksın!”(TD:114)

Türk Düğünü’nde, Zoro hikâyesinde; bir kişi Zoro’ya yardım eder. Onu alıp evine götürür. Yıkar, kirleri gidince yakışıklılığı ortaya çıkar. Salonda halıların üstünde zıplar. Adını Zoro koyarlar.

“Alıp getirdim eve.

Yudum, yıkadım.

Ne de güzelmiş, meğer kirleri gidince yakışıklılığı ortaya çıktı.

Salonda halıların üzerinde zıplayıp durdu bir iki gün.

Arada bir havlıyor, sesi gövdesinden büyük.

Adını Zoro koyduk erkek diye.” (TD:160)

Yurttaş Sokak’ta, Evler Evler adlı bölümde; evlerin birbirine bitişik olmasının nedenlerine değinilir. Bu nedenler arasında; güvenlik, ekonomik koşullar, ısınma, kolektif yaşam, yardımlaşma ve akrabalık ilişkileri gelmektedir.

“...Evler birbirine bitişiktir. Böyle olmasının elbette çeşitli nedenleri vardır. Her şeyden önce güvenlik ve ekonomik koşullar, ısınma ve kolektif yaşam, yardımlaşma ve akrabalık ilişkileri bunların başında gelir.”(YS:29)

İKİNCİ BÖLÜM

EMİR KALKAN'IN ESERLERİNDE HALK EDEBİYATI UNSURLARI

2.1. Anonim Halk Edebiyatı

Toplum tarafından benimsenmiş olan oluşturan kişinin bilinmediği halk bilimi ürünleri halkın ortak anonim kültür mirası olarak görülür. Toplumun beraberlik ve bütünlüğü açısından önemli yere sahip olan bu ürünler toplumu aynı hedefler bağlamında birleştirerek topluma birer kimlik kazandırma görevine sahiptir (Durbilmez, 2013, s. 104).

Halk edebiyatı; folk-literature şeklinde bilinen gelenekliedebiyat bağlamında söyleyicisi unutulmuş olan manzum, mensur anonim olan edebiyat ürünlerinin yanı sıra gelenek bağlamı içerisinde üretilen ferdî ürünlerden meydana gelmektedir. Ortak kültür edebiyatı içerisinde kabul edilen bu ürünlerin şiir kısmında mani, ninni, ağıt, türkü, destan, manzum tekerleme, manzum bilmece, manzum atasözü, manzum alkış ve kargışlar gibi manzum ürünler bulunmaktadır (Durbilmez, 2013, s. 105).

2.1.1. Manzum Türler

Emir Kalkan'ın eserlerinde manzum türler içerisinde yer alan; ağıt, türkü, mani, tekerleme türlerine dair örnekler mevcuttur.

2.1.1.1. Ağıt

Ağıt, üzerine çeşitli tanımlar yapılmıştır. İnsanın ölüme karşı veya başka bir varlığı kaybettiğinde hissetmiş olduğu korku, üzüntü ve feryat gibi duyguların düzenli ve düzenli olmayan söz ve ezgilerle dile getirildiği türkülere Batı Türkçesi'nde genellikle ağıt adı verilmektedir. Ağıt söyleyen kişiler için ağıtçı sözü yaygın olarak kullanılmış ve ağıt yakmak deyiimi meydana gelmiştir (Elçin, 2004, s. 290).

Ağıtlar: Ölen kimsenin ardından, ölen kişiyi yücelten ve belirli bir makama bağlı olarak okunan, toplumda önemli yere sahip olan kimselerin ardından ya da büyük felaketlerin, kayıpların ardından söylenen şiir ve mersiyelerdir (Kâmil, 1979, s. 12).

Genelde ölüm veya acı duyulan bir olay karşısında insanların dert, üzüntü ve duymuş olduğu ızdırabı manzum şekilde, ifade etmeleri ağıt olarak adlandırılır. Ağıt söyleme biçimi bir yetenek işidir. Her insan ağıt söyleyemez (Şimşek, 1991, s. 55). Her ağıtın bir söyleniş nedeni ve hikâyesi bulunmaktadır. Çok sevilen bir insanın ölümünün ardından ağıt söylendiği gibi acı haber, kaza, felaket, kaybolan eşya ve ölen bir hayvan için de ağıt söylenebilir. Genelde her ağıtın başlangıcında o ağıtın niçin ve ne zaman söylendiği anlatıcılar tarafından kısa hikâye edilir (Şimşek, 1991, s. 55). Anadolu’da da ağıt söylemenin belli kuralları bulunmaktadır. Bu kurallar bölgelere göre değişiklik göstermektedir. Bazı bölgelerde kadınlar cenazenin başında tek tek ya da hep birlikte ağlar, ölen kişiyi yüceltirler. Bazı bölgelerde de, ağıt töreni cenazenin evden çıkarılmasının ardından yapılmaktadır. Göğüs, bağır döğülür, saçlar yolunup yüzler yırtılarak ağlaşılır (Kâmil, 1979, s. 12).

Kalkan, *Mor Feryatlar Afşar Ağıtları* adlı çalışmasında; Afşarların, ataları olan Oğuzlardan itibaren bırakmadan yüzlerce yıldan beri köklü gelenekleri olan ağıt yakma geleneğini devam ettirdiklerini ifade eder (Kalkan, 2012, s. 21). Emir Kalkan’ın eserlerinde ağıt unsuruna dair örnekler tespit edilmiştir.

Bu Taraf Anadolu’da, Ben Garip İlim Garip hikâyesinde; babasını anlatan hikâye kahramanı babasının çekmiş olduğu sıkıntılar için; Vay benim ilsiz babam, ağızsız dilsiz babam. Vay diye ağıt yakar.

“Vay benim ilsiz babam, ağızsız dilsiz babam... Vay!” (BTA:64)

Bu Taraf Anadolu’da, Şefaatchi hikâyesinde; oğlu başka şehirde çalışan anne oğlunun çekmiş olduğu sıkıntılar için ağıt yakar. Vah yavrum aylardır karnına bir sıcak çorba girmede diye ağıtın ucundan tutturur.

“-Anası durup durup “Vah yavrum, aylardır karnına sıcak bir çorba girmede.” Diye ağıtın ucundan tutturuyor.” (BTA:70)

Kalkan, *Ha Bu Diyar'da* yer alan Muhammed hikâyesinde; işçıkışında bileti olmadığı için otobüse binemeyen Muhammed'in donarak vefat etmesi üzerine duyulan üzüntü ve ağıtı Muhammed, ah Muhammed mahcup ve çekingen Muhammed şeklinde dile getirmiştir.

*“Muhammed, ah Muhammed, mahcup ve çekingen Muhammed...
”(HBD:33)*

Hoşçakal Şehir'de, Döne Bibi adlı bölümde; Döne Bibi'ninyaşamı ele alınır. Irak çöllerinden sıkılan düşman kurşununun Berçin Yaylasında Döne Bibi'nin göğsüne saplanması sonucunda Döne Bibi vefat eder. Döne Bibi'den geriye ak saçlarını yolarak söylemiş olduğu ağıtların kaldığı ifade edilir.

Ardından ağıtları kaldı sadece. Ak saçlarını yolarak söylediği ağıtlar;

Oğlum kalmadı ocakta

Atım kalmadı bucakta

Ne yatarsın aslan oğlum

Öğle vakti çöl sıcakta

Mezarına taş olayım

Baş ucuna kuş olayım

Sen yalnız yatma oğlum

Ben yanına eş olayım

Memmedim geldi şafaktan

Seçilmez selvi kavaktan

Düşümde gördüm oğlumu

Baktı savuştu penekten

Taş olsa adam dayanmaz

On beş günde iki şelek

Beni serçe vursa yıkar

Benimle uğraşma felek. (HŞ:61)

Kanatsız Kuşlar Şehri'nde; Ebe Hatunun soyunun büyüklerini 1915 yılında Ermeni baskınında kaybettiği anlatılır. Ermenilerin Fransızlar ile birlik olup Haçın Türklerine yaptığı zulümler Ebe Hatun tarafından ağıtlarla dile getirilmiştir.

Ermenilerin Fransızlarla birlik olarak Haçın Türklerine yaptıkları bu zulmü bu katliamı, ebem, zaman zaman söylediği ağıtlar da da dile getirirdi:

Haçın'da kanlı pazarı

Var mı kitapta yazarı

Bunu da duymuş var mola

Yalan dünya kurulalı

Çuha gömlek çuha yelek

Bize bunu yu diyorlar

Ocak başlarından yırak

Bebek bişti ye diyorlar

Bir çift kabut püsküllü fes

Almaz Selbi'min kucağı

Her ocaktan birkaç şehit

Battı kaytancı ocağı

Genco kürdü getirdiler

Deyneğinen döve döve

Diri diri yüzüyorlar

Özne gibi öve öve

Evlerinin önü kuyu

Uyu Selbi kızım uyu

Hücum ettik alamadık

Soyka kalsın Sultansuyu

Gökte melekler uyandı

Kılıcım kana boyandı

Yedi düvelin önünde

Osmanlıydı ki dayandı (KKŞ:156)

Kanatsız Kuşlar Şehri'nde; Ebe Hatunun vasiyetinin köyünde toprağa verilmek olduğu kendi halinde gizli gizli söylediği ağıtlarda görülmektedir.

*“Baba yurduna gömülmekti vasiyeti. Köyüne doğduğu topraklara duyduğu özlemi gizli gizli, kendi kendine söylediği **ağıtlardan** anlardık:*

Gene yaz kılığı geldi

Ne güzel yeşerdi otlar

Kadir bilir kıymat bilir

Kadanı altyım Toklar”(KKŞ:159)

Kalkan, *Yurttaş Sokak'ta*; Ermenilerin Türk ve Müslüman halkı yaptığı zulümlerin unutulmadığını bunların kitaplara, romanlara, ağıtlara konu olduğunu ifade etmiştir. Kitaplara, romanlara konu olan ağıtlar ölen kişiye karşı duyulan değeri göstermektedir. Ayrıca ağıtlar sayesinde yaşanan önemli olaylar kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır.

*Uyu Hacı Beyim uyu,
Haçın oldu kanlı guyu
Hücum ettik alamadık
Soyka kalsın Sultansuyu
Haçın'da kanlı pazarı
Var mı kitapta yazarı
Bunu da duymuş var m'ola
Yalan dünya gurulalı*

*Yaşa Şükriü beyim yaşa
Kan bulanmış çatık kaşa
Kaytancı Hössüüün Ağanın
Sarığı dolanmış taşa*

*Çuha mintan çuha yelek
Bize bunu yu diyorlar
Ocak başlarından yırak
Bebek pişti ye diyorlar*

Gapı gapı geziyorlar

İfadeler yazıyorlar

Düşman başına vermesin

Oğlak gibi yüzüyorlar (YS:139)

2.1.1.2. Türkü

Türkiye’de sözlü gelenek bağlamında bir ezgiye bağlı olarak söylenen halk şiirinin her çeşidini göstermede en çok kullanılan tür türküdür (Boratav, 1969, s. 162). Türküler; düzenleyicisi belli olmayan, halkın sözlü geleneğine bağlı olarak gelişmiş, çağ içerisinde bulunduğu yere bağlı olarak şekil ve biçim bakımından değişiklikler gösterebilen, her zaman ezgiye bağlı olarak söylenen şiirlerdir (Boratav, 2004, s. 163).

Türküler, genellikle herkesin anlayacağı ortak, sade ve doğal bir dille, hece ölçüsü ile söylenir veya yazılır; aruzdan oluşan örnekleri de mevcuttur (Elçin, 2004, s. 195).

Türkülerin özünde musikî yer almaktadır. Musikînin olmadığı güfte düşünülemez. Bununla birlikte hece ve aruz ölçüsü ile söylenilmiş veya yazılmış türkü adlı bestesi yapılmamış şiirler cönkler ve mecmualarda yer almaktadır (Elçin, 2004, s. 195). Halk edebiyatının zengin ürünleri arasında yer alan türküleri konularına, şekillerine ve ezgilerine göre üç biçimde sınıflandırmak mümkündür. Bu sınıflandırmalar bağlamında beste esasına göre yapılmış olan sınıflandırma daha dayanıklı ve mühimdir. Bu duruma bağlı olarak türküler uzun hava ve kırık hava olarak iki kolda toplanır. Usule göre çalınmayan, sanatçının isteğinin ön planda olduğu, Batı musikîsinde konuşma biçimi karşılığında olan ezgiler uzun hava olarak adlandırılır. Bozlak, Maya, Divan, Egin, Hoyrat, Çukurova, Türkmânî bu grup içerisinde yer alır. Ölçüsü ve ritmi belli olan ezgilerin de kırık hava içerisinde yer aldığı düşünülmektedir. Karadeniz Horonları, Kuzey Doğu Bar’ları ve Batı Anadolu Zeybekleri gibi oyunlarda kırık hava sürekli görülmesi özelliği ile önemli yer tutar (Elçin, 2004, s. 196).

Kalkan, *Bu Taraf Anadolu’da* yer alan Nezir Vay hikâyesinde; Siirt’etürkü söylemek için giden Nezir’i anlatır. Nezir, tüm hüneri ve yüreğini dökerek genç sesini açık camlardan ovalara yayar. Ezo gelin benim olsan vermem seni feleğe türküsünü söyler. Ardından daldalanım, dalım yok daldalanım türküsü ile devam eder. Nezir’in

Siirt'e türkü söylemek için gitmesinden halk edebiyatı açısından türküye verilen önem anlaşılmaktadır.

“Ezo gelin benim olsan, seni vermem feleğe!” (BTA:24)

“Daldalanım, dalım yok daldalan...ım!” (BTA:25)

Bu Taraf Anadolu'da, Hal Böyle Böyle hikâyesinde; kara yağız incecikbir delikanlı olan Ruşen Ali'nin yanık sesi ile söylediği “Ciğerim anamı göresim geldi/Açıp mezarını giresim geldi” türküsünün yürekleri dağladığına değinilir.

“Ciğerim anamı göresim geldi

Açıp mezarını giresim geldi...”(BTA:44)

Bu Taraf Anadolu'da yer alan Ben Garip İlim Garip hikâyesinde; efkârlanan bir baba elini kulağına atıp “Ben garip ilim garip/Ağzımda dilim garip” türküsünü söyleyerek garip bir insan olduğunu belirtmektedir.

“Ne zaman efkârlansa, atıp elini kulağına bir türkü söylerdi babam.

Ben garip ilim garip,

Ağzımda dilim garip.”(BTA:64)

Gül Âyinleri'nde yer alan Azad Gül hikâyesinde; Ahmet'in “Tren gelir hoş gelir!” diye aynı türküyü söylediği türkünün bu kadarını bildiğine, ellerini çırpıp, bu dizeyi tekrarlayıp durduğuna değinilir.

“...Türküler öğretiyorum ona. Ama o hep aynı türküyü söylüyor;

“Tren gelir hoş gelir!”

Bu kadarını biliyor. Ellerini çırparak, coşkuyla hep bu dizeyi tekrarlayıp duruyor.” (GA:79)

Ha Bu Diyar'da yer alan Rüzgâr Hasan hikâyesinde; emekli ve yorgunolan, çevre ilçe, köylerden göçüp gelen köyden kaçmış olan ama şehirli olamayan insanların durumu “Ne kız oldum ne gelin / Ateşe yandım ancak”türküsü ile anlatılır.

“...Hepsi de çevre ilçelerden, köylerden göç edip gelmiş, köyden kaçmış ama şehirli de olamamış, tıpkı şu “Ne kız oldum ne gelin / Ateşe yandım ancak”diye başlayan türküdeki gibi harcanıp gitmiş varoşların insanları.”(HBD:9)

Hoşçakal Şehir’de yer alan Ataş Kerem-Tutuş Kerem-Yan Kerem adlı bölümde Kerem kahırlarını söze dökerek, mezarın başında o alev türküsünü söyler.

Ve saza döker, söze döker kahırlarını.

Ve bu mezarın başında söyler o alev türküsünü.

Yazımı kışa çevirdin

Bak gözümden yaşa Leyla’m

Mevla’m ayrılık vermesin

Gökte uçan kuşa Leyla’m

Kerem’in çektiği ardır

Daim işi gücü zardır

Bu rüzgâr başka rüzgârdır

Her dem esmez başa Leyla’m...(HŞ:83)

Hoşçakal Şehir’de yer alan Gözlüğün Osman Emmi adlı bölümde;Gözlüğün Osman Emminin, varsa ‘deplek’ denilen tef eşliğinde, yoksa kibrit kutularını tef gibi çalarak kendi düzdüğü türküleri söylediği görülmektedir.

“Yekte yarım yekte

Bastırmalar denkte

Sumaklı mantıya gayrette mestim

Yumulun gardaşlar afiyet olsun

Dağdan kestim kereste

Kuş besledim kafeste

Amanın bızdık bızdık

Kuru ekmekten bezdik

Yağlı gatmer olsa

Garnım bekmez dolsa.”(HŞ:107)

Hoşçakal Şehir’de yer alan Erkilet adlı bölümde; Âşık Hasan’ın ‘Erkilet güzeli bağlar bozuyor’ türküsü ile Türkiye’nin Erkilet’i bildiğine değinilir.

“Âşık Hasan’ın meşhur; ‘Erkilet güzeli bağlar bozuyor’ türküsünden dolayı tüm Türkiye bilir Erkilet’i.”(HŞ:162)

Kalkan, *Kanatsız Kuşlar Şehri’nde* yer alan Yandım Ataçlara SöyünmemGayri adlı bölümde; acılı bir şehit kızı ile varlıklı bir ailenin oğlunun evlenmesini anlatır. Bilmediği ve tanımadığı bir yerde tek başına kalan şehit kızı boynunu büküp bekler. Derdini söyleyecek kimsesi olmadığı için duygu ve düşüncelerini dizelere döker. Şehirde gökyüzünü seyre dalarak uyuyan çocuklar sabah vakti hep bu türkü ile uyanırlar. Bu türkü yorgun, ezgin ve sitem dolu bir kahır türküsüdür.

Gür ve görkemli ceviz ağaçlarının, birbirine karışmış meyve dallarının arasından süzülüp gelen, yorgun, kırgın, ezgin, sitem dolu bir kahır türküsüdür bu:

Gesi bağlarında bir oylum kaya

Düşmüşüm derdine ne diyon bana

Bir yüzük gönderdim yadigâr sana

Tak tak parmağına dar mı geliyor

Öksüzü alması ar mı geliyor!(KKŞ:12)

Kanatsız Kuşlar Şehri’nde yer alan Bayazitoğlu adlı bölümde;Çok gün görüp geçiren Bayazitoğlu uzun aradan sonra kendisini düzeltir. Görüp geçirdiği günlerin ardından “Ankara’da yedim taze meyveyi / Boşa çiğnemişim yalan dünyayı” türküsünü söyleyerek duygularını dile getirir.

“...Arada bir, ‘Ankara’da yedim taze meyveyi / Boşa çiğnemişim yalan dünyayı’ türküsünü söyler.”(KKŞ:66)

Kanatsız Kuşlar Şehri’nde yer alan Kırçıl Emmi adlı bölümde; KırçılEmmi aklına gelen “Erivan’dan çıktım sabah er iken/Ben feleği gördüm adam yer iken” adlı Kars’ın bir hoyratını okur.

“...Kars’ın bir horatı geldi aklıma:

Erivan'dan çıktım sabah er iken

Ben feleği gördüm adam yer iken” (KKŞ:137)

Türk Düğünü'nde yer alan Bozlak hikâyesinde; Kamber düşmaninköylülere karşı harekete geçeceğini anlatmak için yanık bir bozlak söyler. Düşmanın köylülere zarar vereceğini bozlak ile anlatmaya çalışır. Kamber düşmanın köylülere zarar vereceğini “*Kurt olsan da sakın çıkma ininden/Arkamıza düşman düştü yürüdü*” sözleri ile haber vermeye çalışır.

Ve, göğü yeri birbirine kavuşturan, köyden köye obadan obaya dağılan o gür sesiyle yanık bir bozlağa girdi Kamber;

Ay doosstttt...

Güzel derler yaban elde keleşe

Doğan olan doğan inmez üleşe

Peşimize düşman düştü yürüdü

Bu dağları Ermeniler bürüdü

Kurt olsan da sakın çıkma ininden

Bin tüfekli gâvur gelir peşimden...

Torosları siper tutmuş ‘dağlılar’ kulak kesildi. İlk kez duyuyorlardı bu türküyü.

Şaşırdılar.

Ne diyordu ki Kamber?

“Kurt olsan da sakın çıkma ininden” diyordu.

“Arkamıza düşman düştü yürüdü” diyordu.(TD:23)

Türk Düğünü'nde yer alan Sevdalı Türküler adlı hikâyede; çocuklar gecevakti yataklarına uzanıp gökte yıldızları paylaşırken gecenin içine babalarının söylemiş olduğu “*Çubuğum yok yol üstüne uzatam*” türküсю yayılmaktadır.

“Biz dam yataklarına uzanmış gökte yıldızları paylaşırken Usuldan bir türkü yayılırdı gecenin içine.

Çubuğum yok yol üstüne uzatam

Takatim yok yar yolunu gözetem

Menendin yok seni kime benzetem...”(TD:54)

Türk Düğünü’nde yer alan Sevdalı Türküler hikâyesinde; Babanın“*Çubuğum yok yol üstüne uzatam*” türküsünü söylemesi halk edebiyatı çerçevesinde türkülere verilen değeri göstermektedir.

“...Kahvesini burada içer, bataryalı radyodan haberler dinler, sonra da eli kulağa atıp ağırdan **ağırdan türküler söylerdi.**

“**Çubuğum yok yol üstüne uzatam...**” diye sündürür, O türkü söyledikçe de annem sokranıp dururdu.”(TD:56)

Türk Düğünü’nde yer alan Sevdalı Türküler adlı hikâyede; bazı günlerçocuklar anne ve babaları ile traktörle tarlaya giderken çocukların sevinci ve traktörün gürültüsü arasında babaları diğeri gibi efkârlı olmayan “*Halime kız çay aşağı gidiyor/Kaşıyanan gözü gel gel ediyor*”adlı hoş bir türküyü söylemektedir.

“...Ama diğeri gibi efkârlı değil, gümbür gümbür hoş bir türküydü bu.

Halime kız çay aşağı gidiyor

Kaşıyanan gözü gel gel ediyor...”(TD:57)

“...Biz de hep bu anı kollardık zaten. Muharrem Hoca yanık sesiyle “**Ak ellerin sala sala gelen yaaar**” diye başladı mı, biz üç kardeş dikiliverirdik babamın önüne. O, türkünün efkârına kaptırmış, yeleğinin cebinden çıkardığı liraları yapıştırırdı avucumuza”(TD:57)

Yurttaş Sokak’ta; cefa çeken, tenekelerle şehirden su taşıyan bir bağcınıçine bu durum öyle işlemiş ki adam bunun için oturup türkü yakmıştır.

Çiftönü çeşmesi harıl harıl akıyor,

Kıraç bağcılar da yan yan bakıyor,

Teneke delinmiş, heybeden şırıl şırıl akıyor.

*Bu bağ benim değil, avradın bağı,
Çıka ine yoruldu Seygelan Dağı.*

*İnciğnen Koyun Baba'nın arası,
Boynu kertildi, hep nodul yarası
Yürü gâri, hi Allah'ın belâsı.
Bu bağ benim değil, avradın bağı,
Yandım elinden senin Seygalan Dağı.*

*Akkuyu'nun karşısında Palta'nın Sâli(h),
Üç eşeği olsaydı, olurdu vâli,
Avradının ayağında bir sürtük nâli,
Satamam arkadaş avradın bağı,
Çekemem kahrını Seygelan Dağı.(YS:22)*

Yurttaş Sokak'ta; Türk'ün Ermeni'ye, Ermeni'nin Türk'e gönü düŖse debu durum sadece sevda olarak kalmıŖ, türkülerde yerini almıŖtır.

*Nitekim sonu belirsiz **bu sevdalar türkülere de konu olmuŖ**, ayıplanmak korkusu türkülerde de dile getirilmiŖtir.*

Gel kız Müslüman ol alayım seni

Ben dinimden dönsem el kınar beni

Bahçelerde mor meni

Verem ettin sen beni

Ya sen İslam ol Ahçik

Ya ben olam Ermeni(YS:126)

Yurttaş Sokak'ta; Camcıoğlu ile ilgili olarak türkülere de yer verilmiŖtir.

“Cامجıođlu ‘durak’ diyor

Kuyumcuoğlu 'vurak' diyor
'Keskin makinelerle
Etlerini kıyak diyor
Camcioğlu'dur adınız
Hiç kalmadı tadınız
Sarayda donanma var
Düğün etsin 'dudu'nuz'(YS:136)

2.1.1.3.Mani

Düğün, kadın toplulukları içerisinde ve iş yeri, tarla gibi yerlerde söylenen maniler genellikle hece ölçüsünün 7 veya 8'lisinden oluşan 4 mısralık manzumeler şeklindedir (Elçin, 2004, s. 281).

Manilerde birinci, ikinci ve dördüncü mısralar şu şekilde kafiyelenmektedir: (a a b a). Bazı tekke şairlerinin eserlerinde, örneğin; ilahi, destan ve koşma gibi türlerin ilk dörtlüğünün (a b c d) ve (a a a b) biçiminde kafiyelendiği görülmektedir. (Elçin, 2004, s. 281). Kafiye düzeni maninin diğer şiir biçimlerinden ayrılmasını sağlayan önemli bir niteliktir (Boratav, 1969, s. 186).

Hayata dair her türlü olaylar arasında, aşk, gurbet, kıskançlık, hasret, kırgınlık, tabiat gibi konuların işlendiği manilerde ilk iki mısra söylenmek istenen düşüncenin girişini oluşturur. Üçüncü ve dördüncü mısradaki esas konu verilmeye çalışılır (Elçin, 2004, s. 281). Emir Kalkan'ın eserlerinde mani türüne dair örnekler bulunmaktadır.

“Temmuz Ağustos Eylül

Her mevsim de durma gül!teranesine devam ediyor.”(BTA:47)

Hoşçakal Şehir'de, Gözlüğün Osman Emmi'nin anlatıldığı bölümde; Gözlüğün Osman Emminin Ramazan Ayında fırının önüne gelip ağzı sulanarak baklava ve börekleri seyrederek, yüksek sesle söylemiş olduğu maniye yer verilmiştir.

“İftara yakın fırınların önünde durur. Ağzı sulanarak baklavaları, börekleri seyrederek, yüksek sesle maniler dizerdi;

Tarhana tar tar

Karnımı yırtar

Baklava börek

Gel beni kurtar!!

Zartaklı avrat olsa

Yağlı mantı önüme gelse

Daanınan bekmez

Yesem yesem ölsem!” (HŞ:109)

Kanatsız Kuşlar Şehri’nde; tahta sehпасı omzunda köygarajlarında iş tutan Zalif’in müşterilerinin başına toplanması ile niyet manisini kalın sesiyle okuduğu görülmektedir. Bu manide niyet, aşk, gibi çeşitli konuların işlendiği görülmektedir.

O bilebildiği üç beş ‘niyet mânisi’ni kalın sesiyle okumaya başlar:

Güller açsam bağlar gibi

Gazel döksem çağlar gibi

Kaderinde yazıyorsa

Paran olur dağlar gibi

Kuş olup gezsен havası

Arayıp bulsan yuvayı

Kaderin zındırı zıtsa

Boşa çalarsın davayı

Oğlan adın Gülali

Boyun selvinin dalı

Kaderinde ne varsa

Bu niyetlerde saklı!(KKŞ:49)

Kanatsız Kuşlar Şehri'nde yer alan Afşar Elleri'nde; düğünlerde söylenen manilere yer verilmiştir. Burada yer alan manide de düğün unsuruna bağlı olarak aşk konusu işlenmiştir.

“Benim o düğünlerde öğrendiğim ve hiç unutmadığım iki mâni vardır:

Koyun indi harıza

Söyle söziün varısa

Üç günü yâre kurban

Beş gün ömrüm varısa

Ve

Almayı yüke koydum

Ağzını dike koydum

Aldın yâri elimden

Boynumu büke koydun” (KKŞ:145-146)

2.1.1.4.Tekerleme

Tekerlemeler, masal, hikâye, bilmece ve halk tiyatrosu gibi türleri içerisinde veya bağımsız olarak ortaya çıkmış ürünlerdir. (Elçin, 2004, s. 589).

Tekerlemeler, baş-uyaklar ve bu uyaklara bağlı olarak çağrışımlar ile birbirine bağlanarak, belirli bir şiir düzeni içerisine sokulmuş birbirini tutmayan hayaller ile düşüncelerin sıralanmasıyla oluşmuştur (Boratav, 1969, s. 145). Tekerleme söyleyen kişiler vezin, kafiye, aliterasyon, seci gibi unsurlardan yararlanarak düşünceleri, hisleri, hayali tezat ve abartma, güldürme, şaşırtma, tuhafliğe bağlı olarak söz kalıpları içerisinde arka arkaya, kapalı veya açık biçimde ustalıkla sıraya koyar. Dinleyiciler bu tasvirin kapısından esas konunun içine giriş yapmış olur (Elçin, 2004, s. 589).

Kanatsız Kuşlar Şehri'nde, yer alan Şahmeran adlı bölümde; Gözlüğün Osman Emminin söylemiş olduğu tekerlemelere yer verilir. Burada Gözlüğün Osman Emmi çocukların dikkatini bir noktada toplamak için eline geçirdiği kibrit kutusunu, kalın parmakları ile tef gibi çalmaya başlayıp, tefin ritmi eşliğinde tekerlemelerini dizerdi.

“Ve bizi güldürmek için, işlerini yaparmış gibi davranarak, eline geçirdiği kibrit kutusunu, kalın parmaklarıyla ‘tef’ gibi çalmaya başlar, tefin ritmi eşliğinde de **tekerlemelerini** dizerdi:

tarhana tartar

garnımı yırtar

baklava börek

gel beni gurtar”(KKŞ:22)

“Biz katıla katıla gülmeye başlardık. O, bizden habersiz gibi devam eder:

gırk tas has hoşaf

olsa da içsem

daha yok mu disem

keteleri bölsem

ham ham yisem

pehliyi dutsam

lap lap yutsam...”(KKŞ:22-23)

“Burnunu sıkarak zurna çalar, bizi daha çok güldürmek için acayip sesler çıkartırdı:

kara kedi

eti yidi

anam sırtıma vurdu

garnum şişti

burnum düşdü.”(KKŞ:23)

2.1.2.Mensur Türler

Emir Kalkan'ın eserlerinde mensur türler bağlamında; bilmece, halkhikâyesi ve masal türüne dair örnekler bulunmaktadır.

2.1.2.1.Bilmece

Bilmeceler, tabiat unsurları ve bu unsurlara bağlı olan olayları; insan,hayvan, bitki gibi canlılar ile eşyaları akıl, zekâ veya güzellik gibi türlere bağlı olarak soyut ifadelerle dinî tema ve motifleri açık olmayan bir biçimde yakın uzak ilişkiler ile düşünce ve dikkatimize yansıtarak bulmayı hedef haline getirmiş olan kalıplaşmış sözlerdir (Elçin, 2004, s. 607).

Bilmece sormanın bir söyleyiş biçimi ve geleneği bulunmaktadır. Bilmece soran kişi karşısında yer alan kişiye sormuş olduğu bilmeceyi az çok düşünme ve çözme imkânı sağlar (Elçin, 2004, s. 616). Ayrıca bilmece soran kişi karşısında bulunan kişiye çeşitli sözlerle ipucu verir.

Bilmeceler diğer halk edebiyatı ürünleri gibi bölgeler arasında, ülkeden ülkeye yayılmıştır. Bu yönüyle bilmeceler, bir milletin ya da bir topluluğun kültür alışverişinin incelenmesi bakımından fayda sağlamaktadır (Boratav, 1969, ss. 118-119). Emir Kalkan'ın *Yurttaş Sokak* adlı eserinde bilmece türüne dair bir örnek tespit edilmiştir.

Yurttaş Sokak'ta;Sekiz çakal yavrusu, dokuz anası, on babası kaç eder?İki sekiz bir on dokuz üç yirmi bir otuz. Kaç eder? Sepetimde 56 yumurta götürüyorum, 6 çıkarsa kaç kalır? Çayırdaki bir topal kaz otluyormuş, havadan bir kaz sürüsü geçiyormuş, topal kaz bağırması, hey kazlar kazlar, yüz kazlar deyince, uçanlar biz yüz değiliz, bizim kadar daha olsa, yarımız kadar daha olsa, yarımızın yarısı kadar daha olsa, bir de sen olsan, yüz oluruz, demiş. Havada kaç kaz varmış? Orası senin tarlan, burası benim tarlam, benim öküz senin tarlanın otunu otladı, biz de sağıp sütünü yedik. Haram mı helal mi? Şeklinde bilmeceler sorulmakta ve bilmecelerin cevabı aranmaktadır. Sorulan bilmecelerle bilmeceyi cevaplayacak kişilerin uzun uzun düşünmesine bağlı olarak bilmeceyi soran kişinin karşısında yer alan kişiye düşünme payı bırakmasıyla bilmecelerin özelliğine yer verilmiştir.

Ulan berber, de bakayım: Sekiz çakal yavrusu, dokuz anası, on babası kaç eder?

Berberin bocalaması hoşuna gider, peşi peşine dizerdi soruları:

İki sekiz bir on dokuz üç yirmi bir otuz. Kaç eder?

Sepetimde 56 yumurta götürüyorum, 6 çıkarsa kaç kalır?

Berber bunu bilir ve kaslırdı; “Sepetin altı çıkarsa, hepsi düşer, kırılır, hiç kalmaz.

O zaman soruları daha da zorlaştırırdı Murat Emmi;

Ulan, şunu da bil, sana bir şişe şarap: Çayırda bir topal kaz otluyormuş, havadan bir kaz sürüsü geçiyormuş, topal kaz bağırmış, hey kazlar kazlar, yüz kazlar deyince, uçanlar biz yüz değiliz, bizim kadar daha olsa, yarımız kadar daha olsa, yarımızın yarısı kadar daha olsa, bir de sen olsan, yüz oluruz, demiş. Havada kaç kaz varmış?

Bunu ne zavallı berber cevaplayabilir di, ne de dinleyenler, herkes uzun uzun hesaba girer ama kimse doğru cevabı bulamazdı.

*Peki, şuna fetva verin bakayım,” diye devam ederdi Hacı Murat; **Orası senin tarlan, burası benim tarlam, benim öküz senin tarlanın otunu otladı, biz de sağıp sütünü yedik. Haram mı helal mi?***

Millet yine bocalar, ıkınır, sıkınır. Onların bu halinden keyiflenen Hacı Murat insafa gelir, cevabı kendi verirdi bu kez;

Ulan berber, öküzün sütü olur mu bre!(YS:100-101)

Bilmece havasına bürünmüş olan, kavrayış çabukluğu yakalamaya çalışan söz dizileri de mevcuttur. Bunların belki de iki ad olarak; zıpır bilmece ve soğuk fıkra adlarıyla anılacağı ifade edilmiştir. Doğal olarak soru havasını içeren, bilmece gibi algılananlar da sonuçta işlevleri bakımından fıkra kokusuna sahiptir (Sakaoğlu, 2013, s. 72). Yukarıda görülen bilmecelerden birkaçının işlevi bakımından fıkra kokusu taşıdığını söylemek mümkündür.

2.1.2.2.Halk Hikâyesi

Arapça’da kıssa ve rivayet biçiminde düşünülen, daha sonra eğlendirmekamacı ile taklit anlamında kullanılan hikâye, hakikî veya hayali birtakım olayların, maceraların özel bir biçimde anlatılması ve sözle aktarılıp tekrarlanmasıdır (Elçin, 2004, s. 444).

Türk halk hikâyeleri, zaman ve coğrafya mekân bağlamında efsane, masal, menkabe, destan vb. ürünlerle beslenip dinî, tarihî, toplumsal olayların potasında iç bünyelerinde yer alan bağlarını koruyarak milletin roman ihtiyacını gideren eserlerdir (Elçin, 2004, s. 444).

Halk hikâyelerinin diğer türlerden farklılık gösteren özellikleri mevcuttur. Halk hikâyesini masaldan farklı kılan vasıfların başında onları destanla birleştiren vasıflar gelmektedir. Hikâyeci olayları olmuş gibi kabul eder ve temsili bir inşat ile aktarır (Boratav, 2015, s. 92).

Hikâyeler, düğünlerde, uzun kış gecelerinde köy odalarında, Ramazan ayında ise şehir ve kasabalarda kahvehanelerde anlatılmaktadır. Ünlü hikâyeci-âşıklar uzun süren çıraklık döneminin ardından hikâyeciliği sanat olarak benimsemişlerdir. Sanatçılıklarının karşılığı olarak ücret ya da bağışlar sayesinde geçimlerini devam ettirirler. Âşıklar, Ramazan ayında kahvede hikâyeye anlattıkları için kahveci ile ücret için pazarlık yaparlar (Boratav, 1969, s. 63). Halk hikâyelerinin çeşitli ortamlarda anlatılması ile beraber halk hikâyeciliği geleneği kuşaktan kuşağa aktarılmış olur. Emir Kalkan'ın eserlerinde halk hikâyelerine dair örnekler görülmektedir.

Hoşçakal Şehir'de yer alan Ataş Kerem Yan Kerem, Tutuş Kerem adlı bölümde yer alan halk hikâyesi; çocuksuzluk ve elma motifi yönüyle önemli yer tutmaktadır. Hikâyede; zenginlik içerisinde yaşayan Türkmen beyi ve Keşiş adlı iki sultan anlatılır. İkisinin de güç, kudret sahibi olduğu belirtilir. Ama sultanların bir yanının mutsuz olduğu söylenir. Türbe türbe, tabib tabib gezmelerine rağmen dertlerine çare bulamamışlar. Bir gün bir ermiş gelip onlara elma uzatarak; Bu elmayı ikiye bölün ve yiyin. Ulu Tanrı size birer çocuk bağışlayacak, biri oğlan, biri kız deyip kaybolur. Sultanlar elmayı ikiye bölüp birer parçasını yedikten haftalar, aylar sonra bir bahar sabahı ikisinin de elmadan kırmızı, aydan ak birer çocukları olur.

Zamanın birinde, şanlı İsfahan ülkesinde yan yana iki sarayda zenginlik ve ihtişam içinde iki hanedan yaşamış.

Biri, ulu Selçuklu soyundan bahadır bir Türkmen beyi..diğeri yüce mabetlerin ulu efendisi keşiş...

İkisinde de güç ve kudret, ikisinde de servet ve iktidar, ikisinde de hüküm ve ferman... Ve konaklar, kasırlar.. Ve köleler, cariyeler...

Cennet misali bahçelerde gün görür, ömür sürerlermiş.

Sürerlermiş ya ikisinin gözünde de ne servet var ne iktidar.. ne güç derdindeler ne kudret..kendileri de hanım sultanları da, bunca ihtişamın içinde bir yanları kırık bir yanları yaralı, mutsuz ve mahzunlarmış.

Hani atalar; 'at bulunur meydan bulunmaz' demişler ya, onlara da yüce Tanrı bunca debdebenin, bunca saltanatın içinde; kucaklarına basacak, saraylarına sultan olacak bir çocuk vermemiş..

Tabip tabip, türbe türbe gezmişler..ulu dillerden dualar dilemişler, lakin dertlerine bir çare bulamamışlar...

İki sultan da umutları kesik, boyunları bükük, çaresizlik içinde bekleyip dururken, günlerden bir gün bir ermiş uğrar yanlarına. Hatunlar ihtiyarı ağırlayıp, izzet, hürmet gösterirler. Ermiş de onlara himmet eder, bir elma uzatır;

-Bu elmayı ikiye bölün ve yiyin.. Ulu Tanrı size birer çocuk bağışlayacak, biri oğlan, biri kız..deyip kaybolur.

Sultanlar şaşırır, ihtiyarın sözüne pek de inanmazlar ama yine de elmayı ikiye bölüp, birer parçasını yerler;

-Belki Tanrı böyle murad etmiştir, derler..

Ve beklerler.

Günler günleri kovalar... Haftalar, aylar geçer, zaman deli bir ırmak gibi akar ve bir bahar sabahı ikisinin de elmadan kırmızı, aydan ak birer çocukları olur. (HŞ:78-79)

Türk Düşünü'nde bulunan Barut hikâyesinde; halk hikâyesi unsuru bulunmaktadır. Cenk devam etmekteydi. Toros döşleri kurşun ve mavzer sesleriyle çalkalanıyordu. Kozanoğlu üç aydır cenk ediyordu. Cephanesi kalmamıştı tükenmişti. Kozanoğlu Ahmet Bey'in anası Döne Hatun oğluna teslim olma ben barut bulurum dedi. Derviş Paşa'nın yanına gidip onunla konuşup barut aldı. Kozanoğlu'nun otağına yıktırdı. Bunun üzerine Kozanoğlu Ahmet Bey anası Döne Hatun'a şimdi kolumuz kanadımız kırıldı der. Sen bizi, elimize cephaneye veren düşmana karşı tüfek sıkacak

kadar kahpe mi sanırsın? Der. Kalkıp toparlanıp, davulları vurup teslim olmalarıyla hikâye sona erer.

Albaz Kâhya coşkuyla sürdürdü hikâyesini:

Öyle bir kırım ki gardaşlar, sormayın!dedi.

O gün akşam olup da karanlık basar basmaz aşiret meclisini başına topladı Kozanoğlu. Karanlıkla birlikte harp darp biraz olsun sakinleşmişti ama hala uzaklardan karşılıklı tüfek sesleri duyuluyordu. Tam üç aydır ki kamalaklarla, karaardıçlarla, mavi çamlarla örtülü sarp Toros dösleri kurşun sesleriyle, mavzer sesleriyle çalkalanıyordu.

İhtiyar heyeti beyin geniş kıl çadırında bağdaş kurmuş oturmuş, meşverete girmiş, danışmaya durmuştu.

Ve lakin kimsenin ağzını bıçak açmıyordu. Cenk görmüş, cidal görmüş, ömür sürmüş Afşar kocaları tedirgindi, huzursuzdu.

Bu işin sonu nereye varacaktı acep?

Geliniyle kızıyla binlerce aşiret mensubu onların ağzından çıkacak kararı bekliyordu.

Hiç biri de bu yeşil yaylaları, bu özgür belenleri, bu soğuk kaynakları terk edip düze inmek istemiyorlardı.

Sözü Kozanoğlu Ahmet Bey aldı;

Ağalar, dedi. Çaremiz tükendi. Teslim olmaktan başka yapacak bir şey yok, gayrı siz bilirsiniz. Dedi.

Dedi ama Kozanoğlu daha sözünü tamamlamadan anası Döne Hatun çırpınıp ayağa kalktı. Başından kara poşusunu çıkartıp beyin önüne attı. Ak beyaz saçları açıkta kaldı. Gözlerinden öfkenin ateşi saçılıyordu.

Bey bey! dedi. Ne söylersin sen? Ağzından çıkanı kulağın duyuyor mu senin? Kozanoğlu kime teslim olmuş da şimdiye dek kaypak Osmanlıya olacak?

Sonra ihtiyar heyetine döndü;

Siz, dedi. ‘Cenge girmiş, kılıç çalmış, kurşun atmış Afşar beyleri, siz de mi teslim olacaksınız?’

Kimseden çıt çıkmadı. İhtiyarlar boyunlarını büküp sükûta düştüler...

Ama ana! dedi Kozanoğlu.

Aması yok. Dedi Döne Hatun. Sen bu poşiyi başına bağla da beyliği bana ver. Osmanlıyla ben dövüşeyim.

Ana ana! dedi Kozanoğlu. Etme, eyleme. Sen beni Osmanlıdan korkar mı sanırsın? Velâkin zaman o zaman değil. Elimizde burnumuza tutacak barutumuz kalmadı. Kör inat üstüne gidip aşiret yiğitlerini saray atlarının nalları altında parçalatmam.

Ben sana barut bulurum. Dedi Döne Hatun. Yeter ki teslim olma.

Kendine gel ana. Dedi Kozanoğlu’nu dize getirecek, Çukurova’da ne kadar aşiret, ne kadar konargöçer varsa tedip edecekti. Bunun için de Girit’ten, Halep’ten, Kıbrıs’tan, Yemen’den getirdiği pür silah, top tüfek, atlı, donanımlı binlerce imparatorluk askerini Islah Ordusu adı altında Çukurova’ya yığmıştı. Başlarında Derviş Paşa vardı.

Islah Ordusu karşısında tutunamayan küçük aşiretler kısa zamanda pes etmiş, teslim olmuş, çadırlarını sökmüş, sürülerini toplamış, devletin gösterdiği bölgelere çekilip yerleşik hayata geçmeye razı olmuşlardı.

Ama Kozanoğlu direniyordu. Üç aydır ki Osmanlı askerleriyle Afşar atlıları arasında emsalsiz cenk oluyordu. Fakat tükenmişti Kozanoğlu. Cephanesi kalmamıştı. Teslim olmaktan başka çaresi yoktu.

Ne var ki bey anası Döne Hatun razı değildi baş eğmeye.

Ben sana barut bulurum! dedi. Yeter ki teslim olma.

Ne kadar dil döktüyse ikna edemedi anasını Kozanoğlu.

Ve Döne Hatun gece yarısı binip doru atına, yanına iki seymen alıp Derviş Paşa’nın yolunu tuttu. Siperleri, engelleri, korunakları yarıp geçti. Hiç bir asker silah doğrultmadı bu ihtiyar Afşar hatununa. Kuşluk vakti paşanın karargâhına varıp önüne dikildi.

Derviş Paşa hürmetle karşıladı Döne Hatun'u.,

Tüm komutanlar, subaylar pürdikkat Döne Hatun'u izliyorlardı.

Eğmeden bükmeden girdi söze;

Paşa paşa! dedi. 'Ben Kozanoğlu Hasan Bey'in hatunu, Kozanoğlu Ahmet Bey'in anastım. Adıma Döne Hatun derler.

Sen bilmez misin ki Çukurova'nın sahibi, kilidi, beyi, efendisi Kozanoğulları'dır?

Sen bilmez misin ki yoksulun, düşkünün barınağı, korunağı Kozanoğulları'dır?

Sen bilmez misin ki Osmanlı'nın küffara karşı her cengine giyimli kuşamlı, altı atlı, omuzu tüfekli bin atlı veren Kozanoğulları'dır?

Bilmez misin ki Osmanlı'yla Kozanoğlu emmi uşaklarıdır?'

Bilirim dedi Derviş Paşa. Buyur Hatun!

Osmanlı'nın ne kadar askeri varsa çekip üstümüze geldin. Biz seninle üç aydır cenk ederiz. Yine de edeceğiz. Velâkin barutumuz bitti. Ya şeleğini üstümüzden çek git, ya da bize barut ver dövüşelim!

Döne Hatun'un bu yiğit, bu pervasız hali çok hoşuma gitti Derviş Paşa'nın. Doğru ya, ne de olsa iki taraf da emmi çocuklarıydı.

Peki, Döne Hatun' dedi Derviş Paşa. 'Verelim. Ne kadar barut istersin?'

İki deve yükü ver, yeter. Dedi Döne Hatun.

Derviş Paşa emretti.

İki deve yükü barut yükleyip, selametlediler Döne Hatunu.

Döne Hatun arkasında barut yüklü develer, yanında seymenler, çekip vardı Kozanoğlu'nun otağına. Yıktırdı develeri.

Al! dedi Ahmet Bey'e. Al sana barut. Doldur sık Osmanlı'ya!

Acı acı güldü Ahmet Bey.

Tüm aşiret başına toplandı.

Ana dedi Ana. İşte, asıl şimdi kolumuz kanadımız kırıldı. Sen bizi, elimize cephane verecek kadar yiğit bir düşmana karşı tüfek sıkacak kadar kahpe mi sanırsın?

Kalkın! dedi. Toparlanın, vurun davulları da teslim olalım.

Ve, teslim oldular.

Hikâye bitti. (TD:25-29)

Yurttaş Sokak'ta anlatılan halk hikâyesinde; Kaf dağının ardındayer alan ülkede devler görülmesi ve lambanın duvarda oynaşan gölgesinin devlere cinlere benzetilerek korkulması, Anka kuşunun kanat sesleri içerisinde tatlı uykulara girilmesi masalda yer alan hayali unsurları yansıtmaya yönelik önem taşımaktadır.

Seferberlik anıları, Yemen anıları dile gelir, destanlar okunur, türküler çığrılır, masallar, hikâyeler anlatılırdı.

Var varadan, sür süreden, Amasya'dan, Zile'den... diye başlardı hikâyeler.

Var varadan, sür süreden, Amasya'dan, Zile'den...

Sonra devam ederdi: Bir varmış bir yokmuş, Allah'ın kulu çokmuş. Kaf Dağının ardında, gecesi altı ay süren bir ülke, bu ülkede de bir dudağı yerde bir dudağı gökte bir dev varmış... Dev sözcüğü ürpertirdi bizi. Lambanın duvarlarda oynaşan gölgesini devlere, cinlere benzetir, korkardık. Ve prensesi kurtaran Anka kuşunun kanat sesleri içinde girerdik tatlı uykulara.(YS:43)

Hep bu dedeleriyle övünüür, bol bol onun hikâyesini anlatırlar:

Dedeleri, devr-ü zamanında ulaşılmaz bir hekimmiş. Bir gün İran şahının karısının gözleri kör olmuş. Aman buna kim çare bulur, kim gözlerini açar derken, araya sora bu dedeyi bulmuşlar. Yalvar yakar alıp şaha götürmüşler. Dede, bir iki okuyup üfleyerek, elindeki sürerek, göziün birini açmış. Şah çok sevinmiş ve ille öteki gözü de aç, sana hazine bağlarım diye ısrar etmiş. Fakat dede, olmaz, bizim kerametimiz bir göz içindir, pirimiz bize bu kadar izin verdi, dediyse de dinletememiş. Öfkelenen şah da ya açarsın ya kelleni alırım deyince,

mübarek dede korkusundan oracıkta bir kırlangıç olup, uçup kurtulmuş.(YS:104-105)

Yillardır unutmadığım Topal Sinek hikâyesini de ondan dinlemiştim. Hikâye şöyleydi;

Nemrut, İbrahim'e, Allah'ı bırak, gel, bana biat et, demiş. O da kabul etmemiş, benim Allah'ım var, O, herkesten üstündür, ben ona biat ederim, demiş. Nemrut kızmış: Demek senin Allah'ın benden üstün öyle mi, o zaman Allah'ın gelsin, benim şu haşmetli, büyük ordularımın karşısına çıksın da harp edelim demiş.

Savaşa tüm kuşlar, börtü böcek hepsi katılmış. Aralarında bir de topal sinek varmış,

Sinek Allah'ım demiş, beni de orduna al, ben çok günahkârım, bari bir işe yarayayım da af olayım.

Büyük bir cenk başlamış. Kuşların gökten yağdırdıkları taşlar altında Nemrut'un ordusu dağılmış, Nemrut kaçıp sarayına sığınmış. Ama topal sinek peşini bırakmamış, omzuna konup onunla birlikte saraya girmiş ve burnundan tıklıp, beynine kadar giderek Nemrut'u çıldırtmış. Birden deliye dönen Nemrut da kafasını duvarlara vura vura ölmüş.

Yüce Allah, Nemrut'a nida etmiş: Gördün mü, demiş. Sen, benim bir tek topal sineğimle bile başa çıkamadın, bir de hükümdarım dersin, bu dünyada kibir kimseye yaramaz. Kul haddini bilmeli, adam olmalı, demiş.(YS:124)

2.1.2.3.Masal

Masallar, sahip olduğu niteliklerine bağlı olarak bilinmeyen yerde, bilinmeyen kişilere ve varlıklara dair olan olayların macerası ve hikâyesi olarak tarif edilmektedir. Sözlü edebiyat geleneğinin bir ürünü olan bu hikâyelerin bilinmeyen zamanı vaktiyle ifadesine karşılık olarak bir evvel zaman olarak ifade edilir. Türk masalcısının mışlı geçmiş veya geniş zaman ile hikâye roman söyleyişi oluşturduğu bu zaman, varlık ve yokluğu kararsız bir biçime getiren bir varmış bir yokmuş, bir oduncu ile üç kızı var tekerlemelerinde görülen geçmiş bir zamanı göstermektedir (Elçin, 2004, s. 368).

Masal: Nesir ile ifade edilen, dinî büyüsel inanışlara ve törelere bağlı olmayan, gerçekle ilgisi bulunmayan, hayali olan ve anlatıldığında inandırıcılık amacı olmayan kısa anlatıdır (Boratav, 1969, s. 80). Masalda ele alınan olaylar gerçeklik ile uygunluğu ne olursa olsun hayali nitelik taşımaktadır. Söyleyiş biçimi ve anlatım, kişi ve yerlere bağlı bazı kurallar masala özgü nitelikler olarak görülmektedir. Masalın dil özellikleri de onu diğer türlerden ayırmaktadır (Boratav, 1969, s. 80-81).

Masallar kendine ait bir gelenek bağlamında anlatılır. Masallar diğer halk edebiyatı mahsulleri gibi toplumun temel taşı olan değerlerin oluşumunda öneme sahiptir. Masallar; anlatıldığı yörenin insanının dünyaya bakış biçimini ve hayalini yansıtması yönüyle önemlidir (Artun, 2004, s. 108).

Emir Kalkan'ın eserlerinde masal türüne dair örnekler tespit edilmiştir. Kalkan'ın *Kanatsız Kuşlar Şehri*lerinde; Ebe Hatun her akşam yatsı namazını kıldıktan sonra masal anlatır. Ebe Hatun, Bir varmış bir yokmuş Allah'ın kulu çokmuş! İfadesi ile masalın özüne uygun bir şekilde başlangıç yapar. Ardından padişahın gözde bir oğlunun olduğuna ve bu olanın günün birinde kaçırıldığına değinir. Padişahın oğlunu öğrenmiş olduğu hasır yapma sanatı sayesinde Pazarda satılan hasır oğlunun yaptığını düşünerek kurtardığı belirtilir. Bu masal meslek bilmenin önemini göstermesi ve masal anlatan kişinin dünyaya bakış açısını vb. yansıtması yönüyle eğitici bir nitelik taşımaktadır.

*Her akşam, ebem yatsı namazını kıldıktan sonra, dizinin dibine sokulur,
hep birden yalvarırdık:*

Masal anlat..masal anlat

*Gecenin sessiz, büyüleyici karanlığında, bize uhrevî bir ninni gibi gelen
masalına başlar. Küçük kardeşim kucağında, biz dizlerinin dibinde..ağır ağır
anlatırdı:*

Bir varmış bir yokmuş, Allahın kulu çokmuş!

*Devr-i zamanede bir padişahın 'gözünün kökü' , gözde mi gözde bir oğlu
varmış. Cariyeler, lâlâlar, halayıklar etrafında fır dönermiş, kolay mı.. yarın
büyüyecek koca devletin başına geçecek. Ama şah babası ille de onun bir sanat
öğrenmesini istermiş. O yüzden de koskoca şehzadeyi bir hasır ustasının yanına
vermiş.*

Devletli şehzade bir fakara yavrusu gibi sabah erkenden yola düşer, hasır öğrenmeye gidermiş. Gel git, gel git çocuk iyi bir hasırcı ustası olmuş.

Günün birinde ülkede isyan çıkmış. Asiler sarayı basmış, şehzadeyi kaçırmışlar. Padişah her yana atlılar salmış, telâlar çıkartmış ama bulamamış oğlunu. Aradan geçmiş koca bir yıl. Padişah bir gün pazarda gezerken güzel bir hasır takılmış gözüne. Bu kadar güzel hasırı olsa olsa benim oğlum dokur diyerek hasırcıyı takip ettirmiş ve oğlunu hapsedildiği zindanda bulup kurtarmış!(KKŞ:157-158)

Yurttaş Sokak'ta anlatılan masalda Çinli birinin yetmiş yıllık ömrü boyunca yapmış olduğu kazı anlatılır. Bu masalda insanoğlunun yapmış olduğu işlerde sabretmesinin önemli bir yeri olduğuna değinilir.

Şöyleydi masal: Hazine meraklısı bir Çinli yetmiş yıllık ömrü boyunca kazmadığı höyük, dağ, tepe kalmamış, ama hiçbir şey bulamamış. Yaşlanmış, yorulmuş. Nihayet bir dağ eteğinde yeni bir kazıya başlamış. Günlerce, aylarca kazıp durmuş. Ama bakmış yine bir şey yok, kaldırıp atmış kazmayı ve dönüp gitmiş.

Şöyle diyor masalcı: Eğer bir kazma daha vursaydı dünyanın en büyük hazinesi önüne saçılacaktı.(YS:165-166)

2.1.3.Kalıplaşmış İfadeler

Emir Kalkan'ın eserlerinde kalıplaşmış ifadeler içerisinde; atasözü ve deyimler, alkışlar ve kargışlara dair unsurlar tespit edilmiştir.

2.1.3.1.Atasözü ve Deyimler

İlk söyleyicileri tespit edilemeyen dil ürünleri olan atasözleri; hayat içerisinde ilke olacak fikirleri, din, ahlak, iktisad, terbiye, gelenek görenek ile tabiat olaylarından, teknikten vb. çıkacak kuralları somuttan soyuta giden bir yolla, bazen fıkra kılığında söz ve yazı ile kuşaktan kuşağa taşıyan hikmetli sözlerdir (Elçin, 2004, s. 625).

Atasözleri genel bir kural ve bir ilke niteliği taşımaktadır (Aksoy, 1988, s. 17). Bir atasözünün söylenmesi için bir sebebin olması gerekmektedir (Boratay, 1969, s. 129). Atasözleri genellikle her zaman tek cümle halindedirler. Resmî sanat varlıkları olarak dikkat çeken geleneksel ifadelerin en kısa şekilleridir. İfadelerin sanat ile yüklü

olması, nükteli olması, gerçek olmayan şekilleri gibi nedenler atasözlerinin sözlü kültür ortamında oluşmasından dolayı kolaylıkla ezberlenip hatırlanması ve zamana karşı durabilmesi amacıyla: ölçü, ikili yapı ve dengeli ifadeyle, kafiye, uyum, aliterasyon, kısalık, benzetme, devrik cümle gibi şiir sanatıyla bağdaşmış olan bütün araçlar kullanılır. Atasözleri iki kısımdan meydana gelir. İkinci kısım, birinci kısımda ifade edilen düşünce ve anlamı kuvvetlendirmektedir (Çobanoğlu, 2004, s. 10).

Dil, din, inanç, dünya görüşü ve yardımlaşma, birlik ve bütünlüğün önemi, insan sevgisi, dürüstlük ve hoşgörü, yiğitliğin yeri vb. konular atalardan kalma sözler olan atasözlerine yansımaktadır (Kâmil, 1979, s. 31). Bu sebep ile atasözleri toplumun hayat karşısındaki tavrını, düşüncesini, karakterini ifade eder (Çobanoğlu, 2004, s. 1).

Atasözleri herhangi bir düşünceyi onaylamak yahut eleştirmek için muhakeme edilmeksizin geçerliliği sosyal ve kültürel değerlerle onaylanmış en uygun araçtır. Bu atasözlerinin temel işlevi sayılır (Çobanoğlu, 2004, s. 7).

Atasözleri, yapısal ve işlevsel özellikleri ile beraber sosyal ve kültürel hayatı sürdürmede, bireyler ister yüksek tahsil almış olsunlar, ister okuma yazma bilmesinler çok büyük zorluklarla karşılaştığında atasözleri önemli bir araç gereç konumuna sahip olmaktadır (Çobanoğlu, 2004, s. 13).

Deyimler, gerçek anlamlarından uzaklaşarak yeni kavramları ortaya çıkaran kalıplaşmış sözlerdir. İki veya daha çok kelimedenden oluşan bir çeşit dil ifadesi olan bu sözler, duygu ve düşünceleri önemli bir nitelikte anlatan isim, sıfat, zarf, basit ve birleşik fiil görünüşlü gramer öğeleridir (Elçin, 2004, s. 642).

Bir kavramı, durumu çekici bir anlatım veya özel bir yapı içerisinde belirten ve büyük bir kısmının gerçek anlamının dışında ayrı bir anlamı olan kalıplaşmış sözcük topluluğu deyim olarak adlandırılmaktadır (Aksoy, 1988, s. 52).

Deyimler atasözlerinde olduğu gibi kısa ve özlü anlatım araçlarıdır. Deyimler de atasözleri gibi kalıplaşmış sözlerden oluşmaktadır. Deyimin sözcükleri değiştirilip, aynı anlamı taşısa bile başka sözcük getirilemez. Deyimlerin sözdizimi bozulamaz (Aksoy, 1988, s. 38). Deyimler ve atasözleri amaçları bakımından özellikleriyle, birbirlerinden ayrılırlar. Bu durum deyim ve atasözleri arasında bulunan farklılıkların anlaşılmasını sağlar. Deyimler, genel bir kural niteliği taşımazlar. Bir kavramın belirli olmasını sağlayan özel anlatım kalıplarıdır. Bu yönü onları atasözlerinden ayıran önemli bir

özelliğdir (Aksoy, 1988, s. 40). Deyimin amacı; bir kavramı özel kalıp içerisinde ya da hoş bir anlatımla belirtmek iken, atasözlerinin amacı; yol göstermek, ders ve öğüt alınmasını sağlamaktır (Aksoy, 1988, s. 41).

Gülensoy, “*Emir Kalkan’ın ‘‘Gül Ayinleri’’ Adlı Eserindeki Atasözleri-Deyimler ve Mahalli Sözcükler*” adlı çalışmasında; Gül Ayinleri’nde yer alan atasözlerini incelemiş ve eserde bulunan deyimleri de tespit ederek alfabetik sıraya göre sınıflandırmıştır. Eserde yer alan deyimler incelenirken deyimler anlamları ile birlikte verilmiştir.

Bu Taraf Anadolu’da, bulunan Şefaatçi hikâyesinde; Salih emmi, oğlunun tayin işi için çok uğraştığını anlatır. Osman ise, girişken olması gerektiğini belirtir. El Öpmek ile ağız kirlenmez der. Girişken olduğunda her kapının açık olacağını ifade eder.

“Ne demişler: El öpmeyinen ağız kirlenmez!”(BTA:75)

Bu Taraf Anadolu’da, bulunan Uçkur hikâyesinde; Halim Ağa’nın vefatının ardından herkes konuştuğu için; *El ağzı pazen değil ki dikesin, torba değil ki büzesin!* Sözü söylenir.

“El ağzı pazen değil ki dikesin, torba değil ki büzesin!”(BTA:159)

Gül Âyinleri’nde, bulunan Yayla Güllü hikâyesinde; Senem ve Osman’ınBirbirlerine duyduğu aşk anlatılır. Osman Senem’e kendisi ile gelmesini söyler. Senem ise, gelemem, bey babamın başını yere yıkamam der. Senem’in Osman ile gitmemesi “*Oba yıkılır, töre yıkılmaz*” sözü ile ifade edilir. Bu söz ile töre ve geleneklere verilen önem görülmektedir.

“Oba yıkılır, töre yıkılamazdı.” (GA:43)

Gül Âyinleri’nde, bulunan Azad Gül hikâyesinde; Pembe hatunun oğlu Erkan,köye gelir. Erkan’ı gören Güllü Bibi, onun sararmış olmasından dolayı yiğidi gam yıkar oğul atasözünü söyler.

“Yiğidi gam yıkar derler oğul.”(GA:80)

Gül Âyinleri’nde, bulunan Türkü Gül hikâyesi; Zahide’nin babası Zahide’yi Mustafa’ya vermek ister. Sevgisiz olan kişiler bu sevdanın önünde engel olurlar. Garip itin kuyruğu döşünde gerek, ham hamlığını, has haslığını bilmelidir, ak süte kara süyük karışamaz, bey beyliğini boz bozluğunu, ağa ağalığını çoban çobanlığını bilmezse, ede

kalmaz, ini kalmaz, so sop kalmaz, görenek sürmez, erk kırılır aşiret düşer, il bozulur töre bozulmaz diyerek bu işin olmayacağını söyleyip bu sevdaya karşı çıkarlar.

“Garip itin kuyruğu döşünde gerek dediler.”(GA:88)

“Ham hamlığını, has haslığını bilmelidir dediler.”(GA:88)

“Ak süte kara süyük karışamaz dediler.”(GA:88)

“Bey beyliğini boz bozluğunu, ağa ağalığını çoban çobanlığını bilmezse, Ede kalmaz, ini kalmaz, so sop kalmaz, görenek sürmezdediler.”(GA:88)

“Erk kırılır, aşiret düşer dediler.”(GA:89)

“İl bozulur töre bozulmaz. Bu iş olmaz. Dediler.”(GA:89)

Gül Âyinleri’nde, bulunan Türkü Gül hikâyesinde; uzun zaman sonra Mustafaaskere gider. Zahide’yi bir ağa oğluna verirler. Yalnız ve sahipsiz bir çınar olan Mustafa’nın durumu: *“Yalnız taştan duvar olmaz yıkılır / Koç yiğide emmi dayı il gerek”* sözü ile anlatılır.

“Yalnız taştan duvar olmaz yıkılır

Koç yiğide emmi dayı il gerek. Demişler.”(GA:89)

Gül Âyinleri’nde, bulunan Türkü Gül hikâyesinde; Zahide’nin ölümü duyulur.Zahide’nin ölümünün ardından Mustafa deli divane olup bozkırlara düşer. Aradan çok geçmez Mustafa’da toprağa kavuşur. Atalar; yiğitlik ararsan gençlikte cömertlik ve gani gönül gençlikte. Yeni eskiden iyidir. Genç yaşlıdan evlâdır demiştir. Gençler toplanıp Zahide ve Mustafa’yı mezarlarından alıp, kendi topraklarında türbe yaptırıp onları bir araya gömerler. Âşıklar öldükten sonra bir araya gelmiş olurlar.

“Denmiştir ki atalarca; yiğitlik ararsan gençlikte cömertlik ve gani gönül gençlikte. Yeni eskiden iyidir. Genç yaşlıdan evlâdır.”(GA:91)

Gül Âyinleri’nde, bulunan Türkü Gül hikâyesinde; Zahide ve Mustafa’nınvefatının ardından yedi denizi mürekkep eylesen gönül halini anlatmaya yeterli olmadığı ifade edilir. Bir kuşun bir çalıya sığındığı, yiğit duldasında yiğit saklandığı belirtilerek, yoksul zengin, düşkün ulu ayırmamak gerek denilir.

“Bir kuş bir çalıya sığınır demişler.

Yiğit duldasında yiğit saklanır demişler.” (GA:92)

Ha Bu Diyar’da, bulunan Yol Parası hikâyesinde; Ali Paşa Güllü Hatunile evlenmeden önce Ali Paşa’ya anası Tarlayı taşlı yerden kızı gardaşlı yerden alacaksın ki arkan kuvvetli olsun, ha deyip dövüğe girdiğinde avrat tarafı da mesesi deyneği çekip gelsin diye öğüt verir. Atalar sözünü tutmasının önemine değinir.

“Lan ne demişler Ali; ‘Kızı it yalayan, çoban yollayan yerden’ alacaksın, alacaksın ki iş bilir, hamarat olsun, ‘Tarlayı taşlı yerden – kızı gardaşlı yerden’ alacaksın ki arkan kuvvetli olsun, ha deyip dövüğe girdiğinde avrat tarafı da mesesi, değneği çekip gelsin.”(HBD:135-136)

Ha Bu Diyar’da, bulunan Yol Parası hikâyesinde; ailelerin güçlülüğünü ortaya koymak için çok çocuk dünyaya getirdiği söylenir. Bu durum kökün dalın bin olsun sözü ile ifade edilir. Er kalkan yol alır er evlenen döl alır öğüdü de ailelerin çok çocuğunu ile güçlülüğünü ifade etmek için kullanılan bir atasözüdür.

“... Bu yüzden bu havalide ‘Kökün dalın bin olsun.’ En muteber dua, ‘Er kalkan yol alır er evlenen döl alır.’ da en geçerli öğüttür.” (HBD:136)

Hoşçakal Şehir’de, yer alan Çarşı adlı bölümde; Kayseri esnafının ikna kabiliyetinin yüksek olduğu ve nasıl konuşacağını iyi bildiği ifade edilir. İkna kabiliyeti ile ilgili olan bu durum ‘Oha var öküz durdurur, oha var zelve kırdırır’ sözü ile ifade edilmiştir.

“Oha var öküz durdurur, oha var zelve kırdırır sözü boşa söylenmemiştir.”(HŞ:37)

Hoşçakal Şehir’de, yer alan Çarşı adlı bölümde; Kayseri esnafının israfı sevmediği, böbürlenmeye paye vermediğine vurgu yapılır. Esnaf için parayı kazanmak değil, tutmanın önemli olduğu ifade edilir. “Güzelliğe bir sivilce, zenginliğe bir kıvılcım yeter” sözü titiz ve tedbirli olan esnafı anlatır.

“Güzelliğe bir sivilce, zenginliğe bir kıvılcım yeter derler.”(HŞ:38)

Hoşçakal Şehir’de, yer alan Çarşı adlı bölümde; Kayserililerin ticaretini eleştirmesinde atasözlerinin önemine değinilir. Kayserililerin hazır imkânlar üzerine inşa etmekten çok, ticarete sıfırdan başladıkları ifade edilir. Yedik say, giydik say, işten artmaz dışten artar diyerek işe sıfırdan başlayıp, zevklerinden feragat ederek aklın

bilimin ve teknolojinin ışığında işi rast geleye bırakmayarak, deve bin pula al getir, deve bir pula sal gitsin diyerek nesillere ait birikimleri bir araya getirerek zenginliğe ulaşırlar. Burada aile bağlarının güçlü oluşu ve büyüğe hürmet gösterilmesinin önemi de büyüktür.

*Bu gün Türkiye'nin itibarlı zenginleri arasında Kayserililerin sayısı önemli bir yer tutar. Ancak bu zenginlikler; hazır imkanlar üzerine inşa edilmekten çok, sıfırdan başlanarak, uzun zaman dilimi içinde çalışıp didinerek, **yedik say, giydik say, işten artmaz dışten artar** diyerek zevklerinden iştahlarından feragat ederek, risk alarak, azimli ve inançlı davranarak, aklın aydınlığında, teknolojinin, bilimin ışığında hareket ederek, işi **rast geleye bırakmayarak, deve bin pula al getir, deve bir pula sal gitsin** gibi zamanı okuyarak ve nesillere ait birikimleri bir araya getirerek oluşmuştur. (HŞ:38)*

Hoşçakal Şehir'de, bulunan Ataş Kerem Tutuş Kerem Yan Kerem adlı bölümde; İsfahan ülkesinde yan yana iki sarayda zenginlik ve ihtişam içinde iki hanedan yaşadığından söz edilir. Serveti bol olan güç ve iktidara sahip olan bu kişilerin bir yanı yaralı ve mahzundur. Onların bu durumu at bulunur meydan bulunmaz sözü ile ifade edilir.

*“Hani atalar; **‘at bulunur meydan bulunmaz’** demişler ya, onlara da yüce Tanrı bunca debdebenin, bunca saltanatın içinde; kucaklarına basacak, saraylarına sultan olacak bir çocuk vermemiş.”(HŞ:79)*

Hoşçakal Şehir'de, yer alan Gadoş Ali adlı bölümde; Gadoş Ali, çok güngörüp geçirdikten sonra gençlere bir işin ucundan tutmaları, bir işe sahip olmaları gerektiğini söyler. Dünya kırk kulplu kazan, bir gulpuna da sen yapış, gazan sözü ile bir iş tutmanın önemini belirtir.

*“-Ne demişler yiğenim; **dünya kırk kulplu gazan, bir gulpuna da sen yapış, gazan.**”(HŞ:123)*

*Kanatsız Kuşlar Şehri'nde, yer alan Könes Avı adlı bölümde; Pehlivanlı aşireti beyi Abidin Bey'in Afşar beyinin bacası olan ceylân boylu, güzeller güzeli İnce Hatuna gönlü düşer. Abidin Bey üst üste dünür gönderir. İnce Hatun, Abidin Bey'in yüzüne karşı “**Çölin tazısı, dağın cerenini alamaz**” der. Bu sözden Abidin Bey çok incinir.*

Aradan aylar geçer. Afşar beyinin Abidin Bey ile iş birliği yapması gerekmektedir. İnce Hatun da ister istemez Abidin Bey ile evlenmek zorunda kalır.

“Çölün tazısı, dağın cerenini alamaz.”(KKŞ:148)

Kanatsız Kuşlar Şehri'nde, yer alan Könes Avı adlı bölümde; AbidinBey, İnce Hatun ile evlendikten sonra aylar önce içine işleyen sözü Afşar kızına söyler; Nasıl İnce Hatun der, hani çölün tazısı dağın cerenini alamazdı ya! Bunun üzerine İnce Hatun güler ve Afşarlar arasında deyim hâline gelmiş olan şu sözü söyler: *“Ne bileyim Abidin Bey, kar'ın bu kadar yağıp da könesin av olacağını ne bileyim!”* der.

Nasıl İnce Hatun, der, hani çölün tazısı dağın cerenini alamazdı ya!

İnce Hatun güler ve Afşarlar arasında bir deyim hâline gelmiş olan şu sözleri söyler: Ne bileyim Abidin Bey, kar'ın bu kadar çok yağıp da könesin av olacağını ne bileyim!(KKŞ:149)

Kayıp Yüzler'de; bulunan Namus hikâyesinde; Tahir Efendi'nin kiracısı olanterzi Sadullah mahallede bir kadına laf atınca, erkekler toplanıp Sadullah'ı döverler. Polisler herkesi toplayıp karakola götürürler. Sadullah içeriye atılır. Tahir Efendi, Sadullah'ın karısını evden çıkarır ve mahalleden taşınırlar. Mahalleli, Sadullah'ın ardından ateş olmayan yerden duman çıkmaz sözünü dile getirir.

“Haklısın kardeş, ateş olmayan yerden duman çıkmaz derler!”(KY:88)

Kayıp Yüzler'de, bulunan Hazreti Yakup hikâyesinde; Necmettin Efendi boğazına düşkün kimsedir. Necmettin Efendi: Can boğazdan gelir yeğenim der. Doktor ise, iyi de amca, boğazdan da çıkar! Demişti. Bu durum onun hiç aklına gelmemişti.

“Bu; “Can boğazdan gelir yeğenim!” der demez, o kemik yığını oğlan;

“İyi de amca, boğazdan da çıkar!” deyip, yapıştırmıştı lafı.”(KY:106)

Kayıp Yüzler'de, bulunan Sebep hikâyesinde; kahveci Topal Mevlüt, gençlerden kaçıp kahveye gelen bir adama yardım eder. Topal Mevlüt: öfke baldan tatlıdır, ama cürmü ağırdır diyerek ortalığı yatıştırır. Gençlerle ve enişterileri ile konuşarak ortalığın düzelmesini sağlar.

“...Öfke baldan tatlıdır, ama cürmü ağırdır.” (KY:110)

Kayıp Yüzler'de, bulunan İz hikâyesinde; Kara Hamdi'yi ev sahibi evden çıkarınca Kara Hamdi'nin çocuk yaşlarda iyilikte bulunduğu inşaatın patronu bir daire verir. Bunun üzerine Kara Hamdi, Kul daralmazsa Hızır yetişmezmiş diye içinden geçirir.

“Kul daralmazsa Hızır yetişmezmiş.”(KY:116)

Türk Düğünü'nde, yer alan Gazi hikâyesinde; yolculuk sırasında acıkan insanlar bir köye varırlar. Köyde bir evin kapısında arabayı durururlar. Ev sahibi misafir Tanrı misafiridir der. Ataların her geleni Hızır bil diye söylemiş olduğu atasözünün değerini vurgular. Misafir gelen evin bereketli olduğunu ifade eder.

“...Atalarımız her geleni *Hızır bil demişler.*”(TD:43)

Türk Düğünü'nde, bulunan Yıllar Sonra adlı hikâyede; Yıllar sonra karşılaşan Erhan ve Murat'ın idealleri uğruna yaşamış olduğu hayat ele alınır. Bulunmuş oldukları durum içerisinde mücadele eden Erhan ve Murat “*Ya devlet başa ya kuzgun leşe*” demişlerdir.

“...*Ya devlet başa ya kuzgun leşe*”(TD:94)

Türk Düğünü'nde, bulunan Zemzeme Kiraathanesi'nde; Tahta çerçevesi, kalın camlı koca çerçevelerde; “*Söz bilersen söyle ki sözünden ibret alsınlar/ Söz bilmezsen dinle ki seni bir adam sansınlar*” , “*Bir haneyi haylaz evlat / Bir yiğidi huysuz avrat / Bir şoförü aşırı sürat / Bir esnafı da asık surat yıkar*” şeklinde insanlar için öğüt niteliği taşıyan özlü sözler yer almaktadır.

“Söz bilersen söyle ki sözünden ibret alsınlar

Söz bilmezsen dinle ki seni bir adam sansınlar”(TD:132)

“Bir haneyi haylaz evlat

Bir yiğidi huysuz avrat

Bir şoförü aşırı sürat

Bir esnafı da asık surat yıkar”(TD:132)

Yurttaş Sokak'ta; fireze bas kara bas deyiminin önemine değinilir. Bu deyim Kayseri için geçerlilik taşıdığına vurgu yapılır. Bağ mevsimi sona erip, yaz mevsimi

yerini göz mevsimine bıraktığında havalar soğuduğu vakit kış mevsiminin gelmesiyle ısınma sorununu anlatırken bu deyim kullanılmıştır.

Fireze bas kara basdeyimi en çok Kayseri için geçerli olmalı. Çünkü bağ mevsimi bitip, yazın sonu göze evirilince, havalar soğuyup da ‘ıra’ yanınca çok geçmez, kış gelip bastırır, Şehir diz boyu kara teslim olur, bu kez de ısınma derdi başlardı. (YS:22)

Yurttaş Sokak’ta, Evler Evler adlı bölümde; evlerin birbirine bitişik olduğu dile getirilir. Bu durumun pek çok sebebi olduğuna vurgu yapılır. Yaşam, yardımlaşma ve akrabalık vb. nedenlerle evlerin bu Şekilde inşa edildiği söylenir. Ayrıca bu durum iyi geçinmeyi, birbirine saygı duymayı da zorunlu hale getirmiştir. Bu durumu; “*Komşu komşunun külüne muhtaçtır*” atasözü güzel bir Şekilde anlatmaktadır.

“*Komşu komşunun külüne muhtaçtır*” (YS:30)

Yurttaş Sokak’ta, Semiha Abla’nın hayat öyküsünün anlatıldığı bölümde; Semiha Abla’nın bir kısmeti olmamasından söz edilirken, Hafıza Hala: Allah’ın hazinesinde yok mu? Niye kısmeti olmasın? Ne demişler; Ağılda oğlak doğsa dağda otu biter. Sözünü söyleyerek Allah’tan umut mu kesilir? Der.

“...Ne demişler;Ağılda oğlak doğsa dağda otu biter.”(YS:58)

Yurttaş Sokak’ta, günün birinde Semiha Abla’ya kısmet çıkar. Hafıza Hala: “*Yuwayı diş kuş yapar,*” dedi, “*Kaşığında ne çıkarsa kısmetin o. Evine sahip ol.*” Diye Semiha Abla’ya evine bağlı olması için oğğt verir.

“*Yuwayı diş kuş yapar,dedi, Kaşığında ne çıkarsa kısmetin o. Evine sahip ol.*” (YS:80)

Yurttaş Sokak’ta, Vabis adlı bölümde; yeri yurdu olmayan bir adamı ararlar. Adamın havada bulup tavada yiyen biri olduğunu oğrenirler.

“...Yeri yurdu yok, havada bulup tavada yiyen biri.” (YS:182)

Yurttaş Sokak’ta, Şehir ve Şehremini adlı bölümde; uzun süren kış mevsiminin ardından Nisan ayı geldiğinde kış mevsimi kendini gösterir fakat bu kez de rüzgâr havanın ısınmasına izin vermez. Toprak yüklü rüzgârlar eser. Bu durumu ifade etmek için geliştirilen bir deyim vardır; “*Adana selden, Kayseri yelden (batar),*” derler.

“...Bu yüzden, geliştirdiğimiz bir de *deyimimiz* vardır; “*Adana selden, Kayseri yelden (batar),” derler.*” (YS:185)

2.1.3.2. Alkışlar ve Kargışlar

Duâ: insanın kendisi ve içinde yaşamış olduğu toplumun maddî rahatlık ve manevî mutluluk yardım ve merhametini istemek için dile getirdiği Tanrı’ya yaptığı bir hitaptır (Elçin, 2004, s. 662).

Türk milleti ise, İslâm dininin özüne uygun olan bu duâlar ile beraber Tanrı’ya karşı dilek ve yakarışlarını ana dilde nazım veya nesir biçiminde sade bir şekilde ulaştırmaktadır. Genelde anonim olan, bedenî, ruhî, iktisadî, toplumsal ve dinî gereksinimlerin meydana getirdiği bu duâlar, atasözü gibi hüküm bildiren müsbet dilek ürünleri olarak görülür. Eski Türkçede alkış için öğme denilmektedir (Elçin, 2004, s. 662). Duâyı alkıştan farklı kılan, onu söyleyen kişinin kendisi veya diğer insanlar için Tanrıya isteklerini bildirmesidir; bu bildiri ne kadar iyi ve güzel biçimde bildirilir, ifade edilirse etkisinin o kadar büyük olacağı inancı dua kalıplarında bulunan sanat özenmesini açıklamaktadır (Boratav, 1969, ss. 140-141).

Bedduâ, duânın zıddı olan kötü, kırılma, belâ ve kızgınlık, öfkeyi ifade eden olumsuz sözlerdir. Farsça bed ve duâ kelimelerinin birleşmesi ile oluşan bu anlatım en eski Türk kaynaklarından 19. asra kadar olan kültür eserleri ve sözlüklerde genellikle Kargış ve ilenc kelimeleri ile karşılanmıştır. Kargış, insanın kendisi ve ailesine, topluma, din gibi kurumlara zararı gelecek şahıslara, düşünce ve fikirlere karşı davranışların şiddetli olarak tepkisidir (Elçin, 2004, ss. 662-663). Kalkan’ın eserlerinde alkış ve kargışlara dair örneklere rastlanmaktadır.

Bu Taraf Anadolu’da, Hâkim Bey hikâyesinde; devlet dairesinde aşçı olan Hasan Sifil yemekhaneden tüp ve erzak çalınca mahkemeye çıkar. Hâkim’in sorularına cevap verir. Hâkim sorar: yemekhanenin tüpünü ve erzaktan, yağdan çaldı diyorlar sana der. Şahitler de dinlendikten sonra Hasan Efendi: “Yalan, sayın hâkimim! Allah şahit, bir tek fasulye tanesi götürdümse, burnumdan gelsin. Zehir zıkkım olsun!” diyerek beddua eder. Sonunda iş katkıya bağlanır. Hasan Efendi çaldığı tüpü ve erzağı, yağı ödemesine, Kızılay’a bin lira bağış yapıp makbuzunu Hâkime götürmesine karar verilir.

“-Yalan, sayın hâkimim! Allah şahit, bir tek fasulye tanesi götürdümse, burnumdan gelsin. *Zehir zıkkım olsun!*”(BTA:121)

Gül Âyinleri'nde; bulunanGül Âyinleri hikâyesinde öğüt verilirken gül ile ilgili olarak kargışlarlar görülmektedir. Sevdaya secdekâr olmayan bir gülün kabalığı, zulmü, hâlden ve dilden anlamazlığının yanına kalmayacağı belirtilir.

“Sevdaya secdekâr olmayan gülün kabalığı, zulmü, hâlden, dilden anlamazlığı yanına kalır mı?”(GA:15)

“Kimin ettiği yanına kalmıştır ey dost?”(GA:15)

Gül Âyinleri'nde, Ayça Gül hikâyesinde; Şar Sultanı Ayça'ya dünür olur. Fakat Ayça'nın gönlü Berke'dedir. Bunun üzerine Şarlular Berçin'i basarlar. Berçin erleri yenik düşer. Düşman eline geçmemek için Ayça kaçar. Önü karanlık dağ, arkası kancık düşmandır. Ayça; El kaldırıp ilenip, dua eder.

“El kaldırıp ilendi, dua etti.”(GA:21)

GülÂyinleri'nde, Kızıl Gül hikâyesinde; Nazlı elini göğsüne koyup, başını eğip, kalbine rücu edip yalvarıp dua eder. Erenler yüzü gözü hürmetine diyerek erenlere sığınır. Ardından ilden ile sürgün ola, düşkün düşe, sefil ola, deme devrana gelinceye kadar çile çeke, münafiğa lanet olsun diye beddua eder.

“Erenler yüzü gözü hürmetine dedi.”(GA:49)

“Ya Allah! Allah Allah, bi-ism-i Şah!

Gerçeğe hu. Münkire münafiğa lanet olsun! Dediler.”(GA:53)

GülÂyinleri'nde, Azad Gül hikâyesinde; Güllü bibi Erkan'ı görünce sevinir. Vay yoluna ben ölem oğul diye dua eder.

“Vay yoluna ben ölem oğul.”(GA:80)

Gül Âyinleri'nde, Yeni Gül hikâyesinde; devlet dairesinde çalışan HayrullahEfendi dürüst bir adamdır. Sabah otobüsle işe giderken kafasını kaldırmaz. Gençlerin giyimine üzülür. Mevlâ şu gençlere sabır ihsan eyleye diye dua eder.

“Mevlâ şu gençlere sabır ihsan eyleye.”(GA:120)

Gül Âyinleri'nde, Yanık Gül hikâyesinde; kahvede oturan insanlar, çevrehalkıAli Kemal Bey ve karısından nefret etmektedir. Bunların yüzünden bet bereket kalmadı. Yağmur kesildi diye beddua ederler. Onlardan nefret eden şehirde

yaşayanlar Mevlâ cemi cümlelinocağını koruya diye beddua ederler. Yakmak lazım bunları derler.

“Bunların yüziünden bet bereket kalmadı yav. Yağmur kesildi yağmur, Allah’ın yağmurunu kesti şerefsizler.”(GA:124)

“Mevlâ cemi cümlelin ocağını koruya.”(GA:126)

“Yakmak lazım bunları yakmak, diyorlardı.”(GA:128)

Ha Bu Diyar’da, Başkan hikâyesinde; Garson Halil’in kızı Gülbahar’araba çarpması sonucu Gülbahar vefat eder. Yakalanmış kâfir adam, kanun cezasını verir, kimsenin ettiği yanına kalmaz diye kendilerini teselli ederler. *“Kocaman adammış, Allah onun da ciğerini yaksın.”* diye beddua ederler.

“Kocaman adammış, Allah onun da ciğerini yaksın. Diye beddua ettiler.”(HBD:46)

Ha Bu Diyar’da, Başkan hikâyesinde; Gülbahar’a çarpan kişinin ona çarpınca altına alıp elli metre sürüklediği ve Gülbahar’a büyük zarar verdiği söylenir. Bunların ettiğini dini ayrı gâvur etmez diye beddua edilir.

“Gâvur etmez arkadaş bunların ettiğini, dini ayrı gâvur etmez!”(HBD:49)

Ha Bu Diyar’da, Erkek İşi hikâyesinde; yankesicilik yapan çocukyakalanınca falakaya yatırırılar. Canı yanan çocuk yapılır mı bu on üç yaşındaki çocuğa diye beddua eder.

“...Ulan Allahsızlar, yapılır mı bu on üç yaşındaki çocuğa be...”(HBD:62)

Ha Bu Diyar’da, Yol Parası hikâyesinde; Temmuz ayında Yol Parası ödenecektir. Güllü’nün kocası Ali Paşa da yol parası ödemek için gurbete çalışmaya gidecektir. Koskoca yılın çabuk geçtiği ve Temmuz ayının hemen gelmesinden dolayı sokranıp gelmez olasıca Temmuz diye beddua ederlerdi.

“Gelmez olasıca Temmuz! diye sokrandı.”(HBD:129)

Hoşçakal Şehir’de, yer alan Gadoş Ali adlı bölümde; Gadoş Ali evliliktenyana kaderinin olmadığını söyler. Hanımından memnun olmayan Gadoş Ali annesine kızar. Şu anam var ya anam, yatmasın yirinde diye kargış söyler.

“Şu anam var ya anam, yatmasın yirinde.”(HŞ:117)

Hoşçakal Şehir’de, yer alan Merzuka Hala adlı bölümde; yağmurun yağmasıve sel gelmesinden dolayı ortalık ana baba gününe döner. Merzuka Hala hiç kıpırdamadan olduğu yerde durur. Sel yaklaşırken bir taşın üzerine çıkar. *“Yarabbi, selini durdur, bizlere zarar verme. Canlarımızı mallarımızı, çoluğumuzu çocuğumuzu koru Yarabbi”* diye dua eder. Sel birden sakinleşir. Hiçbir bağa, hiçbir canlıya zarar vermeden dere yatakları ve çukurlara doğru akar gider.

“-Yarabbi, selini durdur,bizlere zarar verme. Canlarımızı mallarımızı, çoluğumuzu çocuğumuzu koru Yarabbi...”(HŞ:182)

Kanatsız Kuşlar Şehri’nde, yer alan Bayazıtöğlü adlı bölümde; BayazıtöğlüKalenin içinden bir basta alır. Bastayı alınca parası kalmaz. Günün birinde bir ihtiyar yanına gelir. İhtiyarın karnını doyurur. İlerleyen günlerde ihtiyar yine gelir. İhtiyara tütün ikram eder. İhtiyar da tertemiz mis gibi kokan bir mendili Bayazıtöğlü’nun önüne koyarak açmasını ister. Deste deste, kıpkırmızı pangonotları görünce şaşırır. İhtiyar bunları alıp sermaye yap, köşeye attım duruyordu. Bir işe yarasın der. Bayazıtöğlü: Koca Allah’ım beni utandırma diyerek terazisini ve ürünlerini alır. Bastayı doldurur. Çok zengin olan Bayazıtöğlü her gece namazdan sonra dua eder.

“Her gece namazdan sonra dua eder.

Koca Allahım, yorganım yoktu, servete boğdun. Kereminden sual edilmez. Beni mahcup etme Allahım,doğru yoldan ayırma, nefsime goma. Bizi bize bırakma Ya Rabbim.”(KKŞ:62)

Kanatsız Kuşlar Şehri’nde, yer alan Güney Müftileri adlı bölümde; KasımEfendi askerlik yıllarında Ruslar’a esir düştüğünü anlatır. Ruslar’a esir düşünce, *“Ulan Gasım, gözüne dizine dursun Erciyasın suyu, Didim!”* Diye beddua eder. Rusların elinden kaçmayı kafasına koyar. Buradan kaçamazsan şu boyunun ve posunun hayrını görme dedim diye kendi kendine söylenir. Osman Onbaşı ile beraber kaçarlar. Dağ, bayır aştıktan sonra bir köye varırlar. 334 senesinde de evlerine ulaşırlar.

“Ulan Gasım, gözüne dizine dursun Erciyasın suyu, Didim!” (KKŞ:174)

Kayıp Yüzler’de, İz hikâyesinde; beş aydır ev kirasını ödeyemeyen KaraHamdi ve yaşlı karısı eşyaları ile beraber dışarı atılır. Akşam olduğunda onları bekçiler görür. Yağmurdan ıslanmamaları için eşyalarını inşaata taşırlar. Başını sokacak bir yer ararken, inşaatta iyi giyimli biri karşılına çıkar. Ve onları hazır dairelerimiz var diyerek yeni daireye yerleştirirler. İnşaat patronu çocukluğunda simit satarken simit paralarını vermeyen kişilere karşı kendisini koruyan kişinin Kara Hamdi olduğunu hatırlar. Evi Kara Hamdi’ye verir. İnşaatın patronu olan adam, sen rahmetli babama benziyorsun burada otur. Ben de seni gördükçe rahmetli babamı yâd edeyim der. Kara Hamdi’nin eski komşuları da onun yeni dairede nasıl oturduğunu bilmediği için beddua ederler.

“İnşallah başlarına iner o apartman!”

İnşallah, inşallah!

Koyar mı yanlarına Allah?

Aman komşu buradan gitti ya kanlı herif, Cehenneme gitsin!” (KY:116)

Allah yağmurun, çamurun, tozun içinden alıp nereye getirmişti KaraHamdi’yi. Başlarını tüccar ve müdürlerin harcı bir eve sokmuşlardı. “Varsın çulunu çaputunu sokağa yığan o ev sahibinin yanına kalsındı!” Demişlerdi.

“Varsın çulunu çaputunu sokağa yığan o evsahibinin yanına kalsındı!” (KY:117)

Kayıp Yüzler’de, Sakallı Bebek hikâyesinde; Zekeriya Efendi komşusu ŞakirEfendi’den Arabistan’da bir çocuğun bir karış sakalla doğduğunu öğrenir. Bu duruma bağlı olarak hangi yüzle yılan çayan dolu mezarda yatarız? Münkir ve Nekir’e, eli topuzlu zebanilere ne deriz? Diye düşünürler. Ardından Rabbim sen kuru Ümmet-i Muhammedi diye dua ederler.

“...Hangi yüzle yatarız yılan çayan dolu mezarda? Ne deriz Münkir, Nekir’e? Eli topuzlu zebanilere ne deriz hacı? Rabbüim, sen kuru Ümmet-i Muhammedi.” (KY:128)

Türk Dügünü'nde, Mina hikâyesinde; Güneş birden bakırlaşıp donar. Ortalıkoyu ve kesvetli bir karanlık kaplar. Çobanlar, cinler güneşi çaldı diye bağrışırlar. Taşnakların bu belayı getirdiğini düşünürler. Nikos ve karısı dua etmeye başlarlar. Bu durumun hayra alamet olmadığını söylerler. Nikos, Allah büyüktür, ama verir cezasını ihanetin ve nankörlüğün der.

“Allah büyüktür.dedi Nikos.Ama verir cezasını ihanetin, nankörlüğün.”(TD:31)

2.2. Âşık Edebiyatı

Âşık edebiyatı, Türk kültür varlığı açısından önemli yer tutmaktadır (Artun, 2008, s. 71). Âşık edebiyatının kökenleri çok eski halk şairi olan Kam ve Şamanlara kadar gitmektedir. Kam, şaman, baksı, oyun, akın, ozan gibi adlar alan gelenekli şiir temsilcileri, halk şairliğinin yanı sıra, yüzyıllar içerisinde toplumun değişiklik gösteren sosyal ihtiyaçlarına bağlı olarak farklı işlevler üstlenmişlerdir (Durbilmez, 2016, s. 19). Geçmiş zaman dilimi içerisinde Türkler Müslüman olmuşlar, yeni dinin etkisi ile kültür ve sosyal ihtiyaçlarda değişimler meydana gelmiştir. İslam ile birlikte, Ozan-Baksı geleneğinden ayrılıp dinî şiirler söyleyen tekke şairleri ve din dışı konularda şiir söyleyen ozanlar ortaya çıkmıştır (Durbilmez, 2016, s. 21). Ozan-Baksı geleneğinin özellikleri arasında yer alan büyücülük, hekimlik, din adamlığı, gibi nitelikler İslamiyet sonrası terk edilmiştir (Günay, 2018, s. 53).

Sazlı şairlerin atası olan ozan tipi, ozan-baksı'ların şamanlık mesleğini bırakmalarının ardından ortaya çıkmış bir tiptir; burada yer alan iş bölümü dînî ve sihrî törenlerin idare edilmesi kamlara, destan ve hikâye anlatımı baksılara, şairlik ise sazıyla şiir söyleyen ozanlara kalmıştır (Kalkan, 2015, ss. 19-20). Böylelikle, sanatçılar, halkın sesi ve rengi olarak, pek çok konuda sazı ve sözüyle topluma yol gösterici olmuşlardır (Saraç, 2020, s. 19).

Âşıklık çağlar boyunca devam eden geleneklerden geçip biçimlenen, kendine ait icra töresi, geleneğe dayanan yapısı, âşık olmak ve âşıklığı devam ettirmek için uyulması gerekli olan kuralları barındıran bir gelenektir (Artun, 2008, s. 71). Âşıklık geleneği binlerce yıl sürerek Türk kültür coğrafyasına hükmetmiş buradan Anadolu'ya geçerek varlığını devam ettirmiştir. Türk kültürünün yaşatılmış olduğu çevrelerde âşıklık / ozanlık geleneği de varlığını devam ettirmiştir. Ozanlar arasında önemli yere

sahip olan Dede Korkut'tan bugüne kadar âşıkların varlığı ile bu gelenek daha da öneme sahip olarak devam etmiştir (Saraç, 2020, s. 33). Âşıklar; anonim halk hikâyesi, kendi dizdiği hikâyeleri köy ve kasabaları dolaşır anlatarak, çalarak, söyleyerek kültürün önemli bir taşıyıcısı olmuşlardır (Kalkan, 2015, s. 29). İlden ile beyden beye gezen âşıklar iletişim araçlarının yok olduğu dönemlerde iletişim kanallarının işlevi olmuşlardır (Teke, 2020, s. 16). Değişen ve gelişen toplum yapısına bağlı olarak âşıklar da bu değişimden etkilenmiştir. Geçmiş dönemlerde âşıklık geleneğinin icra ortamı olarak âşıklar kahvehanesi önemli yer tutarken, âşıkların geleneksel icra ortamlarının yanı sıra son dönemde gelişen teknolojiye bağlı olarak sanal ortamları kullandıkları ve sanatlarını burada icra ettiklerini söylemek mümkündür (Saraç, 2020, s. 33). Bu gelişmelere bağlı olarak; âşık edebiyatının, dönemine bağlı olan kültürel, politik ve sosyolojik gündemden kopmamak, varlığını sürdürmek için durağan olmak yerine değişimi izleme şeklinde yol seçtiğini ifade etmek mümkündür (Oğuz, 2013, s. 120).

Bir âşığın üslup özelliklerinde belirleyici unsur olarak; âşığın biyografisi, bağlı olduğu âşıklık geleneği, içinde bulunmuş olduğu şiir çevresi, yaşadığı ortam göz ardı edilmeden karakteristik özelliklerinin aranması etkili olmaktadır (Artun, 2008, s. 72). Âşığın düşünce biçimi, almış olduğu eğitimi, içinde olduğu sanat ve kültür çevresi, âşığın dilinde ve anlatım biçiminde belirleyici rol oynamaktadır (Artun, 2008, s. 73).

Emir Kalkan'ın yaşadığı dönemde Orta Anadolu Bölgesinde de Sivashlı Âşık Veysel (Durbilmez, 1995, ss.34-37 ve Durbilmez 1999, ss. 155-179), Neşet Ertaş (Durbilmez, 2013, ss. 315-347), Âşık Meydanî (Durbilmez, 2000), Âşık Hasretî (Durbilmez, 2016 ve Durbilmez 2020), Ozan Gürbüz (Durbilmez, 2007), Türkmenoğlu (Durbilmez, 2015 ve 2020) gibi âşıklar yaşamıştır. Murat Çobanoğlu (Durbilmez, 2014) başta olmak üzere tanınmış pek çok âşık Kayseri'de yapılan şenliklere katılmış, bazı âşıklar Kayseri ve özellikle Erciyes konulu şiirler de söylemişlerdir (Durbilmez, 2006, ss. 554-574).

Kalkan'ın yapmış olduğu çalışmalarda âşık edebiyatı özel bir yer tutar. Bu çalışmaları iki başlık altında toplamak mümkündür: 1. Âşık edebiyatı ve gelenekleri ile ilgili çalışmaları, 2. Âşık edebiyatı temsilcileri hakkındaki çalışmaları.

2.2.1. Âşık Edebiyatı ve Gelenekleri

Âşık edebiyatı geleneklerinin kökenlerini Dede Korkut'a bağlamak mümkündür (Durbilmez, 2003, ss. 219-232 ve Durbilmez, 2016, ss. 483-505). Bu gelenekler genellikle usta-çırak geleneği içinde uygulamalı olarak öğrenilir (Durbilmez, 2006, ss.42-51). Âşıklık görevini yerine getirecek ve bu kervana katılacak kişi, kendi ya da ailesinin isteğine bağlı olarak bir usta âşığın yanına çırak olarak verilmektedir. Buna '*kapılanma*' denilmektedir. Çırak, ustasından geleneği, meydan açmayı, divana çıkma, hikâye anlatma ve ayak kuralı, âşık makamını öğrenmektedir. Ustası ile beraber gezerek diğer âşıkları tanıyarak, onların bilgilerinden de faydalanır. Bu dönem çırağın durumuna bağlı olarak 2 yıldan 20, hatta 30 yıl kadar sürmektedir. Çırağın yetiştiğine inanan ustası ona '*icazet*' vererek, tek başına mesleğini devam ettirmesine izin verir (Kalkan, 2015, ss. 33-34). Her âşığın mahlas kullanması gerekir (Durbilmez, 2002, ss.54-62). Karacaoğlan (Durbilmez, 2007, ss.30-44) gibi bazı mahlasların birden çok âşık tarafından kullanılması da mümkündür (Durbilmez, 2007, ss.43-85). Âşık edebiyatında saz çalma geleneği yaygındır (Durbilmez 2010, ss.148-158). Doğmaca olarak âşık tarzı şiir söyleme ile birlikte âşık tarzı hikâye anlatma geleneği de âşık edebiyatına özgü bir gelenektir (Durbilmez, 2006, ss. 341-364). Bade içme / rüya motifi (Durbilmez, 2018, ss. 143- 156), tarih bildirme (Durbilmez, 2000, ss.87-105 ve Durbilmez, 2007, ss. 299-317) gibi başka gelenekler de âşık edebiyatı gelenekleri arasında yer almaktadır (Durbilmez, 2008 ve Durbilmez, 2018).

Emir Kalkan'ın âşık edebiyatı ve gelenekleri ile ilgili çalışmaları oldukça önemlidir. Bu konuda en önemli çalışması "20. Yüzyıl Halk Şairleri Antolojisi" adlı kitabıdır. Kitap 1991'de Kültür Bakanlığı, 2015'te Ötüken Yayınları tarafından yayımlanmıştır. Kitapta âşıkların; âşıklık geleneği bağlamında çeşitli âşıklık makamlarını öğrendikleri, usta-çırak ilişkisi içerisinde yetiştiklerine değinilmiştir. Saz şairlerinin de mektep, medrese gördüğü ve eğitilmiş oldukları belirtilmiştir (Kalkan, 2015, s. 36). Daha sonraki bölümde; 200'e yakın şair hayat hikâyeleri ile birlikte ele alınmışlardır. Şairlerin şiirlerinden örneklere yer verilmiştir.

Âşık tarzı hikâyecilik geleneği (Durbilmez, 1999, ss. 258-272) içinde önemli bir yer tutan İlbeylioğlu ve Gündeşlioğlu hakkında Emir Kalkan'ın iki çalışması vardır:

“Halk Edebiyatımızda İlbeylioğlu (İlbeyoğlu-Elbaloğlu)” (1980) ve “Halk Edebiyatımızda Gündeşlioğlu” (1981).

Âşık edebiyatı gelenekleri içinde rüya motifi özel bir yer tutar(Durbilmez, 2019, ss. 80-95). Emir Kalkan, bazı çalışmalarında rüya motifine de yer verir. Sözelimi Şavşatlı Âşık İbrahim Kara hakkında yazdığı “Şavşatlı Âşık Kara” (1983) başlıklı makalesinde, âşığın, 15 yaşında rüya gördüğünü, rüyasında aksakallı bir pirin kendisine elma çekirdeği yedirmesi sonucunda âşık olduğunu yazar (Kalkan, 1983, s. 10).

2.2. Âşık Edebiyatı Temsilcileri

Kalkan, âşıkların toplumdaki boşluğu dolduran ve halkın dertlerini aktaran kültürümüzün taşıyıcısı görevini üstlenen kişiler olduğunu söyleyen (Kalkan, 1983, s. 5) Emir Kalkan, âşık edebiyatı temsilcileri ile ilgili çalışmalarda yapmıştır. Bu çalışmalar arasında antoloji kitapları ile birlikte makale / derleme yazıları da bulunmaktadır.

Bu konuda en önemli çalışması “20. Yüzyıl Halk Şairleri Antolojisi” adlı kitabıdır. Kitap 1991’de Kültür Bakanlığı, 2015’te Ötüken Yayınları tarafından yayımlanmıştır. Kitapta âşık edebiyatı temsilcilerinin atalarına eskiden Kam, Ozan, Baksı, Oyun, Şaman gibi adlar verildiği belirtilmiştir (Kalkan, 2015, s. 19). Kalkan âşık edebiyatı temsilcilerinden söz ederken “bugün de geleneği bütün kurallarıyla devam ettiren ozanların, âşıkların, saz ve kalem şairlerinin” bulunduğunu ifade etmiştir (Kalkan, 2015, s. 11). Âşık Kemterî’den Mızrakçioğlu’na kadar âşık tarzı şiirler söyleyen / yazan 200’e yakın temsilcinin hayatı ve şiirlerinden örneklere yer verilmiştir.

Âşık edebiyatı temsilcileri hakkında ikinci önemli çalışması “Kayseri Şairleri” adlı antoloji kitabıdır. Kitabın birinci baskısı 1988’de, ikinci baskısı 1996’da Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları tarafından yapılmıştır. Kitabın ilk baskısında 138, ikinci baskısında 145 şairin hayatı ve eserlerinden örneklere yer verilmiştir. Bunlar arasında Kayserili âşıklar ve derviş şairler de önemli bir yer tutmaktadır.

2.2.3. 20. Yüzyıl Halk Ozanları’nın Tasnif Denemesi (1984)

Âşıklık için tasnifte önemli unsur olarak âşıklık geleneğinin icaplarını yerine getirenler kıstas olarak alınmıştır. Tasnifte 457 ozan ele alınmış ve alfabetik sıra bağlamında âşıkların; Adı-Soyadı, Mahlası, Doğum Tarihi, Ölüm Tarihi ve Memleketleri verilerek bir değerlendirme yapılmıştır.

2.2.4. Ozanı Tanımak (1980)

Halk bilimi ürünlerinin derlenmesinde yazılı bilgilerin cönklerin bulunmadığı durumlarda nasıl bir yol izleneceği belirtilmiştir. Böyle durumlarda, halkın bilgisine başvurmanın temel etken olduğu ifade edilmiştir. Şiirler başka ozanların şiirleri ile karıştırılıyorsa birtakım ölçütlere başvurulduğu belirtilmiştir. Riayete mecbur olunan bu ölçütler: Ozanın dünya görüşü, psikolojik yapısı, karakteri, zaafı, din bilgisi ve mezhep eğilimi, bulunmuş olduğu çevrenin yaşamış olduğu devrin değer ölçüsü, gelenek ve göreneği, dil özelliği, tarzı, inancı, kültürel yapısı, etkilenmiş olduğu ustalar başlığı altında toplanmıştır (Kalkan, 1980, s. 9). Yazının sonraki kısmında Dadaloğlu'nun şiirleri, şiirin başkasına aitmiş gibi görülmesi yanlışlığı üzerinde durulmuştur. Şiirlerde meydana gelen karışıklıkların, yanlışlıkların Afşar ozanlarının şiirlerinin de derlenmesi ile giderileceği belirtilmiştir.

Emir Kalkan'ın makalelerinden biri "Halk Şiirini Oluşturan Tipler" (1986) adını taşır. Bu makalede ozan, saz şairi, âşık tipleri üzerine durulmaktadır. Emir Kalkan'a göre, *Ozan tipinde*; Ozanın tedavi edici gücü vardır. Bu tipe mensup sanatçılar kopuz çalıp, şiirler söyler (Kalkan, 1986, s. 31). *Saz Şairi*; eğitim almış bir tiptir. Bu tipe mensup sanatçıların dilinde Arapça ve Farsça özellikler belirgindir (Kalkan, 1986, s. 33). *Âşık tipi*; bu tipin usta- çırak geleneğine bağlıdır. Bu tipe mensup sanatçılarınustasından çeşitli icraatlar öğrendiği üzerinde duran Kalkan'a göre, bu sanatçılarınmuamma çözme, hikâye anlatma, türkü, atışma gibi özellikleri taşır. Bazı âşıkların 128 makamı ustasından öğrendiği, badeli ve badesiz olarak ikiye ayrıldığı, badeli âşıkların daha üstün kabul edildiği belirtilir (Kalkan, 1986, s. 33).

Emir Kalkan, "Halk Şairlerinin Ödüllendirmeleri" (1988) konulu çalışmasında "Halk Şairi" deyiminin, aralarında farklılıklar bulunan tiplerin genel adı olduğunu belirtir. Kalkan'a göre, bu sanatçılar Ozan, Âşık, Saz Şairi, Kalem Şuarası olmak üzere dört gruba ayrılmaktadır.

Âşıklarla ilgili müstakil çalışmalar da yapan Emir Kalkan'ın özellikle Dadaloğlu, Seyranî, Cizngözoğlu Seyit Osman gibi âşıklarla ilgili derleme / araştırma yazıları âşık edebiyatı araştırmaları için büyük önem taşır. Âşık edebiyatı temsilcilerinden Dadaloğlu hakkında "Dadaloğlu ve Şiirleri" (1977) ve "Halk Edebiyatı Araştırmaları: Dadaloğlu'nun Yeni Bulunmuş Destan ve Koçaklamaları" (1982) gibi

makaleleri yayımlanmıştır. Bu çalışmalarında Dadaloğlu hakkında bilgiler vermekle kalmamış, daha önce yayımlanmamış bazı şiirlerinden örnekler de vermiştir. Âşık edebiyatı temsilcilerinden Seyranî hakkında “Seyranî’nin Kişiliği” (1978), “Seyranî’nin Hayatındaki Devreler ve Bu Devrelerde Değişen Dünya Görüşü”(1979) gibi makaleleri yayımlanmıştır. İkinci makalede Seyranî’nin hayatı İlk Devre, İkinci Devre, Develi’ye Dönüş ve Son Dönemi başlıkları altında incelenmiştir. Âşık edebiyatı temsilcilerinden Cingözoğlu Seyit Osman hakkında “Halk Ozanları: Cingözoğlu Seyit Osman” (1980) başlıklı makale yazmıştır. Cingözoğlu Seyit Osman’ın 1885’te Bozok’a (Yozgat ve civarı) sürgün gönderilen Avşarlardan olduğunu ve daha sonra Pınarbaşı’nın Cingöz köyüne yerleşerek burada vefat ettiğini belirtmiştir (Kalkan, 1980, s. 13). Bu makalede, Cingözoğlu Seyit Osman’ın şiirlerinde Dadaloğlu’nun etkisinin bulunduğu ifade edilmesi de önemlidir (Kalkan, 1980, s. 13).

Dadaloğlu, Seyranî ve Cingözoğlu Seyit Osman’dan başka Afşinli Âşık Yener, Âşık Mehmet, Âşık Abdurrahman, Âşık Karalı, Yozgatlı Hürâşık, Gürünlü Âşık Gülhanî, Şavşatlı Âşık Kara, Âşık Elif Hatun gibi âşık edebiyatı temsilcileriyle ilgili makaleler de yazmıştır. Bu makalelerden şöyle söz edebiliriz:

Afşinli Âşık Yener hakkında “Halk Edebiyatımızda Afşinli Âşık Yener” (1981), asıl adı Mehmet Kurnaz olan Afşaroğlu Âşık Mehmet hakkında “Halk Ozanları: Afşaroğlu Âşık Mehmet” (1981), Tomarzalı Avşar âşıklardan Abdurrahman hakkında “Halk Şairlerimizden: Âşık Abdurrahman” (1981), Kadırlılı / Araplılı Âşık Karalı hakkında “Güneyden Bir Ozan: Âşık Karalı” (1982), Yozgatlı / Türkmensarılarlı Hürâşık / Abdulkadir Sezgin hakkında “Yozgatlı Hürâşık” (1983), Gürünlü Âşık Gülhanî / Mehmet Kargı hakkında “Gürünlü Âşık Gülhanî” (1983), Şavşatlı Âşık İbrahim Kara hakkında “Şavşatlı Âşık Kara” (1983), Tomarza’nın Emir uşağı köyünden Âşık Elif Hatun hakkında “Âşık Elif Hatun” (1983) başlıklı birer makale yazmıştır. Bu makalelerde âşıkların hayatı ve şiirlerinden örneklerle yer vermiştir.

2.3. Edebî Eserlerine Yansıyan Âşık Edebiyatı Gelenekleri ve Temsilcileri

Kanatsız Kuşlar Şehri’nde, yer alan Cemil Emmi adlı bölümde; Meydanî,1960 yılında köyü olan Küçük Tuzhisar’da çobanlık yapmaktadır. Köyünden bir kıza vurgun olan Meydanî, önünde bir sürü ve elinde kırık bir saz ile dağ bayır dolaşmaktadır. Yalnız kalıp derin düşüncelere dalmayı sevmektedir. Bir gün, koyunlarını otlatırken,

dağın başında uyuya kalır. Rüyasında aksakallı ihtiyar, yanında da sevdiği kızı görür. Cebinden elma çıkarıp dörde böler ihtiyar, üç dilimini paylaşıp yerken, dördüncü dilimi havaya atan ihtiyar, Sana Meydanî adını verdim diyerek kaybolur. Bu bölümde elma motifi ve rüya unsuruna bağlı olarak rüya yoluyla mahlas alma unsuru önem taşımaktadır.

Bir gün, koyunları otlatırken, uyuya kalır dağın başında. Ve rüyasında, ak sakallı bir ihtiyar görür, yanında da sevdiği kız. Cebinden bir elma çıkartıp dörde böler ihtiyar, üç dilimini paylaşıp yerler, dördüncü dilimi de kaldırıp göğe atar ihtiyar ve,

“Sana Meydanî adını verdim” deyip kaybolur.(KKŞ:91)

Yurttaş Sokak'ta; Ermeni Âşıklardan söz edilir. Ermeni halk şairlerine aşug denildiği belirtilir. Ermeni aşugların içinde en ünlülerinin asıl adı Ohannes olan Mahcubî olduğu belirtilir. Dâvudî gür sesi ile güzel güfteler söyleyen Mahcubî'nin, Fuzulî'nin bütün şiirlerini ezbere okuduğu belirtilir.

Mahcubî'nin bilinen şiirlerinden biri de bu koşmadır:

Koşma

Beglik çeşmelerden aslâ su içme

Atalardan kalma bu söz senetli

Tut bu nasîhatim görürsen geçme

Baktın ki bir kapu iki çenedli

Göğüs gerdân açık yok hiç yapuklu

Avrupa perçemli beyaz topuklu

Bütün başa geçti hetül kabuklu

Kıt bulunur içlerinde senetli

Âşık olan aşk yolunu kapamaz

Doğru yılan eğri yola sapamaz

Bir Hudâdan gayri kimse yapamaz

Mahcubî'nin kırık gönlü kenedli (YS:133-134)

Yurttaş Sokak'ta; Bir yaz günü çadırı yayla döşeğine kuran Hüseyin, köyün birinde, konağın önünde hamur yoğuran birini görür. Amacı ekmek, yufka yiyecek istemektir. Yanına yaklaşınca onun dünyalar güzeli bir kız olduğunu görür. Ekmeği, aşı unutarak Kıza: Ey güzellerin şahı der, Ben seni rüyamda gördüm. Yıllardır seni aramaktayım. Ben bir bey oğluyum, seni almaya gedim. Kendimi tanıtayım dilersen arkama düş, gel der.

Ve çekip sazını kıza kendini tanıtır.

Elimiz yaylaya göçer

Başköşede yerimiz var

Sade balın lafı mı olur

Kovan kovan arımız var

İnekler gelir sağılır

Koyun kuzuya karılır

Öveçler ayrı yayılır

Ucu dönmez sürümüz var

Kıratımız bağlı durur

Kılıç kında zağlı durur

Kırk çiftimiz saban vurur

Bin kısırak yarımız var

Âşık Hüseyinim nasip

Boyun boyuma münasip

Altın yanımızda kisip

Sandık sandık sarımız var (YS:106)

Yurttaş Sokak'ta; Hüseyin kıza kendisini tanıtır. Kız Hüseyin'i hayranlıkla dinler. Kız pınar başına geldiğinde kız ile kaçacaklardır. Kız pınarın başına geldiğinde Hüseyin dayanamaz Ey güzeller şahı sana saz çalayım dinle gönlün benimle olursa alır kaçırım seni der. Hüseyin'i dinleyen kız gülümser, çeşmeden helkelerini doldurup evine döner. Hüseyin de bu durum karşısında pişman olup ekmek istemek için başka köye gider.

Sazı bağına basıp şunları söyler;

Anam elden alır sacı

Ekmek kuru soğan acı

Her söze inanma bacı

Aptal derler ünümüz var

Babam davul ben saz çaldım

Eğlendim yanında kaldım

Akşam değirmenden geldim

Bir dağarcık unumuz var

Anam karı ekmek yapar

Çocuklar üstünden kapar

Kimi aksak kimi topal

İki sığa kürümüz var

Âşık Hüseyin'im naçar

Kara günler gelir geçer

Cangamadan başın göçer

Bir çenesek karımız var (YS:107)

Kanatsız Kuşlar Şehri'nde yer alan Cemil Emmi adlı bölümde; Koçcağız köyünden Deli Hacı'nın manevî âleme gönüllü, cezbeli bir insan olduğu belirtilmektedir. Cemil Emmi'ye karşı yoğun muhabbeti olan Deli Hacı, Cemil Emmi'nin çevresinde gezinmektedir. Bir gün Cemil Emmi bana himmet etse diye içinden geçirir. Kağrı Pazarında Cemil Emmi ve Hacı karşılaşırlar. Cemil Emmi, Hacı'yı yanına çağırır ve gözlerini gözlerinin içine dikerek omzundaki boyacı sandığını çıkarıp sırtına takmasını söyler. Omzunda boyacı sandığı ile yürüyen Hacı'nın etrafında kalabalık çoğalır, insan selinin arasında kalır. Yüzlerce insan elini öpmeye çalışır, kimi boncuk kimi dua ister. Üstüne ağırlık çöküp Kan ter içinde kalan Hacı, Cemil Babanın çehresine büründüğünü, herkesin kendisini Cemil Baba gibi gördüğünü anlar. Hacı'nın, Cemil Babanın çehresine bürünmesi şekil değiştirme motifini göstermektedir.

“Meğer Cemil Babanın çehresine bürünmüşüm, herkes beni Cemil Baba sanıyor, Cemil Baba gibi görüyor!” (KKŞ:89)

2.3. Derviş / Tekke Edebiyatı

Derviş tarzı Türk edebiyatı, Türk kültürü ve İslâm'ın ortak birikimi ile meydana gelmiş bir Türk-İslâm edebiyatıdır. Bu edebiyat içerisinde İslâm'ın emir ve yasakları Kur'an ve hadîs kaynakları ile belirtilirken, İslâm öncesinde yer alan inançlardan gelen ve İslâm'ın özüne aykırı olmayan unsurlardan da yararlanılır (Durbilmez, 2019, s. 19).

Türk tekke şiirinin Anadolu'da ortaya çıkması ve yayılması, Türk tekke şiirini ortaya koyan, ilk örneklerini veren mutasavvıf-şair Ahmed Yesevî'nin fikirleri, halife ve dervişlerinin aracılığı ile olmuştur (Güzel, 1989, ss. 2-3).

Bazı sureler Türkçeye çevrilir ve tefsiri yapılır. Öncesinde İran mutasavvıflarının tesiri ile yazılan dinî-tasavvufî eserler yerini Türk dili ve kültürü ile şekillenen eserlere bırakır. Geniş halk kitlelerine hitap etmeyi amaçlayan Türk mutasavvıflar, hitap etmeyi amaçladıkları çevrelerde yaşayan Türkçe ve genelde hece ölçüsüyle şiirler yazarlar. İslâm'ın emir ve yasaklarını Türk'ün estetik zevk anlayışına uygun bir şiir dili ile söyleyen derviş-şairler ortaya çıkar. Derviş-şairler sözlü iletişim

ortamı sayesinde sadece şiir söylemekle kalmayarak, çeşitli kıssa ve rivayetler anlatmalarıyla derviş tarzı anlatı geleneğinin ortaya çıkmasına katkı sağladılar (Durbilmez, 2019, s. 23).

“Ferdî ürünler” çerçevesinde görülse de, derviş tarzı Türk edebiyatı bir gelenek edebiyatıdır. Derviş şairler, ferdî bir tarz arayışından daha çok geleneğe bağlı olma ve geleneğe uygun biçimde eserler ortaya koymak için çaba göstermektedir. İslâm dinini kabul eden Türkler arasında ortaya çıkmış olan “derviş” tipine bağlı olan şairler, Ozan-Baksı geleneğinin devam ettirenlerdir (Durbilmez, 2019: 59). “Baba”, “dede”, “derviş”, “eren”, “ermiş”, “evliya”, “hoca”, “molla” gibi adlarla adından söz edilmiş olan ve geleneklere bağlı bir şekilde edebiyat mahsulleri ortaya koyan, icra eden kişileri “derviş” adı altında toplamak mümkündür (Durbilmez, 2013, s. 110).

Kaynağını Kur’an ve hadîslerden alan tekke şiiri, Türkler’de XI. Asırdan başlayarak geçmişten bugüne bir seyir içerisinde Türk edebiyatı üzerinde etkili olmuştur. Şairlerin millî zevke yönelerek dinî ve tasavvufî duygu ve düşüncelerini kendi dil ve vezinleri ile dile getirmeleri sayesinde Anadolu ve Rumeli’nin Türkleşmesine büyük katkı sağladıklarını söylemek mümkündür (Güzel, 1989, s. 3).

Tasavvuf felsefesinin tekkelerde yaşatılması ve buranın aracılığıyla geniş kitlelere ulaşmasına dayanan tekke şiiri geleneği, zaman içerisinde millî ve tasavvufî ruhla beraber gelişerek geçmişten bugüne gelmiştir (Güzel, 1989, s. 2).

Bu Taraf Anadolu’da, yer alan Şehrin Efendileri hikâyesinde; Deli Gıyas manevi işlere bakar. Her adamı beğenmez. Veliler ve ermişler ile gezer. “Yaz Allah’ın hebasına, Adam aranyor, Ateşe girmiş adam aranyor, İbrahim aranyor. Mal boynunuza zincir. Kaldır perdeyi özden / Ben usandım özden” şeklinde derviş edebiyatı tarzı sözler söyler. Öfkeli olduğu günler mağazanın önüne dikilip; “Eba Müslüm gelmeseydi devrana / Tüm eşekler Mevla derdi Mervana” diye bağırır.

“Dilinde kafiyeli sözler, elinde uzun bir değnek, saç sakal karışık, gezer durur.

Yaz Allah’ın hebasına!

Yaz Allah’ın hebasına!

Adam aranyor!

Ateşe girmiş adam aranyor!

İbrahim aranyor!

Mal, boynunuza zincir!

Mal, boynunuza zincir!

Kaldır perdeyi gözden

Ben usandım bu özden!” (BTA:137)

“Öfkeli olduğu günler, dikilip mağazanın önüne, bağırır;

Eba Müslüm gelmeseydi devrana

Tüm eşekler Mevla derdi Mervana.”(BTA:138)

Bu Taraf Anadolu’da, yer alan Şehrin Efendileri hikâyesinde; Şehrin Efendileri olarak anlatılan kişilerden biri de Mustafa’dır. Mustafa’nın en önemli malı değneğidir. Kimse değneğine dokunamaz. Çünkü O, Hz. Ali’nin Zülfikarı olması bakımından derviş edebiyatı geleneğine vurgu yapılmaktadır.

“En önemli malı deyneği.

Kimse deyneğine dokunamaz...

“O, Hazreti Ali’nin Zülfikarı.” Çünkü.”(BTA:139)

Gül Âyinleri’nde, Kızıl Gül hikâyesinde; çeng ve çenganeler çalarken Allah’ın tek olduğu, yüreklerde berk olduğu anlatılır. Yola çıkanların yolundan dönmeyeceği belirtilerek derviş edebiyatı tarzı deyişler söylenir.

Çengler ve çenganeler çalınıyordu;

Yektir Allah!

Tektir Allah!

Yüreklerde berktir Allah!

Eğnine al giyenler

Boynunu vursan dönmez

Pir yolunda gidenler

Dönmez yolundan dönmez

Ne saltanat ne padişah,

Biz demişiz Enel Hak

Yarın bizim olacak

Kalkmıştır kızıl sancak

Dönmez yolundan dönmez..

Tevekkül Tealallah..

Dem dem dem dem

Resulallah sultan dedem..

Hak eyvallah hudey heday

Yektir Allah sultan dedem!(GA:48)

Gül Âyinleri'nde, yer alan Yanık Gül hikâyesi; Ali Kemal Bey, Mevlana ve Yunus'tan okumalar yapar. Hz. Yunus'un '*Yaratılmışı severiz, Yaratandan ötürü*' sözünü söyleyerek insana karşı sevgi gösterilmesi gerektiğini belirtir.

"Hazreti Yunus; 'Yaratılmışı severiz, Yaratandan ötürü' buyururlar."

(GA:149)

Hoşçakal Şehir'de, yer alan Yaman Dede adlı bölümde; Yaman DedeMevlâna'nın Mesnevî adlı eserini okur. Servet ve makamın değil, aşkın peşinde olur. Mevlana'nın; "*Aşk o yalımdır ki parlayıverdi mi / Yakar sevgiliden başka her şeyi*" sözü ile birlikte onun için Tanrı aşkından başka her şey yok olmuştu diyerek tasavvufa vurgu yapmaktadır.

"Ne demişti Mevlana;

Aşk o yalımdır ki parlayıverdi mi

Yakar sevgiliden başka her şeyi”(HŞ:98)

Hoşcakal Şehir’de, yer alan Yaman Dede adlı bölümde; “Nereye dönerseniz Tanrı’nın yüzü oradadır” / “O’nun yüzü dışında her şey helak olmada; / O’nun yüzünde değilsen, hiç varlık arama!” sözü ile Tanrı’nın her yerde var olduğu, her şeyin Tanrı’nın iradesine bağlı olduğu yönüyle tasavvufun önemi anlatılmaktadır.

“Nereye dönerseniz Tanrı’nın yüzü oradadır.”

“O’nun yüzü dışında her şey helak olmada;

O’nun yüzünde değilsen, hiç varlık arama!” (HŞ:100)

Hoşcakal Şehir’de, yer alan Yaman Dede adlı bölümde; “Ağlatma da yak, hal-i perişanuma bakma.” Şiiri ile Yaman Dede nasıl bir aşk içerisinde olduğunu, aşk için nasıl bir şekilde yanmakta olduğunu dile getirmektedir.

Yak sinemi ateşlere, efganuma bakma

Hiç sönmeyecek aşkıma, imanuma bakma

Gönlümde yanan ateş-i niranıma bakma

Ağlatma da yak, hal-i perişanuma bakma.

Ağlatma ki, alamımı tahfife de başlar

Ağlatma ki, serinletmekte bağırumu yaşlar

Rahmetme sakın, gerçi dayanmaz buna taşlar

Ağlatma da yak, hal-i perişanuma bakma.

Yaşlar akarak zerresi uçar belki de aşkın

Yanmakla yaşar, yaşla değil yaresi aşkın

Yanmaktır efendim biricik çaresi aşkın

Ağlatma da yak, hal-i perişanuma bakma.(HŞ:102)

Kanatsız Kuşlar Şehri'nde; Âşık Süleyman ilâhî ezgisi içinde destanlar okur. Bunlardan biri de bir gelinin münacatıdır. Gelin kucağına aldığı taş ile tüm erenlere münacat eder.

“...Gelin kucağına bir taş alıp, tüm erenlere münacaat eder:

Bağrıma bastım kara taş

Gözlerimden akıyor yaş

Nevşehir'de Hacı Bektaş

Mevlâm bu taşa can versin

Malatya'da Koyun Baba

Şiraz'da evlâd-ı aba

Konya'da yatan Mevlâna

Mevlâm bu taşa can versin”(KKŞ:44)

Kanatsız Kuşlar Şehri'nde, Dokuz Ömer Emmi adlı bölümde; Ömer Emmi, kafasını okşaya okşaya “Elif Hakka giden yoldur / Cim ararsan dal bizdedir”, “Duruş kazan ye yedir / Bir gönül ele getir / Bin Kâbe'den yeğrektir / Bir gönül ziyareti” şeklinde deyişler söyler. Gönül ziyaretinin, insan gönlünün önemine değinir.

“Elif Hakka giden yoldur

Cim ararsan dal bizdedir”

“Duruş kazan ye yedir

Bir gönül ele getir

Bin Kâbe'den yeğrektir

Bir gönül ziyareti” (KKŞ:54)

Kanatsız Kuşlar Şehri'nde, Dokuz Ömer Emmi adlı bölümde; Ömer Emmi, bazen kendi kendine söylenmektedir. Söylemiş olduğu uyaklı, kafiyeli sözleri çevresinde bulunanlar da işitmektedir. O da insanların bu sözleri duyup öğrenmelerini

istemektedir. Söylemiş olduğu sözler insanların hayat içerisinde yararına olacak insanların manevî dünyasına katkı sağlayacak tasavvufî sözlerdir.

*Ne verirsen elin ilen o gider senin ilen
Âdemi Âdem eden üç harfle beş noktadır.*

*Sultan Süleyman'a kalmayan dünya
Sana mı kalacak behey avanak!*

*Tanrı kuldan intikamı kulun eliyle alır
İlm-i Hakkı bilmeyenler onu kul yaptı sanır.*

*O da yalan bu da yalan, var biraz da sen oyalan
Çıktım erik dalına anda yedim üzümü!*

*Yetmişiki millete bir göz ile bakmayan
Şerin evliyasıysa hakikatte âsidir.
Eline beline diline sahip ol.*

Kendini bil. (KKŞ:54-55)

Kanatsız Kuşlar Şehri'nde, Sadıka Ana adlı bölümde; Sadıka Ana, ağzından kafiyeli dizeler, hikemî deyişler eksik olmayan biridir. Dünya süsünü, dünya zevkini elinin tersi ile itmiştir. Çile doldurmuş, pişmiş, yanmış biridir. “Yüzüm süre süre geldim meydana / Erenler meydanı uludur diye / Aradım eksiklik özümde buldum / Kusura bakmayan Ali'dir diye” diyen Sadıka Ana, her kusuru özünde aramaktadır. Kimseye kırılmayan, gönül koymayan, incinmeyen bir yapısı vardır.

*“Yüzüm süre süre geldim meydana
Erenler meydanı uludur diye*

Aradım eksiklik özümde buldum

Kusura bakmayan Ali'dir diye” (KKŞ:79)

Kanatsız Kuşlar Şehri'nde, Sadıka Ana adlı bölümde; Sadıka Ana, kendi ruhuna yakın bulduğu, uygun bulduğu insanlar ile karşılaşınca dizine derman gelir, sevinir, gönenir. Açılır, konuşur “Eğer oldun ise Hakka yakın / Sırrını yad elden sakın / İhvanın attığı okun / Yarasına derman olmaz” biçiminde deyişler söyler.

“Eğer oldun ise Hakka yakın

Sırrını yad elden sakın

İhvanın attığı okun

Yarasına derman olmaz.” (KKŞ:80)

Kanatsız Kuşlar Şehri'nde, Sadıka Ana adlı bölümde; yer alan aşağıdaki derviş edebiyatı tarzı dizeler onundur.

Behey derviş ne gezersin

Dervişlikte dem bulunur

Bekle pirin eşiğini

Derdine derman bulunur

Gel de bahr-i ummana dal

Sever isen gel gevher al

Merd-i cenktir, meydana gel

Meydanda merdan bulunur

Eğer oldun ise hasta

Doğru geldin ise dosta

Bir derdine derman iste

Derman dostunda bulunur

Sadıka'yım, emdir özüm

Hakka turab ettim yüzüm

Pişir pişir söyle sözüün

Arasında ham bulunur

Pişir pişir söyle sözüün

Arasında ham bulunur

Hiç kimseyi eksik görme

Her eksikte tam bulunur. (KKŞ:81)

Kanatsız Kuşlar Şehri'nde, yer alan Türbedar adlı bölümde; her akşam Seyyid Burhaneddin Hazretleri türbesine gidildiğinden söz edilir. Gündüz ziyaretçiler ile dolup taşan kabristan, geceleri bomboştur. Burası insana yaşamın fâni olduğunu hatırlatmaktadır. Akşam vakti türbede gönlü yaralı biri görülür. Bir kişi onun yanına yaklaşp havadan sudan bahseder. Fakat o hiçbir şekilde konuşmamaktadır. Uzun süre sonra konuşan kişi “*Sanırlar Eşrefoğluyam / Ne Rumiye ne İznikî / Menem ol daimi Bakî / Göründüm sureta insan.*” dizelerini okur.

“Sanırlar Eşrefoğluyam

Ne Rumiye ne İznikî

Menem ol daimi Bakî

Göründüm sureta insan.” (KKŞ:99)

Kanatsız Kuşlar Şehri'nde, yer alan Türbedar adlı bölümde; gönlü yaralı olan ve konuşan kişi bir saat kadar susar. Başını yerden kaldırmaz. Sonra tekrar konuşarak “*Ben bilmez idim gizli ayan hep sen imişsin / Dillerde ve gönüllerde nihan hep sen imişsin / Senden bu cihan üzre bir nişan isterdim ben / Ahir bunu bildim ki cihan hep sen imişsin.*” dizelerini okur. Başka da bir şey demeyen bu kişi karşısında bulunan kişi ile tanışmıştı.

“Ben bilmez idim gizli ayan hep sen imişsin

Dillerde ve gönüllerde nihan hep sen imişsin

Senden bu cihan üzre bir nişan isterdim ben

Ahir bunu bildim ki cihan hep sen imişsin.” (KKŞ:99)

Kanatsız Kuşlar Şehri’nde, yer alan Türbedar adlı bölümde; gönlü yaralı olan kişinin; insanı cezbeden, saran, çeken bir hitabet tarzı olduğu görülmektedir. Her sözüne şiirle başlayan bu kişi “*Ben ay’ımı yerde gördüm / Ne işim var gökte benim / Bana rahmet yerden yağar / Benim yüzüm yerde gerek.*” dizelerini okuyarak öğüt vermeye başlar. Kendisini bu türbeye çeken durumu anlatır. Zamanın birinde bir kızı sevmiştir. Kızın hayatına kurallar koyar. Ardından sevgili kendisini terk eder. Bir süre sonra sevgilinin vefat haberi gelir. O da kendisini tasavvuf yolunda çile çekmeye adar. Yine bir konuşmasında “*Ağlamak gülmek âşığa, dirilmek ölmek âşığa / Kahırla lütfu bir bilir, bilmez melül olduğunu.*” dizelerini okur.

“Ben ay’ımı yerde gördüm

Ne işim var gökte benim

Bana rahmet yerden yağar

Benim yüzüm yerde gerek” (KKŞ:99)

“Ağlamak gülmek âşığa, dirilmek ölmek âşığa

Kahırla lütfu bir bilir, bilmez melül olduğunu.” (KKŞ:104)

Kanatsız Kuşlar Şehri’nde, yer alan Türbedar adlı bölümde; aşkın bedelinin ağır olduğu belirtilir. Aşk gelince deriz ki; “*Koy kılıca boynuna / Yat kurban ol İsmailce.*”Türklerin aşkı en iyi bildiği ifade edilir. Demir dağları eriten Türkler, ateşi de yakından tanımaktadırlar. Ateş ki, en katı, en eğri demirleri bile dümdüz eder.

“Koy kılıca boynuna,

Yat kurban ol İsmailce.” (KKŞ:104)

Kanatsız Kuşlar Şehri’nde, yer alan Türbedar adlı bölümde; aşka karşı baş eğici olmak gerektiği, aşka karşı razı olunması gerektiği “*Helâl kıldı mâşuka âşık kendi*

kanını / Mâşuk nakşından okur her âşık Kuran'ını.” ve “Her kimin şehrine uğradıysa aşkın asker / Hep imaratın yıkıp anın viran eyledi.” sözleri ile belirtilmiştir.

“Helâl kıldı mâşuka âşık kendi kanını

Mâşuk nakşından okur her âşık Kuran'ını.” (KKŞ:105)

“Her kimin şehrine uğradıysa aşkın askeri

Hep imaratın yıkıp anın viran eyledi.” (KKŞ:105)

Kanatsız Kuşlar Şehri'nde, yer alan Türbedar adlı bölümde; aşkın gönlün miracı olduğu belirtilmiştir. Karşılık beklemeden, ummadan sevmenin önemine değinilerek aşksız insanlara öğüt verme, aşksız insanın öğüt bilmediği ifade edilmiştir.

“Bu ne kudret, bu ne sanat, bu ne hikmettir görün

Zerreyi kevn, katreyi deryayı umman eyledi

Kim ki bu sırdan haberdardır ârifdir özü

Kurtulup hayvan adından kendin insan eyledi.” (KKŞ:106)

“Aşksızlara verme öğüt

Öğüdünden alır değil

Aşksız insan hayvan olur

Hayvan öğüt bilir değil.” (KKŞ:106)

Yurttaş Sokak'ta, yer alan Şehir ve Zaman adlı bölümde; büyük dükkân ve mağazalarda bulunan peşin satan ve veresiye satan resimlerinin yerine, bunların akşam vaktine kadar çekiş salladıkları basit, küçük, derme çatma barakalarında özlü sözlerin, hikemî deyişlerin olduğu levhalar bulunmakta idi. Bu levhalarda; *“İman o ki dil ile ikrar / Kalp ile tasdik / Vücut ile ibadettir.”* , *“Hak şerleri hayreyle / Zannetme ki gayreyle / Neylerse güzel eyler / Görelim Mevla neyle”* , *“Uyan ey gafil hab-ı gafletten / Ömrün geldi geçti haberin var mı / Bir haber vereyim sırr-ı vahdetten / Mürg-i canın uçtu haberin var mı!”* şeklinde insanların güzel düşünmesini sağlayan, insanların psikolojik olarak rahatlamasını sağlayan sözler bulunmakta idi.

“İman o ki dil ile ikrar

Kalp ile tasdik

Vücut ile ibadettir.” (YS:18)

“Hak şerleri hayreyleyler

Zannetme ki gayreyler

Neylerse güzel eyler

Görelim Mevla neyleyler.” (YS:18)

“Uyan ey gafil hab-ı gafletten

Ömrün geldi geçti haberin var mı

Bir haber vereyim sırr-ı vahdetten

Mürg-i canun uçtu haberin var mı!”(YS:18)

2.4. Mahallî Söyleyişlerden Yararlanma

Romancının önemli vazifelerinden biri ana dilini sevmesidir, ana dilini bütün yönleriyle bilmesi işlek ve kıvrak bir şekilde kullanmaya gayret etmesidir (Çetin, 2019, s. 258). Romancı, sıradan dil unsurlarına can vermeli, onu zengin hale getirecek imge ve çağrışımlara yer vermeli dili yeniden üretmeye çalışmalıdır (Çetin, 2019, s. 258).

Romancının belirli yörenin dil özelliklerini kullanıp kullanmadığı, romanda yer alan kişileri sosyal, ekonomik ve coğrafi durumlarına göre konuşturup konuşturmadığına bakılarak mahallî ağızlara yer veriş sebebi açıklanır. Bunun sebepleri arasında; kişilerin gerçek hayatta bulunduğu gibi konuşturularak romana gerçeklik kazandırılması, dile ayrı bir hava verilmek istenmesi, dili tekdüzelikten kurtarmak, dilin zengin ve farklı yönlerini ortaya koymak, bazı yazarların dil politikası bağlamında romanlarda mahallî ağızlara yer vermesi gösterilir (Çetin, 2019, s. 262). Bu bağlamda Kalkan da, dile hâkimdi, O, sıradan konulardan hareketle sıra dışı hikâyeler ortaya koyan bir yazardı (Malkoç, 2015, s. 21).

Gülensoy, Emir Kalkan'ın yaşamış olduğu çevrenin ağızlarını kullandığını belirtmiştir. Farklı ağızlar olsa da genellikle Kayseri çevresinin ağızını kullandığı ifade edilir (Gülensoy, 2013, s. 233).

Emir Kalkan'ın eserlerinde dil ve ağız özellikleri bağlamında, mahallî ağız ve söyleyişler, argo ifadeler yer almaktadır. Kalkan, eserlerinde kullanmış olduğu dil ve ağız özellikleriyle bulunduğu coğrafyanın mahallî ağız ve söyleyiş biçimini eserlerine yansıtmıştır.

Bu Taraf Anadolu'da, Nezir Vay hikâyesinde; mahalli ağız ve söyleyişler bulunmaktadır. Nezir, star olmak için yarışmaya gider. Yarışmada jüri Nezir'e hazır olup olmadığını sorduğunda He diye cevap verir. Onun yerine evet demesi gerektiğini söylerler. Nezir de, evet hazıram der.

“Hazır mısın?”

“He!”

“He değil, evet!”

“Evet, hazıram!”

“İyi. Bir pop söyle öyleyse, çabuk!”

“Pop?”

“Evet, pop! Pop!” (BTA:13)

Bu Taraf Anadolu'da, Nezir Vay hikâyesinde; Nezir'in konuşmalarında mahalli ağız ve söyleyişler yer almaktadır. Nezir Siirt Ekspres yazıhanesine varır. Siirt'e gitmek istediğini bilet parasının olmadığını söyler. Adamla aralarında konuşma başlar. Adam parasının olup olmadığını yeniden sorar. Nezir: *“Vallah billah yoktur emi!”* der. Adam: *“Doğru söylersen hemî?”* deyince, Nezir: *“Yere girem!”* diye cevap verir. Nezir orada bekler. Adam birileri ile konuşur. Nezir'e *“Yer yoktur, otobus doludur, bagaçta gidacaksan.”* Der.

“Vallah billah yoktur emi!”

“Doğru söylersen hemî?”

“Yere girem!” (BTA:21)

*“Yer yoktur, otobus doludur, **bağaçta gidacaksan.**”(BTA:21)*

Bu Taraf Anadolu’da, Ben Garip İlim Garip hikâyesinde; dil ve ağız özelliklerine dair örnekler bulunmaktadır. Okul müdürü resital olduğunu belirterek öğrencilerin paradiye çıkacağını söyler. Burada kullanılan; Sopranoyu, Viva, Leanolain, Jambon, Sandviç, Konçerto, Bach’da do minor, alegrato gibi yabancı ifadelerden bir şey anlaşılmadığı belirtilir. Yabancı kavramlardan bunaltıcı etkisinden kurtulmak isteyen adam kendini dolmuşa atıyor.

*“-Sopranoyu, Viva Leanolain’den anımsıyorum, diyor. Prafan...”
(BTA:65)*

“-Jambon, sandviç?” (BTA:65)

*“-Konçerto, diyor yine yeşil gözlü, tek obua, tek rautel... Orkestra self!
Bach’da do minor, alegrato...” (BTA:65)*

Bu Taraf Anadolu’da, Sarı Çizmeli Kredisi hikâyesinde; mahalli ağız ve söyleyişler bulunmaktadır. Baki Süpürge, Kredi işinin tamam olup olmadığını soranlara “Ne tamamı be abi... Gaydırı guppak Cemile!” ve Ayakkabım kösele, gel sırtımı kesele!” Diye cevap verir.

“Ne tamamı be abi... Gaydırı guppak Cemile!”(BTA:93)

“Ayakkabım kösele, gel sırtımı kesele!”(BTA:93)

Bu Taraf Anadolu’da, Kıyas hikâyesinde; Fahro önceden gördüğü çantayı almış ve sahibine vermemiştir. Günün birinde fabrikada çalışan oğlunu görmeye giderken çantasını terminalde unutmuştur. Bunun üzerine mahalli ağız ve söyleyişle; Çente gitmiştir gurban. Eve süllük süllük dönmişem. Çentede Torinin ayakkabisi, gelinin yazması, oyasi, hedayelik lokum, şeker, bir de çocuğa takam diye verdiği elli panğonot var diyerek kendisini anlatmaya çalışmıştır.

Çente getmiştir gurban. Çente yoh!

Çarem kesilmiş, süllük süllük dönmişem eve.

Yani yüreğim, yanir ki sorma!

Çöktüm kariye;

Dedim;

Ula, ne var idi çentenin içinde?

Allahtan, diyerem patatis matatis ola!

Sayi kullik;

Torinin ayakkabisi, gelinin yazması, oyasi, hedayelik lokum, şeker, bir de çocuğa takam diye verdiği elli panğonot! (BTA:133)

Ha Bu Diyar'da, Herr Ziya hikâyesinde; Almanya'da işçi olarak çalışan Ziya Bey, işe giderken yolda para bulur. Parayı alıp karakola gider. Gutentag der. Parayı teslim eder. Bunun için ona danke diyerek teşekkür edip, memnun olurlar.

“-Gutentag, dedim.”(HBD:21)

“-Danke, dediler, çok danke!” (HBD:21)

Ha Bu Diyar'da, Molla hikâyesinde; Ayı Yakup, Nerede ulan o sakallı dümbük diye argo ifade kullanarak kahveye girer. Molla Sefer'de orada oturmaktadır. Karpuzcu Recep mollaya siper olur. Kavga başlar. Polisler gelip herkesi karakola götürür. Ayı Yakup maçı tutmuş olduğu takımın kazanması için mollanın dua etmesini istemiş, maçı da karşı takım kazanmıştır. Maçı karşı takımın kazanması üzerine Ayı Yakup kahveye gelip bağırmıştır. Karakolda herkesin barışması istenmiştir.

“Nerede ulan o sakallı dümbük! diye kükredi.” (HBD:53)

Ha Bu Diyar'da, Müncübe hikâyesinde; mahalli ağız ve söyleyiş bulunmaktadır. Abdullah Ağanın, Müncübe adında bir ineği kaybolmuştur. Abdullah Ağa, ineğin Kirli Memedo'nun evinde olduğunu duyar. Kirli Memedo'nun evine varır. Orada ineğini görür. Kirli Memedo'nun haline acır. Başta ağalık vardır der. Müncübe'yi *“Al ula namıssız Memo”* diyerek Kirli Memedo'ya verir.

“-Al ula namıssız Memo, dedim, al...” (HBD:176)

Hoşçakal Şehir'de, Biz Çocukken adlı bölümde; Kayseri ağzına dair örnekler görülür. Şükran Teyze eski evine alıştığı için yeni bir eve gitmek istemez. Belediye başkanı ona saray gibi daire verdiklerini belirtir. Şükran Teyze daire değil evimi isterim. Şehrin dışında ne işim var oraya gideyim de beni kurt mu yesin der. Belediye başkanı

sana arsa verelim, git üstüne evini hayatlı mayatlı yap der. Şükran Teyze voo ni'nen yapacamışım der.

“-Hacı emmi, Hacı emmi!

-!!

-Benim saray gibi hayatlı, mayatlı evimi yıktın da!

-Yav saray dediğin seksen metre yer hanım!

-Ossun! Enime yatıyor, boyuma kakıyordum.”(HŞ:24)

“-Voo!.. Dairen batsın. Ben evimi isterim, evimiii.”(HŞ:25)

“-Le mi! Ne işim var şehrin dışında benim, oraya gideyim de kurt mu yesin beni!” (HŞ:25)

“-Voo.. ni'nen yapacamışım ben!” (HŞ:25)

Hoşçakal Şehir'de, Kayseri Kasap Alayı adlı bölümde; Dünya Harbi'nde cephe de olan Afşar Ali, yanında bulunan Sarızlı'ya buz gibi helke dolusu bir çalkamacak olacak dikipkafaya karnın doyusu içeceksin der. İncesulu ise, şimdi evde olacaksın emmioğlu, pilavın üstüne ayağını uzatarak gerneşe gerneşe, dalarak bir uyuyacaksın der. Onların konuşmalarında Kayseri ağzına dair örnekler görülmektedir.

“Afşar Ali;

-Lan emmioğlu, dedi yanındaki Sarızlı'ya. **Bilyon mu**, şimdi şöyle buz gibi, **helke dolusu bir çalkamacak** olacak, dikeceksin kafana, karnın doyusu iç babam iç.”(HŞ:45)

“-He valla, dedi İncesulu. Şimdi evde olacaksın emmi oğlu, Pilavın üstüne de, şöyle ayağını uzata uzata, **gerneşe gerneşe**, dala dala bir uyuyacaksın.” (HŞ:45)

Hoşçakal Şehir'de, Döne Bibi adlı bölümde; Döne Bibi savaşta olan oğlundan mektup almak için şubeye gider. Döne Bibi kendisinin nereye gittiğini soranlara Kaza'ya gidiyorum gurban olduklarım beni şubeden çağırılmışlar diyerek cevap verir. Burada kızlar, gurban olduklarım ifadeleri ile mahalli ağız ve söyleyişlere yer verilmiştir.

“-Bibi hayrola!

-Hayırdır **gızlar**, hayırdır **gurban** olduklarım.

-Böyle **alat alat** nereye bibi?

-Kaza'ya gidiyorum **gurbanlarım**, kaza'ya!

-Bibi ne var kazada?

-Beni şubeden çağırmuşlar kesteklerim.”(HŞ:59)

Hoşçakal Şehir'de, Zor Seçim adlı bölümde; Savaş yıllarında Anadolu topraklarında eli silah tutan çocuk, genç herkes askere alınmaktadır. 1315 doğumlu olan 15 yaşında olan çocuklar da cepheye yollanmaktadır. Herkes toplanıp cepheye giderken bir kadın, yüzbaşının atının geminden tutarak; salmam der. Kadın kimsenin kalmadığını soyunun devam edemeyeceğini söyler. Yüzbaşı atından iner, kadının ellerinden tutarak bunun vatan görevi olduğunu söyler. Kadın götürme gadanı alayım diyerek mahalli ağız ve söyleyişle seslenir.

“-Götürme **gadanı alıyım**, dedi kadın. Götürme.” (HŞ:64)

Hoşçakal Şehir'de, Godoş Ali adlı bölümde; Ali Emmi öğüt verir: Paran olursa avrat da olur, ırahatın da. Bal da yin pehli de paran olmazsa halin itten aşşa diyerek mahalli bir ağız ve söyleyişle paranın önemine değinir.

“Paran oldu mu avrat da olur, **ırahatın da. Bal da yin, pehli de. Para olmasa haln itten aşşaa!**”(HŞ:118)

Hoşçakal Şehir'de, Erkilet adlı bölümde; Erkilet hakkında bilgi verilir. Erkiletli çerçilikte önemli yere sahiptir. Erkiletli çerçilerin kendi aralarında anlayabilecekleri bir dili vardır. Bu dilin, sürekli yabancı yerlerde esnaflık yapan çerçilerin bir açıdan kendilerini korumak için geliştirdiği bir dil olduğu ifade edilir.

“Örneğin: **Avzın**; Hoş, iyi, değerli. **Bet**; Kötü, çirkin. **Banayık**; Koca. **Bizdik**; çocuk, önemsiz kişi. **Caş**; eşek. **Danaş**; kadın. **Düve**; genç kız. **Giş**;Salak. **Galgal**; köpek. **Gubuz**; yalancı. **Kepenek**;Kağıt para. **Tifon süzmek**; sigara içmek. **Piy**; yağ, **Teydirmek**; getirmek, götürmek. **Sarolan**; mavzer. **Sokum**; mermi. **Vartan**; Vatan, Erkilet. **Yanlama**; kurt. **Üsgü**; altın.”(HŞ:165)

Kanatsız Kuşlar Şehri'nde, Aşk Hırkızı adlı bölümde; Tellâk Abidin, halk ağzıyla Anono anono! Buassam buassam! Dan sinemasında... Aşk Hırkızı Zekremen Zekremen! Diye anons yapmaktadır. Onun kekeme olmasından dolayı mahalleli bir şey anlamamakta anonsu çözmeye çalışmaktadır. Abidin: Alo alo bu akşam Tan sinemasında Aşk Hırsız Zeki Müren demeye çalışıyor ancak bu kadar ifade edebiliyordu.

“Dikkad dikkad! Anono anono!Buassam buassam!Dan sinemasında... Aşk Hırkızı Zekremen Zekremen!” (KKŞ:27)

Kanatsız Kuşlar Şehri'nde, Aşk Hırkızı adlı bölümde; gençler saçlarını yağlayıp okulun önüne gelirler. Tam kızlar okuldan çıkarken etraflarını birden polis çevirir. Polisler onları alarak polis arabasına doldururlar. Kızlar seyrederken enselenmek zorlarına gidiyordu. Burada dil ve ağız özellikleri bağlamında enselenmek ifadesiyle gençlerin yakalandığı ifade edilmiştir.

“Birer birer ‘kaptular’ hepsini, polis arabasına doldurdular, kızlar seyrederken ‘enselenmek’ hepsinin zoruna gidiyordu.”(KKŞ:29)

Kanatsız Kuşlar Şehri'nde, Cop adlı bölümde; mahalli ağız ve söyleyişler bulunmaktadır. Nuriye Hala okuma yazma bilmez. Gazete haberlerini oğlu Yaşar’a okutturur. Bir gün gazetede bir kız resmi görür. Yaşar’a oku gadasını aldığım der. O da taksi depelemiş babanne der. Nuriye Hala buna çok üzülür. Voo anam güzelin gaderi olmaz diller ya gı valla dooru anam der.

“Yaşar bi oku gadasını aldım!”

Taksi depelemiş babanne!”(KKŞ:36)

Kanatsız Kuşlar Şehri'nde, Çavuş Ağa adlı bölümde; mahalli ağız ve söyleyişler bulunmaktadır. Çavuş Ağa, Hüseyin Emmidir. Ama herkes ona Çavuş Ağa der. Hüseyin Emmi Hollanda’ya gidişini anlatılırken mahalli ağız ve söyleyişleri kullanır. Hollanda’ya ilk ben gittim. Gittiğimde fazla Türk yoktu. Altı kişiyle bayram namazı kıldığımı bilirim der. Şimdi itine dök. Cami almıyor maşallah der. Mayister dedikleri şef bir gün bahçede dolanmaktadır. Hüseyin Emmi yanına varır. Belediyeden bahçe budamak için memur beklediklerini söyler. Hüseyin Emmi otuz sene bağ budadığı için bağı budamaya başlar. Mayister prafo der. Bir takdirname yazar. Hüseyin Emmi,

takdirnamenin Galatasaray diploması gibi beyazın üstüne kırmızı olduğunu belirtir. Evinin duvarına asar.

*“İlk ben **gedtim Hollantaya, Türk ne gezer canım..altı gişiyinen bayram namazı gıldığımı bilirim. O’hoo!.. Şindi itine dök. Cami almıyor maşallah!” (KKŞ:70)***

*“**Prafodedimayister!Kağıdı kalemi çekti, taktirname yazdı. Çektim asdım evin duvarına. Galatasaray **tiploması** gibi, beyazın üstüne **gırmızı kocaman!**”(KKŞ:70)***

Kanatsız Kuşlar Şehri’nde, Güney Müftileri adlı bölümde; mahalli ağız ve söyleyişler kullanılır. Kasım Efendi Ruslar’a yakalandığını ve Ruslar’ın elinden nasıl kaçtığını anlatır. Osman Onbaşı ile kaçarlar. Zifiri karanlık yazının içine dalarlar. Yer yurt bilmezler. Rus gelse, kalıplarından Türk olduklarını anlar. Allah büyük diyerek yol nereye çıkarsa doğru oraya diye gece gündüz kaçarlar. Bir köye sığınır. Evlerine döndüklerinde ise, sene 334’tür.

*“**Daldık yazının içine..zifiri garanlık! Yer bilmek yurt bilmek. Bir Urus iras gelse, **gıbalımızdan şip diyi bilir Türk olduumuzu! Allah büük didik..nereye çıkarsa bu yol, dooru oraya dur durak yok! Dinnenmek yorulmak yok... Gice gündüz, kaç babam kaç!**”(KKŞ:175)***

Kanatsız Kuşlar Şehri’nde, Sümekli Fatih Selim Ağa adlı bölümde; Selim Ağa’nın hayatı anlatılır. Selim Ağa, göçmendir. 1946 yılında Bulgaristan’dan gelmiştir. Bulgaristan’da yaşadığı anılarını anlatır. Anılarını anlatırken mahalli ağız ve söyleyişlere yer verir. Selim Ağa, hiçbir şeyden korkmadığını ifade eder. Allah bize arbi kismet etmedi ama etti efeliği der.

*“**Korkmaz **ba Selim cembardan! Ama etmedi arbi kismet biza Allah! Ama etdi dağların **efeliğini em de çete başlı!**”(KKŞ:190)*****

Kayıp Yüzler’de, Sebep hikâyesinde; iki genç kahvenin kapısına dayanıp “Nerde o şerefsiz, nerde?” diye bağıyorlardı. Kahveci onları sakinleştirip işin aslını anladı. Gelenler eniştelere arıyorlardı. Kız kardeşlerine iyi davranmayan eniştelere zarar vereceklerdi. Kahveci onlara öğüt verdi. Ortahğı rahatlatmış olmanın huzuru ile oturdu.

*“**Nerde o şerefsiz, nerde? diye bağıyor, küfrediyorlardı.**”(KY:109)*

Kayıp Yüzler'de, Gâvur hikâyesinde; Numan Efendi ve eşi Almanya'da yaşamaktadır. Hasan adında felçli çocukları vardır. Çocuğu her hafta hastaneye götürmektedirler. Dr. Gustav, Hasan'a tedavi uylamaktadır. Dr Gustav, Hasan'ı görünce "Ah schönling! Ah schönling!" diyerek yüzünü okşar. "Ah schönling! Ah schönling!" Ah güzel çocuk manasına gelmektedir.

"Ah schönling! Ah schönling! diyerek yüzünü okşadı." (KY:137)

Türk Düğünü'nde, Bereket Lokantası hikâyesinde; Şakir Efendi belinde önlük, başında aşçı külahı ile Bereket Lokantasının kapısına dikilir. Mahalli ağız ve söyleyişle "Aş vaa! Ekmek vaa!" diye çağırır. Gelen müşterileri karşılar onları içeri alarak yemekler verir.

"Aş vaa! Ekmek vaa!"(TD:8)

Türk Düğünü'nde, Berkay Osman hikâyesinde; yıllar önce İstanbul'a gitmiş ve orada kalmış olan Berkay Osman, Temmuz aylarında köyüne gelirdi. Uzun yıllar İstanbul'da kaldığı için kullanmış olduğu kelimeler köylülere yabancı gelirdi. Bekraundlar, jenerasyonlar, sendromlar, nolar, yesler havada uçuşurdu.

"Bekraundlar, jenerasyonlar, sendromlar, nolar, yesler havada... havada uçuşuyordu."(TD:67)

Yurttaş Sokak'ta; sık sık birden parlayan, ateş gibi tutuşan kavgalar çıkmaktadır. Sokağı bir gürültü, şamata doldurmaktadır. Taşların değneklerin havada uçuştığı bu kavgalar bir varlık göstergesidir. Yurttaş Sokak'ta yaşayanlar mahalli ağız ve söyleyişle "Benim pilli radyom var a köpek, yün döşeklerim var!" diyerek kavgalarda varlıklarını göstermektedirler.

"Benim pilli radyom var a köpek, yün döşeklerim var!" (YS:85)

Yurttaş Sokak'ta, Yurttaş Sokağın Çingeneleleri adlı bölümde; dil özellikleri bağlamında Çingene isminin nereden geldiğine değinilir. Çingene adının 9. yy'da Bizanslılar'ın onlara vermiş olduğu ve dokunulmaz manasına gelen athinganoi sözcüğünden türediği ifade edilir. Bir diğer yaklaşımın da; athinganoi sözcüğünün eas kökeninin Farsça âhen-ger kelimesi olduğu, demir yapan, Nalbant manasına gelen bu kelimenin sonra athinganoi'ya dönüştüğü tezidir.

“Çingene isminin 9. Yy’da Bizanslılar’ın onlara verdiği ve ‘dokunulmaz’ anlamına gelen **‘athinganoi’** sözcüğünden türediği söylenilmektedir. Bir diğer yaklaşım da; *athinganoi* sözcüğünün asıl kökeninin Farsça **âhen-ger** kelimesi olduğu, demir yapan, nalbant anlamındaki bu kelimenin daha sonra **‘Athinganoi’**’ya dönüştüğü tezidir.”(YS:87)

Yurttaş Sokak’ta, Geçim Peşinde adlı bölümde; Çingenelerin kendilerine özgü geliştirdikleri bir argo lisanları bulunmaktadır. İçlerini bununla dökerler. Çingene argosu bazı değişiklikler gösterir. Fakat Türk argosundan pek farklı değildir.

Çingene argosu bazı değişiklikler göstermesine rağmen Türk argosundan pek de farklı değildir.

Araklamak: Çalmak

Atmasyon: Yalan, palavra

Aynasız: Polis

Baro: Adam (ağır adam, delikanlı)

Çıtır: Genç

Gaci: Kadın

Gıylamak: Cinsellik içeren küfür

Kalay: Küfür

Kaşar: Yaşlı. Bir işte ustalaşmış

Kayıntı: Yemek

Keklemek: Kandırmak

Kene: Para

Çay: Genç Kız

Kofti: Değersiz. çirkin.

Mariz: Dayak, azar.

Matiz: Kendini bilmeyecek derecede sarhoş.

Naşlamak: Kaçmak

Okutmak: Kandırmak. Bir malı değerinden fazlaya satmak.

Ot: Esrar

Piyiz: İki

Racon: Kural

Sarıktız: Esrar

Sipali: Para

Sipsi: Sigara

Şaban: Aptal

Şopar: Küçük ocuk

Şugar: Güzel

Tahtakoz: Zabıta memuru

Tırnakçı: Yankesici

Tırsmak: Korkmak

Uyutmak: Aldatmak

Uyuzlanmak: Şüphelenmek

Volta: Amaçsız dolaşmak

Yaylanmak: Uzaklaşmak

Zarbo: Polis

Zoka: Tuzak

Zongur: Görgüsüz, kaba (YS:95-96)

Yurttaş Sokak'ta; öğle vakitlerinde faytonlara yapıştırılmış afişlerle film reklâmları başlıyordu. Fayton tüm şehri dolaşmaktaydı. Teneke megafonuyla Abidin; "...Alo aloo... Bu aksam bu aksam... Zekremen Zekremen (Zeki Müren)... sinemamızda" diye bağırırdı.

"...Alo aloo... Bu aksam bu aksam... Zekremen Zekremen (Zeki Müren)... Sinemamızda, sinemamızda..."(YS:164)

Yurttaş Sokak'ta, Şehir ve Şehremini adlı bölümde; mahalli ağız ve söyleyişler bağlamında, Kayseri ağzının varlığı görülmektedir. Bir gün Kızılkapı'dan kalkıp, Kayseri ağzıyla *hullana hullana* ta Yeşil Mahalle'ye kadar giden belediye otobüsüne Çarşı Ağalarından Kadir Abi'nin anası biner. Biletçi biletini sorunca, Voo der. Ben Kadir'in anasıyım ben de mi bilet alaca? Der.

“Kızılkapı'dan kalkıp, Kayserili ağzıyla hullana hullana ta Yeşil Mahalle'ye kadar giden belediye otobüsüne Çarşı ağalarından Kadir Abi'nin anası binmiş. Bilet beş kuruş. Biletçi yaklaşmış bilet deyince, kadın:

“Voo!” demiş. Ben Kadir'in anasıyım, ben de mi bilet alaca?” (YS:188)

2.5. DİĞER UNSURLAR

Emir Kalkan'ın eserlerinde bulunan diğer unsurlar; metinlerarasılık, şehirle ilgili kişiler ve adlardır.

2.5.1. Metinlerarasılık

Alıntı, metinlerarası ilişkide en belirgin biçimlerden biridir. Bir metnin başka bir metinde var olduğunu somut şekilde gösteren ilk akla gelen, sık karşılaşılan metinlerarası yöntemdir (Aktulum, 2000, s. 94).

Beyaz olan her şeyin kendine özgü beyazlığı bulunmaktadır. Ancak bu kendine özgü olan beyazlıkların her biri evrensel bir beyazlığa sahiptir. Bu ifadeye göre her folklorik ürün kendi içinde özgünlük taşımakta ve kendi bağlamı çerçevesinde okunmalıdır. Belli tür içine katıldığında evrensel değişmezler sahip olup, bu açıdan tanımlanmalıdır. Değişik devrelerde ve ortamlarda evrensel olarak tarif edilen öğelerin yinelenmesi beraberinde bir anlam değişikliğine neden olmaktadır (Aktulum, 2013, s. 14).

Ayet, hadis, atasözü ve vecizelerden faydalanılarak sözü zengin hale getirme sanatları metinlerarası ilişki özelliğini yansıtmaktadır. Sözler aynen veya kısmen değiştirilip, yeni metin içerisinde yeniden kullanılır hale getirilerek canlı tutulur. Böylece bu metinlerin unutulmaması sağlanır (Durbilmez, 2020, ss. 187-188). Emir Kalkan da, eserlerinin içeriğini zengin tutmak amacıyla, eserlerinde işlediği konulara yeni anlamlar kazandırmak için yazarların şiir ve sözlerine yer vermiştir.

Gül Âyinleri'nde, Yanık Gül hikâyesinde; Fransızca çeviri yapmak için bir öğretmen Ali Kemal Beyin yanına gider. Öğretmen ile Ali Kemal Beyin konuşmalarında metinler arasılık unsuru önemli yer tutar. Öğretmen ile konuşurken Dostoyevski'den söz açılınca öğretmen Suç ve Ceza'yı okuduğunu belirtir.

“-Suç ve Ceza'sını okumuştum, dedim.” (GA:136)

Gül Âyinleri'nde, Yanık Gül hikâyesinde; Ali Kemal Bey, Zola, Hügo, Gogol, Marks, Buda, Konfiçyus, Hallaç, Sâdî, Nesîmî, Nedîm ve Karacaoğlan'dan bahsetmektedir. Su kasidesini okuyarak açıklamalar yapmaktadır. Şekspir, Virgil, Şiller gibi Batılı şairlerden örnekler vererek onları Fuzûlî ile karşılaştırmasıyla metinler arasılık unsuruna yer verilmektedir.

“...Zola'dan Hügo'ya, Gogol'dan Marks'a, Buda'ya, Konfiçyus'a, Hallaç'tan, Sâdî'ye, Nesîmî'ye, Nedîm'den, Karacaoğlan'a varana kadar bütüün devlerden bahisler açıyordu.” (GA:142)

“Su kasidesini okuyor ve beyit beyit açıklamalarını yapıyordu.” (GA:142)

“Şekspir'den, Virgil'den, Şiller'den... Batılı şairlerden örnekler veriyor, Fuzûlî ile onları mukayese ediyordu.” (GA:143)

Ha Bu Diyar'da, Şair hikâyesinde; Karacaoğlan şiirlerinden örneklerin yer almasından dolayı metinler arasılık görülmektedir. Şair olan Semih Bey, üç ay kirayı ödeyemeyince ev sahibi Hacı Bey tarafından evden çıkarılır. At arabasına eşyalarını, kitaplarını yükleyerek sahaflar çarşısına doğru giderken arabacı ile konuşmaya başlar. Arabacı, eşyaları taşıdığı için para istemez. Karacaoğlan kitabını görür, onu ister. Semih Bey, arabacıya kendi dizelerini okur.

“Bakın, bendenizin nahif dizelerini tüm eleştirmenler çok beğenmişlerdir;

gökyüzünde bir altın ayna güneş

deniz kenarında sıcak kum taneleri

ve tohumların kökündedir şua.” (HBD:104-105)

Ha Bu Diyar'da, Şair hikâyesinde; Semih Bey ve arabacı konuşmaya devam ederler. Arabacı Karacaoğlan'ı sevdiğini söyler. Karacaoğlan üzerine konuşmaya

başlarlar. Arabacı, ne demiş gözünü sevdiğim diyerek Karacaoğlan'dan sevdiği şiirleri okur. Karacaoğlan'ın diğer şiirlerinden de örnekler vererek konuşmaya devam eder. Karacaoğlan'ın önemli bir şair olduğunu belirtir.

“Ne demiş gözünü sevdiğim;

‘Şurda bir kötünün koynuna girmiş

Şu benim öpmeye kıyamadığım’ demiş.

‘Ak göğsün üstünde çakır tiken

Bitmeyince gönül yardan ayrılmaz’ demiş.”(HBD:106)

“Diyor ya mübarek:

‘Alnı top perçemli yavru yitirdim

Kaldı bir köşemde gümanım dağlar’ diye.”(HBD:107)

Ha Bu Diyar’da, Şair hikâyesinde; arabacı, Karacaoğlan şiirlerinden vermiş olduğu örneklerle Karacaoğlan'ın yiğitlik konulu şiirler ile önemli bir yer tuttuğunu ifade eder.

“Yiğit olan ata biner atlanır

Yiğit olan her cefaya katlanır demiş Karacaoğlan.”(HBD:107)

“Yiğit gölgesinde yiğit saklanır

Kötülerde gölge olmaz ar olmaz demiş.”(HBD:108)

Hoşçakal Şehir’de, Gün Batımı Kayseri adlı bölümde; Faruk Nafiz'in dizeleriyle metinler arasılık unsuruna yer verilerek anlatım zenginleştirilir. Faruk Nafiz'in küllendirmeye çalıştığı sevdanın yeniden alevlenmesinden korkarak Kayseri rüzgârlarıyla yaktığı şiire bu kısımda yer verilir.

“Faruk Nafiz; küllendirmeye çalıştığı bir sevdanın yeniden alevlenmesinden korkarak, burada yakarmış Kayseri rüzgârlarına;

Başka âşıklardan almışsan nefes

Başka yerden başka vadilerden es

Doğmasın ruhuna ani bir heves

Esmey bad esme canan uykuda...”(HŞ:16)

Hoşçakal Şehir’de, Dede Suyu adlı bölümde; Dede suyunun önemine değinilir. Dede suyunun önemi anlatılırken bu bölüme; “*Dededen bir su içmiş de / Çırpınıp kecliğe dönmüş*” sözü ile başlanır.

“Dededen bir su içmiş de

Çırpınıp kecliğe dönmüş” (HŞ:66)

Hoşçakal Şehir’de, Ataş Kerem Tutuş Kerem Yan Kerem adlı bölümde; Türkmen Beyi ile Keşiş’in çocukları olur. Türkmen Beyinin erkek evladı, Keşiş’in kızı olur. Çocuklara Aslı ve Kerem adını koyarlar. Aslı ve Kerem’in birbirine duyduğu seveda anlatılmaya başlanmadan bu bölümün başında bir şiire yer verilerek metinler arasılık unsuru kullanılır.

“Kerem eyler muradına ereydi

Kısmet olup bir gün yüzün göreydi

Kadir Mevla’ın ona üç dert vereydi

Biri ataş, biri tutuş, biri yan!” (HŞ:77)

Hoşçakal Şehir’de, Sebo adlı bölümde; Deraldan’da bulunan kahvenin duvarlarında özlü sözler yazdığı anlatılır. Bu sözlere Sebo adlı bölümde yer verilerek metinler arasılık unsuru kullanılır.

“Paran varsa iç eğlen

Millet âlem görsün

Paran yoksa git evine

Çocuklar baba görsün!”

“Söz bilersen söyle ki söyle ki sözünden ibret alsınlar

Söz bilmezsen dinle ki seni bir adam sansınlar”

“Geçme namert köprüsünden,

Ko aparsın su seni

Yatma tilki gölgesinde

Ko yesin aslan seni.”

“Dünya malı elde iken hep düşmanlar dost olur

Elde bir şey kalmayınca dost bile düşman olur.” (HŞ:134)

Kanatsız Kuşlar Şehri’nde, Bayazıtöğlü adlı bölümde; metinlerarasılık unsuru kullanılmıştır. Bayazıtöğlü, günün birinde zengin bir iş adamı olur. Uzun zaman sonra mallarını kaybeden Bayazıtöğlü, inançlı, teslimiyetçi bir kişidir. Bayazıtöğlü; “Görelim Mevlâ neyer, neyerse güzel eyler” demişler der. İnançlı ve teslimiyetli olmanın önemini belirtir.

“Görelim Mevlâ neyer, neyerse güzel eyler demişler.” (KKŞ:66)

Kanatsız Kuşlar Şehri’nde, Metin Can adlı bölümde; Metin Akbaş’ın şiirine yer verilmesi ile metinler arasılık unsuru kullanılır.

“Seni ben gönlüme sultan, beni kurban bilirim

Seni beklerken ağarmış nice bir tan bilirim

Seni dört pençesi kandır, canavar dediler

Seni ben derdime derman, canıma can bilirim.” (KKŞ:129)

“Değişir gökte güneş, yerde tohum, göz; bakıştan bakışa

Süzülür özsuğu oluşun geçerek akıştan akışa

İşlenir durur böylece bu gergef, değişende değişmeyen bu anlam

Günden geceye, renkten renge ve nakıştan nakışa” (KKŞ:129)

Kayıp Yüzler’de; âşık ve aşk anlatılırken, Kayserili Seyyid Burhaneddin Hazretlerinin: “*Âşık her türlü uyku haramdır.*” Sözüne yer verilerek metinler arasılık unsuru ile anlatım zenginleştirilmiştir.

“Mana dünyasının büyük velilerinden Kayserili Seyyid Burhaneddin Hazretleri: ‘Âşık her türlü uyku haramdır.’ Demiş.” (KY:157)

Türk Düğünü’nde, Gazi hikâyesinde; Gabriel ve Moltke’den örnekler verilmesiyle metinler arasılık unsuru kullanılmıştır. Anadolu yollarında yolculuk yapan yolcular köyün birinde dururlar. Köylülerden ekmek isterler. Ev sahibi yaşlı adam onları yemeğe çağırır. Yolculara misafirperverlik yapar. Onları ağırlar, yemek yedirir. Yola çıkacakları sırada yolda yemeleri için kiraz verir. Anadolu köylüsünün misafirperverliği yolcuları etkiler. Yolcunun aklına Gabriel ve Moltke’nin Anadolu köylüsü ve Türkler hakkında söylemiş olduğu sözler gelir.

Onu dinledikçe Gabriel geldi aklıma, Moltke geldi. ‘Anadolu’da Türk köylülerinden gördüğüm dostluğu unutamam. Onlarla birçok zaman diz dize oturup peynir ekmek yemişimdir. Onlar benim halis dostlarımdı. Kalbimin her atışında onların sevgileri vardır. Türkler gibi köylüleri bu kadar köklü bir millet görmedim.’ diyordu Gabriel. (TD:45)

“Molke ise; ‘Ben, bu insanlar gibi terbiyeli ve nazik insanlar görmedim... Bizim ulusumuzun terbiyesi sonradan ve eğitimle elde edilen bir terbiyedir, oysa Türklerin terbiyesi ve nezaketleri yaratılışlarında vardır.’ diye yazmıştı anılarında.” (TD:46)

Türk Düğünü’nde, Yıllar Sonra hikâyesinde; Erhan ve Murat adında iki kişinin konuşmalarına yer verilirken Gökyay Hoca’nın Bu vatan toprağın kara bağrında sıra dağlar gibi duranlarıdır sözü metinler arasılık unsuru olarak kullanılarak anlatım zenginleştirilir.

“Ne çok inanmıştık Gökyay Hoca’ya; Bu vatan toprağın kara bağrında sıra dağlar gibi duranlarındı, durduk.” (TD:98)

Türk Düğünü'nde, Gökyüzü Parselleri hikâyesinde; her akşam Hz. Ali cenkleri, Zaloğlu Rüstem hikâyeleri, Kan Kalesi, Hayber Kalesi ve Kesikbaş Destanı'nın okunmasıyla metinler arasılık unsuru kullanılır.

“Şehre her gittiğinde çeşit çeşit cenk kitapları alır gelir, her akşam ezgisiyle ağırdan ağırdan Hz. Ali cenklerini, Zaloğlu Rüstem hikâyelerini, Kan Kalesi'ni Hayber Kalesi'ni arada bir de Kesikbaş Destanı'nı okurdu.”(TD:123)

Kalkan, *Yurttaş Sokak'ta*, Şehir ve Zaman adlı bölümde; şehir ile ilgili olarak bilgiler verir. Şehir ile ilgili olarak bilgi vermeden önce bu bölümde şehirlerin gürbüz çocuklar gibi gelişip büyüdüğü, onlara eski elbiselerinin dar geldiği belirtilerek metinler arasılık unsuru kullanılır.

“Şehirler gürbüz çocuklar gibidir;

Gelişir, serpilir, büyürler.

Eski elbiseleri hep dar gelir onlara.” (YS:13)

Yurttaş Sokak'ta, Evler Evler adlı bölümde; Kayseri'nin eski evleri hakkında bilgi verilir. Bu bölümün başında Metin Akbaş'ın şiirine yer verilmesiyle metinler arasılık unsuru kullanılarak anlatım zenginleştirilir.

“Binbiriki türlü

Evler insanlar gördüm

En sunturlusundan

Yalınayağına

Ama en çok

Yalınlarını sevdim

Evlerin insanların

Evleri insanları yazanları da”

Metin Akbaş (YS:28)

Kalkan, *Yurttaş Sokak'ta* bulunan Benim Kayserim adlı bölümde; çocukluğunun geçtiği yılları anlatır. O yıllarda Kayseri'de nasıl bir ortamda çocukluğunun geçtiğine

değiner. Bu bölümün başında Jorge Amado'nun “*İnsanın anayurdu çocukluğudur.*” sözü kullanılarak metinler arasılık unsuruna yer verilir.

“İnsanın anayurdu çocukluğudur.”

Jorge Amado(YS:35)

Yurttaş Sokak'ta; Çingeneler hakkında bilgi verildikten sonra onlarla ilgili olan Ahmet Telli'nin Çingeneler adlı şiirine yer verilmesiyle metinler arasılık unsuru kullanılarak anlatım zenginleştirilir.

Çingeneler

Gün biterken Çingeneler

İnecek ovaya çengilerle

Ateş yakılacak ve birer

Yalım düşecek kızların yüzüne

Dinle ve sorular sor kendine

Doğayı, insanı ve geceyi

Neydi güzelleştiren böyle

Yolculukları güzelleştiren neydi

Tan altına gelince vakit

İstersen bir kolunu dağların omzuna at

Unutma geceyi bütün bir ömür

Buruşturulup atılıvermiş

Uzak ve ansız bir bakış

Uzak bir buluttur şimdi keder

(Ahmet Telli) (YS:118)

2.5.2. Şehirle İlgili Kişiler

Uzun süre kent kimliğinin merkezinde bulunan sosyo-kültürel açıdan önemli kabul edilen, bir simge haline gelen deliler, kendi hakkında anlatılanlarla yaşamaya devam etmektedirler (Aça, 2013, s. 104). Emir Kalkan da, eserlerinde şehirle ilgili kente ruh veren kişilere yer vermiştir.

Gül Âyinleri'nde, Gül-i Rânâ hikâyesinde; bir adam, gece geç saatlerde göle doğru yol alırken ağaçların arasından gözüne bir hayalet takılır. Karanlıkta zor seçilen bu kişiye iyice bakar. Köyün delisi olan Ataşa'yı görür. Ataşa'nın zararsız bir kişi olduğunu, çocuklara karşı şefkatli olduğunu ifade eder. Orman dönüşünde yanına varır. Ataşa avuç avuç çilek verir. Ona rüyasını anlatır.

*“...Karanlıkta zor seçiliyordu. İyice baktım, **Ataşa'ydı** bu, köyün delisi Ataşa.” (GA:26)*

Yurttaş Sokak'ta, Şehir ve Zaman adlı bölümde; Kayseri'nin eski hali hakkında bilgi verilir. Şehir ile ilgili olan Hacı Hasan, Deli Döne, Deli Nuri ve Atatürk'ün Askerine yer verilmektedir.

*“...Sevgilisi ‘Yıldız’a’ maniler dizerek elmaşekeri satan Hacı Ali ve köşe başlarında mahallenin delileri; **Hacı Hasan, Deli Döne, Deli Nuri ve Atatürk'ün Askeri** görünürlerdiler.”(YS:16)*

2.5.3.ADLAR

Adlarla toplumda bir ayırt edicilik meydana getirilerek adların sınıflandırılması yapılır. Adların kişilere verilmesiyle de adsızlık nedeniyle meydana gelebilecek tedirginlik ve güvensizlik ortadan kalkar (Yeşildal, 2018, s. 49).Ad verme geleneği; kişilere ve mekânlara verilen adlarla kişilerin adının ölümsüz bir niteliğe sahip olmasını, geçmişten bugüne aktararak kültürel mirası hatırlatması yönüyle, adların bireyler tarafından sahiplenilmiş ve zihinde canlı olarak kalmıştır (Çakır, 2018, s. 33).

Emir Kalkan'ın eserlerinde; kişi adları, lakaplar ve yer adlarına dair örnekler bulunmaktadır.

2.5.3.1.Kişi Adları

Emir Kalkan'ın eserlerinde; Hüda Nur Berkes Ata (GA:11), Senem (GA:46),Ahmet (GA:79), Erkan, Pembe hatun (GA:80), Güllü Bibi (GA:80), Hayrullah Efendi (GA:119), Peri hanım (GA:122), Bayazitoğlu, Kamer Hatun, Ebe Hatun, Yeşim Su, Deli Gıyas, Deli Yusuf, Cemil Emmi, Ağa Dayı, Langırt Hayri, Bodos Ali, Kara Kemal, Üflek Ahmet (HŞ:15), Tapduk müritleri, Hacı Bektaş muhipleri, Burhaneddin Tirmizî dervişleri, Horasan erenleri, Melamet Şeyhleri, Kirmanî yoldaşları (HŞ:16), Yaman Dede, Halim Kâmil, Aydemir Doğan, Kemal Ahmet Şen, Nisarî, Hicranî, Mustafa Necati, Behçet Kemal, Fikret Sezgin (HŞ:16), Osman Emmi (HŞ:103) adlı kişi adları görülmektedir. Bu kişilerden bazıları görmüş geçirmiş tecrübeli olmaları, bazıları şehirde önemli bir değer haline gelmeleri gibi birtakım özellikleriyle Kalkan'ın eserlerinde yer almaktadır.

Gül Âyinleri'nde, Hüda Nur Berkes Ata'nın mangal başında halka olmuş oturan canlara öğüt verdiği anlatılır. Birçok konuda öğüt veren Hüda Nur Berkes Ata'nın öğüt verdiği esas konu aşk ve sevgidir. Aşka büyük önem veren Hüda Nur Berkes Ata, Bir gün aşk çalarsa kapınızı onu aziz tutun diyerek aşkın aziz olduğunu belirtir.

*“Çocuktum. Bir karanlık gecede, üzerinden alevler ve yalımlar yükselen bir mangalın başında halka olmuş oturan canlara, **Hüda Nur Berkes Ata** öğüt eyledi.”(GA:11)*

Gül Âyinleri'nde, bulunan Yayla Güllü hikâyesinde; Osman ve Senem'in birbirine duyduğu aşk anlatılır. Osman'ın babası onun derdine çare bulmak için Yörük beyinin kızı Senem'i isterler. Yörük beyi töre gereği dışarıya kız vermek istemez. Yörük Yaylasını terk ederler. Ertesi gün oraya gelen Tanırlılar yaylayı boş bulurlar. Yıllar sonra Osman'ı bir aşiret güzeli ile evlendirirler. Zaman yel gibi eser, su gibi akar. Osman, Senem'i unutamaz. Bir gün, çerçinin biri dağın öteki yüzünde, iki çatalın arasında tezgâh açtığına yanına iki büklüm ihtiyar gelir. Nerelisin oğul der. Maraşlı olduğunu öğrenince Yazıcıoğlu'nu sorar. Osman'ı bildiğini öğrenince bir mendil çıkarır. Çerçi ile Osman'a gönderir. Çerçi, Osman'a Senem'den haber getirir. Senem gitmediğini, evlenmediğini, bir yayla kızı gibi sevdiğini Osman'a iletmesini istemiştir. Çerçi Senem'in evlenmediğini ve bir yayla kızı gibi sevdiğini Osman'a iletir. Bunun

üzerine Osman hüzünlendi. Altmış yıl öncesinin kuru yüreğinde yeniden tutuştu. Çerçüye at bağısladı, tarla verdi, altın saçtı.

“Senem gitmemiştir, evlenmemiştir. Bir yayla kızı gibi sevmiştir Senem.”(GA:46)

Gül Âyinleri’nde, bulunan Azad Gül hikâyesinde; Erkan arabasına binip önce Erciyes’e ardından Âşıklar Bahçesi’ne gider. Orada on yedi, on sekiz yaşlarında olan dostu, arkadaşı Ahmet ile oturur. Gece yarısına kadar Ahmet ile oturduktan sonra Ahmet’i evine bırakıp arabayı sürer. Şehirden uzaklaşıp Yalnız Çeşmede su içer. Ardından iki saat mesafede olan köyüne gider. Köyün girişinde Güllü Bibinin çalı süpürgesi ile kapı süpürdüğünü görür. Annesinin yoldaşı ve arkadaşı olan Güllü Bibi’ye Ben Erkan’ım, Pembe hatunun oğlu Erkan diyerek kendini tanıtarak hatırlamasını sağlar. Güllü Bibi’yi alır. Onunla ilçeye varırlar. Önce matikten para çeker, sonrasında lokantada yemek yerler. Güllü Bibi’yi mağazaya götürerek ona bir şeyler alır.

“Ahmet’i bırakıp sürdüm.”(GA:79)

“Ben Erkan’ım dedim. Pembe hatunun oğlu Erkan!”(GA:80)

“Güllü Bibi anamın yoldaşı, arkadaşı.”(GA:80)

Gül Âyinleri’nde, bulunan Yeni Gül hikâyesinde; Hayrullah Efendi’nin dürüst bir adam olduğu, sabah işine erken geldiği, masasına kurulup fecit makinesini çekip, kalemi alıp akşama kadar çalıştığı anlatılır. Hayrullah Efendi, yetimin öksüzün hakkından alıp maaş veriyorlar düşüncesiyle aldığı maaşın hakkını vermeye çalışan biridir. Huriye Hanım ile evli olan Hayrullah Efendi evinde de kuralları olan biridir. Akşam işten çıkar çıkmaz evine gider. Boş laflardan nefret eder. Gönlü olursa Huriye Hanımla sohbet eder, değilse erkenden yatar.

“Aksi maksi ama Allah için dürüst adamdır Hayrullah Efendi.”(GA:119)

Gül Âyinleri’nde, bulunan Yeni Gül hikâyesinde; Peri hanım, Hayrullah Efendi’nin bulunduğu dispansere tayin olan yirmi beş yaşında var ya da yok olan pratisyen genç bir kızdır. Herkes Peri hanımla ilgilenmektedir. Yarın hepsinin Peri hanıma işi düşebilirdi. Hayrullah Efendi, Peri hanıma uzaktan bir hoş geldin der. Hayrullah Efendi, Peri hanımın halinden hoşlanmamaktadır. Onun verdiği şekeri bile

zorla yer. Bir gün Hayrullah Efendi üzüm alır. Peri hanıma da verirler. Fakat Peri Hanım o gün kandil nedeniyle oruç olduğu için yemez. Hayrullah Efendi'ye kandil simidi ikram eder. O gün Hayrullah Efendi, Peri hanıma karşı olan düşüncelerini değiştirir.

“Yarın hepsinin çeşit çeşit işi düşerdi Peri hanıma.”(GA:122)

Hoşcakal Şehir’de, bulunan Gün Batımı Kayseri adlı bölümde; geçmiş yıllara duyulan hasret anlatılır. Bayazıtöğlü, Kamer Hatun, Ebe Hatun, Yeşim Su, Deli Gıyas, Deli Yusuf, Cemil Emmi, Ağa Dayı, Langırt Hayri, Bodos Ali, Kara Kemal, Üflek Ahmet’in bir zamanlar kente ruh veren kişiler olduğu belirtilir. Bu kişilerin şimdi ise, unutulmuş olduğu ifade edilir.

“Bayazıtöğlü, Kamer Hatun, Ebe Hatun, Yeşim Su, Deli Gıyas, Deli Yusuf, Cemil Emmi, Ağa Dayı, Langırt Hayri, Bodos Ali, Kara Kemal, Üflek Ahmet...”(HŞ:15)

Hoşcakal Şehir’de, bulunan Gün Batımı Kayseri adlı bölümde; güneşin ufukuzıla boyayıp, Yılanlı Dağ’ın arkalarına doğru battığı sıralarda bütün tepelerden Talas’tan Kayseri’yi seyretmeye doyum olmadığı ifade edilir. Tapduk müritleri, Hacı Bektaş muhipleri, Burhaneddin Tirmizî dervişleri, Horasan erenleri, Melamet Şeyhleri, Kirmanî yoldaşlarının Gökçe Tanrı’yı burada ululadığı belirtilir.

“Tapduk müritleri, Hacı Bektaş muhipleri, Burhaneddin Tirmizî dervişleri, Horasan erenleri, Melamet Şeyhleri, Kirmanî yoldaşları..burada ululamışlar Gökçe Tanrı’yı.”(HŞ:16)

Hoşcakal Şehir’de, bulunan Gün Batımı Kayseri adlı bölümde; Yaman Dede, Halim Kâmil, Aydemir Doğan, Kemal Ahmet Şen, Nisarî, Hicranî, Mustafa Necati, Behçet Kemal, Fikret Sezgin’in ölümsüz dizelerini burada dile getirdiği anlatılmıştır.

“Yaman Dede, Halim Kâmil, Aydemir Doğan, Kemal Ahmet Şen, Nisarî, Hicranî, Mustafa Necati, Behçet Kemal, Fikret Sezgin ölümsüz dizelerini burada dile getirmişler.”(HŞ:16)

Hoşcakal Şehir’de, bulunan Gözlüğün Osman Emmi adlı bölümde; Gözlüğün Osman Emminin, Sahabiye Medresesi’nin hemen arkasında küçük bir bisikletçi dükkânı

bulunmaktadır. Geçimini burada bisikletleri tamir ederek sağlar. Osman Emmi, Kayseri'nin tadı tuzu bir adamdır. Sohbetlerin, bağ oturmalarının, eğlencelerin, düşünlerin vazgeçilmez kişisidir. Herkesi mutlu etmek için yaratılmış, hoşgörülü, alçak gönüllü, güler yüzlü, cana yakın, sempatik, sevimli bir insandır.

“Kayseri'nin tadı tuzu bir adamdı Osman Emmi.”(HŞ:103)

2.5.3.2.Lakaplar

Soyadı kanunu çıkmadan önce erkek, kadın, çocuk herkes bir lakaba sahipti. Eskisi kadar çoğunlukta olmasa da bu kural bugün de varlığını sürdürmektedir. Bu görenek zorunlu ve fayda sağlayıcı nitelik taşımaktaydı. Ahmet, Ali, Mehmet gibi aynı adı taşıyan birçok kişi lakaplar sayesinde birbirinden ayrt edilirdi. Lakabın önemli olarak görülmesi yiğit lakabı ile anılır atasözü ile belirtilmiştir. Birçok durumlarda lakap er adında olduğu gibi onu taşıyan kişinin zanaatını, başarmış olduğu işi, vücut yapısında bulunan bir niteliğini göstermesi açısından önemlidir (Boratav, 1984, s. 89).

Emir Kalkan'ın eserlerinde; Deli Gıyas, Deli Yusuf, Üflek Ahmet, Baba Mustafa, Atatürk'ün Askeri, Hacı Hasan. (BTA:136), Kahveci Nuri. (GA:124), Kepenekli Yakup (HBD:35), Ayı Yakup (HBD:53), Karpuzcu Recep (HBD:54), Kara Hüsnü, Sivaslı Kula Cemal, Adanalı Sinek Ali, Ankaralı Selami, Kürt Yakup, Sarı Hamit (HBD:64), Tevetoğlu Fevzi Bey (HBD:71), Çingene Hamdi (HBD:120), Kara Ramazan (HBD:172), Kirli Memedo (HBD:173), Bağcıların seyip Mıstafa (HŞ:121), Deli Zeki, Kör Bekir, Mitil Osman, Sansar Hacı (HŞ:133), Fırıldak Nuri (HŞ:157), İt Osman (HŞ:159), Mumbar Ali, Kara Atila, Artist Yaşar, Coke Memet, Mitil Osman (KKŞ:27), Cıngıllıoğlu, Bayazıtıoğlu, Halil Efendi, Fikret Ağa, Fareler (KKŞ:54), Deli Hacı (KKŞ:89), Talashlı Cemil, Boyacı Cemil, Mavi Boncuklu Cemil, Deli Cemil, Cemil Emmi, Cemil Baba, Hacı Cemil, Cemil Emmi (KKŞ:95), Topal Mevlüt (KY:111), Kara Hamdi (KY:112), Kozanoğlu Ahmet (TD:26), Arnavut Osman, Boşnak Reşid, Yahudi Simon (TD:29), İzci Ramazan (TD:76), Klarnetçi Yakup (TD:116) gibi lakaplar bulunmaktadır. Bu lakaplar meslekleri, sahip oldukları soy ve boyları, memleketleri, kişilik özellikleri gibi unsurlar onların bu lakaplar ile anılmasını sağlamış ve onları aynı adı taşıyan diğer insanlardan ayrt edilmesini, tanınmasını sağlamıştır.

Bu Taraf Anadolu'da, bulunan Şehrin Efendileri hikâyesinde; Deli Gıyas, Deli Yusuf, Üflek Ahmet, Baba Mustafa, Atatürk'ün Askeri, Hacı Hasan gibi kişilerin şehir

için önemli yer tuttuğuna değinilir. Onların kendine özgü mantıklarıyla, kişilerin düşünce dünyasını alt üst ettiği, kılıkuyruk ve nanemolla kişilere benzemedikleri, kendi hallerinde insan oldukları belirtilir.

“Deli Gıyas, Deli Yusuf, Üflek Ahmet, Baba Mustafa, Atatürk’ün Askeri, Hacı Hasan.” (BTA:136)

Gül Âyinleri’nde, bulunan Yanık Gül hikâyesinde; Kahveci Nuri şehir ekâbirlerinin oturduğu masaya doğru seğirtir. Caddeden geçen Ali Kemal Bey ve karısına Karpuzcu Ali başta olmak üzere kahve önünde bulunanlar homurdanırlar. Ali Kemal Beyi sevmezler. Ali Kemal Beyin yapmış olduğu evliliği beğenmemeleri, Ali Kemal Bey ve karısının yaşamı bunların nedenleri olarak görülmektedir.

“Şehir ekâbirlerinin oturduğu masaya doğru seğirtti Kahveci Nuri.”(GA:124)

Ha Bu Diyar’da, bulunan Misyoner hikâyesinde, köyden biri Kepenekli Yakup’u köyün dışında kıştırıp, işin aslını öğrenmişti. Mösyö adında birinin köye geldiğini ve onun amaçlarının olduğunu öğrenen köylü kişi onu yakalayıp etkili bir biçimde mösyö ile konuştuktan sonra mösyönün yüz dolarını alıp, mösyöyü olduğu gibi bırakıp köyün yolunu tuttuğu anlatılır.

“Kepenekli Yakup’u köyün dışında kıştırılmış, öğrenmişti işin aslını.” (HBD:35)

Ha Bu Diyar’da, bulunan Molla hikâyesinde; Ayı Yakup adlı kişi söverek kahve kapısından içeri girer. Ayı Yakup’un bu kadar sinirli olmasının sebebi ise Mollanın, Ayı Yakup’a maç öncesinde tutmuş olduğu takımın kazanması için okuması fakat maçı Ayı Yakup’un tutmuş olduğu takımın kaybetmesidir. Bu esnada molla korkusundan masanın altına kayar. Mollanın müritlerinden olan Karpuzcu Recep de mollaya siper olur. Sonrasında ortalık iyice karışır. Ayı Yakup, Molla ve Karpuzcu Recep karakola götürülür.

“Ayı Yakup sövüp sayarak hışımla girdi kahvenin kapısından.”(HBD:53)

“Molla korkusundan masanın altına doğru kayarken müritlerinden Karpuzcu Recep hızla yerinden fırlayıp mollaya siper oldu.”(HBD:54)

Ha Bu Diyar'da, bulunan Erkek İşi hikâyesinde; cepçilik yapan bir kişi Kara Hüsni'nün kendi ustası olduğunu söyler. Sivashlı Kula Cemal, Adanalı Sinek Ali, Ankaralı Selami, Kürt Yakup, Sarı Hamit'in ustası Kara Hüsni'nün yanında yetiştiğini ve onun yanından mezun olduğunu anlatır.

*“Hâşâ, üstümüze yok dedik ya, özür olsun, bak benim ustam **Kara Hüsni.**” (HBD:64)*

“Sivashlı Kula Cemal, Adanalı Sinek Ali, Ankaralı Selami, Kürt Yakup, Sarı Hamit hepimiz Hüsni babadan mezunuz abi.”(HBD:64)

Ha Bu Diyar'da, bulunan Latif Sayılar hikâyesinde; banka sınavına hazırlanan hikâye kahramanı bulunmaktadır. Banka sınavına girdiğinde karşısına Kümülatif sayılar nedir? Sorusu çıkar. Sınavda birden aklına ortaokulda Türkçe dersine giren yaşlı ve fikir küpü olan öğretmeni Tevetoğlu Fevzi Bey gelir. Fevzi Bey Arapça ve Farsça olan kelimelerin kökünün nasıl bulunduğunu öğretir. Karşınıza böyle kelimeler çıktığında künhüne inmek için önce birkaç kez tekrarlayacaksınız sonra başındaki eki atacaksınız geriye kalan çıplak kelime, köktür. Kelimenin anası da odur der. Kümülatif sayıların ne olduğunu anlatmaya çalışırken öğretmenin anlatmış olduğu yöntemi kullanmaya çalışır.

*“Ortaokulda Türkçe öğretmenimiz vardı; **Tevetoğlu Fevzi Bey.** Yaşlı, bilgi küpü bir adamdı.”(HBD:71)*

Ha Bu Diyar'da, bulunan Devler hikâyesinde; Çingene Hamdi ile Üçgen'inkapışması anlatılır. Atatürk heykelinin önünde buluşup, bu meydana kapışacaklardır. Kim kimi haklarsa o galip gelecek. Pes eden tarihten silinecek. Şehirde tek bir deve kalacak.

“Çingene Hamdi'ye yeniden meydan okuyordu Üçgen.”(HBD:120)

Ha Bu Diyar'da, bulunan Müncübe hikâyesinde; Abdullah Ağa'nın Müncübe adında bir ineği çalınmıştır. Abdullah Ağa, Müncübe'yi kim getirirse anam sütü gibi helal olsun. Bir koyun müjde vereceğim der. Dikbayır köyünde Müncübe'ye benzer bir inek görüldüğü haberi gelir. Abdullah Ağa atını çeker, arkasına da marabadan Kara Ramazanı alır. Kirli Memedo'nun Müncübe'yi aldığını duyarlar. Kirli Memedo onları vay ağam, sen hoş gelmişsen, safa gelmişsen sen Kirli Memedo'nun evine şeref

vermişsen der. Memedo, Abdullah Ağanın eline kapanır. Bu benim çoluk çocuğumun rızkıdır der. Abdullah Ağa ise, serde ağalık var. Mademki ağasın, işte burada belli olur ağalık diyerek, Müncübe'yi Memedo'ya bırakır.

*“Çektim atı, arkamda marabadan **Kara Ramazan**. Ver elini Dikbayır!”(HBD:172)*

*“Vay ağam, sen hoş gelmişsen, safa gelmişsen sen **Kirli Memedo'nun** evine şeref vermişsen!”(HBD:173)*

Hoşcakal Şehir'de, bulunan Gadoş Ali adlı bölümde; Ali Emmi bir bayana selam verir. Bayanın okkalı konuştuğunu görür. Onun kim olduğunu Bağcıların Seyip Mıstafa'yar sorar. Konuştuğu kişinin avukat olduğunu öğrenir. Hiç avukat görmeyen Ali Emmi bu duruma şaşırır.

*“**Bağcıların seyip Mıstafa'ya sorduyudum, aboo, işe bak sen!**”(HŞ:121)*

Hoşcakal Şehir'de, bulunan Sebo adlı bölümde; Sebo'nun işret adamı olduğu belirtilir. Güneş kızıla döndüğünde Sebo kendini Deraldan'a atmaktadır. O gelince Deli Zeki, Kör Bekir, Mitil Osman ve Sansar Hacı da gelmektedir. Hepsi de yılların dostudur. Masanın başına toplanırlar sohbet başlar. Deraldan'ın işletmecisi olan Kürt Kemal de düşmüş kalkmış, güngörmüş, halden yoldan anlayan bir adamdır. Büyük küçük demeden herkese hürmet eder.

*“O gelince **Deli Zeki gelir, Kör Bekir gelir, Mitil Osman gelir, Sansar Hacı gelir.**”(HŞ:133)*

Hoşcakal Şehir'de, bulunan Fırıldak Nuri adlı bölümde; Fırıldak Nuri'nin doğma büyüme pazar uşağı olduğu anlatılır. Fırıldak Nuri, anasının gözü, tuttuğunu koparan, yüz­süz, yırtık biridir. Hiç boş durmayan, para için canını veren, sinsî, tûlek, babasını bile kazıklamaktan çekinmeyen bir kişidir. Onun bu tutumlarından dolayı herkes bir lakap takar. Önceleri Ceyar olan lakabı nişanlanınca değişir. Nişanlısına Pirestiç mağazasından elbise aldığı için lakabı pirestiç olur. Çok geçmeden bu lakabı da değişir. Plakası 38 NF olan eski bir Skoda alır. Millet başına toplanır plakaya adını ve soyadını yazdırtmışın der. Bu NF ise, Nuri Fırıldak'tır. O gün bu gündür lakabı Fırıldak kalır.

*“O gün bu gündür **Fırıldak kaldı lakabı.**”(HŞ:157)*

Hoşçakal Şehir’de, bulunan Köylü Pazarı adlı bölümde; Pazar yerinin uyanığı olan kişiler boş durmazlar. Köylünün elinde bulunan ürünü ucuza alıp şehirlie pahalıya satmak için, alaca karanlıkta pazarın yolunu tutarlar; kol söken pazarlıklar yaparlar. Bin bir türlü laf cambazlığı ile malları alıp, köşe başlarına dikilirlerdi. Bu kişilerin başında da meşhur İt Osman gelmektedir. İt Osman çenesi düşük, dili kıvrak, sinsî biridir.

“Bunların başında da meşhur İt Osman gelir.”(HŞ:159)

Kanatsız Kuşlar Şehri’nde, yer alan Aşk Hırkızı adlı bölümde; Mumbar Ali, Kara Atila, Artist Yaşar, Coke Memet, Mitil Osman şafakla beraber cenk elbiselerini giyip İstasyon’un yolunu tutarlar. Öğleye kadar yirmi ton karpuzu önce vagonlardan kamyonlara, sonra da kamyonlardan karpuz bastalarına boşaltacaklardır. Amaçları Aşk Hırkızı adlı sinema filmine gidebilmek için sinema biletinin parasını kazanmaktır. Konu aşk olunca bu durum, onların yapmayacağı fedakârlığın, katlamayacağı zorluğun olmadığını göstermektedir.

“O sabah şehrin yeni yetme starlarındanMumbar Ali, Kara Atila, Artist Yaşar, Coke Memet, Mitil Osman şafakla birlikte uyanıp ‘cenk elbiselerini’ giyip İstasyon’un yolunu tuttular.”(KKŞ:27)

Kanatsız Kuşlar Şehri’nde, yer alan Dokuz Ömer Emmi adlı bölümde; Ömer Emmi kale içinde esnaftır. Bastası olan Ömer Emmi, olgunlaşmış pestile dönmüş olan tatlı muşmulalarını sipariş hevenkleri olarak asar. Komşu basta çocukları bunlardan yer. O sipariş olan hevenkleri asarken kimin için astığını isim isim sayar:Bu Cingilloğlunun!, Bu Bayazıtoglunun!, Bu Halil Efendinin!, Bu Fikret Ağanın!, Bu da farelerin! Diyerek siparişleri kimin için hazırladığını belirler.

“O, bundan haberi yokmuş gibi davranır, ama sipariş hevenkleri asarken de isim isim sayardı:

Bu Cingilloğlunun!

Bu Bayazıtoglunun!

Bu Halil Efendinin!

Bu Fikret Ağanın!

Bu da farelerin!”(KKŞ:54)

Kanatsız Kuşlar Şehri'nde, yer alan Cemil Emmi adlı bölümde; Deli Hacı'nın manevî âleme gönüllü biri olduğundan söz edilir. Cemil Emmi'ye yakın olmaya çalışır. Deli Hacı'nın, Cemil Emmi'ye karşı yoğun muhabbeti vardır. Bir gün Cemil Emmi Deli Hacı'yı yanına çağırır. Omzunda bulunan boya sandığını Deli Hacı'ya vererek sırtına takmasını söyler. Hacı yürümeye başlar. Yüzlerce insan elini öpmeye çalışır. Boncuk ister. Deli Hacı'nın üstüne bir ağırlık çöker. Meğer Deli Hacı Cemil Babanın çehresine bürünmüştür. O sırada Cemil Baba gelir ve Hacı'nın imdadına yetişir. Ya Anladın mı Hacı Efendi der. O olaydan sonra Deli Hacı tövbe eder.

“Üstüne bir ağırlık çöker Deli Hacı'nın.”(KKŞ:89)

Kanatsız Kuşlar Şehri'nde, yer alan Cemil Emmi adlı bölümde; Cemil Emmi'yi kiminin Talaslı Cemil, kiminin Boyacı Cemil, Mavi Boncuklu Cemil, Deli Cemil, Cemil Emmi, Cemil Baba, kiminin de Hacı Cemil olarak tanıdıkları belirtilir.

“Kiminin Talaslı Cemil, kiminin Boyacı Cemil, Mavi Boncuklu Cemil, Deli Cemil, Cemil Emmi, Cemil Baba, kiminin de Hacı Cemil diye tanıdıkları Cemil Emmi'nin mezarı Talas'tadır.”(KKŞ:95)

Kayıp Yüzler'de, bulunan Sebep hikâyesinde; kahveci olan Topal Mevlüt, gün görmüş ve gün geçirmiş biridir. Bir adama zarar vermek için kovalayan gençleri durdurur. Onlara nasihat eder. Kovaladıkları adamın enişteleri olduğunu öğrenir. Eniştelere de nasihat eder. Böylece Topal Mevlüt ortaya çıkacak olan bir zararı önlemiş olur.

“Topal Mevlüt derlerdi ona.”(KY:111)

Kayıp Yüzler'de, bulunan İz hikâyesinde; Kara Hamdi yetmiş yaşında işi olmayan, kazancı olmayan biridir. Bir gün kirayı ödeyemedikleri için ev sahibi karısını evden atar. Kara Hamdi de sokağın başından görünür. Evinin önüne gelir. Akşam olur. Gece bekçileri onları bir inşaata götürür. İnşaatta kalan Kara Hamdi'ye inşaatın patronu ev verir. İnşaatın patronu onu babası olarak görür. Kara Hamdi ise, yıllar önce simit satan bir çocuğun simitlerini korumuştur. Simit satan çocuk ise, büyümüş ve Kara Hamdi'nin kaldığı inşaatın patronu olmuştur. Yapmış olduğu iyilik Kara Hamdi'yi bulmuştur.

“Biraz Sonra Kara Hamdi göründü sokağın başında.” (KY:112)

Türk Düğünü'nde, bulunan Barut hikâyesinde; Toros döşleri kurşun sesleri, mavzer sesleri ile çalkalanmaktadır. İhtiyar heyeti ise danışma amacıyla toplanmıştı. Sözü Kozanoğlu Ahmet Bey aldı; Ağalar çaremiz tükendi. Teslim olmaktan başka yapacak bir şey yok gayrı siz bilirsiniz dedi. Döne Hatun ise, onun bu sözlerine karşı çıktı. Kozanoğlu şimdiye kadar kime teslim olmuştur dedi. Döne Hatun baş eğmemek için mücadele etmeye karar verdi. Düşmandan gidip barut alıp kendi otağına yıktırdı. Döne Hatun'un oğlu olan Kozanoğlu Ahmet Bey acı acı güldü. Annesine şimdi kolumuz kanadımız kırıldı. Biz elimize cephane veren düşmana karşı tüfek sıkamayız der. Toparlanıp teslim olurlar.

*“Sözü **Kozanoğlu Ahmet Bey** aldı.”(TD:26)*

Türk Düğünü'nde, bulunan Barut hikâyesinde; toparlanıp teslim olmalarıyla beraber anlatılan hikâye biter. Dinleyenler bir iç geçirirler. Albaz Kâhya uymalarını söyler. Hepsi de eski hanın taş odasında başlarına gurbet yorganını çekip uyurlar. Çünkü şafak vakti uyanmaları gerekiyordu. Kimi Arnavut Osman'ın yanında tutma, kimi Boşnak Reşid'in tarlasında pamukçu, kimi Yahudi Simon'un kapısında ırgattı.

*“Şafağın ala karanlığında uyanmaları lazımdı. Kimi **Arnavut Osman'ın** yanında tutma, kimi **Boşnak Reşid'in** tarlasında pamukçu, kimi **Yahudi Simon'un** kapısında ırgattı çünkü.”(TD:29)*

Türk Düğünü'nde, yer alan Kızıl Tilki hikâyesinde; köylüler tavuklarına zarar veren tilkiyi bulmak için nöbet tutmaya ve tilkiyi aramaya başlarlar. Bunun için İzci Ramazan tilkinin hangi yönden geldiğini keşfetmek için kollarını sıvar. Sonunda tilkiyi bulup halk mahkemesi kurup tilkinin idamına karar verirler. Aradan geçen üç günün ardından köye gelen jandarmalar İzci Ramazan ve Murtaza'yı alır götürürler. Tilkinin az bulunan cinste bir tilki olan Vulpes olduğu söylenir. Mahkeme devam eder. Sonunda da uluslararası mahkemelerin kararı beklenir.

*“Önce **İzci Ramazan** tilkinin hangi yönden geldiğini keşfetmek için kolları sıvadı.”(TD:76)*

Türk Düğünü'nde, bulunan Yardım hikâyesinde; Kıraçtepe'de oturan insanlarkamyonlar yardım getirir. Yardımları almak için herkes ip gibi sıraya girer

dizilirler. Sıranın en önünde Klarnetçi Yakup bulunmaktadır. Yardımları alan mahallede birkaç gün sevinç olsa da onlara yardımların borç karşılığında verilmiş olduğu Postacı Recep'in icradan gelen zarfları ulaştırmasıyla anlaşılır.

“Tek tek sıraya geçip, ip gibi dizildiler. Yine en önde klarnetçi Yakup vardı.”(TD:116)

Yurttaş Sokak'ta, bulunan Nana adlı bölümde; lakapların hangi anlamları karşıladığına yer verilir. Her çocuğun tutumuna göre bir lakabının olduğu ifade edilir. Sünepe, sündük; herşeye imrenen, her gördüğünü isteyen demektir, Kısnık; cimri, Abuculuk ise; obur, çok yiyen anlamına gelmektedir.

“Her çocuğun tutumuna göre bir lakabı vardı; sünepe, sündük, kısnık, abuculuk gibi. Sünepe, Sündük; her şeye imrenen, her gördüğünü isteyen demektir, Kısnık; cimri, Abuculuk; obur, çok yiyen demektir.”(YS:56)

2.5.3.3.Yer Adları

Yer adları, bir milletin yerleşme tarihini yansıtması açısından yaşayan önemli vesikalardandır. Coğrafyayı kendileri için vatan haline getiren milletler, genellikle kopup gelmiş oldukları ana yurtlarından adlar getirerek yerleşmiş oldukları bölgelerde bulunan benzer yerlere bu adları verirler (Gülensoy, 1995, s. 9). Bir bölgede yer alan yerleşim adı, o bölgenin tarihi ve kültürel özelliklerini kısaca kimliğini belirtmektedir (Durbilmez, 2019, s. 314). Coğrafyanın vatan haline gelmesini sağlayan unsurlar arasında arazi ve yerleşimyerlerine verilen adlar önemli yere sahiptir. Millî kültüre sahip olan her millet gibi Türkler de yaşamış oldukları coğrafyalara kendi kimliklerine bağlı olarak yer adı vermiştir. Türkler ad verme geleneğine uygun olarak, yurt edinmiş oldukları yeni yerleşim yerlerine genel olarak eski yurtlarından bazı adları vererek yurt edindikleri yerlere kendi damgalarını vurmuşlardır (Durbilmez, 2019, s. 307).

Emir Kalkan'ın eserlerinde;il adları, ilçe adları, çevrede bulunan sosyal yapı adları,mahalle, sokak, bulvar, cadde, köy adları,tarihî şahsiyet adları veditişer yerleşim adlarına dair yer adları bulunmaktadır.

5.3.3.1.İl Adları

Adana, Adana, Maraş, Antep, Muş, Siirt (BTA:19), Antalya (HBD:23),Bitlis, Diyarbakır (HŞ:43), Kars (HŞ:170), Kayseri, Yozgat, Adana (TD:31).

5.3.3.2. İlçe Adları

İskilip (*BTA:11*), Saimbeyli, Tufanbeyli, Doğanbeyli, Çukurova, Köşeler, Dereşimli, İmamkullu (*HŞ:69*), Çandır, Tomarza, Yeşilhisar, Pınarbaşı (*HŞ:48*), İncesu, Talas, Yeşilhisar, Ambar, Yamalı (*HŞ:158*) Erkilet (*HŞ:162*), Zilifter, Felahiye, Silâhtar (*KKŞ:67*), Tomarza, Sümengen (*KKŞ:178*), Saimbeyli (*TD:11*), Haçin kasabası (*TD:16*), Şerefiye, Pınarbaşı, Tomarza, Develi, Yahyalı (*YS:40*).

5.3.3.3. Çevrede Bulunan Sosyal Yapı Adları

Gültepe Parkı (*BTA:140*), Seyyid Burhaneddin Hazretleri türbesi (*GA:59*), Âşıklar Bahçesi (*GA:78*), Emirgân Parkı (*HBD:85*), Sivas Kapısı, Kale Kapısı, Boyacı Kapısı, Kiçikapı (*HŞ:18*), Camlı Köşk (*HŞ:21*), Kanaat Bakkaliyesi, Sabır Fırını, Bereket Lokantası, Suhulet deposu, Rıza Pazarı, Şen makas Berberi, Feyiz Kitabevi (*HŞ:26*), Deli Bekir Dinlenme Tesisleri (*HŞ:34*), Sahabiye Medresesi (*HŞ:103*), Kiçikapı, Boyacıkapısı, Kale Kapısı (*HŞ:158*), Bürüngüz Camii (*HŞ:158*), Hunat Camii durağı (*HŞ:125*), Derdalan (*HŞ:133*), Vekse Köyü (*HŞ:172*), Tan sineması (*KKŞ:25*), Talas durağı, Seyyid Burhaneddin türbesi (*KKŞ:78*), Âşıklar Çay Bahçesi (*KKŞ:110*), Ordu Evi, Gönül Kasabı (*KKŞ:130*), Kazancılar Çarşısı (*YS:15*), Kurşunlu Camii ile Mimarsinan Parkı (*YS:141*), Hilton Oteli (*YS:141*), Kayseri Araştırma Hastanesi (*YS:141-142*), Şahin Sineması, Hükümet Konağı, Sarayönü (*YS:142*), İstanbul Oteli (*YS:142*).

5.3.3.4. Mahalle, Sokak, Bulvar, Cadde, Köy Adları

Avratkaydıran Bayırı (*BTA:127*), Bahçebaşı (*HBD:164*), Teneke Mahallesi (*HBD:118*), Dikbayır (*HBD:173*), Mazaka (*HŞ:12*), Karpuzatan (*HŞ:18*), İrmeni Mahallesi, Selaldı (*HŞ:116*), Çorakçılar, Sümer (*KKŞ:25*), Mahrumlar Mahallesi (*KKŞ:125*), Yurttaş Sokak, Selaldı (*YS:51*), Yalman Mahallesi (*YS:162*), Caferbey, Asrî Mezarlık (*YS:36*).

5.3.3.5. Tarihî Şahsiyet Adları

Mustafa Kemal Bulvarı (*HŞ:18*), Fevzi Çakmak, Kılıçaslan, Alpaslan mahalleleri (*YS:26*), İsmet Paşa (*YS:36*), Miralay Nazımbey Mahallesi (*YS:36*), Atatürk Heykeli (*YS:142*).

5.3.3.6. Diğer Yerleşim Adları

Kızıl Dağ (BTA:126), Kamlık dağları, Taşkın Olca ırmağı (GA:19), Binboğa dağları, Tanır yaylası (GA:40), Erciyes (GA:77), Yalnız Çeşme (GA:79), Zamantı Irmağı (GA:79), Kızılıgöl, Yoğunluk, Tatlıluk, Tekoluk, Berçin Yaylaları. Berçin, Deli Beli (GA:81), Çiçek dağı (GA:85), Fırankurtta (HBD:22), Alamanya (HBD:23), Çiftönü, Düvenönü, Sarayönü, Setenönü, Söğütönü, Serçeönü, Kaleönü, Kağniönü, Dabaklarönü (HŞ:18), At Pazarı, Ot Pazarı, Un Pazarı, Yoğurt Pazarı, Köylü Pazarı, Amele Pazarı (HŞ:18), Sarımsaklı Suyu, Pervane Yazısı (HŞ:18), Basra, Irak cephesi (HŞ:50), Hollanta (KKŞ:74), Toroslar (TD:19), Develi Ovası, Çukurova (TD:46), Seyhun Bozkırları (TD:47), Kırachtepe (TD:111), Hacıklıç (YS:57), Tahtalı Dağları Göksu Irmağı, Seyhan Nehri (YS:40).

Bu Taraf Anadolu'da, bulunan Nezir Vay hikâyesinde; Nezir Popstar olmak için yola çıkar. Yolda karşılaştığı kişinin İskilipli olduğunu öğrenir. Utanarak salondan çıkan Nezir, Siirt'e geri dönmek için otogara gelir. Otogarda Adana, Maraş, Antep Muş diye bağırarak bir emmiye Siirt'i sorar. Siirt Ekspres'i görür. Parası olmadığını buraya türkü söylemek için geldiğini söyler. Ona Siirt'e bagajda gidebileceğini söylerler.

“Nerelisin gardaş?

Ben mi? Ben İskilip, ya sen?”(BTA:11)

“Hadi Adana, Adana, Maraş, Antep!

Muş hemen, Muş hemen!

Emmi Siirt, Siirt Pervari?”(BTA:19)

Bu Taraf Anadolu'da, bulunan Şahit hikâyesinde; Kâmil Efendi, hâkimin karşısına çıkar. Şahitlik yapmaya başlar. Odundan geldiğini ifade eder. Kızıl dağ'ın döşünde bol meşe odununun olduğunu ve izin olması koşuluyla baltayı çekip, kesin kurumuş olanlardan ağır ağır kestiğini, sobaya sığması için kol kol ettiğini söyler. Eşeği ile bayırı çıkarken odunların düşmemesi için sıkıca sardığını belirtir. Avratkaydıran bayırına gelip köyün ayakları altında olduğu zaman eşeğin çok güzel gittiğini söyler. O sırada köyün küçük çocukları kendisine doğru koşmaktadır. Duran Ağanın oğlu olduğunu ona müjdelere karşılığında da şeker, lokum almayı amaçlamaktadırlar.

Kâmil Emminin, bu hikâyede; yaşamış olduğu olaylar anlatılırken Kızıl Dağ ve Avratkaydıran bayırı gibi yer adları ile yaşadığı olayların nerede geçtiğini belirtilerek hikâyede mekân unsuru güçlü tutulmaya çalışılmıştır.

“Kızıl Dağ’ın döşünde bol meşe olur.”(BTA:126)

“Tam, Avratkaydıran bayırına geldik, gayri köy ayağıyın altında.”(BTA:127)

Bu Taraf Anadolu’da, bulunan Şehrin Efendileri hikâyesinde; şehir için önemli kişilerden biri olan Mustafa, bir gün Gültepe Parkı’nın ortasına dikilmiş. Levazım deposu gibi. Her yanında da kılıç, keser, balta takılı. Pikniğe giden kadınlar onu görünce korkup polisi ararlar. Hemen bir ekip gelir Mustafa’yı tutup parkın dışına atarlar. Mustafa ise, size zahmet oldu. Söyleyin borcumuz ne ise ödeyelim der.

“Bir gün de, Gültepe Parkı’nın ortasına dikilmiş.”(BTA:140)

Gül Âyinleri’nde, Ayça Gül hikâyesinde; ulu tepesinden yaz kış karlar eksik olmayan görkemli Kamlık dağları ve Taşkın Olca ırmağının arasında, zümrüt yeşili vâdilere konmuş bereketli bir il vardı. Bu ilin adı Berçin idi. Bu ilin bir beyi vardı. Beyin de bir kızı vardı. Ayça adındaki kızın güzelliği dillere destandı. Ayça ve Berçin birbirini severdi. Bir gün Şar Sultanı Ayça’ya dünür oldu. Ayça, Berke’yi sevdiği için varmadı. Şarlılar, Berçin’i bastılar, Berçin erleri yenik düştü. Berke kırk yerinden kılıç yedi. Ayça yalnız kaldı. Düşman eline geçmemek için dağa kaçtı. Düşmanın kendisini yakalamaması için dua etti. Tanrı duasını kabul etti, onu bir kuş eyledi.

“Ulu tepesinden yaz kış karlar eksik olmayan Görkemli Kamlık dağlarıyla, Taşkın Olca ırmağının arasında, zümrüt yeşili vâdilere konmuş bereketli il vardı.”(GA:19)

Gül Âyinleri’nde, bulunan Gül-i Rânâ hikâyesinde; bunalan bir kişiye içinden bir ses göle git demektedir. Korku içinde olan bu kişi göle varır. Göle varınca içinden bir ses göle bak der. Göle bakan bu kişi rahatlamaya başlar. Korkuları geride kalır. Korkularını yener.

“Göle git diyordu sürekli.

Göle git, göle git!” (GA:25)

Gül Âyinleri'nde, Yayla Güllü hikâyesinde; Yörük kervanı, Binboğa dağlarının üzerinden aşır Tanır yaylasına doğru geçer. Yörük kervanının Tanır yaylasına geldiğini duyan Tanır beyi, Yörükleri ziyaret eder. Yörük beyinin kızı Senem ile Tanır beyinin oğlu Osman birbirlerini severler. Tanır beyi, Senem'i oğluna istese de Yörük beyinin kızını vermezler. Yörükler yaylayı terk ederler. Yıllar sonra Osman'a Senem'in haberi gelir. Senem hiç evlenmemiş Osman'ı sevmiştir. Yıllar sonra Osman'ın yüreği düşen korla yeniden dağlanır.

*“Geceleri gümüş yüzlü dolunay, gündüzleri kor kızılı güneş altında yol süren Yörük kervanı, **Binboğa dağlarının**, üzerinden aşır, güneşin kızıla boyanıp battığı **Tanır yaylasına** doğru ince bir çizgi gibi bir uçtan bir uca süzülüp geçti.” (GA:40)*

Gül Âyinleri'nde, bulunan Küskün Gül hikâyesinde; her akşam Seyyid Burhaneddin Hazretleri türbesine gidildiği belirtilmiştir. Sevgilisinden ayrıldıktan sonra sokaklarda gezen parkları, duvar diplerini ve cami kapılarını mesken edinen birisi Seyyid Burhanettin türbesinde bulunmaktadır. Bütün dünya nimetlerinden vazgeçen bu kişi türbede bulunmaktadır. Burada sevgi ve sevmenin, aşkın önemini düşünmektedir.

*“Biz, her akşam üstü **Seyyid Burhaneddin Hazretleri türbesine** gideriz.” (GA:59)*

*“**Parkları, duvar diplerini, cami kapılarını** mesken edinir.” (GA:65)*

Gül Âyinleri'nde, Azad Gül hikâyesinde; Erkan arabasına binip önce Erciyes'e gider. Dağın eteklerinde düzlükte durur. Sonra arabasına biner şehre gelir. Âşıklar Bahçesi'ne gidip on yedi on sekiz yaşlarında olan Ahmet ile sohbet eder. Gece yarısına kadar Ahmet ile oturduktan sonra Ahmet'i evine bırakır. Şehirden çıkıp Yalnız Çeşmeye giden Erkan, orada su içer. Yalnız çeşmeye iki saat uzaklıkta olan baba yurdu Zamantı'ya varır. Köyün girişinde Güllü Bibi'yi gören Erkan onu yanına alarak ona bir şeyler alır. Ardından Kızılgöl, Yoğunuluk, Tatholuk, Tekoluk, Berçin Yaylalarına varırlar. Berçin en tepe yayladır. Yukarıda ise meşhur Deli Beli yaylası bulunmaktadır.

*“Önce **Erciyes'e** gittim. **Karanlık, dar, sarp yollardan, uçurum kenarlarından** geçip, dağın eteklerinde bir düzlükte durdum.” (GA:77)*

*“Her gün gidiyordum ya zaten, **Âşıklar Bahçesi’ne** geldim.”(GA:78)*

*“Şehrin dışında, uzaklarda bir **“Yalnız Çeşme”** var.”(GA:79)*

*“Sabahın alaca karanlığında **“Zamantı”ya** vardım. Sarı, yeşil çamurlu sularıyla, suları öpen söğütleriyle, çalılıklar arasında **Zamantı Irmağı**”(GA:79)*

*“**Kızılçöl, Yoğunluk, Tatlılık, Tekoluk, Berçin Yaylaları. Berçin en tepe artık. Yukarısı meşhur Deli Beli**”(GA:81)*

Gül Âyinleri’nde, Türkü Gül hikâyesinde; Çiçek dağı denilen uçsuz bucaksızovada bir ağa bulunmaktadır. Ağanın Zahide adında bir kızı vardır. Ağanın yanında çoban olan Mustafa, Zahide’ye gönül düşürür. Zahide’yi Mustafa’ya vermezler. Mustafa askere gidince Zahide bir ağa oğlu ile nişanlanır. Yıllar geçer Zahide, Mustafa’ya olan aşkını gönlünden atamaz. Bir gün Zahide’nin ölüm haberi duyulur. Onun ardından acıya dayanamayan Mustafa da ölür.

*“Söylenir ki bu illerde, uzayıp giden bereketli bozkırların ortasında **Çiçek dağı**derler uçsuz bucaksız bir ovada, bir ağa vardı.” (GA:85)*

Ha Bu Diyar’da, yer alan Herr Ziya hikâyesinde; Ziya Bey, Fırankurtta dolaşırken marketten armut almak için matiğe para atar. Matik arızalıdır. Marketin içine girer. Marketin müdürü matiğin arızalı olmasından dolayı özür diler. Matiğe attığı parayı verip, armutları da hediye ederler. Ziya Bey bu durumdan memnun kalır. Ziya Bey memlekete dönünce güneşli havalar Alamanya’da pek olmaz der. Bir gün romatizmalı ayaklarını kuma gömmek için atlar Antalya’ya gider. Antalya’nın her yanının güneşli olmasından dolayı da gezip, tozup yıkanır dizlerini kuma gömer.

*“**Fırankurtta** dolaşıyorum bir gün.”(HBD:22)*

*“**Alamanya’da** pek olmaz böyle havalar.”(HBD:23)*

*“Atladı **Antalya’ya** gitti. Hem gezip tozacak, hem de şu romatizmalı ayaklarını kuma gömecek.”(HBD:23)*

Ha Bu Diyar’da, yer alan Yalınayak Takımı hikâyesinde; Yalınayak takımı adlı gençlerden oluşan ekip Emirgân Parkı’nda toplanırlar. Hepsi de boylu poslu aslanlar gibi sanayi uşaklarıdır. Emirgân Parkı’nda buluştuktan sonra düğünlere giderler.

Onların bütün işleri kimsesiz, boynu bükük gariban takımının düğünlerini şenlendirmek, yüzlerini güldürebilmektir.

*“Abdullah Hoca Efendi yatsı namazına yollanırken, ‘Yalınayak Takımı’ da teker teker düşmeye başladı **Emirgân Parkına.**”(HBD:85)*

Ha Bu Diyar’da, yer alan Devler hikâyesinde; Çingene Hamdi ve Üçgenmücadele edecektir. Tüm gözler Teneke Mahallesiine doğru çevrilir. Üçgen beklenmeye başlanır. Üçgen gelse de, Çingene Hamdi gelemmez. Günler sonra Çingene Hamdi ve Üçgen Kör Çeşme’nin bulunduğu yere gelip mücadeleye başlarlar. Mahallenin imamı Cafer Emmi ortalığı sakinleştirir, herkesin dağılmasını sağlar.

*“Tüm gözler **Teneke Mahallesiine** doğru çevrildi, Üçgen’i bekliyoruz.”(HBD:118)*

Ha Bu Diyar’da, yer alan Sır hikâyesinde; simit satan bir çocuk simit isteyenadama simidi verir. Aldığı paranın üzeri olarak cebinde bulunan tüm paraları adama verir. Adamın verdiği paranın geçersiz olduğunu görür. Bu durum karşısında üzülen çocuğu öğretmen bir çift görür. Öğretmen olan Erhan çocuğa yardımcı olur. Çocuğa parasını verir. Çocuk da simit satarken simitlerini dizmiş olduğu sopayı yerden alarak evinin bulunduğu Bahçebaşı’nın yolunu tutar.

*“Çocuk yerden sopasını alıp, hiçbir şey demeden hızlı adımlarla **Bahçebaşı’nın** yolunu tuttu.”(HBD:164)*

Ha Bu Diyar’da, bulunan Müncübe hikâyesinde; Abdullah Ağa’nın Müncübeadında bir ineği çalınmıştır. Abdullah Ağa, Müncübe’yi kim getirirse anam sütü gibi helal olsun. Bir koyun müjde vereceğim der. Dikbayır köyünde Müncübe’ye benzer bir inek görüldüğü haberi gelir. Dikbayır’a varırlar. Kirli Memedo’nun ahırında ineği görürler. Kirli Memedo’nun haline üzürlürler. Abdullah Ağa, ağalığın gereğini yapar. İneği, Kirli Memedo’ya verirler.

*“Vara vara vardık **Dikbayır’a** gurban.”(HBD:173)*

Hoşçakal Şehir’de, Mazaka adlı bölümde; kısık gözlü bir müneccim; ellerini semaya kaldırarak Erciyes dağının eteklerinden muhteşem ovayı göstererek bağırır. Buranın sulak ve korunaklı bir ova olduğunu Asur ulusuna söyler. Yüklerini bu ovaya

çözerek burayı yurt edinirler. Buranın adına Mazaka derler. Mazaka, daha sonra Esubyo. Sonra da Kayseri demişler. Kayseri: kayzerin, kralın şehri demektir.

*“Ve adına **Mazaka** dediler.*

Mazaka, sonra Esubyo. Ve sonra Kayseri olmuş. Kayseri: kayzerin, yani kralın şehri!”(HŞ:12)

Hoşçakal Şehir’de, Biz Çocukken adlı bölümde; Kalkan, çocukluk yıllarında Kayseri’nin nasıl bir yapıda olduğunu anlatır. Çiftönü, Düvenönü, Sarayönü, Setenönü, Söğütönü, Serçeönü, Kaleönü, Kağnönü, Dabaklarönü gibi mahallelerin şiir dizeleri gibi birbirine karışmış olduğunu belirtir. At Pazarı, Ot Pazarı, Un Pazarı, Yoğurt Pazarı, Köylü Pazarı, Amele Pazarı. Sivas Kapısı, Kale Kapısı, Boyacı Kapısı, Kışıkapı’dan söz eder.

*“Ve şiir dizeleri gibi, peş peşe birbirine karışmış mahalleler; **Çiftönü, Düvenönü, Sarayönü, Setenönü, Söğütönü, Serçeönü, Kaleönü, Kağnönü, Dabaklarönü...**” (HŞ:18)*

*“**At Pazarı, Ot Pazarı, Un Pazarı, Yoğurt Pazarı, Köylü Pazarı, Amele Pazarı.**” (HŞ:18)*

*“**Sivas Kapısı, Kale Kapısı, Boyacı Kapısı, Kışıkapı.**” (HŞ:18)*

Kalkan, Hoşçakal Şehir’de, Biz Çocukken adlı bölümde; Karpuzatan, Sarımsaklı Suyu, Pervane Yazısı’nın yüksek tepelere kurulmuş olan bağ evleri ile sessiz ve sakin bir belde olduğunu ifade eder. Kayseri’nin eski yıllarda şehrin batı tarafında yoğunlaştığını, bugün değerli hale gelen şehrin doğu tarafının boş olduğunu Mustafa Kemal Bulvarından ötesine rağbet edilmediğini belirtir.

*“Ve **Karpuzatan’ı, Sarımsaklı Suyu, Pervane Yazısı** ve yüksek tepelere kurulmuş bağ evleri ile geniş, rahat, sakin, serbest, gürültüsüz, dağdağasız kocaman bir beldeydi.” (HŞ:18)*

*“Ve eski **Kayseri** şehrin batı tarafında yoğunlaşmıştı. Bu gün çok kıymetli hale gelmiş olan doğu tarafı boştu.*

***Mustafa Kemal Bulvarından** ötesine henüz rağbet edilmiyordu.” (HŞ:18)*

Hoşçakal Şehir’de, Biz Çocukken adlı bölümde; sosyal hayatın nabzınıkahvelerde attığı belirtilir. Camlı Köşk, çay bahçeleri, çınarlar ve ağaçların altında domine oynayan, aznif yazan tiryakiler ile dolu olduğu ifade edilir.

*“Başta **Camlı Köşk** olmak üzere, çay bahçeleri çınarların, yem yeşil ağaçların altında domine oynayan, aznif yazan tiryakilerle doluyordu.”(HŞ:21)*

Hoşçakal Şehir’de, Biz Çocukken adlı bölümde;Kanaat Bakkaliyesi, SabırFırını, Bereket Lokantası, Suhulet deposu, Rıza Pazarı, Şen makas Berberi, Feyiz Kitabevi gibi Kayseri’nin eski ruhunu yansıtan tabelaların yok olduğundan söz edilir.

*“Ve artık **eski Kayseri’nin** ruhunu yansıtan tabelalar da yok; **Kanaat Bakkaliyesi, Sabır Fırını, Bereket Lokantası, Suhulet deposu, Rıza Pazarı, Şen makas Berberi, Feyiz Kitabevi** yok.”(HŞ:26)*

Hoşçakal Şehir’de, Gece adlı bölümde; geceleri Kayseri’nin bir sessizliğebüründüğü, sokaklarda pek kimsenin olmadığı anlatılır. Deli Bekir Dinlenme tesislerinde belki birkaç yolcu, birkaç avare bulunmaktadır. Yaz aylarında ise, Sivas Caddesi’nin çekirdekçiler, seyyar satıcılar, dondurmacılarla şenlendiğine değinilir.

*“Belki bir **‘Deli Bekir Dinlenme Tesisleri’** başında birkaç yolcu, birkaç avare.” (HŞ:34)*

Hoşçakal Şehir’de, Kayseri Kasap Alayı adlı bölümde; 44. Alayın cepheyegidişi ve savaşı anlatılır. Onlar cepheye giderken Zincirdere, Reşadiye, Akçakaya, Talas ahalisi yollara dökülerek onlara erzak vermiştir. 44. Alay, Bitlis ve Diyarbakır’ı geçip önüne çıkan düşman birliklerini devirdikten sonra Selmanpak’a ulaşmıştır. Bu gençlerin hepsi deÇandır’ın, Çakaloz’un, Çiftönü’nün, Düvenönü’nün, Tomarza’nın, Yeşilhisar’ın, Pınarbaşı’nın daha bıyığı bile terlememiş karayağız, sarıyağız, koç yiğit delikanlılarıdır.

*“44. Alayın genç ve korkusuz yiğitleri **Bitlis ve Diyarbakır’ı** geçip **Musul** üzerinden 1 Kasım 1915 akşamı **Şeyh Muhammed’e**, oradan da önüne çıkan tüm düşman birliklerini devire devire **Selmanpak’a** ulaştılar.” (HŞ:43)*

*“Hepsi de **Çandır’ın,Çakaloz’un, Çiftönü’nün, Düvenönü’nün, Tomarza’nın, Yeşilhisar’ın, Pınarbaşı’nın** daha bıyığı bile terlememiş karayağız, sarıyağız, koç yiğit delikanlılarıydı.”(HŞ:48)*

Hoşçakal Şehir’de, Üstüme Yazılı adlı bölümde; Birinci Dünya Savaşı sırasında ordularımızın Basra’ya çıkartma yapan İngilizlere karşı Irak cephesinde büyük bir savaş verdiği anlatılır. Ölümle pençeleşen yiğit Türk çocuğuna komutan tüfeğini bırakmasını emreder. Yiğit Türk çocuğu, milletin kendisine emanet ettiği tüfeği korumaya çalışarak üstüme yazılı komutanım der.

*“Birinci Dünya Savaşı sırasında pek çok cephede harbe giren ordularımızın bir kısmı da, Ekim 1914’te **Basra’ya** çıkartma yapan İngilizlere karşı, **Irak cephesinde** cansipare bir ölüm kalım savaşı veriyorlardı.”(HŞ:50)*

Hoşçakal Şehir’de, Hacı Bey adlı bölümde; Gölalan Yaylası anlatılırken, bir yanda bereketli Adana toprakları; Saimbeyli, Tufanbeyli, Doğanbeyli’den, bir yanda da uçsuz bucaksız Çukurova’dan, kuzeyde; Köşeler, Dereşimli, İmamkullu ve sağında solunda sonsuz Develi ve Tomarza ovalarından, karşıda ise, ağır bedestenli Kayseri’nin olduğundan söz edilir.

*“**Gölalan Yaylası**. Bir yanında bereketli **Adana toprakları**; **Saimbeyli, Tufanbeyli, Doğanbeyli**. Bir yanında **uçsuz bucaksız can biteği Çukurova**. Ve kuzeyinde **Köşeler, Dereşimli, İmamkullu** ve sağında solunda sonsuz **Develi ve Tomarza ovaları** ile karşıda ağır bedestenli koca **Kayseri**.”(HŞ:69)*

Hoşçakal Şehir’de, Gözlüğün Osman Emmi adlı bölümde; Gözlüğün Osman Emmi’nin hoşgörülü, alçakgönüllü, güler yüzlü bir insan olduğu anlatılır. Onun geçimini Sahabiye Medresesi’nin arkasında bulunan bisikletçi dükkânı ile sağladığı, burada bisikletleri tamir ettiği belirtilir.

*“**Sahabiye Medresesi’nin** hemen arkasında küçük bir bisikletçi dükkânı vardı.”(HŞ:103)*

Hoşçakal Şehir’de, İngiltere Macerası adlı bölümde; Osman Emmi gözlerinin tedavisi için İstanbul’a varır. Oradan gemiye binip kendini İngiltere’ye atar. Fakat oraya gittiğinde hastalığının tedavisinin mümkün olmadığını öğrenir. Türkiye’ye geri döner.

*“...Ver elini **İstanbul**. Parası pulu da yok. Bir yolunu bulup **İngiltere’ye** atacak kendini.”(HŞ:112)*

Hoşçakal Şehir’de, Gadoş Ali adlı bölümde; Gadoş Ali, Çorakçılarda kendisi gibi delikanlı bulunmadığını söyler. Kilisenin önünden Ermeni mahallesini dolanmakta, ordan Selaldı’ya inmektedir. Onun yoluna tavuk çıksa kaçıp saklanmaktadır.

“...Kilisenin önünden **İrmeni Mahallesini** dolanır, **Selaldı’ya** inerim.”
(HŞ:116)

Hoşçakal Şehir’de, Deli Yusuf adlı bölümde; Deli Yusuf’un Kayseri’de önemlibir yeri olduğuna değinilir. Otobüse binince bilet basmayan Yusuf çeşitli özelliklere sahip olduğunu söyler. Deli Yusuf’un durumunu bilen bir genç onun yerine bilet basar. Deli Yusuf, Hunat Camii tarafında görülen şehirde önemli yere sahip olan insanlardan biridir.

“**Hunat Camii durağından** bir kaç kişi ile birlikte meşhur Deli Yusuf da bindi.”(HŞ:125)

Hoşçakal Şehir’de, Sebo adlı bölümde; Sebo sohbet adamıdır. Güneş kızıl dönüp de vakt-i kerahet gelir gelmez kendisini Derdalan’a atar. Orada herkes palavra dinlerler. En iyi yalanı Sebo söylemektedir. Sebo’nun namına Kırk Yalan derler.

“Güneş kıızıla dönüp de vakt-i kerahet gelir gelmez atar kendini **Derdalan’a.**” (HŞ:133)

Hoşçakal Şehir’de, bulunan Köylü Pazarı adlı bölümde; şehrin çeşitli semtlerinde köylü pazarlarının kurulduğu belirtilir. Bu pazarlar Kiçikapı, Boyacıkapısı ve Kale Kapısında bulunmaktadır. Bu pazarların en cümbüşlüsü de meydanda bulunan Bürüngüz Camii’nden Düvenönü’ne kadar uzanantarihî surların önüne, arkasına kurulan köylü pazarlarıdır. Bu pazarlara; İncesu’dan üzüm, Talas’tan kabak, Yeşilhisar’dan, Ambar’dan, kavun, karpuz, Yamalı’dan patlıcan, Pervane’den güneş kıızı leziz domatesler gelmekteydi.

“Her sabah köylü pazarları kurulurdu şehrin çeşitli semtlerinde. **Kiçikapı’da, Boyacıkapısı’nda, Kale Kapısı’nda.**”(HŞ:158)

“**İncesu’dan** üzüm, **Talas’tan** kabak, **Yeşilhisar’dan, Ambar’dan,** kavun, karpuz, **Yamalı’dan** patlıcan, **Pervane’den** güneş kıızı leziz domatesler gelirdi.”(HŞ:158)

*“Ve bu pazarların en cümbüşlüsü meydandaki **Bürüngüz Camii’nden Düvenönü’ne** kadar uzanan tarihî surların önüne, arkasına kurulan köylü pazarlarıydı.”(HŞ:158)*

Hoşcakal Şehir’de, Erkilet adlı bölümde; Erkilet’in nasıl bir yer olduğu anlatılır. Erkilet, Kayseri’nin kuzeyinde, şehri yüksek tepelerden, yeşil bağların aralarından seyreden bir kasabadır. Âşık Hasan’ın meşhur ‘*Erkilet güzeli bağlar bozuyor*’ türküsünden dolayı tüm Türkiye Erkilet’i bilmektedir.

*“**Erkilet**, Kayseri’nin kuzeyinde, şehri yüksek tepelerden, yeşil bağların aralarından seyreden bir kasaba.”(HŞ:162)*

Hoşcakal Şehir’de, Köşker Emmi adlı bölümde; 1942 yılında Rusların Kars’ı istediği sıralarda Köşker Emmi’nin alacaklısı gelmiştir. Köşker Emmi’nin borcu elli liradır. Köşker Emmi’de elli lira bulunmaktadır. Alacaklı, Köşker Emmi’den elli liradan aşağısını almamaktadır. Köşker Emmi ortalığı dolaşır para bulamaz. Bunun üzerine bu adam elli liradan aşağı almıyor, kimse de para veremiyor der.

*“Yıl 1942. Rusların **Kars’ı** istediği sıralar.”(HŞ:170)*

Hoşcakal Şehir’de, Tavuk Şeriatı adlı bölümde; Vekse köyünün Kayseri’ye 20 km. uzaklıkta bir köy olduğundan söz edilir. Hüsnü Demir de bu köyden olan inşaat ustasıdır. Ankara’da çalışan Hüsnü Demir bir tavuk yemi fabrikasının inşaatında çalışır. Onun fabrikaya ortak olmasını isterler. Fabrikaya ortak olan Hüsnü Demir ortaklarına Ziraat Bakanlığının çıkarttığı yemin nasıl imal edileceğini anlatan tebliğlere uymalarını ister. Yemlerin üretiminin gıdaya uygun olmadığını düşünen Hüsnü Demir, üç ay sonra fabrika ortaklığından ayrılır.

*“**Vekse Köyü Kayseri’ye** 20 km. uzaklıkta küçük bir köy.”(HŞ:172)*

Kanatsız Kuşlar Şehri’nde, bulunan Koca Çınar adlı bölümde; Koca Çınar’ın Düvenönü meydanının tam ortasında bulunduğu belirtilir. Koca Çınar; yemyeşil dalları ile göklere doğru uzanmaktadır. Meydanda bir mabed gibi yükselmiştir. Şehrin her tarafından gelen caddeler, dört yol ağzında bulunan bu çınarın çevresinden dolanıp geçmektedir. Kalkan, çınarın zaman içerisinde kendi çocukluğu ile büyüdüğünü ifade ederek, Koca çınarın çocukluk yıllarının bir parçası olduğunu söyler. Gelişen zamanın

etkisiyle Koca Çınar artık eskisi gibi değildir. Egzoz dumanlarının, kömür islerinin arasında bunalıp kalmıştır.

“Düvenönü meydanının tam ortasındadır Koca Çınar.”(KKŞ:13)

Kanatsız Kuşlar Şehri’nde, bulunan Aşk Hırkızı adlı bölümde; Tan Sineması; Çorakçılardan, At Pazarından, Çiftönünden, Sümerden şehrin uzak yakın bütün semtlerinden gelen çocukların buluşma yeridir. Vilâyet binasının hemen yanında bulunan sinemanın önünde toplanan çocuklar sinemanın merdivenlerine dizilip Tom Miks ve Teksas okumaktadırlar.

“Çorakçılardan, At Pazarından, Çiftönünden, Sümerden, şehrin uzak yakın bütün semtlerinden gelen çocukların buluşma yeri olan Tan sinemasını bizim kuşaktan olup da bilmeyen yok gibidir.”(KKŞ:25)

Kanatsız Kuşlar Şehri’nde, bulunan Çavuş Ağa adlı bölümde; asıl adı Hüseyinolan Çavuş Ağa, yeni tanıştığı kişilere kendini Üssün Mermer olarak tanıtır. Kendisini Zilifter’den Kozan’a kadar herkesin bildiğini söyler. Zilifter dediği yer ise Felahiye’nin Silâhtar köyüdür. Onu herkesin bilmesinin nedeni ise, o çevrelerde çok armut satmış olmasıdır. Hollanda’ya gidip çalışmış olan Çavuş Ağa, hanımını da Hollanda’ya götürmüştür. Hollanda’dan döndüğünde bol bol Hollanda’da yaşadıklarını anlatır.

“Zilifter dediği Felahiye’nin Silâhtar köyü.”(KKŞ:67)

“Eyisi Allah! Vardık Hollantaya.”(KKŞ:74)

Kanatsız Kuşlar Şehri’nde, bulunan Sadıka Ana adlı bölümde; garip, kimsesiz bir kadın olan Sadıka Ana anlatılır. Sadıka Ana ağzından hikemî deyişler ve kafiyeli sözler eksik olmaz. En çok Talas durağı çevrelerinde, Seyyid Burhaneddin türbesi etrafında, mezarlık yanında görülür.

“Talas durağı çevrelerinde, Seyyid Burhaneddin türbesi etrafında, mezarlık yanında görünür en çok.”(KKŞ:78)

Kanatsız Kuşlar Şehri’nde, yer alan Yeşim Su adlı bölümde; Yeşim Su bir Roman kızıdır. Yeşim Su ve Aslan arkadaşlardır. Okuma yazma bilmemektedirler.

Yeşim Su ve Aslan her gün öğleden sonra Âşıklar Çay Bahçesi'ne gelirler, orada ders çalışıp okuma yazma öğrenirler.

“Her gün öğleden sonra Âşıklar Çay Bahçesi'ne gelecekler, orada ders çalışacaktık.”(KKŞ:110)

Kanatsız Kuşlar Şehri'nde, yer alan Tapu adlı bölümde; Kerem Ali'ye babasıöğüt verir. Yeri, yurdu olmasını kiralarda sürünmemesini söyler. Mutlaka bir tapusunun olması gerektiğini anlatır. Bir arsa almasını ister. Karpuzculara giden Kerem Ali'nin babası karpuzculardan karpuzu at arabasına doldurup Mahrumlar Mahallesi'ne gider. Bir gün Kerem'i iş yerinin şefi yanına çağırır. Babasının hastalandığını birlikte gitmeleri gerektiğini söyler. Mahrumlar Mahallesi'nin girişine vardıklarında karpuz dolu at arabasını görürler. Babası yerde kuru toprağın üstünde yatıyordu. Kerem, babasının vefat ettiğini görür. Bir gün iş çıkışı giderken mezarlık memuru Mustafa Efendi ona babasının mezar tapusunu verir. Babasının bir tapun olsun al koy cebine sözünü hatırlayan Kerem'in yüreği yanar kavrulur.

“Ver elini Mahrumlar Mahallesi.”(KKŞ:125)

Kanatsız Kuşlar Şehri'nde, bulunan Metin Can adlı bölümde; Metin Can'ın gönlü açık, yüreği açık bir insan olduğundan söz edilir. Metin Can, insanları bolluk içinde mutlu görmek isteyen biridir. Ordu Evi'nin karşısındaki Gönül Kasabı'nın önünde durmaktadır.

“Ordu Evi'nin karşısındaki Gönül Kasabının önünde durur.”(KKŞ:130)

Kanatsız Kuşlar Şehri'nde, yer alan Cılbak Yusuf adlı bölümde; Yusuf, hırsızlığı ile yedi düvele nam salmıştır. Ama eşi emsali bulunmaz bir kılavuzdur. Kar kış demez dağ tepe dolanır. Bu dağları avucunun içi gibi bilir. Zamanında iyi bir avcı olan Yusuf, bir gün Sobacı İsmail ile ava çıkarlar. Tomarza'nın Sümengen'de sığırcığa gitmektedirler.

“Tomarza'nın Sümengen'de sığırcığa gidiyorlar.”(KKŞ:178)

Kayıp Yüzler'de, bulunan Hamal hikâyesinde; babası, İngilizleri Irak'ta bozguna uğratan Kayseri Kasap Alayı ile birlikte Birinci Dünya Savaşı'na katılan şehit çocuğu olan Ömer'in annesiyle birlikte Erciyes'in eteklerinde bir köyde yaşadığını anlatır. Ömer annesiyle beraber bağdan bahçeden elde ettikleriyle kıt kanaat geçinen biridir.

Günün birinde amcası ile Adana'ya gider. Adana'da hamallık yapar. Hayaller kurar. Ama günün birinde ülkenin en zengin adamı olacağı aklına bile gelmez.

*“Annesiyle birlikte **Erciyes’in eteklerinde** bir köyde yaşıyorlardı.”(KY:89)*

Türk Düşünü'nde, yer alan Solgun Bayraklar hikâyesinde; yolculuk yapan insanlar gün boyunca Ağustos'un yakıcı sıcaklığı altında yolları aşarak dağların kucığına yaslanmış Saimbeyli'ye varırlar. Anadolu'da mezarlıkların köyün girişinde olduğu ve yanında mutlaka pınar bulunduğunu görürler. Pınardan su içen kişi mezarlıkta gezen birine rastlar. Ona Erzincan'a gittiklerini söyler. Köylü kişi onu evine davet eder. Bunun üzerine yolcu duygulanır. Anadolu köylüsünün gönlünün açık, sofrasının geniş, fedakâr insanlar olduğunu görür.

*“Gün boyunca Ağustos'un yakıcı sıcaklığı altında esneyen asfalt yolları, toprak yolları aşıp, akşamüstü, dağların kucığına yaslanmış **Saimbeyli'ye** vardık.”(TD:11)*

Türk Düşünü'nde, bulunan Bozlak hikâyesinde; dağların bağrına yaslanmış yeşil Haçin kasabası Türkler ve Ermenilerin birlikte yaşadıkları yörelerden birisidir. Haçin bir gece insanlar uykudayken baskına uğrar. Haçin'de yaşayanlar Ermenilerin zulmüne uğrar. Toroslar sarp, yalçın ve yüce dağlardır. Göklere ulaşan dorukları, derin vadileri ile Yörüklerin, Türkmenlerin, Varsakların konalgasıdır. Buranın adamı doğana benzer, doğan gibi çevik, cesur ve atılgan olur. Onları yenmek zordur.

*“Dağların bağrına yaslanmış yeşil **Haçin kasabası** Türkler ve Ermenilerin birlikte yaşadıkları bu yörelerden biriydi.”(TD:16)*

*“**Toroslar sarp, yalçın, yüce dağlardır.** Göklere ulaşan dorukları, derin vadileri vardır. Yörüklerin, Türkmenlerin, Varsakların konalgasıdır.” (TD:19)*

Türk Düşünü'nde, bulunan Mina hikâyesinde; Ermenilerin katliamlarını sürmekte, Kayseri'de, Yozgat'ta. Adana'da vurulan, öldürülen Müslümanların haberi köy halkını germektedir. Köyde bulunan Nikos'a, Ermeniler silah verirler. Çevrede bulunan Rumlara dağıtmasını isterler. Fakat Nikos kendisinin iyilik gördüğü Türklere zarar vermek istemez. Bir gün sabah erkenden kızı Mina ve ailesini yanına alıp kaçıp kurtulmak için harekete geçer. Nikos, ailesiyle beraber kaçıp gider. Mina yıllar sonra

terk etmek mecburiyetinde kaldığı toprakları ziyaret eder. Ziyaret sırasında gözlerinden yaşlar boşalır.

“Çevrede gece gündüz Ermeni çetelerinin katliamları sürüyor, Kayseri’de, Yozgat’ta. Adana’da vurulan, öldürülen, kesilen Müslümanların haberleri köy halkını her gün daha çok geriyordu.”(TD:31)

Türk Düğünü’nde, yer alan Gazi hikâyesinde; yolculuk yapan insanlar bir dağköyünde dururlar. Acıktıkları için ekmek isterler. O sırada evde bulunan yaşlı bir adam onları eve buyur eder. Sıcak yüzlü Anadolu insanları ile sohbet edip, yemeklerini yedikten sonra yeniden yola koyulurlar. Bir yanlarında engin Develi ovası vardır. Diğе tarafta ise, bitek Çukurova toprakları bulunmaktadır.

“Bir yanımız engin Develi Ovası, bir yanımız bereketli, bitek Çukurova toprakları.”(TD:46)

Türk Düğünü’nde, Seyhun Bozkırları üç gündür ulu bir şenliğe gark olmuştu. Davullar vuruluyor, kösler dövülüyor, kopuzlar çalıyor, at kişnemeleri ve yiğit naraları birbirine karışıyordu. Selcen kız gelin gittiği için Seyhun bozkırlarında şenlik vardı.

“Üç gündür ulu bir şenliğe gark olmuştu Seyhun Bozkırları.”(TD:47)

Türk Düğünü’nde, bulunan Yardım hikâyesinde; Kıraçtepe’de Romenler yaşamaktadır. Hepsi de derme çatma teneke kondularda oturmaktadır. Günün birinde Kıraçtepe’ye kendilerine yardım etmek için geldiklerini belirten kişiler gelir. Herkesin durumu göz önüne alınarak yardımlar yapılır. Aradan günler geçer, yardım malzemeleri tükenir. Kıraçtepeliler yine eski günlerine dönerler. Hüzünlü günler devam ederken postacı elinde zarfla gelir. Kendilerinin yardım karşılığında senet imzaladığını ve icraya düştüklerini söyler.

“Herkesin unuttuğu bu Allahın yazısında Romenler yaşar, hepsi de bu Kıraçtepe’nin eteklerine yığılmış derme çatma teneke kondularda otururlardı.”(TD:111)

Yurttaş Sokak’ta, Şehir ve Zaman adlı bölümde; 1955 yılında Kayseri’nin nasıl olduğu anlatılır. O yıllarda Kayseri’nin uçsuz bucaksız Erciyes Ovası’na yayıldığı, enine boyuna rahat ve sakin bir yer olduğu anlatılır. O yıllarda Kayseri demek Kıcıkapı,

Düvenönü, Sarayönü, ve Kazancılar Çarşısı demekti. O yıllarda Kayseri’de hayatın nabzı buralarda atmakta idi. İnsanlar ihtiyaçlarını buradan karşılamakta idi. Mustafa Kemal Bulvarı’ndan ötesine rağbet edilmemekteydi. Bu alanlar eski mahalle kalıntıları idi. Tarlalarla kaplıydı.

*“O yılların **Kayseri’si** uçsuz bucaksız **Erciyes Ovası’na** yayılmış, enine boyuna rahat, geniş, sakin bir yerdi.”(YS:15)*

*“Ve **Kayseri** demek, **Kiçikapı, Düvenönü, Sarayönü, ve Kazancılar Çarşısı** demekti. Eski **Kayseri’de** hayatın nabzı buralarda atardı.”(YS:15)*

*“**Mustafa Kemal Bulvarı’ndan** ötesine rağbet edilmiyordu.”(YS:15)*

Yurttaş Sokak’ta, Foto Şipşak adlı bölümde; Kayseri’nin eski durumundan söz edilirken; insanların tüm ihtiyaçlarını zamanın iki büyük AVM’si olan Kazancılar Çarşısı ve Kale’den karşıladıklarına değinilir. O yıllarda Fevzi Çakmak, Kılıçaslan, Alpaslan mahallelerinin henüz oluşmadığı belirtilir.

*“İnsanlar tüm ihtiyaçlarını zamanın iki büyük AVM’sinden; **Kazancılar Çarşısı ile Kale’den** karşıyorlardı.”(YS:24)*

*“Henüz, **Fevzi Çakmak, Kılıçaslan, Alpaslan mahalleleri** oluşmamıştı.”(YS:26)*

Yurttaş Sokak’ta, Benim Kayserim adlı bölümde;Emir Kalkan, çocukluk yıllarında Kayseri’nin durumunun nasıl bir yapıda olduğuna değinir. Kiçikapı’nın şehrin en hareketli meydanlarından biri olduğunu belirtir. Batı’ya yaslanmış olan Kayseri’nin nabzı burada atmaktadır. Kayseri Lisesi’nin hemen yanından Miralay Nazımbey Mahallesi başlamaktadır.Bahçebaşı, Selaldı, İsmet Paşa, Caferbey ve Atpazarı gibi köklü ve tarihî mahalleleri de içine alarak Asrî Mezarlık’a kadar uzanır. Miralay Nazımbey Mahallesinin önemi büyüktür. Nazımbey Mahallesi adını İstiklal Savaşı şehitlerinden olan Kayserili Nazım Bey’den alır.

*Her zaman Kayseri’nin ana damarlarından biri olan **Kiçikapı**(Kayseri’de kapı ile anılan semt isimleri çoktur; **Boyacı Kapısı, Kale Kapısı gibi. Kiçikapı da** bunlardan biridir ve küçük kapı anlamına gelir.) şehrin en eski en hareketli meydanlarından biriydi. Batı’ya yaslanmış **Eski Kayseri’nin** nabzı burada atardı. (YS:35)*

Bir zamanlar benim de devam ettiğim Kayseri Lisesi'nin hemen yanından Miralay Nazımbey Mahallesi başlar. Bahçebaşı, Selaldı, İsmet Paşa, Caferbey ve Atpazarı gibi köklü ve tarihî mahalleleri de içine alarak Asrî Mezarlık'a kadar uzanır. Bizim hayatımızda her zaman önemli bir yeri bulunan Nazımbey Mahallesi adını İstiklal Savaşı şehitlerinden Kayserili Nazım Bey'den alır. (YS:36)

Yurttaş Sokak'ta, Keklik Biten Yaylalar adlı bölümde; Şerefiye, Pınarbaşılıçesinden koşup coşan Zamantı'nın; Pınarbaşı, Tomarza, Develi, Yahyalı ilçelerinden geçerek Tahtalı Dağlarının dar ve derin vadilerinden akarak, çok sayıdaki dere ve çayları sularına katarak Göksu Irmağı ile birleşip Seyhan Nehri'ni oluşturduğu anlatılır.

Şerefiye, Pınarbaşı ilçemizdedir ve 1500 metre yüksekte bir yayla köyüdür. Şerefiye'den koşup coşan Zamantı; Pınarbaşı, Tomarza, Develi, Yahyalı ilçelerinden geçip, Tahtalı Dağları'nın dar ve derin vadilerinden akıp, çok sayıdaki dereleri ve çayları da sularına katarak Göksu Irmağı'yla birleşip Seyhan Nehri'ni oluşturur. (YS:40)

Yurttaş Sokak'ta, Bahçebaşı adlı bölümde; Kalkan, Zamantı Irmağı'nınevlerine yaya olarak yarım saatlik bir mesafede olduğunu belirtir. Zamantı'nın bu tarafının ise, bir gurbet sayıldığını ifade eder.

“Zamantı Irmağı yaya, topu topu yarım saatlik bir mesafede idi evimize ama yine de Zamantı'nın bu tarafı hepimiz için gurbet sayılırdı.”(YS:40)

Yurttaş Sokak'ta, Işık adlı bölümde; bir sabah babasının elinden tutup okulakaydettirmeye götürdüğünü anlatırken; sokakları geçip bir meydanda durduklarını burasının kahveler, dükkânlar, seyyar satıcılarla dolu gürültülü, şenlikli bir meydan olduğunu burasının adının Atpazarı olduğunu ifade eder.

“Sokakları geçip bir meydanda durduk; kahveler, dükkânlar, seyyar satıcılarla dolu gürültülü, şenlikli bir meydanda. Atpazarı'ymış burası.”(YS:47)

Yurttaş Sokak'ta, yer alan Erciyes İlkokulu adlı bölümde; Kalkan, ilkokulabışladığı yıllardan söz eder. Babası ile Erciyes İlkokulu'na kaydını yaptırdıktan

sonra okula belli bir süre babasının götürüp getirdiğini anlatır. İlerleyen günlerde okul arkadaşı olan Salih'in Yurttaş Sokak'ta, Cemal'in ise, Sokağın sonundaki Selaldı'da oturduğunu öğrenir.

*“İşin güzeli, Salih **Yurttaş Sokak'ta** oturuyormuş, Cemal de sokağın sonundaki **Selaldı'da.**”(YS:51)*

Yurttaş Sokak'ta, Nana adlı bölümde; Kalkan, bir yıl sonra üçüncü sınıfa geçtiğini Kayseri'yi öğrendiğini anlatır. Artık çoğu semtleri tek başına gezmektedir. Sarayönü, Düvenönü, Hacıklıç'a kadar gidip gelmektedir.

*“Bir yıl sonra, üçüncü sınıfa geçtiğim yaz, artık çoğu semtleri tek başıma gezebiliyor, **Sarayönü'ne, Düvenönü'ne, hatta Hacıklıç'a** kadar gidip gelebiliyordum.”(YS:57)*

Yurttaş Sokak'ta; Kalkan, evlerinin Bahçebaşı'nda bulunduğunu belirtir. Mahallenin önünde yemyeşil bir halı gibi uzanan kocaman bir bahçeden adını aldığını ifade eder. Dört mevsim marul, lahana, ıspanak, domates, biber, salatalık ekili olan bahçenin çevresinde iki katlı konaklar ve evler bulunmaktadır. Burada şehrin yerlileri, esnafları ve varlıklı aileleri oturmaktadır.

*“Bizim evimiz **Bahçebaşı'ndaydı.**”(YS:81)*

Yurttaş Sokak'ta, Çingen Murat adlı bölümde; bahar ile birlikte Çingen Murat'ın diğer illerden arkadaşları gelirdi. Bunlara Kırıkhanlılar denirdi. Bunlar dış yapmaktaydılar. Gelir gelmez Yurttaş Sokağa, Atpazarına, Selaldı'ya her gün bir mahalleye tezgâhlarını açarlar, zaten onların gelmesini bekleyenler de başlarına toplanırdı.

*“Hemen gelir gelmez **Yurttaş Sokağa, Atpazarına, Selaldı'ya** her gün bir mahalleye tezgâhlarını açıyorlar, zaten onların gelmesini bekleyenler de başlarına toplanıyorlardı.”(YS:101)*

Yurttaş Sokak'ta, Ermeni Mahallesi Adlı bölümde; Ermeni Mahallesi anlatılır. Ermeni Mahallesinin Yurttaş Sokağın öteki ucunda olduğundan söz edilir. Ermeni Mahallesi'nde yaşlıların pek dışarıda olduğu görülmez. Ermeni Mahallesi; Yurttaş Sokak gibi hareketli değildir. Ermenilerin günlük yaşamı yüksek duvarlar ile çevrili olan hayatlarının içinde geçmektedir. Sokak çocuklarıdır.

“Ermeni Mahallesi, Yurttaş Sokağın öteki ucundadır.”(YS:120)

Yurttaş Sokak'ta, Altmışlı Yıllar adlı bölümde; Kalkan, o yıllarının Sarayönü meydanında geçtiğini ifade eder. O yıllarda burasının şehrin en canlı yeri olduğunu belirtir. Mağazalar, kitapevleri, pastaneler, çay bahçeleri, yazlık sinemalar, lunapark, bugün yerinde yeller esen Tan Sineması burada bulunmaktadır.

*“O yıllarımız **Sarayönü** diye anılan şehir meydanında geçti. Şehrin en civcivli, en eğlenceli, en kalabalık yeri burasıydı çünkü. Mağazalar, kitapevleri, pastaneler, çay bahçeleri, yan yana sıralanmış yazlık sinemalar, lunapark ve bugün yerinde yeller esen **Tan Sineması** buradaydı.”(YS:141)*

Yurttaş Sokak'ta, Altmışlı Yıllar adlı bölümde; Yalman Mahallesinin şehrintam ortasında olduğu Kurşunlu Camii ve Mimarşinan Parkı'nın tam karşısında merkezî bir yerde olduğu, bu mahalleye bugünkü Hilton Oteli'nin bitişiğinden girildiği belirtilir.

*“**Yalman Mahallesi** şehrin tam ortasında **Kurşunlu Camii ile Mimarşinan Parkı'nın** tam karşısında merkezî bir yerdi.” (YS:141)*

*“Bugünkü **Hilton Oteli'nin** hemen bitişiğinden girilirdi bu mahalleye.” (YS:141)*

Yurttaş Sokak'ta, Altmışlı Yıllar adlı bölümde; sokağın Kayseri Devlet Hastanesi önüne çıkıldığından söz edilir. Sokaktan dolana dolana Yeniceismail Mahallesi'ne, Şifaiye Medresesi'nin, çevresindeki Orta Mahalle'ye ve oradan da Çandır Mahallesi'ne, ulaşıldığı, Kayseri Devlet Hastanesi'nin önüne çıkıldığı ifade edilir.

*“**Ve bu sokağa girdikten sonra dolana dolana Yeniceismail Mahallesi'ne, Şifaiye Medresesi'nin, çevresindeki Orta Mahalle'ye ve oradan da Çandır Mahallesi'ne, ulaşılır ve şimdiki adı Kayseri Araştırma Hastanesi olan devlet hastanesinin önüne çıkılırdı.**” (YS:141-142)*

Yurttaş Sokak'ta, Altmışlı Yıllar adlı bölümde; Kalkan Sarayönü diye anılanşehir meydanının ayaklarının altındaydı ifadesi ile gerçek şehrin burası olduğunu anlatır. Burada Kurşunlu Camii, Bakkallar. Şahin Sineması, Hükümet Konağı, Atatürk Heykeli'nin olduğunu ifade eder. İstanbul Otelinin zamanın en iyi oteli olduğuna vurgu yaparak, otelin yanında bulunan boşluğa her yaz lunapark kurulduğunu ifade eder.

*“Anladım ki gerçek şehir burasıydı. Hemen yanında **Kurşunlu Camii, Bakkallar... Şahin Sineması, Hükümet Konağı, Atatürk Heykeli, ve ‘Sarayönü’** diye anılan şehir meydanı ayaklarınız altındaydı.” (YS:142)*

*“Sokak girişinin hemen bitişiğinde zamanın iyi otellerinden“**İstanbul Oteli**” vardı.”(YS:142)*

Yurттаş Sokak’ta, Emir Kalkan; Atilla, İsmail, Ahmet ve Mustafa’nın aynımahallenin çocukları olduğunu belirtir. Onların Yalman Mahallesi’nde oturduğundan evlerinin yan yana olduğundan söz eder.

*“**Yalman Mahallesi’nde** oturuyorlardı, evleri yan yanaydı.”(YS:162)*

SONUÇ

Emir Kalkan, Türk halk bilimi ve halk edebiyatı açısından önemli yere sahip bir araştırmacı ve edebî eserleri bulunan bir yazardır. Küçük yaşlarda yaşamış olduğu çevre, onun kültürel açıdan zenginleşmesine önemli katkılar sağlamıştır. Yaşadığı çevrenin gelenek ve görenekleri onun düşünce dünyasının şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Halk bilimi ve halk edebiyatı ile ilgili olarak yapmış olduğu araştırmalar toplumun gelenek ve göreneklerini yakından tanımasını sağlamıştır. Böylece toplumun gelenek ve göreneklerini eserlerine yansıtma imkânı bulmuştur. Kalkan, eserlerinde gerçekçi anlatımı, dil ve ağız özelliklerini, yöresel ifadeleri kullanması yönüyle Türk edebiyatı içerisinde özel bir yere sahiptir.

Emir Kalkan, eserlerinde Anadolu insanının yaşamı, hayat mücadelesi, yoksulluğu, insanların hayata karşı tutunuşunu ele alır. Eserlerde yer alan kahramanlar halktan biridir. Kahramanlarını halka özgü yöresel ifadelerle konuşturan yazar, okuyucunun eserlerinden sıkılmamasını eserlerde okuyucunun kendisini bulmasını sağlar.

Emir Kalkan, halk bilimi alanında yapmış olduğu derleme ve araştırmalarla unutulmaya yüz tutmuş halk bilimi değerlerini makalelerine yansıtarak geleceğe aktarmıştır.

Emir Kalkan'ın, *Bu Taraf Anadolu*, *Gül Âyinleri*, *Ha Bu Diyar*, *Hoşçakal Şehir*, *Kanatsız Kuşlar Şehri*, *Kayıp Yüzler*, *Türk Düğünü*, *Yurttaş Sokak* adlı eserlerinde halk bilimi ve halk edebiyatı belirgin bir yer tutar. Emir Kalkan'ın eserlerinde sosyal normlar (âdet, gelenek ve görenekler), geçiş dönemleri (doğum, sünnet, askerlik, evlenme, ölüm), halk bilgisi (halk takvimi, halk hekimliği, halk hukuku, halk ekonomisi, halk mimarisi, halk oyunları, halk mutfağı, halk sanatları ve zanaatları, halk müziği ve halk eğlencesi), bayramlar ve törenler (millî bayramlar, dinî bayramlar ve törenler), inanışlar (uğur-bereket, rüya, mitolojik sayılar, kurban, inanç merkezi ile ilgili inanışlar, diğer inanışlar), giyim-kuşam, yardımlaşma ve dayanışma gibi halk bilimi ile ilgili hususlar

dikkat çeker. Bu eserlerde Emir Kalkan, okuyucu karşısına bazen usta bir meddah edasıyla çıkar.

Halk bilimi unsurlarından ustaca yararlanmayı bilen ve okuyucuya zaman zaman hikâci âşık edasıyla seslenen usta yazar Emir Kalkan'ın eserlerinde anonim halk edebiyatı, âşık edebiyatı ve derviş-tekke edebiyatı ile ilgili de zengin veriler bulunduğu ortaya çıkarılmıştır. Bu veriler incelendiğinde eserlerde mahallî söyleyişlerden yararlanma ve metinler arası ilişkiler de dikkat çeker. Ayrıca sözlü tarih kapsamında değerlendirilebilecek tarihî olaylar, yer adları ve kişi adlarından yararlanılan örnekler de eserlerinde özel bir yer tutar.

Bu çalışmada Emir Kalkan'ın eserlerinde yer alan halk bilimi ve halk edebiyatı unsurları genel olarak tespit edilmiş ve elde edilen veriler Emir Kalkan'ın araştırmacı / derlemeci özelliğiyle bir arada değerlendirilmiştir.

Son söz olarak, Emir Kalkan halkın, yaşadığı coğrafyanın kültürüne uzak kalmamış eserlerine halkın kültürünü, gelenek ve görenek özelliklerini yansıtmıştır. Kalkan, eserlerinde kullandığı halk bilimi ve halk edebiyatı unsurları ile halk kültürünü gelecek kuşaklara aktarması bakımından bir köprü işlevi görmüştür.

KAYNAKÇA

- Aça, M. (1999). “Kazak ve Kırgız Türklerinde Defin Sonrası Bazı Uygulamalar Ve AşVerme(Aş Toyu)”*Millî Folklor*, 6(43), 24-33.
- Aça, M. (2013). “Kent Kültüründe Deliler ve Delilerle İlgili Analatılar: GiresunÖrneği”*MillîFolklor*, 12(97), 91-110.
- Akbulut S. (2019).*Emir Kalkan’ın Hikâyelerinde Şehir ve Yoksulluk Temaları Üzerine Birİnceleme*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, SosyalBilimler Enstitüsü.
- Aksoy, Ö. A. (1988).*Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1- Atasözleri Sözlüğü*. İnkılap Kitabevi.
- Alptekin, A. B. (2009). “Türk Masal Ve Halk Hikâyelerinde Görmeyen Gözün TedaviEdilmesi Motifi Üzerine” *Millî Folklor*, 11(81), 18-26.
- Alptekin, A. B. (2014). *Efsane ve Motifleri Üzerine*. Akçağ Yayınları.
- Aktulum, K. (2000). *Metinlerarası İlişkiler*. Öteki Yayınevi.
- Aktulum, K. (2013). “Folklorun Evrenselleri Sorunsalı Üzerine Bir Deneme: Tanım”*MillîFolklor*, 12(97), 13-30.
- Artun, E. (2001). “Adana’da, Törenlere, Adaklara, Özel Günlere Ait İnançlar, Pratikler veBunlara Bağlı Mutfak Kültürü”*Millî Folklor*, 7(49),27-37.
- Artun, E. (2004). *Anonim Türk Halk Edebiyatı Nesri*. Kitabevi Yayınları.
- Artun, E. (2005). *Türk HalkBilimi*. Kitabevi Yayınları.
- Artun, E. (2008). *Aşık Edebiyatı Araştırmaları*. Kitabevi Yayınları.
- Artun, E. (2008). *Halk Kültürü Araştırmaları*. Kitabevi Yayınları.
- Avşar, İ. (2015). “Öteyüze Göçen Bilge:Emir Kalkan”*Türk Edebiyatı*, 43(503), 36-39.
- Balcı, F. (2020). “Unutulmaya Yüz Tutmuş Meslekler, Ustalar, Teknikler Ve MeslekiAnlatılar:Kayseri-DeveliÖrneği”*Motif Akademi HalkBilimi Dergisi*, 13(30),701-716.
- Bali, A. (2018). “Erdemli Yörük Kadınlarında El Dokumacılığı Ve Bu Geleneğin TurizmeKazandırılması”*Motif Akademi HalkBilimi Dergisi*, 11(24),59-72.
- Baran, M. (2006). “Halk Mimarisinin Halk Bilimi Bağlamında Değerlendirilmesine HarranEvleriÖrneği”*Millî Folklor*, 9(72),141-156.
- Boratav, P. N. (1969). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P. N. (1984).*100 Soruda Türk Folkloru*. Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P. N. (2015). *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*. BilgeSuYayıncılık.
- Bayat, F. (2007).*Türk Mitolojik Sistemi 2*. Ötüken Neşriyat.
- Beydili, C. (2004).*Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük*. Yurt Kitap Yayın.
- Boz, İ. (2013). *Cengiz Dağcı’nun Romanlarının Halk Bilimi Açısından İncelenmesi*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cabur, K. A. (2006). *Tarık Buğra’nın Romanlarındaki Halk Bilimi Unsurları Üzerine Birİnceleme*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Çakır, E. (2018). "Toplumsal Bellekte Ad Verme Geleneği ve İdeoloji: Satuk BuğraHan" *MillîFolklor*,15(119), 31-47.
- Çetin, N. (2019). *Roman Çözümleme Yöntemi*. Akçağ Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (2003). *Türk Halk Kültüründe Memoratlar Ve Halk İnançları*. Akçağ Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (2004). *Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü*. AKM Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (2015). *Halk Bilimi Kuramları Ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Akçağ Yayınları.
- Çoruhlu, Y. (2011). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. Kabalcı Yayıncılık.
- Durbilmez, B. (1995). "Âşık Veysel'in Edebî Kişiliği", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, 97, s.34-37.
- Durbilmez, B. (1998). *Taşpınarlı Halk Şairleri*. Geçit Yayınları.
- Durbilmez, B. (1999). *Kayserili Halk Şairlerinin Şiirlerinde Kıbrıs*. Geçit Yayınları.
- Durbilmez, B. (1999). "Âşık Veysel'in Kayserili Ozanlara Etkileri", *Folklor / Edebiyat*,5 (19), 155-179.
- Durbilmez, B. (1999). "Kadirlili Yusuf Sıra'nın Hikâye Repertuarı ve Güzel Ahmet Hikâyesi", *III. Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri*, Adana: Çukurova Üniversitesi Yayınları, 258-272.
- Durbilmez, B. (2000). *Âşık Meydânî, Hayatı- Sanatı- Şiirlerinden Örnekler*. Laçın Yayınları.
- Durbilmez, B. (2000). "Tarihî Olay-Edebî Metin İlişkileri Bağlamında Kıbrıs Konulu Âşık Tarzı Şiirler Üzerine Bir Değerlendirme", *Proceedings of the Third Internatioal Congress for Cyprus Studies*, Volume:2 Linguistics& Literature. Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları, 87-105.
- Durbilmez, B. (2002). "Yunus Emre ve Muhyiddin Abdal Divanlarında Gönül", *Folklor / Edebiyat*,8 (30), 205-214.
- Durbilmez, B. (2002). "Türk Kültüründe Abdallar ve Abdal Mahlaslı Halk Şairleri", *Yol / Bilim, Kültür, Araştırma*, 18, 54-67.
- Durbilmez, B. (2003). "Efsaneden Destana: Kazakistan'da Korkut Ata ve Korkut Küyü", *Millî Folklor*,8 (60), 219-232.
- Durbilmez, B. (2003). "Manas Destanındaki Kimi Motiflerin Türk Halk Kültüründeki Yansımaları", *Halk Bilimi Araştırmaları-Forschungen für Volkerkunde*, 2. Kitap, İstanbul- Aachen, 154-176.
- Durbilmez, B. (2003). "Türk Kültüründe Yenigün/Nevruz Bayramı", *TÜRKSOY*, 9, 29-34.
- Durbilmez, B. (2006). "Somut Olmayan Kültür Mirası: Halk Hikâyeciliği ve Kars Yöresi Âşıkları", *Mitten Meddaha Türk Halk Anlatıları Uluslararası Sempozyum Bildirileri*, Gazi Üniversitesi Türk Halkbilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara, 341-364.
- Durbilmez, B. (2006). "Âşıkların Diliyle Erciyes Dağı. Prof. Dr. Saim Sakaoğlu'na Armağan, (Haz. A.B. Alptekin), Konya: Kömen- SOTA Yayınları, 554-570.
- Durbilmez, B. (2006). "Sarıkamış ve Yöresi Âşık Tarzı Kültür Geleneği", *Folklor ve Etnografya Beynelhalq Elmi Jurnal / Folklore and Ethnography International Scientific Journal*, 9, 42-51.

- Durbilmez, B. (2007). *Ozan Gürbüz Değer, Hayatı- Sanatı- Şiirlerinden Örnekler*. Kültür Ajans Yayınları.
- Durbilmez, B. (2007). “Kırım Türk Halk Anlatılarında Sayı Simgesizliği”, *Millî Folklor*, 10 (76), 177-190.
- Durbilmez, B. (2007). “Âşık Tarzı Şiirlerde Sözlü Tarih (Kayserili ve Yozgatlı Âşıkların Şiirlerinden Örneklerle)”, *II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni (10-12 Nisan 2006)- Bildiriler*, Kayseri, 299-317.
- Durbilmez, B. (2007). “Renk Adına Bağlı Mahlaslar ve Karacaoğlan Mahlaslı Halk Şairleri”, *Doğumunun 400. Yılında Uluslararası Karacaoğlan Sempozyumu*, (Hız. Kudret Ünal), Tarsus, Eylül 2007, 30-44.
- Durbilmez, B. (2008). *Âşık Edebiyatı Araştırmaları: Taşpınarlı Halk Şairleri*. Ürün Yayınları.
- Durbilmez, B. (2010). “Âşıklık Geleneklerinde Saz”, *Millî Folklor*, 11(85), 148-158.
- Durbilmez, B. (2012). “Zileli Âşık Ceyhunî'nin Yozgatlı Halk Şairleri Üzerine Etkileri”, *Tarihi ve Kültürü İle II. Zile Sempozyumu (6-9 Ekim 2011)- Bildiriler*, (Haz. M. Yardımcı), İzmir, 142-152.
- Durbilmez, B. (2013). *Vefatının 15. Yıldönümünde Yozgatlı Âşık Türkmenoğlu*. Laçın Yayınları.
- Durbilmez, B. (2013). “Halk Bilimi Araştırmalarının 100.Yılında: “Halk Bilimi” ile “Edebiyat”ın Ortak Alanları ve “Halk Edebiyatı” Üzerine Bir Değerlendirme” *Millî Folklor*, 12(99), 101-112.
- Durbilmez, B. (2013). “Tarihî Gerçeklerin Âşık Edebiyatına Yansıması Bağlamında Türk Mukavemet Teşkilatı ve Kıbrıs Mücahitleri”, *Folklor/Edebiyat*, 19(76), 173-193.
- Durbilmez, B. (2013). “Национальное Единство в Поэзии Ашыка Вейселя и Тюркский Мир”, *Вестник Тюркского Мира*, 1, 33-44.
- Durbilmez, B. (2013). “Âşık Veysel'in Şiirlerinde Millî Birlik Fikri ve Türk Dünyası”, *Türk Yurdu*, 33(65), 47-52.
- Durbilmez, B. (2013). “İkincil Sözlü Kültür Bağlamında Neşet Ertaş'ın Türkü Dağarcığına Bir Bakış”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu, (13-14 Mayıs 2013)*, Kırşehir-Türkiye, 1, 315-347.
- Durbilmez, B. (2014). *Karşı Âşık Murat Çobanoğlu/ Hayatı, Sanatı ve Eserleri*. Kardeşler Matbaası.
- Durbilmez, B. (2014). “Yozgatlı Halk Şairlerinin Diliyle Kıbrıs”, *Prof. Dr. Ali Çelik Armağanı*, (Haz. C. Gökşen), Ankara: Akçağ Yayınları, 139-266.
- Durbilmez, B. (2015). *Âşık Türkmenoğlu- Hayatı, Sosyo-Kültürel Çevresi, Âşık Edebiyatındaki Yeri, Şiir Sanatı ve Şiirlerinden Örnekler*. Kardeşler Matbaası.
- Durbilmez, B. (2016). *Âşık Hasretî'nin Atışma Sanatı Üzerine Bir İnceleme*. Lâçın Yay./ Bizim Büro Matbaası.
- Durbilmez, B. (2016). *Âşık Edebiyatı ve Taşpınarlı Halk Şairleri*. Akçağ Yayınları.
- Durbilmez, B. (2016). “Ozan Kavramından Hareketle Dede Korkut Üzerine Bir Değerlendirme”, *III. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kongresi: Dede Korkut ve Türk Dünyası (19-23 Ekim 2015, Çeşme- İzmir) Bildiriler Kitabı*, 1. Cilt,

- (Haz. M. Ekici ve diğeri), İzmir: Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, 483-505.
- Durbilmez, B. (2016). "Hatayî'nin Anadolu Sahası Halk Şairlerine Etkileri ve Sıdkı Baba Divanında Geçen 'Vardım Kırklar Meclisine' Şiiri Üzerine Metinlerarası Bir Yaklaşım", *Kaygusuzun Bilge Torunu Abdurrahman Güzel Armağanı*, (Haz. H. Duran), Ankara: TKAE Yayınları, 117-127.
- Durbilmez, B. (2017). *Gelenekli Türk Anlatıları 1*. Ötüken Neşriyat.
- Durbilmez, B. (2017). *Türk Dünyası Kültürü -1*. Ötüken Neşriyat.
- Durbilmez, B. (2017). "Sıdkı Mahlaslı Halk Şairleri ve Yeniceli Âşık Sıdkı Baba'nın Bu Şairler İçindeki Yeri", *Yeniceli Âşık Sıdkı Baba ve Popülerlik Çerçevesinde Kültür ve Sanat Sempozyumu Bildirileri (13-15 Ekim 2016, Mersin)*, (Haz. N. Çıblak Coşkun ve Mete Bülent Değer), Mersin: Mersin Büyükşehir Belediye Başkanlığı Yayınları, 43-85.
- Durbilmez, B. (2018). *Âşık Edebiyatı ve Taşpınarlı Halk Şairleri*. Akçağ Yayınları.
- Durbilmez, B. (2018). Kırgız Destancılarında ve Destanlarında Rüya Motifi. 9. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, 4. Cilt: Gelenek Görenek ve İnançlar, KTB Yay., Ankara, 143- 156.
- Durbilmez, B. (2019). *Derviş Tarzı Türk Edebiyatı Ve Sıdkı Baba Dîvânı*. BilgeKültür Sanat Yayınları.
- Durbilmez, B. (2019). *Türk Dünyası Kültürü 2*. Ötüken Neşriyat.
- Durbilmez, B. (2019). *Türk Kültür Coğrafyası, Halk Bilimi ve Edebiyat Araştırmaları*. Ötüken Neşriyat.
- Durbilmez, B. (2019). "Âşık Türkmenoğlu'nun Erciyes Destanı Üzerine", *Erciyes*, 42(500), 9-13.
- Durbilmez, B. (2020). *Âşık Edebiyatında Şiir Sanatı Hasretî'den Örneklerle*. Akçağ Yayınları.
- Durbilmez, B. (2020). *Âşık Türkmenoğlu- Hayatı, Sosyo-Kültürel Çevresi, Âşık Edebiyatındaki Yeri, Şiir Sanatı ve Şiirlerinden Örnekler*. Akçağ Yayınları.
- Durbilmez, B. (2020). *Karacaoğlan Geleneğinde Bir Âşık: Mehmet İkrâmî*. Ürün Yayınları.
- Durbilmez, B. (2021). *Çanakkale Destanları: Yozgatlı Ozanlardan Örnekler Üzerine Bir İnceleme*. Ürün Yayınları.
- Dursun, A. (2014). *Türk Halk Kültüründe Hukuk Kavramı*, (Yayımlanmamış doktora tezi) Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Duymaz, A. (2002). *İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler*. Akçağ Yayınları.
- Duymaz, A. & Şahin H. İ. (2010). "Meslek Folkloru Kapsamında Geleneksel Mesleklerdeki Pir İnanıcı Ve Hikâyeleri Üzerine Bir Değerlendirme" *Millî Folklor*, 11(87), 101-121.
- Eker, G. Ö. (1998). "Türk Kültürü İçinde Bolu Evlenme Âdetlerinin Yeri" *Millî Folklor*, 5(40), 15-30.
- Ekici, M. (2018). *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*. Geleneksel Yayıncılık.
- Elçi, A. C. (2008). "Tarihsel Gelişim Bağlamında Türk Halk Müziği Araştırmaları" *Millî Folklor*, 10(78), 37-54.

- Elçin, Ş. (2004). *Halk Edebiyatına Giriş*. Akçağ Yayınları.
- Er, R. (1965). “Denizli Başkarcı Köyü Evlenme Âdetleri” *Türk Folklor Araştırmaları*, 9(190), 3753-3754.
- Ergin, M. (1969). *Dede Korkut Kitabı*. Millî Eğitim Basımevi.
- Ersoy, R. (2002). “Türklerde Ölüm Ve Ölü İle İlgili Rit Ve Ritüeller” *Millî Folklor*, 7(54), 86-101.
- Göde, H. A. (2010). “Kına Türküleri Üzerine” *Folklor Edebiyat*, 16(64), 163-180.
- Gülensoy, T. (1995). *Türkçe Yer Adları Kılavuzu*. TDK Yayınları.
- Gülensoy, T. (2013). “Emir Kalkan’ın ‘Gül Ayinleri’ Adlı Eserindeki Atasözleri Deyimler ve Mahalli Sözcükler” *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 104(206), 227-234.
- Günay, U. (2018). *Türkiye’de Âşık Tarzı Şiir Geleneği Ve Rüya Motifi*. Akçağ Yayınları.
- Gündüz, N. (2017). *Emir Kalkan’ın Hikâyeciliği*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güngör, H. (1992). “Kayseri’de Yaşayan Uygur Ve Kazak Türklerinin Bazı Âdet Ve İnanışları” *Millî Folklor*, 2(14), 7-11.
- Güngör, H. & Köylü, B. (2017). *Türk Halk İnanışları Üzerine Notlar*. Kimlik Yayınları.
- Güzel, A. (1989). “Tekke Şiiri Hakkında Birkaç Söz” *Millî Folklor*, 1(2), 2-3.
- Güzel, C. (2020). “Kültürel Bir Miras GümüşHacıköy/Pusacık Geleneksel TahtaKaşıkçılığı” *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi*, 13(29), 109-122.
- Kafesoğlu, İ. (2017). *Türk Millî Kültürü*. Ötüken Neşriyat.
- Kalafat, Y. (1995). *Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri*. Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayını.
- Kalafat, Y. (1999). “Türk Dünyası Tarih Çalışmalarında Halk İnançlarının Önemi” *Millî Folklor*, 6(44), 88-90.
- Kalkan, E. (1981). “Dil Olayları ve Bölge Ağızlarının İncelenmesi” *Erciyes*, 3(30-31), 1-9.
- Kalkan, E. (1981). “Yaşar mı?” *Erciyes*, 4(46), 5-6.
- Kalkan, E. (1982). “Halk Edebiyatı Araştırmaları: Dadaloğlu’nun Yeni Bulunmuş Destan ve Koçaklamaları” *Erciyes*, 4(47), 5-8.
- Kalkan, E. (1986). “Halk Şiirini Oluşturan Tipler” *Erciyes*, 11(100), 29-34.
- Kalkan, E. (1988). “Halk Şairlerinin Ödüllendirmeleri” *Erciyes*, 11(122), 18-19.
- Kalkan, E. (1989). “Deyimlerimiz ve Tarihi Bağları” *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, (32), 57-60.
- Kalkan, E. (1996). *Kayseri Şairleri*. Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Kalkan, E. (2002). *Kanatsız Kuşlar Şehri*. Ötüken Neşriyat.
- Kalkan, E. (2005). *Gül Âyinleri*. Ötüken Neşriyat.
- Kalkan, E. (2005). *Hoşçakal Şehir*. Ötüken Neşriyat.
- Kalkan, E., Birol İ. & Yerlikhan M. (2006). *Kayseri Meşhurları*. Mazaka Yayınları.
- Kalkan, E. (2010). *Türk Düşünü*. Ötüken Neşriyat.
- Kalkan, E. (2011). *Kayıp Yüzler*. Ötüken Neşriyat.
- Kalkan, E. (2012). *Mor Feryatlar Afşar Ağıtları*. Ötüken Neşriyat.

- Kalkan, E. (2013). *Yurttaş Sokak*. Ötüken Neşriyat.
- Kalkan, E. (2015). *Bu Taraf Anadolu*. Ötüken Neşriyat.
- Kalkan, E. (2015). *Ha Bu Diyar*. Ötüken Neşriyat.
- Kalkan, E. (2015). *20. Yüzyıl Türk Halk Şairleri*. Ötüken Neşriyat.
- Kâmil, E. (1976). “Bir Afşar Deyimi ve Hikâyesi: Könes Avı” *Türk Folklor Araştırmaları*, 17(329), 7836-7837.
- Kâmil, E. (1977). “Abidin Bey Ağıdı” *Türk Folklor Araştırmaları*, 17(335), 8019-8020.
- Kâmil, E. (1977). “Dadaloğlu ve Şiirleri” *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, 17(337), 8070-8071.
- Kâmil, E. (1977). “Bir Türkünün Doğuş Hikâyesi: Telli Senem ve Yazıcıoğlu OsmanAğa” *Türk Folklor Araştırmaları*, 17(341), 8180-8182.
- Kâmil, E. (1978). “Aba-Akka (Ana-Baba) ve Ongun-Tös Sözcükleri Konusunda” *Erciyes*, 1(7), 16-17.
- Kâmil, E. (1978). “Anadolu Ağızları ve Yazı Sahamız” *Erciyes*, 1(7), 18-19.
- Kâmil, E. (1978). “Dilde Özleştirme Anonim Kültür ve Mahallî Ağızlardaki TürkçeSözcükler” *Erciyes*, 1(9), 13-16.
- Kâmil, E. (1978). “Seyranî'nin Kişiliği” *Erciyes*, 2(6), 6-9.
- Kâmil, E. (1979). “Seyranî'nin Hayatındaki Devreler ve Bu Devrelerde Değişen DünyaGörüşü” *Erciyes*, 2(18), 16-23.
- Kâmil, E. (1979). “Afşarlarda Atasözleri ve Atasözlerinde Yansıyan Felsefe” *Erciyes*, 2(23-24), 31-35.
- Kâmil, E. (1979). “Türk Halk Edebiyatı Geleneğinde Ağıt” *Erciyes*, 2(20-21), 12-16.
- Kâmil, E. (1980). “Ozanı Tanımak” *Erciyes*, 3(25), 9-13.
- Kâmil, E. (1980). “Halk Edebiyatımızda İlbeylioğlu (İlbeyoğlu-Elbaloğlu)” *Erciyes*, 3(28), 1-4.
- Kâmil, E. (1980). “Halk Ozanları: Cingözoğlu Seyit Osman” *Erciyes*, 3(29), 13-17.
- Kâmil, E. (1981). “Halk Edebiyatımızda Afşanlı Âşık Yener” *Erciyes*, 3(32), 8-12.
- Kâmil, E. (1981). “Halk Ozanları: Afşaroğlu Âşık Mehmet” *Erciyes*, 3(33), 7-10.
- Kâmil, E. (1981). “Halk Şairlerimizden: Âşık Abdurrahman” *Erciyes*, 3(34), 7-8.
- Kâmil, E. (1981). “Seferberlik ve Ağıt Destanları” *Erciyes*, 4(37), 6-12.
- Kâmil, E. (1981). “Çocuk Denen Büyük” *Erciyes*, 4(40), 4-6.
- Kâmil, E. (1981). “Halk Edebiyatımızda Gündeşlioğlu” *Erciyes*, 4(42), 14-17.
- Kâmil, E. (1982). “Uzunyayla'dan Türkü Derlemeleri” *Erciyes*, 4(48), 2-4.
- Kâmil, E. (1982). “Güneyden Bir Ozan: Âşık Karalı” *Erciyes*, 5(51), 19-20.
- Kâmil, E. (1982). “Kayseri'ye Yerleşen Türk Toplulukları” *Erciyes*, 5(52), 6-13.
- Kâmil, E. (1982). “Halk Bilimci ve Şair Cahit Güzelbey” *Erciyes*, 5(57), 12-13.
- Kâmil, E. (1982). “Halk Şiirinde 12 Eylül Öncesi” *Erciyes*, 5(59), 16-20.
- Kâmil, E. (1983). “Âşık Elif Hatun” *Türk Folkloru*, 4(46), 26-27.
- Kâmil, E. (1983). “Değiştirilen Köy Adları” *Erciyes*, 6(61), 6-11.
- Kâmil, E. (1983). “Yozgatlı Hürâşık” *Erciyes*, 6(62), 5-6.
- Kâmil, E. (1983). “Gürünlü Âşık Gülhani” *Erciyes*, 6(63), 23-24.

- Kâmil, E. (1983). “Şiir Aşırımacılığı” *Erciyes*, 6(64), 1-3.
- Kâmil, E. (1983). “Mektup Yazdım Hasan’a” *Erciyes*, 6(69), 11-17.
- Kâmil, E. (1983). “Şavşatlı Âşık Kara” *Erciyes*, 6(70), 10-18.
- Kâmil, E. (1984). “20. Yüzyıl Halk Ozanları’nın Tasnif Denemesi” *Erciyes*, 7(73), 18-27.
- Kâmil, E. (1985). “Erciyes-Gesi-Ağırnas ve Argıncık Kelimeleri Hakkında” *Erciyes*, 8(85), 4-5.
- Kâmil, E. (1986). “Bir Ansiklopedi Halk Edebiyatı Terimleri” *Erciyes*, 9(103), 14-21.
- Kalkanoğlu, M. (1953). “Türkmen Köylerinde Düğün” *Türk Folklor Araştırmaları*, 3(51), 807-808.
- Karaali, H. C. (2017). *Emir Kalkan Öykülerinde Hayatın Dışında Kalanlar*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koçyiğit, E. (2005). *Şurda Var Şurda Yok Kayseri Fıkraları*. Laçın Yayınları.
- Köprülü, M. F. (2011). *Türk Edebiyatı Tarihi*. Akçağ Yayınları.
- Köprülü, M. F. (2013). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. Akçağ Yayınları.
- Kumsuz, N. (2013). “Emir Kalkan.” içinde *Kayseri Ansiklopedisi*, C. 3, (s. 415). Acar Basım ve Cilt.
- Kumsuz, N. (2017). *Emir Kalkan*. İncir Yayıncılık.
- Kurt, B. (2020). “Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarından Yöresel Yiyecekler: Kınalı Ekmek” *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 13(29), 20-32.
- Malkoç, M. N. (2015). “Hikâyeci Emir Kalkan’ın Ardından” *Erciyes*, 38(453), 21-23.
- Ögel, B. (2010). *Türk Mitolojisi I*. TTK Basımevi.
- Oğuz, Ö. (2008). “Unesco ve Geleneğin Ustaları” *Millî Folklor*, 10(77), 5-10.
- Oğuz, Ö. (2012). “Yazılı Hukuk Ve Sözlü Hukuk Açısından Evlenme Pratikleri Ve Töre Cinayetleri” *Millî Folklor*, 12(95), 103-113.
- Oğuz, Ö. (2013). *Küreselleşme ve Uygulamalı Halk Bilimi*. Akçağ Yayınları.
- Oğuz, M. Ö. (2013). *Türk Dünyası Halk Biliminde Yöntem Sorunları*. Akçağ Yayınları.
- Oral, E. (2019). *Türk Halk Takvimi Ve Meteorolojisi İle İlgili İnanış Ve Ritüeller*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Ortakçı, A. (2012). *Fakir Baykurt’un Romanlarında Halkbilimi Unsurları*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Osman, H.S.A. (2015). *Emir Kalkan Hayatı Ve Eserleri*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Örnek, S. (2017). “Karamanlı Neokesaria Köyünde Doğum Geçişine Ait İnançlar” *Millî Folklor*, 15(116), 143-155.
- Örnek, S. V. (1971). *Anadolu Folklorunda Ölüm*. Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Örnek, S. V. (1971). *Etnoloji Sözlüğü*, Ankara Üniversitesi. DTCF Yayınları.
- Örnek, S. V. (1977). *Türk Halkbilimi*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Özarıslan, M. & Karataş H. (2016). "Halk Ekonomisinde Mübadele: "Öruden Tutma Kardeşlik" Örneği" *Millî Folklor*, 14(110), 17-29.
- Özkan, N. (2015). *Adam Var Âlemden Öte*. Bilge Kültür Sanat.
- Paşayeva, M. & Köktürk Ş. (1997). "Azerbaycan'ın Şeki ve Zagatala Yörelisinde DoğumÖncesi, Sonrası ve Çocukların Ailede Terbiyesi" *Millî Folklor*, 5(33), 126-128.
- Polat, Ş. (1953). "SuŞehri Köylerinde Düğün" *Türk Folklor Araştırmaları*, 3(52), 821-823.
- Sakaoğlu, S. (2013). "Geleneksel Fıkra-Modern Fıkra" *Millî Folklor*, 12(97), 70-75.
- Saraç, Ö. (2020). "Salgın Hastalıkların Âşık Tarzı Türk Şiirine Yansıması: Yeni Tip Koronavirüs (Covid-19) Örneği" *Millî Folklor*, 16(127), 18-34.
- Sarıtaş, S. (2019). "Halkbiliminde Maddi Kültüre Teorik Ve Metodolojik Yaklaşımlar" *Millî Folklor*, 16(122), 29-40.
- Sökmen, C. (2015). "Emir Kalkan: Rahmet O Mamureyi Aziz Kılan Erlere" *Yeni Ufuklar*, (26), 10-11.
- Şahin, H. İ. (2013). "Ziya Gökalp'in "Halk" ve "Halkbilimi" Terimlerine Bakış AçısındaGeleneğin Yeri" *Millî Folklor*, 12(99), 91-100.
- Şimşek, E. (1991). "Ağıtların Halk Edebiyatının Anlatmaya Dayanan Türleri İle Olan Münasebetleri" *Millî Folklor*, 2(12), 55-58.
- Teke, G. S. (2016). *Türk Halk Biliminde Derleme Çalışmalar, Tartışmalar*. Grafiker Yayınları.
- Teke, G. S. (2020). "Gerçek Ozan Kimdir Diye Sorarsan/Çağına Tanıklık Eden Kişidir: Âşıkların Toplumsal Rollerini Açısından Koronavirüs Konulu Şiirleri" *Millî Folklor*, 16(127), 5-17.
- Turan, O. (2016). *On İki Hayvanlı Türk Takvimi*. Ötüken Neşriyat.
- Ülken, H. Z. (1969). *Sosyoloji Sözlüğü*. Millî Eğitim Basımevi.
- Yakıcı, A. (1992). "Anadolu Düğün Geleneğinin Sosyal Hayata, Sanata ve EdebiyataEtkisine Dair" *Millî Folklor*, 2(13), 28-31.
- Yeşildal, Ü. Y. (2018). "Atalar Kültüne Dair İnanmaların Türklerin Ad Verme İnanç VeGelenekleri Üzerindeki Tesiri" *Millî Folklor*, 15(119), 48-59.
- Yıldız, N. (2009). "Türk Destanlarında Çocukluzluk" *Millî Folklor*, 11(82), 76-88.
- Yılmaz, Ş. (2019). "Geleneksel Ekolojik Bilgi Bağlamında Beypazarı Evleri" *Millî Folklor*, 16(124), 213-229.
- Zorluer, S. (2018). *Çayıralan (Yozgat) Yöresinde Halk Hekimliği Ve Halk İnanışları*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.